

Janne Tuomenlehto

Seuratoiminta, paikalliskilpailu ja menestykseen vaikuttaneet tekijät Kuopion edustusjalkapallossa
ja – jääkiekossa vuosina 1969–1991

Suomen historian pro gradu -tutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

8.10.2015

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Janne Tuomenlehto	
Työn nimi – Title Seuratoiminta, paikalliskilpailu ja menestykseen vaikuttaneet tekijät Kuopion edustusjalkapallossa ja – jääkiekossa vuosina 1969–1991	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Lokakuu 2015	Sivumäärä – Number of pages 161
Tiivistelmä – Abstract <p>Tutkielma käsittelee kuopiolaisen jalkapallon ja jääkiekon seuratoimintaa, paikalliskilpailua ja menestykseen vaikuttaneita tekijöitä tavoitteellisten edustusseurojen näkökulmasta vuosina 1969–1991. Ajanjaksolla Kuopiossa seuratoiminta ammattimaistui asteittain, jalkapallossa vallitsi paikalliskilpailun tilanne ja jääkiekko nousi haastamaan jalkapallon aseman kaupungin perinteisenä johtavana palloilulajina. Tutkielman tehtävänä on tutkia Kuopion Palloseuran, Kuopion Pallotovereiden, Kuopion Elon ja Kalevan Pallon seuratoiminnan muutoksia ja ammattimaistumista työnjaon ja talouden osalta, minkä lisäksi tutkittiin seurojen asettamien menestystavoitteiden toteutumista ja edustus- ja juniorijoukkueiden rakentumista. Toiseksi tutkielma tarkastelee seurojen yhteistoimintaa ja paikalliskilpailun vaikutusta toiminnan kehittymiselle ja kilpailumenestykselle. Kolmanneksi tutkielma analysoi seurojen toimintaa ja vaikutuskeinoja osana paikallista liikuntapoliittista päätöksentekoa ja sekä paikallisen urheilun poliittisuuden ilmentymiä. Kysymysten pohjalta on muodostettu kokonaiskäsitys kuopiolaisen jalkapallon ja jääkiekon menestykseen ja lajikulttuuriin vaikuttaneista tekijöistä. Tutkimuksessa seuratoiminnan kehittymistä jäsenettiin Hannu Itkosen luoman seuratypologian ja liikuntakulttuurin kausitteluun avulla, lisäksi tutkielmassa tarkastellaan tämän tyypittelyn teoreettista osuvuutta 1970- ja 1980-luvun seuratoiminnan kehityksessä. Tutkimuksen primaariaineistoina toimivat paikalliset sanomalehdet Kansan Sana, Savo ja Savon Sanomat, Kuopion Palloseuran seuralehti Kupsilainen sekä Kuopion liikunta- ja urheilulautakunnan toimintakertomukset, minkä lisäksi on käytetty soveltuvin osin Suomen Palloliiton ja Työväen Urheiluliiton toimintakertomuksia yhdessä tekijän kandidaatintutkielmaan toteutetun henkilöhaastattelun kanssa. Aineisto on valikoitu sen tavoitettavuuden vuoksi, koska seurojen toiminnasta muita lähteitä ei ole julkisesti saatavilla. Tutkimuksen lähdeaineistossa keskeisellä sijalla ovat lisäksi seurahistoriikit ja lajien keskusliittojen kausijulkaisut, jotka tarjoavat haastatteluaineistoja sekä tilastotietoja. Tutkimus edustaa laadullista tutkimusta, jossa tutkimusmenetelmänä on sanomalehtiaineiston perusteella laadullinen sisällönanalyysi. Historiantutkimuksessa tutkimus kuuluu mikrohistorian tutkimusperinteeseen. Tutkimuksen perusteella jalkapalloseurojen seuraorganisaatiot kehittyivät ammattimaisemmiksi, mutta jääkiekossa KalPan kehitys eteni jalkapalloseuroja pidemmälle. Paikalliskilpailu heikensi jalkapalloseurojen yhteistoimintaa, minkä seurauksena resurssit hajaantuivat seurojen kesken johtaen osaltaan menestyksen ja talouden heikentymiseen sekä seurojen yhdistämisiin. Jääkiekossa paikalliskilpailu oli yhteistoiminnallisempaa, mikä yhdessä olosuhteiden kehityksen ja kansallisen suosion kasvun kanssa edesauttoi KalPan kehittymistä jalkapalloseurojen ohi kaupungin johtavaksi lajiksi. Seurat vaikuttivat paikallispolitiikassa yhtenäisesti tavoitteenaan paremmat olosuhteet, mutta menestys ei taannut olosuhteiden kehitystä aiheuttaen seuroissa tyytymättömyyttä paikalliseen liikuntapolitiikkaan; pitkällä aikavälillä olosuhteissa ja taloudellisissa tekijöissä tapahtui kehitystä kummassakin lajissa. Seurojen keskusjärjestötaustat eivät näkyneet merkittävästi niiden toiminnassa eikä valtuuston poliittisilla voimasuhteilla ollut vaikutusta toiminta-avustusten jaossa. Poliittisuuden sijaan keskeisenä tekijänä oli kilpaurheilun kehittäminen.</p>	
Asiasanat – Keywords urheiluhistoria, Kuopio, jalkapallo, jääkiekko, urheiluseurat, liikuntakulttuuri.	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston kirjasto, JYX-julkaisuarkisto.	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 Johdanto	1
1.1 Kuopiolaisen jalkapallon ja jääkiekon kehitys vuoteen 1969	1
1.2 Aiempi tutkimus ja teoreettiset lähtökohdat	5
1.3 Tutkimustehtävä ja rajaus	12
1.4 Lähteet	14
1.5 Tutkimusmenetelmät	17
2 Urheilutoiminta	20
2.1 Edustusjoukkutoiminta	20
2.1.1 Menestys ja tavoitteet	20
2.1.2 Pelaajat ja valmennus	25
2.2 Juniori- ja nappulatoiminta	31
2.2.1 Jalkapallo	33
2.2.2 Jääkiekko	46
2.3 Yhteenveto	50
3 Seuratoiminnan työnjako ja talous	53
3.1 Työnjako ja talous 1969–1977	54
3.1.1 Valiokuntia ja vapaaehtoistyötä	54
3.1.2 Varainhankinnan monet keinot	60
3.2 Työnjako ja talous 1978–1983	70
3.2.1 Palkattua työvoimaa ja hajauttamista	70
3.2.2 Kohti liiketoiminnallisuutta	77
3.3 Työnjako ja talous 1983–1991	87
3.3.1 Organisaatiot muutoksessa	87
3.3.2 Suurista budjeteista velkaantumiseen	93
3.4 Yhteenveto	108
4 Seurojen vuorovaikutus	110
4.1 Yhteistoimintaa ja ristiriitoja: siirtomarkkinat, talous ja kilpatoiminta	111
4.2 Seurat ja paikallinen liikuntapolitiikka	122
4.3 Seurojen kaupunginavustukset	139
4.4 Yhteenveto	143
5 Kuopiolaisen jalkapallon ja jääkiekon kehitys 1969–1991	147
6 Lähteet	157
7 Liitteet	162

Lyhenteet

E-KI	Etelä-Kuopion Ilves
Elo	Männistön voimistelu- ja urheiluseura Elo
HIFK	Idrottsföreningen Kamraterna, Helsingfors
KalPa	Kalevan Pallo
Kesk.	Suomen Keskustapuolue
KK	Kiekkokilpi
KKV	Kuopion Kisa-Veikot
Kok.	Kansallinen Kokoomus
KOP	Kansallis-Osake-Pankki
KP/KP-48	Kuopion Pallo
KPT/Koparit	Kuopion Pallotoverit
KTK/TeeKoo	Kuopion Työväen Kiekkoilijat
KuLS	Kuopion Luistinseura
KuoKi	Kuopion Kiekko
KPS/KuPS	Kuopion Palloseura
KuTU	Kuopion Työväen Uimarit
KuUS	Kuopion Uimaseura
LKP	Liberalistinen Kansanpuolue
PoSa	Pohjois-Savon Säästöpankki
PP-70	Päivärannan Pallo-70
Sale	Savon Lentopallo
SDP	Suomen Sosialidemokraattinen Puolue
SJL	Suomen Jäähockeyliitto / Suomen Jääkiekkoliitto
SKDL	Suomen Kansan Demokraattinen Liitto
SKL	Suomen Kristillinen Liitto
SMP	Suomen Maaseudun Puolue
SPL	Suomen Palloliitto
STS	Suomen Työväen Säästöpankki
SVUL	Suomen Valtakunnan Urheiluliitto
SYP	Suomen Yhdyspankki
TPS	Turun Palloseura
TUK	Työväen Urheiluseurojen Keskusliitto
TUL	Työväen Urheiluliitto
TuTo	Turun Toverit
UEFA	Union of European Football Associations, Euroopan jalkapalloliitto

1 Johdanto

1.1 Kuopiolaisen jalkapallon ja jääkiekon kehitys vuoteen 1969

Kotimaisen jalkapallon ja jääkiekon syntyvaiheet ulottuvat 1900–1920-luvuille, jolloin ensin jalkapallo ja myöhemmin jääkiekko rantautuivat Suomeen. Lajit omaksuttiin ensimmäisenä suurimmissa rannikkokaupungeissa, joista ne levisivät vähitellen muualle sisämaahan. Jalkapallon kattojärjestöksi perustettiin Suomen Palloliitto (SPL) vuonna 1907, mikä alkoi organisoida kansallista sarjatoimintaa Suomessa. Jääkiekon ensimmäinen virallinen ottelu pelattiin puolestaan Tampereella vuonna 1928, ja seuraavana vuonna perustettu Suomen Jäähockeyliitto (SJL) aloitti toimintansa lajin kattojärjestönä SPL:n tapaan.

Kuopiossa ensimmäiset kokemukset lajeista saatiin pian niiden rantauduttua Suomeen. Ensimmäiset viralliset tiedot jalkapalloilun harrastustoiminnasta Kuopiossa ovat vuodelta 1908, jolloin lajia harrastettiin kaupungin kansakouluissa. Lajin suosio kasvoi tasaisesti ja vuonna 1915 kuopiolaiset yleisseurat Riento ja Reipas ottivat lajin ohjelmistoonsa¹. Ennen sisällissotaa Kuopion urheiluseurat kuuluivat vuonna 1900 perustettuun Suomen Valtakunnan Urheiluliittoon (SVUL). Sisällissodan seurauksena Riento erotettiin SVUL:sta, koska seuran katsottiin tukeneen sodassa punaisia².

Vuonna 1919 työväestön jalkapalloilun tilannetta paikkaamaan perustettiin Männistön Elo³, joka otti jalkapalloilun ohjelmistoonsa. Elo edusti Riennon ohella vasemmistolaista identiteettiä⁴. Molemmat seurat liittyivät valtakunnallista linjaa seuraten uuteen Työväen Urheiluliittoon (TUL) 1919. Muut jalkapalloa ohjelmassaan pitäneet seurat jatkoivat porvarillisessa SVUL:ssa ja liittyivät SPL:n jäseniksi⁵. Porvariston ja työväestön joukkueiden keskinäiset suhteet olivat heikot sodan jälkeen.

Sisällissodan jälkeen poliittinen jännite vasemmistolaisten ja oikeiston välillä säilyi maan elyessä sodasta hitaasti⁶. Kuopiossa porvarillisella puolella yleisseura Reipas hajosi useiksi lajikohtaisiksi erikoisseuroiksi ja vuonna 1923 perustettiin Kuopion Palloseura (KPS/KuPS⁷). KPS liittyi

¹ Tuunanen 1983, 5; Tuovinen 2011, 15.

² Arponen 1986, 18–19.

³ Seuran alkuperäinen nimi on Männistön voimistelu- ja urheiluseura Elo. Myöhemmin nimi muuttui useita kertoja. Tutkielmassa käytän seurasta lyhyesti nimeä Elo.

⁴ Arponen 1984.

⁵ Arponen 1984, 19.

⁶ Tuomisto 2002, 74.

⁷ Vuosina 1923–1935 KPS tai K.P.S. Vuodesta 1935 eteenpäin KuPS.

perustamisensa yhteydessä SPL:n jäseneksi⁸, mikä on osoitus seuran porvarillisesta taustasta. Jalkapalloilun järjestäytymistä edesauttoi SPL:n Savon piirin perustaminen Kuopioon vuonna 1926. Piirin tehtäväksi tuli organisoida ja edesauttaa jalkapallon kehittymistä Savon alueella. Kuopiossa saatiin ensimmäiset kosketukset jääkiekkoon vuonna 1928, kun ruotsalaisvalmentaja Kurt Envall vieraili kaupungissa tuomassa lajitietoutta. Laji sai jalansijaa yleisseura KuPS:ssa, joka oli mukana SJL:n perustamiskokouksessa 1929. Jäähockeyliiton perustamisen jälkeen laji saapui Kuopioon hitaasti, eikä sarjatoimintaa ollut ennen toista maailmansotaa, vaikka SVUL:n Pohjois-Savon piiriin oli perustettu jääkiekkojaosto vuonna 1937. Talvisista palloilulajeista jääpallo oli suosituin, mikä vaikutti osaltaan jääkiekkotoiminnan myöhäisempään kehittymiseen Kuopiossa.

Maailmansotien välisenä aikana TUL:n seurat pysyivät erillään SPL:n ja SVUL:n toiminnasta pelaten alueellisesti omia keskinäisiä sarjojaan. Kuitenkin 1930-luvun alussa Suomen poliittisen oikeiston vahvistuminen heijastui myös Kuopioon ja työväestön urheiluseuroihin, joiden toimintaa rajoitettiin. Esimerkiksi vasemmistolaisen Elon omaisuus takavarikoitiin ja seura joutui vaihtamaan nimensä Männistön Urheilijoiksi. Riento joutui puolestaan muuttamaan nimensä Kuopion Työväen Urheilijoiksi. Sosiaalidemokraattinen Kuopion Kisa-Veikot sai TUL-statuksestaan huolimatta pitää alkuperäisen nimensä. TUL:n seurojen toiminta normalisoitui takaisin toisen maailmansodan jälkeen.⁹ Kärjistyneen poliittisen tilanteen voidaan arvioida kiristäneen entisestään kaupunkilaisten jakautumista urheilun osalta kahteen leiriin.

Kuopion jalkapalloilu sai uuden erikoisseuran vuonna 1931, kun Kuopion Pallotoverit (KPT) perustettiin. Perustamisen jälkeen seura liittyi SPL:n jäsen seuraksi KuPS:n tavoin. Seuran synnystä on olemassa kaksi tulkintaa. KPT:n synty on nähty jalkapallon pelaajamäärien kasvun seurauksena, jolloin kaikki pelaajat eivät mahtuneet Kuopion Palloseuraan¹⁰. Toisen tulkinnan mukaan KuPS:ssa olisi ollut jonkinasteisia sisäisiä erimielisyyksiä seuran toimintaan liittyen ja eronneet jäsenet olisivat perustaneet KPT:n.¹¹ Pallotoverien syntymisen seurauksena Kuopioon oli reilun vuosikymmenen aikana luotu useita keskenään erilaisia jalkapalloseuroja, joiden kilpailu aloitti jalkapallon esiinmarssin Kuopiossa kilpailutilanteen luodessa kehitystä sekä tunnetta kannattajiensa välille.

Kuopiossa 1930-luku oli jalkapalloilun kehittymisen aikaa ja laji vakiinnutti asemaansa kaupungin

⁸ Karjalainen 2005, 14–15.

⁹ Arponen 1984, 22–23.

¹⁰ Tuovinen 2011, 10, 20.

¹¹ Arponen 1984, 18.

johtavana kesäpallolajina. Kaupungin sisäiset jalkapalloilun paikalliskamppailut kasvattivat yleisön kiinnostusta sekä otteluiden tasoa. KuPS ja KPT pelasivat pitkään samanaikaisesti palloliiton toiseksi korkeimmalla sarjatasolla Suomensarjassa, työväen seurat puolestaan osallistuivat kansalliseen TUL-Cupiin¹². Palloliiton puolella KPT nousi KuPS:n ohi jalkapalloilun johtavaksi seuraksi Kuopiossa etenemällä vuonna 1938 ensimmäisenä sisämaan joukkueena Suomessa palloliiton mestaruussarjaan kahden kauden ajaksi. Työväen jalkapalloilussa seuroista menestyi TUL-Cupissa parhaiten Riento¹³.

Toisen maailmansodan jälkeen kaupungissa jääkiekkotoimintaa harjoitti rinnakkain kaksi joukkuetta, Sortavalasta Kuopioon siirtynyt Kalevan Pallo¹⁴ sekä KuPS:n jääkiekkojaosto. Jääkiekko sai nostetta jääpallon rinnalla, mitä edesauttoi esimerkiksi Suomen olympiajoukkueen leiri kaupungissa vuonna 1948. KuPS saavutti jääkiekossa menestystä seuran noustua mestaruussarjaan kaudella 1953–1954 ensimmäisenä kuopiolaisena joukkueena. Pudottuaan seuraavan kauden jälkeen takaisin Suomensarjaan KuPS päätti keskittyä vain jalkapalloon ja luovutti KalPalle sarjapaikkansa ja jääkiekkovarusteensa. KalPa puolestaan luopui muista lajeista keskittyen vain jääkiekkoon. KalPa onnistui nousemaan kaudeksi 1957–1958 uudelleen mestaruussarjaan, mutta välittömän putoamisen jälkeen seuran taival jatkui alemmissa sarjoissa aina 1980-luvun alkuun saakka.

Kuopioon 1930-luvulla luotu jalkapalloperusta jatkoi kehittymistään, vaikka toinen maailmansota katkaisikin kehityksen 1940-luvulla. Sodan jälkeen vuoden 1948 SPL:n ja TUL:n yhteissopimus avasi työväen seuroille tien palloliiton sarjoihin.¹⁵ Päätöksen seurauksena ensimmäistä kertaa Kuopiossa pelasivat sekä SPL:n että työväestön joukkueet samanaikaisesti Suomensarjassa. KuPS, KPT ja Elo eivät kuitenkaan ehtineet pelata keskenään kuin vuoden, sillä vuonna 1949 KuPS nousi mestaruussarjaan.¹⁶

KuPS voitti ensimmäisenä kuopiolaisena joukkueena Suomen mestaruuden vuonna 1956. KPT ja Elo pelasivat alemmilla sarjatasoilla ja seurat olivat selvästi alakynnessä menestyksellä ja suosiolla mitattuna verrattuna KuPS:aan. Kuopio nousi statukseltaan merkittäväksi jalkapalloilukaupungiksi juuri 1950-luvun aikana. Samalla seurojen toiminnasta tuli entistä aktiivisempaa muun muassa

¹² TUL:n vuosikertomukset 1919–1939. TUL-Cup oli työväen urheiluliiton jalkapalloseurojen mestaruusturnaus, jossa mestari ratkaistiin pudotuspelimuotoisena Cup-kilpailuna.

¹³ TUL:n vuosikertomukset 1919–1939; Tuovinen 2011, 20–73.

¹⁴ Sortavalan Palloseura (SPS) vaihtoi nimensä Kalevan Palloksi (KalPa) vuonna 1946.

¹⁵ Arponen 1984, 37.

¹⁶ Karjalainen 2005, 24.

junioritoiminnan osalta, millä oli merkittävä vaikutus jatkoa ajatellen¹⁷.

Tarkasteltavat kolme jalkapallon edustusseuraa lähtivät 1970-luvun vaihteeseen erilaisista lähtökohdista. Kuopion Palloseura oli nostanut kaupungin merkittävien suomalaisten jalkapallokeskusten joukkoon voittamalla Suomen mestaruuden vuosina 1956, 1958 ja 1966 sekä Suomen cupin 1968. Seura oli taloudellisilta resursseiltaan ja junioritoiminnallaan johtavassa asemassa muihin kaupungin seuroihin nähden.¹⁸ KuPS oli pelannut yhtäjaksoisesti ylimmällä sarjatasolla ilman paikalliskilpailijoitaan lukuun ottamatta KPT:n yhden kauden mittaista jaksoa mestaruussarjassa¹⁹ kaudella 1954.²⁰

Yhden kauden mestaruussarjaviisiittiä lukuun ottamatta KPT pelasi 1950-luvulla Suomensarjassa. Seura muuttui jalkapalloilun erikoisseuraksi luopumalla taloudellisten syiden takia jääpalloilusta, jonka lisäksi aikaisemmin vireä junioritoiminta taantui KuPS:n ottaessa johtajan roolin. Seuran historiassa 1960-luku on ollut vaikein ajanjakso, sillä joukkue pelasi maakuntasarjassa sekä vuonna 1966 aluesarjassa. Seuran johtokunnassa vuosikymmenen lopulla tapahtuneet muutokset yhdessä elpyneen junioritoiminnan kanssa mahdollistivat paluun varteenotettavaksi jalkapalloseuraksi. Tutkimuksen tarkastelunjakson alussa vuonna 1969 seura oli onnistunut nousemaan takaisin Suomensarjaan.²¹

Kolmesta tarkasteluun valitusta seurasta ainoana Työväen Urheiluliittoon kuulunut Kuopion Elo pelasi 1950-luvulla pääasiassa maakuntasarjassa ja 1960-luvulla suomensarjassa. Seuran ensimmäinen mestaruussarjakausi oli vuonna 1969.²² TUL-seuroista ainoastaan Helsingin Ponnistus oli vuotta aiemmin kyennyt nousemaan mestaruussarjaan.²³ Elo oli toiminnaltaan työväen yleisseura, jossa harrastettiin useita eri lajeja jalkapalloilun lisäksi kuten hiihtoa, yleisurheilua ja pöytätennistä. Jalkapalloilu nousi seuran johtavaksi lajiksi viimeistään 1960-luvun lopulla vahvan urheilullisen menestyksen myötä.²⁴

¹⁷ Tuovinen 2011; Karjalainen 2005; Tuunanen 1983; Arponen 1984.

¹⁸ Tuunanen 1983, 40.

¹⁹ Suomen jalkapalloilun sarjatasot olivat korkeimmasta alimpaan: Mestaruussarja, suomensarja, maakuntasarja ja aluesarja. Kaudella 1970 suomensarja muuttui nimeltään 2.divisioonaksi, maakuntasarja 3. divisioonaksi ja aluesarja 4.divisioonaksi. Sarjajärjestelmät muuttuivat tutkielman tarkastelujaksolla useita kertoja vuosien 1970–1991 välisenä aikana.

²⁰ Huttunen & Karjalainen 2005, 27–42.

²¹ Tuovinen 2011, 155, 161, Jalkapallokirjat 1951–1969.

²² Jalkapallokirjat 1951–1969.

²³ Hentilä 1987, 170.

²⁴ KS 22.3.1969.

1.2 Aiempi tutkimus ja teoreettiset lähtökohdat

Liikunta- ja urheiluhistorian juuret ulottuvat Suomessa 1800-luvun lopulle, jolloin julkaistiin ensimmäiset kokoelmateokset suomalaisesta voimistelusta. Tämän jälkeen liikuntahistorian kirjallisuutta leimasi 1900-luvun alkupuolella ennen kaikkea opetuskeskeisyys. Toisen maailmansodan jälkeen keskiöön nousi järjestöhistoriat ja urheilun kulttuurihistoria, minkä jälkeen tultaessa 1980-luvulle yhteiskunnan ja urheilun suhde tutkimuksessa tiivistyi esimerkiksi historian ja sosiologian näkökulmien yhdistämisellä sekä tutkimusaiheiden siirtyessä kilpaurheilun ulkopuolelle. Suomalaista urheiluhistoriaa on tutkittu erityisesti liikuntakulttuurin kehityksen, urheilujärjestöjen ja urheilun kansalaistoiminnan näkökulmista. Tutkimusteemoissa ovat nousseet korostetusti esiin erityisesti kansallisen urheilukulttuurin kehittymisen vaiheet 1800-luvulta alkaen sekä urheilun ja politiikan suhde itsenäistymisen ajalta 1970-luvulle saakka. Tutkimusaiheet ovat olleet ennen kaikkea kulttuurihistoriallisia tai poliittiseen historiaan liittyviä. Myös julkisen vallan ja liikunnan suhdetta on tutkittu lainsäädännön ja rahoituksen näkökulmista.²⁵

Tutkimusta jalkapallosta ja jääkiekosta on historian näkökulmasta olemassa niukemmin. Suomessa on julkaistu useita seurakohtaisia historiikkeja niin jalkapallosta kuin jääkiekosta, mutta näille teoksille ei voida antaa suurta tieteellistä painoarvoa. Liikuntasosiologian osalta tutkimukset ovat keskittyneet nykypäivän ilmiöihin, mikä on merkinnyt muutosten tarkastelun laiminlyöntiä historian tutkimuksen tarjotessa ratkaisun tähän ongelmaan²⁶. Jalkapalloa sekä jääkiekkoa on tutkittu niukasti sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä eikä tutkimusta ole ankkuroitu riittävästi ympäröivään yhteiskuntaan, vaan tutkimus on ollut lähtökohtaisesti menestyskeskeistä. Tutkimusteemoja tulisi ulottaa esimerkiksi globalisaation ja liikkuvuuden vaikutuksiin ruohonjuuritasolla sekä huomioida lajit osana kansallisen urheilukulttuurin muutosta.²⁷ Tässä tutkielmassa seuratoiminnan tarkastelu kytkeytyy paikalliseen toimintaympäristöön tuoden tarkasteluun paikalliset yhteiskunnalliset tekijät laajentaen ja täsmentäen Itkosen tutkimuksia lajien ja liikuntakulttuurin muutosten suhteesta.

Hannu Itkonen on tarkastellut väitöskirjassaan *Kenttien Kutsu* (1996) historiallis-sosiologisesti liikuntakulttuurin muutoksia ja niiden ominaispiirteitä Varkaudessa 1900-luvun aikana. Tutkimuksessa on yhden paikkakunnan tapaustutkimuksella nostettu esiin sellaisia suomalaisen

²⁵ Heikkinen 2003, 14–30.

²⁶ Itkonen 1996, 18.

²⁷ Nevala & Heinonen & Itkonen & Korpela 2005, 88–93.

liikuntakulttuurin vaiheita, joista valtakunnalliset tutkimukset eivät voi sanoa mitään²⁸. Tutkimus keskittyy urheiluseuran toimintaedellytyksiin paikallistasolla sekä osana aikansa liikuntakulttuuria. Itkosen tutkimus kuvaa historiantutkimuksen keinoin myös itse seuraorganisaatioiden kehityspiirteitä, joita tarkastelemalla toiminnan ammattimaistumista voidaan tässä tutkielmassa relevantisti käsitellä. Tutkimuksessa esitetyt suomalaisen urheilukulttuurin muutoskaudet sekä metodologiset lähtökohdat ovat olleet erittäin tärkeitä tämän tutkielman toteutukselle. Lisensiaatintyössään *Tarmonpa poekija ollaan – Tutkimus suomalaisen urheiluseuran muutoksesta* (1992) Itkonen on käsitellyt urheiluseurojen seuratypologiaa varkautelaisen yleisseuran Tarmon kautta, joka täydentää tutkielmani näkökulmasta paikallisten jalkapallo- ja jääkiekkoseurojen tarkastelua. Liikuntakulttuurin kausijako sekä seuratypologia muodostavat tutkielmani teoreettisen viitekehyksen kuopiolaisten seurojen ammattimaistumiskehityksen ja toimintakulttuurin muutoksen tarkastelulle.

Suomalaisen liikunnan ja urheilun seuratoiminnan historiaa voidaan Itkosen mukaan tarkastella kausittain. Järjestökulttuurin kaudella 1900-luvun vaihteesta 1930-luvulle seuratoiminnalle oli tyypillistä kiinteät yhteydet erilaisiin järjestöihin kuten työväenliikkeisiin, suojeluskuntiin tai nuorisjärjestöihin sekä seuran jäsenistön vahva yhteenkuuluvuus. Poliittisen toiminnan lisäksi seuratoimintaan saattoi liittyä muita aktiviteetteja kuin varsinainen urheilulajien harrastaminen.²⁹ Seuratoimintaan saattoi liittyä poliittista toimintaa. Harrastuksellis-kilpailullisella kaudella 1930-luvulta 1960-luvulle urheilulajien asema korostui seuroissa. Yleisseuroissa³⁰ lajit eriytyivät kohti erikoisseuratoimintaa, sillä eri lajit kilpailivat keskenään yleisseuran sisällä. Kansallisesti eri lajien keskinäinen kilpailu koveni, mikä lisäsi tarvetta erikoistua ja keskittää seuratoimintaa tiettyyn lajiin yleisseurojen sijasta.³¹ Valtalajeja olivat edelleen yksilölajit; hiihtolajit talvella ja yleisurheilu kesällä³². Lajien valta-asema perustui vahvaan lajiperinteeseen ja aiempaan kansainväliseen menestykseen, sen sijaan joukkueurheilulajien kansainvälinen menestys oli vielä vaatimatonta.

Seuratoiminnassa ajanjaksoa 1960-luvulta 1980-luvulle Itkonen nimittää kilpailullis-valmennukselliseksi kaudeksi, jolloin toiminnalle oli tyypillistä yleinen ammattimaistuminen ja valmennuksen asteittainen tieteellistyminen. Erikoisseurakehitys jatkui edelleen ja esimerkiksi entistä harvemmin kansallisen jalkapalloilun huipulla olleet seuramat olivat useiden lajien yleisseuroja.

²⁸ Itkonen & Nevala 2007, 101.

²⁹ Itkonen 1996, 215.

³⁰ Erikoisseurassa harrastetaan tai kilpaillaan vain yhdessä urheilulajissa. Yleisseuran lajivalikoimaan kuuluu enemmän kuin yksi laji.

³¹ Itkonen 1996, 221, 226.

³² Ilmanen & Itkonen 2000, 19–21.

Seuraväki pääsi vaikuttamaan kunnallisella tasolla liikuntasuunnitteluun, mikä lisäsi eri lajeja edustavien seurojen kilpailua urheilurakentamisen suhteen. Perinteisen urheiluseuratoiminnan ulkopuolelle syntyi omatoiminen kuntoliikunta, mikä asetti yleis- ja erikoisseurojen toiminnalle haasteita. Harrastuksellis-kilpailullisella kaudella seurat aloittivat junioritoiminnan ja ikäkausikilpailut eri lajeissa.³³ Eriytyneen toiminnan kausi katsotaan alkaneeksi 1980-luvun alussa, jolloin seuratoiminnalle ominaisiksi piirteiksi tulivat jako harrastus- kilpa- ja huippu-urheiluun³⁴.

On kuitenkin huomattava, että esimerkiksi Kuopiossa jalkapalloilun junioritoiminta oli aloitettu jo 1930-luvulla, joten kategorisointi ei pätevästi ulotu yksittäisen paikkakunnan urheiluseuratoiminnan tarkasteluun. Tutkimus arvioi kausijaon paikkansapitävyyttä Kuopion kontekstissa ja arvioimaan kausijaottelun soveltuvuutta tai käyttökelpoisuutta. Usein pitkän aikavälin historiantutkimuksessa lähtökohtana on tarkastella kehitystä prosessina, johon mahdolliset sosiologian teoreettiset jaottelut eivät itsestään sovi.

Murroskausien sisällä seuratoiminnan organisaatioita voidaan Itkosen mukaan kuvata liikuntasosiologian käyttämän seuratypologian avulla. Seuratoiminta organisaatiotasolla voidaan jakaa tavoitteiden ja toiminnan mukaan julkisuus-markkinalliseen, kilpailullis-kasvatukselliseen ja liikunnallis-harrastukselliseen seuratyyppeihin. Julkisuus-markkinalliselle seuralle on tyypillistä esimerkiksi ammattimainen lajiharjoittelu ja totaalinen valmennus, pelaajamarkkinat, seuran toimiminen liikeyrityksen tavoin sekä pitkälle kehittynyt työnjako ja kaiken toiminnan alisteisuus menestystavoitteille. Kilpailullis-kasvatuksellinen seura on usein edeltävä aste, jolloin seurassa korostuu muun muassa valmennuksen kiinteä osuus harjoittelussa, junioritoiminta, monitahoinen varainhankinta sekä tieteellinen valmennus. Alimmalla tasolla liikunnallis-harrastuksellisessa seurassa talous perustuu pitkälti omavaraisuuteen pienin kustannuksin, seuralla ei ole henkilökuntaa, julkisuusvaatimuksia ei ole ja pelaajisto on koottu lähiympäristöstä. Seuran tavoitteena on toiminnan jatkuvuus vähäisellä valmennuksella ilman kilpailullisia päämääriä ilman kilpailullisia tavoitteita valmennuksen ollessa vähäistä.³⁵

Tutkimuksessa paikallistetaan seuratypologian avulla valittujen kuopiolaisseurojen kehittymisen vaiheita ja arvioidaan kehittyivätkö seurat eriytyneelle kaudelle tyypillisiksi julkisuus-markkinallisiksi seuroiksi vai kuuluiko toiminta enemmän kilpailullis-kasvatuksellisen seuran

³³ Itkonen 1996, 223–224.

³⁴ Itkonen 1996, 215.

³⁵ Itkonen 1992, 100, 129, 151–153, 161–184.

asteelle. Teoriaa käytettäessä historiallisessa tutkimuksessa on huomioitava, ettei pelkistetty ja jyrkkärajanen sosiologinen teoria ole sinällään mielekäs, vaan on huomioitava seuratyypittelyn olevan lähinnä laveampi viitekehys.

Yksittäisiä urheiluseuroja ei voida suoraan sijoittaa jonkin teoreettisen laatikon sisään, vaan kehitystä on tarkasteltava kokonaisuutena ottaen huomioon laajempi historiallinen konteksti mihin historian tutkimusmenetelmät pystyvät vastaamaan. Seura saattoi esimerkiksi taloudellisilta ominaisuuksiltaan muistuttaa julkisuus-markkinallista seuraa, mutta toiminnan muut osa-alueet kuten valmennus tai työnjako muistutti enemmän kilpailullis-kasvatuksellisen seuran toimintatapoja.

Itkosen liikuntakulttuurin kausijakoa ja seuratypologiaa täydentää Jouko Kokkosen teos *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat* (2015). Kirja on luonteeltaan kotimaisen liikuntakulttuurin historiaa kokoava yleisteos käsitellen erityisesti kunnallista ja valtiollista liikuntasuunnittelua, yhteiskunnan ja liikunnan kehitystä sekä liikuntaa ja urheilua aatteena eri yhteiskunnallisten toimijoiden näkökulmasta 1800-luvun alkupuolelta 2000-luvulle saakka. Kokkosen tutkimus tarjoaa tutkimukseni paikallisen liikuntakulttuurin tarkastelulle laajempaa yhteiskunnallista kontekstia ja taustatietoa laajemmasta urheilukulttuurin kehitykseen ja päätöksentekoon vaikuttaneista taustatekijöistä. Näitä ovat esimerkiksi urheilun poliittiseen päätöksentekoon, liikuntapaikkarakentamiseen ja väestöllisiin ja taloudellisiin muutoksiin liittyneet tekijät 1960-luvun lopulta 1990-luvun alkuun.

Urheiluseurojen menestykseen vaikuttavia tekijöitä ovat tutkineet Hannu Itkonen ja Jarmo Kortelainen tutkimuksessaan Rantakentältä *maailmalle: Kiteen pesäpallo, lajikulttuuri ja yhteiskunta* (1999). Tutkimus keskittyy Kiteen pesäpallokulttuurin kehitysvaiheisiin sekä alueellisiin että paikallisiin menestystekijöihin, jotka tarjoavat teoreettisesti pätevän kehyksen myös kuopiolaisen jalkapallon ja jääkiekon menestystekijöiden tutkimiselle. Kuopiolaisessa urheiluhistorian tutkimuksessa ei ole aikaisemmin tarkasteltu menestystekijöitä historiallisella aineistolla käyttäen hyväksi liikuntasosiologista teoreettista viitekehystä, joten tutkimukselle on olemassa tilaa.

Itkosen ja Kortelaisen mukaan seuran menestykseen vaikuttavat yhdyskuntatason tekijöinä alueen väestöpohja ja talous. Lajispesifejä tekijöitä ovat lajikulttuuri ja seura-aktiivien panos. Väestöpohja luo edellytykset rekrytoida pelaajia ja seuratoimijoita seuran toimintaan kaikilla tasoilla; tämä

tarkoittaa isommassa väestöpohjassa olevan todennäköisemmin lahjakkaita pelaajia, mikä parantaa seuran menestysmahdollisuuksia. Talous on seuratoiminnalle keskeistä; varakas seura kykenee toimimaan paremmin kilpailutilanteessa sekä kehittämään toimintaansa ammattimaisempaan suuntaan. Yhdyskuntatasolla paikkakunnan talousalueen on oltava riittävän suuri, jotta seurat voivat saada pääsylipputulaja ja liike-elämän tukea toiminnalleen.

Lajikulttuurilla tarkoitetaan paikallista lajiperinnettä ja siihen liittyneitä verkostoja. Näitä ovat esimerkiksi lajin tunnettuus ja suosio alueen ihmisten keskuudessa, valmennuksen ja nuorisotoiminnan tietotaito sekä liike-elämän ja politiikan yhteistyöverkostot. Seura-aktiivien panos liittyy kiinteästi vapaaehtoiseen talkootoimintaan, toimintaan seuran johtokunnissa ja kaikenlainen muu seuran toimintaa edistävä työ. Aktiivinen jäsenistö on täten osatekijä urheiluseuran menestyksessä.³⁶

Poliittisen urheiluhistorian tutkimusta edustaa Seppo Hentilän kolmiosainen teos *Suomen työläisurheilun historia* (1982, 1984, 1987), jossa kuvataan urheilun poliittista vastakkainasettelua ja sen muutosta porvariston ja työväestön urheilun välillä Suomessa vuosina 1919–1979. Hentilän mukaan urheilu oli vahvasti puoluepolitisoitunutta Suomessa 1970-luvulle saakka. Tämän jälkeen poliittinen vastakkainasettelu häveni ja kilpailullisuus ohitti aatteen. Hentilän tutkimus tarjoaa erityisesti tietoa yhteiskunnan ja urheilun laajemmasta muutoksesta sekä tarjoaa mahdollisuuden ulottaa liittotasolla tehdyt päätökset osaksi paikallista liikuntapolitiikkaa ja seurantoimintaa, joita myös tässä tutkielmassa tarkastellaan. Poliittista urheiluhistorian tutkimusta ei ole ulotettu paikallistasolle kovinkaan kattavasti 1960-luvun jälkeisen ajan osalta, joten paikalliselle poliittiselle urheiluhistorian selvittämiseksi on kysyntää.³⁷

Urheiluhistorian tutkimuksista tutkielmani kannalta merkittäviä ovat urheiluhistorioitsija Erkki Vasaran artikkelit ”Toiminnan ja ohjauksen kilpajuoksu”, ”Miljoonan suomalaisen liike” ja ”Liikunta sirpaloituu” teoksessa *Suomi uskoi urheiluun* (1992). Vasara tarkastelee artikkeleissaan liittojärjestöjen ajamaa liikuntapolitiikka 1950-luvulta 1980-luvulle. Hän erittelee keskusjärjestöjen kautta paikallisten urheiluseurojen poliittisen toiminnan kehitysvaiheita sekä kilpa- ja kuntoliikunnan välisiä kehityslinjoja. Artikkelit tuovat erityisesti valtakunnallista taustakontekstia paikallisten urheiluseurojen toimintaympäristön muutoksille. Artikkelit tuovat esiin tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet eri urheilulajien valtakunnalliseen suosioon muuttumiseen pitkällä aikavälillä.

³⁶ Itkonen & Kortelainen 1999, 16.

³⁷ Paikallisen tason politiikan ja urheiluseurojen suhteesta kts. esim. Ilmanen 2011 ja Matkaniemi 2011.

Tutkielman kannalta olennaista tutkimusta edustaa kunnallisen liikuntahallinnon näkökulmasta Kalervo Ilmasen tutkimus *Kansalaisten liikuttajat – Kansalaistoimijat ja kunnat liikuntapalvelujen tuottajina Pohjois-Karjalassa* (2000) sekä hänen väitöskirjansa *Kunnat liikkeellä – kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919–1994* (1996). Tutkimukset tarkastelevat kaupungistumisen vaikutuksia alueelliselle urheilutoiminnalle eri aikakausilla sekä tarjoavat lähtökohdat kunnallisen liikuntahallinnon päätösten ymmärtämiselle. Tutkimuksessa on selvitetty valtakunnallisesti paikallisen liikuntahallinnon historiaa ja liikuntapaikkarakentamisen taustoja sekä liikuntapalveluiden tuottamisen historiaa kuntatasolla. Tutkielmani kannalta Ilmasen tutkimukset taustoittavat liikuntalautakunnan ja kaupunginvaltuuston päätöksiä tarkastellessani urheiluseurojen ja poliittisen päätöksenteon vuorovaikutusta Kuopiossa.

Kalevi Heinilän ja Pasi Kosken kirjoittama teos *Suomalainen liikuntaseura* (1991) edustaa liikuntasosiologista tutkimusta eritellen yksittäisen liikuntaseuran toimintaedellytyksiin liittyviä toimintoja sekä seuran suhdetta ympäröivään yhteiskuntaan. Tutkimuksessaan Heinilä ja Koski esittävät yksityiskohtaisesti funktionalistisesta näkökulmasta seuran työnjakoon, toimintaideologioihin, hallintoon ja resursseihin liittyviä tekijöitä sekä eri komponenttien vaikutuksia seuran toimivuuteen kokonaisuutena. Teos tarjoaa teoreettista viitekehystä yksittäisen urheiluseuran sisäisen toiminnan tarkastelulle nykypäivän kontekstissa. Näiden yksittäisten komponenttien avulla voidaan jäsentää seuran toiminnan kehityksen tarkastelua pitkällä aikavälillä, joihin tämä tutkielma pyrkii vastaamaan historiallisen aineiston avulla.

Jalkapallon kansallisia kehityspiirteitä ovat tutkittu Hannu Itkosen ja Arto Nevala toimittamassa artikkelikokoelmassa *Kuningaspelin kentät – Jalkapallo, maailma ja Suomi* (2007). Tutkimus kuvaa kansallisen jalkapallon yleisiä kehityspiirteitä sarjajärjestelmien, lajikelkkan ja pelaajasiirtojen näkökulmista. Teoksessa eritellään valtakunnallisesti jalkapallon yleisiä kehityspiirteitä, mutta paikallinen intensiivisempi ja yksityiskohtainen analyysi puuttuu. Jääkiekon ammattimaistumisen kehitystä valtakunnallisella tasolla on puolestaan tutkinut Jani Mesikämmen *Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirjassa* vuonna 2001–02 julkaistussa artikkelissaan ”Luonnonjäältä areenoille, intohimosta leipäpuuksi” (2002). Artikkelin tarkastelee suomalaisen jääkiekon seuratoiminnan ammattimaistumiskehitystä tarjoten taustakontekstia kuopiolaiselle jääkiekon kehityksen tarkastelulle.

Paikallisen tason tutkimusotetta edustaa Juha Hirvosen pro gradu -tutkielma *Tavoitteena mestaruussarja – Lappeenrannan ja Joutsenon jalkapalloilun taloudelliset ja yhteisölliset*

muutokset vuosina 1970–1993 (2006). Hirvosen tutkielma keskittyy lappeenrantalaisten jalkapalloseurojen elinkaareen painottuen seurojen talouden ja seurojen välisten suhteiden tarkasteluun. Kyseinen tutkielma on tarjonnut omalle työlleni lähtökohdat aineiston jäsentelyyn ja käytön osalta, sillä Hirvosen tutkielman ajallinen ja teemallinen aihepiiri on lähellä omaa tutkimustani. Erona Hirvoseen on seurojen alueellinen ulottuvuus, mestaruussarjataso paikalliskilpailun moniulotteisempi tarkastelu sekä seurojen menestystekijöiden ja poliittisten vuorovaikutusten syvällisempi tutkimus.

Itä-Suomen jalkapallon pelaajamarkkinoita on tarkastellut Suomen historian pro gradussaan *Itäsuomalaisen jalkapalloilun kansainvälistyminen 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa* (2008). Tutkielma sisältää useita kuopiolaisten seurojen puheenjohtajien ja seuratoimijoiden haastatteluja, jotka ovat hyödyllisiä omalle tutkimukselleni. Haastattelut taustoittavat ja tukevat omia johtopäätelmiäni seurojen pelaajasiirtojen syistä, seurauksista sekä alueellisesta siirtomarkkinoiden syntymisestä 1980-luvun alkupuolella.

Kuopiolaisesta urheiluhistoriasta on tutkimustietoa Tero Matkaniemen Suomen historian väitöskirjassa *Kuopiolainen uinti paikallisena ja kansallisena kansalaistoiminnan ilmiönä* (2010), joka keskittyy kuopiolaisten uimaseurojen ja kansalaistoiminnan vuorovaikutukseen paikallisella tasolla. Kuopion urheilurakentamista on puolestaan selvittänyt Sanna Lindell Suomen historian pro gradussaan *Kuopion urheilupaikkarakentaminen 1960–1980* (2007). Matkaniemen tutkimus antaa mahdollisuuden vertailla sopivilta osin paikallisen tason seuratoiminnan kehitystä ja lajien välisen toimintaympäristön tarkastelua vertailevalla otteella jalkapalloon ja jääkiekkoon. Lindell on tutkielmassaan selvittänyt kattavasti urheilurakentamisen poliittisia taustoja. Tutkielmani ottaa kantaa suurimpien palloilulajien menestystekijöihin paikallisten harjoitus- ja otteluolosuhteiden kehittymisen näkökulmasta, jossa Lindellin tutkielma toimii tausta-aineistona.

Aikaisempaa tutkimusta kuopiolaisesta jalkapallohistoriasta on olemassa lähinnä historiikkien muodossa. Seurahistoriikit eivät ole tieteellistä arviointia kestäviä teoksia ja niitä leimaavat usein sattumanvaraisuus tapahtumakuvauksessa sekä oman seuran menestyksen ja saavutusten korostaminen. Niissä usein näkyvät seurajohdon tulkinnat menneisyydestä, jonka rekonstruointi tapahtuu seurajohdon etukäteen tehdyistä valinnoista ja näkökulmista.³⁸ Seurahistoriikkeihin on kuitenkin koottu runsaasti tutkielman kannalta hyödyllisiä yksittäisiä tietoja, joita voidaan

³⁸ Itkonen 1996, 51–52.

monipuolisesti hyödyntää lähdekriittisen tarkastelun avulla. Seurahistoriikkeja ei täten kannata rajata tutkimuksen ulkopuolelle sillä lähdeaineistojen vertailu suhteessa näihin historiikkeihin tarjoaa tutkijalle aineistoa ja ymmärrystä.³⁹ Kuopion Palloseuran historiikit vuosilta 1983⁴⁰ ja 2004⁴¹ sekä Jussi Tuovisen kirjoittama KPT:n historiikki *Koparien tarina* (2011) tarjoavat arvokasta lisätietoa kyseisten seurojen historiasta. Historiikeissa on koottuna runsaasti haastatteluja, tilastoja sekä lehdistölähteiden ulkopuolista tietoa. Akateemisen tason historiallinen tutkimus kuitenkin kuopiolaisesta jalkapallohistoriasta puuttuu, mihin tämä tutkielma pyrkii erityisesti vastaamaan.

Kuopiolaista jääkiekkohistoriaa edustavat Aleksi Puustjärven Suomen historian pro gradu - tutkielma *Kalevan Pallo 1979–1999* (2002) sekä KalPan pitkälti Puustjärven gradun pohjalte Jouni Huttusen ja Mikael Juntusen toimittama historiikki *Kilpisydämellä* (2009). Nämä teokset tarjoavat tausta-aineistoa tutkielmani jääkiekkoa koskeviin osuuksiin. Puustjärven tutkielmassa on hyödynnetty seuratoimijoiden haastatteluja, mutta seuran toiminnan kehittymisen historiaa teos tarkastelee teoreettisia viitekehyksiä vasten pintapuolisesti keskittyen pitkälti tapahtumahistorian kuvaamiseen. Teos luo kuitenkin riittävän pohjan paikalliselle jääkiekkoilun kehityksen tarkastelulle, jota oma tutkielmani pyrkii täydentämään koskien paikallisen jääkiekon lajin suosion kehitystä sekä KalPan muutosta seuraorganisaation näkökulmasta erityisesti suhteessa jalkapalloon.

1.3 Tutkimustehtävä ja rajaus

Kuopiossa tapahtui useita erilaisia muutoksia palloilulajien välisissä suhteissa sekä seuratoiminnan tasolla 1960-luvun lopulta 1990-luvun alkuun. Jalkapallon valta-aseman kaupungin suosituimpana ja menestyneimpänä urheilulajina haastoi jääkiekko. Samalla seuratoiminta kummassakin lajissa muuttui valtakunnallisen kehityksen mukaisesti ammattimaisempaan suuntaan niin seurajohdon, edustus- ja juniorijoukkueiden kuin ympäröivien olosuhteiden osalta.

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää kuopiolaisen jalkapallon ja jääkiekon kehitystä vuosien 1969–1991 välisenä aikana tavoitteellisten edustusseurojen näkökulmasta. Tavoitteellisilla edustusseuroilla tarkoitan tässä tutkimuksessa seuroja, jotka pyrkivät toiminnassaan ammattilais- tai puoli-ammattilaisseuroiksi, ja joiden toiminta ulottui junioreissa tai miesten sarjoissa valtakunnan

³⁹ Itkonen 1996, 95.

⁴⁰ Tuunanen 1983.

⁴¹ Karjalainen & Huttunen 2005.

ylimmille sarjatasoille. Seurojen urheilutoiminnassa tutkimus on rajattu pääasiassa edustusseurojen miesten kilpailutoiminnan tarkasteluun, sillä jalkapallossa ja jääkiekossa naisten kilpailutoiminta käynnistyi vasta 1980- ja 1990-luvun vaihteessa, eikä naisten kilpailutoiminnassa ollut vielä mahdollisuuksia tavoitteellisesti ammattimaiseen toimintaan, sillä lajiperinne oli miesten vastaavan verrattuna hyvin nuorta. Jalkapallo ja jääkiekko ovat valittu lajeiksi sen vuoksi, että ne olivat harrastaja- ja yleisömääriltään sekä taloudellisilta resursseiltaan johtavia palloilulajeja Kuopiossa edellä mainitulla ajanjaksolla. Lajien välinen vertailu paikallistasolla tarjoaa mahdollisuuden etsiä syitä ilmiölle, jossa jalkapallon valta-asema kaupungin johtavana lajina katosi jääkiekon noustessa suosituimmaksi lajiksi. Kyseisiä lajeja voidaan tarkastella lehdistölähteiden avulla, sillä niistä kirjoitettiin kuopiolaisessa lehdistössä runsaasti toisin kuin muista palloilulajeista.

Lähestyn tutkimusongelmaa neljän tutkimuskysymyksen kautta. Ensimmäinen kysymykseni on miten seuraorganisaatiot kehittyivät valitulla ajanjaksolla? Tarkastelen kuinka niiden toiminta muuttui ammattimaisemmaksi ja miten muutokset näkyivät edustus- ja juniorijoukkueissa sekä seurajohdon työnjaossa ja seurojen talouskehityksessä. Tutkin myös millaisia tavoitteita seurat asettivat toiminnalleen ja kuinka tavoitteet toteutuivat.

Toiseksi tutkin millaista oli seurojen välinen yhteistoiminta ja sen toimivuus. Tarkastelussa on kuinka lajin sisäinen seurojen välinen paikalliskilpailu sekä lajien välinen paikalliskilpailu taloudellisista ja sosiaalisista resursseista vaikutti niiden menestykseen ja toimintamahdollisuuksiin.

Kolmanneksi tutkin millaista oli seurojen ja paikallispolitiikan välinen vuorovaikutus osana seurojen toimintaympäristöä. Keskityn seurojen vaikutusmahdollisuuksiin ja keinoihin liikuntapaikkarakentamisessa sekä tarkastelen seurojen keskusjärjestötaustan vaikutusta paikallisessa liikuntapolitiikassa suhteessa olosuhderakentamiseen ja toiminta-avustuksien myöntämiseen. Kaikkien kolmen tutkimuskysymysten pohjalta neljäs tutkimuskysymys on millaiset kokonaistekijät vaikuttivat kuopiolaisten jalkapallo- ja jääkiekkoseurojen menestykseen ja sen vaihteluihin.

Tutkimuksen aikarajaus käsittää vuodet 1969–1991. Kyseiseen rajaukseen on päädytty kahdesta syystä. Itkosen mukaan tuona aikana siirryttiin kilpailullis-valmennukselliselta liikuntakulttuurin kaudelta kohti eriytyneen toiminnan aikaa. Toiseksi Kuopion kontekstissa vuosi 1969 oli silloisen kaupungin valtalajin jalkapallon paikalliskilpailun alkuaikaa Elon noustessa haastamaan KuPS:n mestaruussarjaan, mikä tarjoaa luonnollisen alkupisteen paikalliskilpailun tarkastelulle. KPT ja Elo

fuusioituivat vuonna 1991 lopulla FC Kuopiksi, mikä päätti kolmen jalkapalloseuran keskinäisen paikalliskilpailun kauden. Aikarajaus on perusteltu myös vertailulajin eli jääkiekon kehityksen suhteen, sillä 1970-luvun alussa jääkiekko oli jalkapalloa selvästi pienempi laji Kuopiossa, mutta oli noussut vuoteen 1991 mennessä kaupungin johtavaksi palloilulajiksi KalPan noustessa maakuntasarjasta Sm-liigassa mitalikantaan. Näen pitkän aikavälin tarkastelun välttämättömänä tutkittaessa urheiluseurojen historiallista kehityskaarta ja eri menestystekijöiden vaikutuksia seuran toimintaan.

1.4 Lähteet

Tutkimukseni primaariaineistona käytän kuopiolaista sanomalehdistöä, KuPS:n julkisesti saatavilla ollutta kausijulkaisulehteä, Suomen palloliiton jalkapallokirjojen tilastoaineistoja, Kuopion kaupungin liikuntalautakunnan vuosikertomuksia sekä kandidaatintutkielmassani toteuttamaani haastatteluaineistoa. Paikallislehdistä on tutkimukseen valittu Savon Sanomat, Savo ja Kansan Sana. Sanomalehdet ovat tutkimukseni tärkein aineisto, koska seurojen omia arkistoja ei ole julkisesti saatavilla ja useat asiakirjat ovat vuosien saatossa kadonneet⁴². Tämän vuoksi seurojen koskevat tiedot on etsittävä ensisijaisesti sanomalehdistön kautta.

Sanomalehti on tärkeä oman aikansa lähde ja osa aikakautensa tiedotusprosessia; sanomalehteä on pidetty yleisen mielipiteen tulkkina. Lehti on aina sidoksissa omaan ohjelmaansa sekä taustavoimiinsa, esimerkiksi lukijoihinsa tai omistajiinsa.⁴³ Sanomalehden edustaessa julkista tiedonvälitystä se on ollut osa julkista vallankäyttöä, joten lehden tunteminen on avainasemassa sen kritisoimiseen, jolloin subjektiivisenkin lähteen antamia tietoja voidaan tulkita historian tutkimuksen menetelmien avulla tutkimustuloksiksi⁴⁴. Sanomalehtiin, kuten muihinkin historian tutkimuksen käyttämiin lähteisiin, sovelletaan oletusarvoisesti lähdekritiikkiä, jonka avulla pystytään lehtien uutisoinnista erottamaan tutkimuskysymysten kannalta olennaiset tiedot toimittajien omista mielipiteistä ja valinnoista. Tutkimuksen kannalta on ollut olennaista tiedostaa paikallislehdistön toiminta osana Kuopion lajikulttuuria niin tiedonvälittäjänä kuin seurojen rekrytointikanavana sekä havaita niiden uutisoinnin suhde ja yhteistyökumppanuus TUL-taustaisiin ja niihin kuulumattomiin seuroihin.

⁴² Esimerkiksi KuPS:n tiedottaja Martti Juurtelan mukaan seurojen asiapaperit ovat kadonneet vuosien varrella seurojen toimistojen muuttaessa useasti eri toimitilojen välillä ympäri kaupunkia. Seurojen arkistoja ei ole koottu julkisesti saataville tutkimuskäyttöä varten.

⁴³ Tommila et al. 1988b, 16–18.

⁴⁴ Boberg 2004, 40–48.

Paikallislehdet ovat valideja urheiluhistorian tutkimuslähteitä, koska yhdyskunnassa keskeisessä asemassa oleva paikallislehti oli seurojen keskeinen rekrytointikanava, jossa tiedotettiin tulevista tapahtumista ja tilaisuuksista sekä uutisoitiin keskeisimmistä kilpailuista ja tapahtumista. Lehti tarjosi mahdollisuuden oman seuraidentiteetin rakentamiselle, jonka vuoksi seurat pyrkivät pääsemään mahdollisimman mittavasti lehden sivuille. Lehti toimii myös kilpakenttänä ja merkittävä osa seuran toimivuutta oli sen näkyminen paikallisjulkisuudessa, seuran asioista uutisoiminen näkyvyyden kanssa on vaatinut paljon vaivaa. Lehti oli myös keskusteluareena, josta murroskausina välittyivät jännitteet ja keskeinen tulevaisuuskeskustelu, ja jännitteet kuvasivat yhdyskunnan liikuntakulttuurin muutosta ja organisoitumista. Urheilu-uutisten kirjoittajat edustivat paikallisen urheilun sisäpiiriä ja toimittajilla oli usein runsaasti sellaista tietoa joka liittyi seurojen välisiin sisäisiin tapahtumiin.⁴⁵ Urheilujournalismi oli kehittynyt 1970 ja 1980-luvulle siirryttäessä aiemmasta kaavamaisesta, suorituskeskeisestä ja kriitikittömästä uutisoinnista kohti kriittisempää ja tutkivampaa kirjoittamista⁴⁶, joten paikallislehtien urheilu-uutisointi tarjosi aiempien vuosikymmenien uutisointiin verrattuna monipuolisemmin tietoa seuratoiminnasta, päätöksenteosta ja seurojen välisistä vuorovaikutussuhteista. Urheilujournalismi oli luonteeltaan vahvasti miesten hallitsemaa kulttuuria, minkä lisäksi paikallislehdistön uutisoinnissa uutiskynnys madaltui alueellisten seurojen menestyksen myötä⁴⁷. Runsas uutisoinnin määrä matalastakaan uutiskynnyksestä huolimatta ei ole lähdeaineistolle heikkous, sillä runsaampi jalkapallon tai jääkiekon uutisointi lisäsi tutkimusaineiston määrää mahdollistaen valittujen tutkimusmenetelmien avulla vastaamisen tutkimuskysymyksiin ilman laajoja arkistoaineistoja.

Savon Sanomat oli 1970-luvun alusta lähtien levikiltään Kuopion johtava sanomalehti⁴⁸, jolla oli maakunnan kattavin urheilutoimitus. Lehti ilmestyi läpi vuoden seitsemän kertaa viikossa. Se uutisoi kaupungin jalkapallosta ja jääkiekosta laajasti ja lehden uutisten kautta pystytään tavoittamaan seurojen keskeiset muutokset sekä tarkastelemaan seurojen välisiä suhteita. Lehden kautta seurat ilmaisivat kantansa julkisesti ja se toimi keskeisenä keskustelufoorumina poliittisten päättäjien suuntaan. Savon Sanomissa tiedotettiin esimerkiksi seuran johtokunnan päätöksistä, seurojen taloustilanteista ja se toimi markkinoinnin ja viestinnän pääkanavana yleisön suuntaan. Lisäksi lehti toimi KuPS:n ja KPT:n yhteistyökumppanina 1980-luvun aikana, mikä on otettava huomioon suhtautumisessa lehden julkistamiin tietoihin ja kirjoituksiin. En ole niinkään

⁴⁵ Itkonen 1996, 96–98.

⁴⁶ Pänkäläinen 1998, 46–48.

⁴⁷ Itkonen & Ilmanen & Matilainen & Jaskari 2008, 71–72.

⁴⁸ Vuorio 2007, 179.

kiinnostunut toimittajien näkemyksistä kuopiolaisen jalkapalloilun ja jääkiekkoilun tilasta, vaan pikemminkin toimittajien välittämästä informaatiosta. Hyödynnän siis toimittajien välittämiä tietoja seuroista, esimerkiksi raporteja vuosikokouksista, lehdistötilaisuuksista ja haastatteluista.

Savo-lehti toimi vuoteen 1970 asti ensisijaisesti kaupungin alueen lehtenä, ollen kokoomuksen äänenkannattaja, ennen kuin Savon Sanomat osti lehden vuonna 1970⁴⁹. Savo-lehden avulla täydennän Savon Sanomien uutisoinnin mahdollisia aukkoja. Kansan Sana oli SKDL:n äänenkannattaja ja se ilmestyi vuosina 1945–1992 kolmesta viiteen kertaan viikossa⁵⁰. Kansan Sanan avulla saatiin tietoa Kuopion Elon ja Kuopion Työväen Kiekkoilijoiden toiminnasta. Savon uutisoinnissa korostui KalPan, KuPS:n ja KPT:n toiminta, Kansan Sanan ollessa aatteellisesti lähempänä Eloa ja TK:ta. Paikallislehtien lisäksi alkuperäislähteenä ovat KuPS:n oma tiedostuslehti Kupsilainen, joka ilmestyi muutamia kertoja vuodessa vuosina 1983–1991. Lähde tarjoaa lisätietoa KuPS:an seuratoiminnasta täydentäen muiden lähteiden antamia tietoja.

Suomen Palloliiton julkaisemat vuosittaiset kausiyhteenvedot eli jalkapallokirjat ja jääkiekkoliiton jääkiekkokirjat auttavat tutkimuksen tilastollisen aineiston kokoamisessa. Teoksista selviävät esimerkiksi sarjajärjestelmät, joukkueiden sarjasijoitukset ja yleisömäärät sekä osa pelaajasiirroista. Tilastotietoja voidaan verrata, seurojen historiikkeihin sekä sanomalehtien tietoihin mahdollisten virheellisten tietojen minimoimiseksi. Ensisijaisesti liiton julkaisemia tilastotietoja voidaan pitää luotettavimpina, koska ne olivat sarjojen kattojärjestöjä ja vastaava järjestäjä. Tilastot eivät ole kuitenkaan itsessään aukottomia, sillä seurojen ilmoittamat yleisömäärätiedot olivat pikemminkin suuntaa antavia, sekä pelaajasiirtojen tilastoinnissa paljastui tutkimuksen aikana lukuisia puutteita, joita sanomalehdistön avulla saatiin täydennettyä. Esimerkiksi ulkomaalaisten pelaajien siirtoja ei löydy Palloliiton jalkapallokirjoista eikä Jääkiekkoliiton jääkiekkokirjoista.

Kuopion kaupungin liikuntalautakunnan toimintakertomusten avulla on tutkittu kaupungin jakamia rahallisia toiminta-avustuksia ja niiden jakautumista urheiluseuroille. Toimintakertomuksista selviävät lisäksi lautakuntien kokoonpanot ja edustajien puoluekannat, jotka auttavat seurojen poliittisten vaikutusmahdollisuuksien ja vuorovaikutuksen tarkastelussa. Toimintakertomusten sisältöä voidaan pitää luotettavina ja tarkkoina lähteinä, koska ne ovat kaupungin julkaisemaa julkista hallinnollista aineistoa. Sen sijaan päätöksiensä taustalla käytyjä keskusteluja toimintakertomukset eivät tuo ilmi, joten yksittäisten lautakunnan jäsenten vaikutusmahdollisuuksia

⁴⁹ Tommila et al. 1988a, 341–360.

⁵⁰ Ibid.

ja osallisuutta tehtyihin päätöksiin ne eivät suoraan kerro, vaan asiaa on tarkasteltava laajemmassa kontekstissa esimerkiksi sanomalehdistöä apuna käyttäen.

1.5 Tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni edustaa mikrohistorian tutkimusperinnettä.⁵¹ Mikrohistorian ydin on tarkastella sekä eritellä ajallisesti tai tilallisesti rajattua tutkimuskohdetta pyrkien muodostamaan intensiivisen mikroskooppisen tarkastelun perusteella laajempi kokonaiskäsitys tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä. Tutkittaessa mikrohistoriallisella menetelmällä yhteisöjä tai paikallisia rajattuja tiloja tavoitteena on yhteisön sosiaalisten tai kulttuurillisten rakenteiden tapauskohtainen selvittäminen, joiden avulla voidaan pyrkiä kokonaisvaltaisempiin yleistyksiin. Mikrohistoriallisen menetelmän keskeinen tavoite on, että mikroskooppinen tarkastelu paljastaa aiemmin havaitsemattomia ilmiöitä.⁵² Vanhoja jo aiemmin tarkkaan tutkittuja lähteitä voidaan mikrohistoriallisella menetelmällä hyödyntää uudelleen asettamalla ne uudenlaisen tarkastelun alle ja esittämällä niille uusia tutkimuskysymyksiä⁵³. Mikrohistoriallinen lähestymistapa korostaa aineiston tarkkaa lähilukua ja niiden yksityiskohtaista analysointia. Keskeistä on tutkijan ja lähteiden jatkuva dialogi. Ennako-odotusten ja tutkimuskysymysten muuttuessa kyetään löytämään usein uusia johtopäätöksiä ja yleistyksiä. Mikrohistoria on eräänlaista ”rivien välistä lukemista sekä tulkintaa”. Mikrohistoria voidaan toisaalta nähdä myös yksityistä tutkimusmenetelmää laajempaan lähestymis- ja ajattelutapana, kuten esimerkiksi Matti Peltonen on esittänyt⁵⁴.

Mikrohistorialliseen tutkimusotteeseen olen päätenyt lähdeaineiston laadun ja saatavuuden vuoksi. Kuopiolaisten jalkapallo- ja jääkiekkoseurojen julkisen arkistoaineiston saatavuuden niukkuus ja vähäinen määrä on pakottanut etsimään vaihtoehtoisia tapoja tutkia paikallistasolla seurojen toiminnan kehittymistä. Julkisten arkistojen puuttuessa voidaan tietoja hakea sanomalehdistön kautta mikrohistoriallisen lähiluvun avulla. Alueellisesti tiukkaan rajattu yhdyskunnallinen taso⁵⁵ ja näkökulman rajaus kahteen palloilulajiin ja niiden tavoitteellisiin edustusseuroihin on tyypillistä mikrohistoriallista tutkimusta tutkimuskohteen ollessa paikallisesti rajattu. Yhden paikkakunnan rajatulla tarkastelulla muodostetaan laajempia käsityksiä seurojen toiminnan ja vuorovaikutuksen

⁵¹ Mikrohistorian tutkimuksesta ja tutkimusperinteestä kts. esim. Alapuro 1995; Ginzburg 1996; Heikkinen 1993; Levi 1992; Le Roy Ladurie 1990.

⁵² Peltonen 1999, 21, 52.

⁵³ Peltonen 1999, 63; Suodenjoki 2010, 23.

⁵⁴ Peltonen 1999, 61–63; Suodenjoki 2010, 15.

⁵⁵ Yhdyskunnallisella tasolla tarkoitan yhteiskunnallisuutta paikallisella tasolla. Kts. esim. Itkonen 1996.

kehittymisestä. Ajallisesti tutkimusrajaus on kuitenkin laajempi, sillä yksittäisten vuosien lehdistötarkastelut eivät anna riittävästi pohjaa luotettavien yleistävien tulkintojen tekemiseksi.

Tutkimukseni on kvalitatiivista tutkimusta ja keskeisenä metodina toimii laadullinen sisällönanalyysi. Aineistoa tarkastellaan teoreettis-metodologisesta näkökulmasta, kiinnittäen etenkin huomiota lähestymistavan ja tutkimuskysymysten kannalta olennaiseen tietoon. Tämä aineisto järjestellään temaattisiksi kokonaisuuksiksi, joita analysoimalla vastataan esitettyihin tutkimuskysymyksiin.⁵⁶ Tutkimuksessani aineistoa käsiteltiin lähtökohtaisesti temaattisen jaottelun kautta. Eskolan ja Suorannan mukaan teemoittelussa aineistosta voi nostaa esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja vertaillen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä lähdeaineiston sisällä. Aineistosta voidaan poimia sen sisältämät keskeiset aiheet ja siten esittää se kokoelmana erilaisia kysymyksenasetteluja. Teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta, joka tutkimustekstissä näkyy niiden lomittumisena toisiinsa.⁵⁷

Tutkimuksessani valitusta lähdemassasta laadittiin teoreettisen viitekehyksen ja tutkimuskysymysten näkökulmasta temaattinen jako kiinnostavista havainnoista, joista tulkinnat muodostettiin. Aineiston läpikäymisen jälkeen havainnot jaettiin tutkimuskysymysten mukaisiin teemoihin, jolloin laajalla aineistolla pystyttiin muodostamaan pitkän aikavälin seuraorganisaatioiden kehityksen tarkastelu. Esimerkiksi seuran työnjakoa ja organisaatiota sekä taloutta käsittelevät uutiset muodostivat yhden teeman. Samoin seurojen tavoitteet, junioritoiminta, valmennus sekä seurojen välisiä vuorovaikutuksia toisiinsa sekä paikallispolitiikkaan koskevat uutisoinnit muodostivat omat teemansa. Kalelan mukaan tutkielman rakenne itsessään on tutkijan kannanotto, jossa valittu kompositio tuo sanomaa tutkimustuloksista lukijalle tutkijan valitessa ja perustellessa esiin nostamansa teemat aineistosta⁵⁸.

Konkreettisesti sanomalehtiaineiston läpikäynnissä on kiinnitetty huomiota erityisesti seurauutisoinnissa vuosikokouksiin, kausiennakkoihin, ottelu-uutisointiin ja seurajohtajien antamiin lausuntoihin. Seurojen vuosikokoukset uutisoitiin vuosittain, joista ilmeni tietoja seurojen vuositavoitteista ja niiden toteutumisesta, taloudellisesta tilanteesta, varainkeruusta, jäsenmääristä sekä hallinnosta ja työnjaosta seuran sisällä. Seurojen tiedotustilaisuudet ja kannanotot esimerkiksi urheilupoliittiseen keskusteluun paikallisella tasolla toimivat tiedonlähteenä seurojen

⁵⁶ Alasuutari 2011, 39–40, 44.

⁵⁷ Eskola & Suoranta 1998, 174–175.

⁵⁸ Kalela 2000, 209–211.

vuorovaikutuksen ja paikalliskilpailun vaikutusten tarkastelussa. Käyttämällä useampaa eri paikallislehteä on muodostettu luotettavampi pohja tulkinnoille, jossa useampi eri toimittaja on uutisoinut esimerkiksi saman vuosikokouksen tiedot eri lehtiin. Yhdistämällä ja vertailemalla kahta tai kolmea eri lähdettä sekä soveltuvien osin tutkimuskirjallisuutta ja seurahistoriikkien tietoja on tehty riittävä pohja asioiden luotettavalle arvioinnille. Sanomalehtien uutisten välillä ei ilmennyt suuresti ristiriitoja asioiden tai tapahtumien uutisoinneissa, joten tutkittava aineisto edustaa luotettavasti aikansa seuratoiminnan kehitystä. Useampia lähteitä käyttämällä on samaan aikaan saatu karsittua pois mahdollisia asiavirheitä suhteessa esimerkiksi jalkapallo- ja jääkiekkokirjojen tilastoaineistoon ja tarkentamaan seurahistoriikeissa olleita suurpiirteisesti esitettyjä tietoja.

Historiantutkijan tehtävä on ymmärtää aihekokonaisuudesta aiemmin muodostettuja johtopäätelmiä ja puntaroida niiden todenperisyyttä tarkastellun aineiston perusteella. Samanaikaisesti pyritään tuomitsemisen sijaan ymmärtämään toimijoiden motiiveja ja näin tekemään oikeutta tutkimuksen kohteena oleville ihmisille; rekonstruoidaan aikalaisten toimintaympäristöä. Historiantutkimuksessa tutkija esittää argumenttinsa eli tulkintansa samanaikaisesti rekonstruktion kanssa erottelematta niitä eri vaiheisiin.⁵⁹

⁵⁹ Kalela 2000, 28, 54–56, 94, 108.

2 Seurojen urheilutoiminta

2.1 Edustusjoukkue-toiminta

2.1.1 Menestys ja tavoitteet

Taulukko 1. KuPS:n, KPT:n, Elon ja KalPan edustusjoukkueiden sijoitukset vuosina 1969–1991.

	KuPS		KPT		Elo		KalPa	
1969	Mestaruussarja	2	Suomensarja	8	Mestaruussarja	9	II DIV	7
1970	Mestaruussarja	4	II DIV	9	Mestaruussarja	12	III DIV	1
1971	Mestaruussarja	7	II DIV	1	II DIV	3	III DIV	2
1972	Mestaruussarja	4	Mestaruussarja	7	II DIV	6	III DIV	3
1973	Mestaruussarja	4	Mestaruussarja	6	II DIV	5	III DIV	5
1974	Mestaruussarja	1	Mestaruussarja	5	II DIV	6	III DIV	1
1975	Mestaruussarja	2	Mestaruussarja	5	II DIV	4	II DIV	4
1976	Mestaruussarja	1	Mestaruussarja	12	II DIV	9	II DIV	3
1977	Mestaruussarja	2	I DIV	1	II DIV	10	II DIV	12
1978	Mestaruussarja	7	Mestaruussarja	2	III DIV	1	III DIV	5
1979	Mestaruussarja	2	Mestaruussarja	4	II DIV	5	II DIV	1
1980	Mestaruussarja	8	Mestaruussarja	9	II DIV	1	II DIV	1
1981	Mestaruussarja	7	Mestaruussarja	2	I DIV	3	II DIV	1
1982	Mestaruussarja	8	Mestaruussarja	5	Mestaruussarja	12	I DIV	6
1983	Mestaruussarja	9	Mestaruussarja	7	I DIV	8	I DIV	5
1984	Mestaruussarja	8	Mestaruussarja	10	I DIV	2	I DIV	2
1985	Mestaruussarja	6	Mestaruussarja	11	I DIV	9	I DIV	1
1986	Mestaruussarja	10	Mestaruussarja	9	I DIV	4	Sm-Liiga	9
1987	Mestaruussarja	8	Mestaruussarja	12	I DIV	4	Sm-Liiga	8
1988	Mestaruussarja	11	I DIV	6	I DIV	8	Sm-Liiga	5
1989	Mestaruussarja	7	I DIV	3	I DIV	7	Sm-Liiga	4
1990	Mestaruussarja	4	I DIV	11	I DIV	4	Sm-Liiga	2
1991	Mestaruussarja	10	II DIV	12	Ei osallistunut		Sm-Liiga	7

Lähde: SPL:n jalkapallokirjat 1970–1992, SJL:n jääkiekkokirjat 1970–1992.

Tarkastellessa seurojen menestystä vuosien 1969–1991 välisenä aikana, todetaan KuPS:n saavuttaneen eniten mitaleita kansallisissa sarjoissa ollen kokonaistarkastelussa kaupungin johtava seura. KPT saavutti kaksi mitalia 1978 ja 1981. Elo puolestaan ylsi mestaruussarjaan kolmena kautena saavuttamatta kärkisijoja. KuPS oli johtavan seuran asemassa kauteen 1978 asti, jolloin KPT eteni suoraan nousijajoukkueena mestaruussarjassa hopealle. Tämän jälkeen KuPS saavutti hopeamitalin vielä kaudella 1979, mutta vuodet 1980–1983 KPT sijoittui paikalliskilpailijoitaan korkeammalle. Tämän jälkeen sekä KuPS:n että KPT:n menestys taantui pysyvästi KuPS:n yltäessä kaksi kertaa mestaruussarjassa kuuden joukkoon vuoteen 1991 mennessä; KPT:n tie vei tasaisesti alaspäin aina 2.divisioonaan saakka johtaen lopulta seuran toiminnan päättymiseen. Elo oli tasaisesti kahden suuremman paikalliskilpailijansa takana käväisten mestaruussarjassa kolmeen otteeseen visiittien jäädessä kuitenkin lyhyiksi. Mestaruussarjasta putoamisen jälkeen seura käväisi kaudella 1977 jopa 3.divisioonassa, mutta nousi nopeaa vauhtia takaisin mestaruussarjaan kaudeksi

1982, jolloin kaikki kolme tarkastelussa ollutta seuraa pelasivat yhtäaikaaisesti ylimmällä sarjatasolla. Pudottuaan jälleen takaisin ykköseen Elo pelasi tasaisesti 1.divisioonassa vuoteen 1990 saakka, kykenemättä nousemaan takaisin pääsarjaan.⁶⁰

Seurat saavuttivat vaihtelevasti asettamia tavoitteita. Tavoitteiden tarkastelu on tärkeää, koska niiden puitteissa seurat rakentavat organisaationsa, valitsevat pelaajistoaan ja valmennustaan sekä linjaavat talouttaan ja junioritoimintaa tekemään tavoitteista mahdollisia. Pidemmällä aikavälillä myös olosuhteiden ja muun toimintaympäristön kuten liike-elämän ja seuran jäsenistön on määrältään sekä laadultaan oltava riittävällä tasolla suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Näen tavoitteet osana seuran toiminnan ohjautumista ja suuntautumista, jonka avulla voidaan löytää perusteluja seuran tekemille ratkaisuilleen lyhyellä tai pitkällä aikavälillä. Tavoitteiden saavuttamisen ja saavuttamattomuuden taustalla oli lukuisia liikuntakulttuurin kauko- ja lähitekijöitä, joita tarkastellaan temaattisina kokonaisuuksina myöhemmissä luvuissa. Kaikkien seurojen osalta oli selvää, että organisaatioiden toiminta ohjautui ensisijaisesti kilpailullisista tavoitteista, mikä oli 1970-luvun kilpaurheilun perusvaatimus menestyvälle toiminnalle.⁶¹

KuPS pyrki edustusjoukkueen kilpailullisissa tavoitteissaan olemaan valtakunnan kärkijoukkueita 1970-luvulla ja seura saavutti tavoitteensa useana vuonna. Tavoitteistaan KuPS jäi 1980-luvulla jälkeen useammin kuin aiemmalla vuosikymmenellä, jonka vuoksi seuran johtaminen ja toiminnan vakaus sekä pitkäjänteisyys joutuivat koetukselle. KuPS:ssa asetettiin vuosina 1980 ja 1981 aiempaa vuosia maltillisemmat tavoitteet joukkueen pelaaja- ja valmennusmuutosten vuoksi, ja tavoitteisiin päästiin. Palaaminen mitalikantaan ja kaupungin parhaaksi joukkueeksi ohi KPT:n epäonnistui vuosien 1982–1984 aikana. Vuosikymmenen loppua kohti paikalliskilpailun hellittäessä seura yritti kuuden parhaan joukkoon, mutta tavoitteet eivät toteutuneet heikentyneen junioriaineksen sekä seuran velkaisen taloustilanteen myötä. Suomen Cupin voitto kaudella 1989 katkaisi pitkän mitalittoman kauden, ja seurajohto piti saavutusta hyvänä suorituksena vaisumpien mestaruussarjavuosien jälkeen.⁶²

KPT:n tavoitteet toteutuivat vaihtelevasti 1970- ja 1980-luvuilla. Seuran edustusjoukkueen kilpailulliset tavoitteet toteutuivat vuosina 1969–1973, jolloin joukkue nousi mestaruussarjaan ja piti sarjapaikkansa. Tämän jälkeen pyrittiin saavuttamaan Suomen mestaruus, mutta tavoite

⁶⁰ Liite 2.

⁶¹ Itkonen 1996, 181–182.

⁶² SS 16.10.1969; SS 22.4.1974; 19.11.1974; SS 22.11.1975; SS 29.10.1976; SS 28.10.1977; SS 16.11.1978; SS 22.11.1979; SS 26.4.1981; SS 20.11.1982; SS 30.11.1984; SS 25.11.1988; SS 19.10.1988; SS 27.11.1989.

epäonnistui ja tie vei takaisin ensimmäiseen divisioonaan kaudeksi 1977.⁶³ Tämän jälkeen KPT:sta tuli voimakkaan liiketoiminnan ja organisaation uudistamisen avulla seura, jota pyrittiin rakentamaan niin edustusjoukkueen menetyksellä kuin liikevaihdollakin mitattuna kaupungin johtavaksi seuraksi. Aluksi riskit kannattivat ja seuran tavoitteet noususta välittömästi takaisin pääsarjaan ja KuPS:n edelle toteutuivat. Kauden 1983 jälkeen seuran jäi tavoitteistaan lähes toistuvasti sarjasijoitusten ollessa mestaruussarjan alemmalla kolmanneksella. Edustusjoukkueen menestys ei ollut odotettua, joten taloudelliset riskit kostautuivat. Osittain tästäkin syystä seura ajautui talousvaikeuksiin, mikä johti toiminnan päättymiseen kaudella 1991.⁶⁴ Ylioptimistinen näkemys seuran menestyksestä ja taloudesta vaikuttivat edustusjoukkueen toimintamahdollisuuksiin negatiivisesti. Sen sijaan 1970-luvulla aloitettu ja 1980-luvun lopun vaikeina vuosina enemmän huomiota saanut junioritoiminta säilyi toimivana osana KPT:ta ja tavoitteessa luoda KuPS:n juniorityölle kilpaileva vaihtoehto onnistui.

Naisten edustusjoukkue toiminta kulmineoitui Kuopiossa KPT:n organisaatioon, ja seuran naisten edustusjoukkue saavutti valtakunnallisella tasolla menestystä sekä 1970- että 1980-luvuilla. Naisten jalkapallon sarjatoiminta käynnistyi Suomessa 1971, kun SPL:ssa luotiin naisjalkapallosta vastaava toimikunta organisoimaan lajin kilpailutoiminta alueellisesti piireihin. Kilpailutoiminta keskittyi vahvan lajiperinteen omannaisiin jalkapalokeskuksiin kuten Helsinkiin, Mikkeliin ja Kuopioon. Naisten jalkapallon kehityksen ongelmia olivat kansallinen naisten joukkueurheilukulttuurin puute sekä ennakkoluulot lajin ollessa perinteisesti vahvasti mieskeskeinen, jonka lisäksi lajin saama mediahuomio jäi vähäiseksi.⁶⁵ Koululiikunnassa tytöt pelasivat poikia vähemmän jalkapalloa⁶⁶, jolloin laji ei tullut tutuksi vastaavalla tavalla kuin poikien keskuudessa. Yleisesti 1970-luvulla naisten liikuntakulttuuriin liittyi yhteiskunnallisesti rentoutuminen fyysisesti raskaan liikkumisen sijasta, mutta urheilevaa naista ei pidetty kuitenkaan enää epänaissena. Naisjoukkueet joutuivat toiminnan alkuvuosina tyytymään heikompiin harjoittelu- ja otteluolosuhteisiin ja joukkueet kärsivät vetäjien puutteesta. Naisten jalkapalloilu kasvoi osaksi kansallista liikuntakulttuuria 1980-luvun aikana, jolloin lajin harrastajamäärät kasvoivat ja sarjajärjestelmät vakiintuivat.⁶⁷

KPT:n naisjoukkueen toiminta alkoi vuonna 1971, jolloin se osallistui heti SPL:n ensimmäisiin turnauksiin. Elolla ja KP:lla oli tietävästi KPT:n lisäksi naisjoukkue, mutta ne eivät osallistuneet

⁶³ SA 15.4.1969; SS 20.10.1970; KS 26.4.1973; SS 22.4.1974; SS 13.12.1976.

⁶⁴ SS 29.11.1988; SS 23.4.1983; SS 21.4.1984; SS 27.4.1989; Tuovinen 2011, 269–330.

⁶⁵ Vehviläinen & Itkonen 2009, 44–70.

⁶⁶ Kokkonen 2015, 194, 227.

⁶⁷ Vehviläinen & Itkonen 2009, 44–90; Kokkonen 2015, 218.

kansallisiin kilpailuihin, KuPS:lla naistoimintaa oli ainakin kauden 1974 aikana. Naisten jalkapallotoiminta perustui taloudeltaan talkootyöhön, eikä naistoimikuntien pienten avustuksen lisäksi muita tulonlähteitä ollut. KPT:n naiset saavuttivat sm-pronssia kaudella 1971 ja 1983 sekä hopeaa vuoden 1973 päätteeksi. Seuralla oli useita tyttöjoukkueita 1980-luvun sm-sarjavuosien aikana, mikä oli innostanut kaupungin nuoria lajin pariin ja nimenomaan KPT:n riveihin. Valmennuksesta vastasivat edustusjoukkueen naispelaajat, sen sijaan edustusjoukkueen valmentajana toimi seuran ulkopuolelta Ismo Vornanen. Naisten edustusjoukkueen toiminta päättyi putoamiseen 1.divisioonaan kauden 1985 päätteeksi, sillä tämän jälkeen seura menetti useita pelaajia eikä KPT:lla ollut resursseja jatkaa toimintaa. Naisjalkapallon pohjatyö tehtiin KPT:ssa, mitä Kuopion Mimmipallo ja Kuopion Pallokerho jatkoivat seuraavien vuosien aikana.⁶⁸ Naisten jalkapallo ei saanut vahvaa jalansijaa kuopiolaisessa jalkapallossa, vaan hyvästä kilpailullisesta menestyksestä huolimatta seurat panostivat miesten ja poikien kilpaurheilun, eikä naisjalkapalolle löydetty riittäviä resursseja seurojen sisältä toiminnan rakentamiseksi pidemmälle aikavälille vielä 1970- ja 1980-luvuilla. Tutkimuksen perusteella katsojat, liike-elämä ja seuratoimijat eivät ottaneet vakavasti naisjalkapalloilua, vaan ainoastaan miesten mestaruussarja edusti kiinnostusta lajia kohtaan.

Elossa tavoitteet edustusjoukkueen menestyksen ja sitä kautta seuran kehittämisen ohella toteutuivat kaksijakoisesti. Seuralle vuodet 1970–1977 olivat pettymysten aikaa; 1980-luvulla tavoitteet toteutuivat paremmin. Pitkälle aikavälille asetetut tavoitteet eivät toteutuneet onnistuneesti, vaan sarjasijoitukset aaltoilivat eikä junioritoiminta käynnistynyt halutussa mittakaavassa kuin 1970-luvun alkuvuosina sekä 1980-luvun viimeisinä kausina. Elossa tavoiteltiin 1970-luvulla nousua 2.divisioonasta ylöspäin useita kertoja, mutta nousua ei tapahtunut. Vuodesta 1977 Elon tavoitteisiin tuli aiempaa enemmän realismia seuran hakiessa vauhtia 3.divisioonasta saakka. Nousua haettiin pikaisesti 1.divisioonaan ja tavoitteet saavutettiin erinomaisesti ennen kaikkea onnistuneiden pelaaja- ja valmentajahankintojen ansiosta. Elo ei onnistunut säilyttämään mestaruussarjapaikkaansa kaudella 1982 eikä tavoiteltua nousua takaisin pääsarjatasolle vuosina 1984–1985. Vuoden 1985 jälkeen Elossa havaittiin KuPS:n ja KPT:n paikalliskilpailun aiheuttamat taloudelliset vaikeudet, ja seurassa päätettiin vakiinnuttaa paikka 1.divisioonassa, missä onnistuttiin yhdessä junioritoiminnan käynnistämisen kanssa.⁶⁹

⁶⁸ KS 29.6.71; SS 15.7.1973; SS 20.6.1974; SS 2.6.1983; SS 18.1.1986; Tuovinen 2011, 211–212, 257, 281–282, 298.

⁶⁹ KS 9.2.1974; SS 30.4.1974; SS 29.11.1975; SS 22.10.1977; KS 13.3.1980; SS 24.3.1981; SS 18.4.1983; SS 1.12.1985; 1.12.1988.

Kuopiolaisten jääkiekkoseurojen menestys oli tarkastelujaksolla selvästi heikompaa kuin jalkapalloseuroilla valtakunnallisella tasolla vuosien 1969–1991 välisenä aikana.⁷⁰ Jääkiekon heikkoa menestystä 1970-luvulla selittivät pitkälti heikot harjoitteluolosuhteet, harrastajien puute sekä lajikulttuurin ohuus jalkapalloon verrattuna. KalPa nousi vuodesta 1974 alkaen kaupungin johtavaksi seuraksi paikalliskilpailijoiden KKV:n, TK:n ja KK:n kilpaillessa pitkälti maakuntasarjassa. KalPan menestys kansallisella tasolla alkoi olla parempaa 1980-luvun lopussa, jolloin liiganousun myötä seura pääsi mitalikantaan kaudeksi 1990.

Jääkiekkoseuroista KalPan tavoitteena oli luoda edustusjoukkue Sm-liigatasolle kehittämällä samalla pitkällä aikavälillä junioritoimintaa sekä valmennusta. KKV:n tavoitteisiin ei lähdeaineiston perusteella ole mahdollista ottaa kantaa toiminnan pienimuotoisuuden vuoksi. KTK pyrki harjoittamaan edustus- ja juniorikiekkoilua työväen urheiluseurana, mutta avoimesti seura ei lähtenyt KalPaa haastamaan. Kiekkokilpi ja myöhemmin perustettu fuusioseura KuoKi profiloituivat KalPan farmiseuroiksi, joiden tavoitteena pääasiassa ylläpitää jääkiekon harrastus- ja junioritoimintaa.⁷¹

KalPa asetti itselleen nousutavoitteeksi aikuisten tasolla nousta maakuntasarjasta suomensarjaan tekojäärädan valmistumisen myötä kaudella 1974 onnistuen tavoitteessaan. Seuran nuorisotoiminta sai nousun ja olosuhteiden kehittymisen seurauksena nostetta ja seuraavalle kaudelle tavoiteltiin nousua ensimmäiseen divisioonaan. Nousu jäi toteutumatta ja jatkossa seura vakiinnutti paikkansa suomensarjassa, vasta jäähallin valmistumisen myötä 1979 seuran tavoitteellisuus suuntasi selkeämmin sarjanousuun.⁷²

Jäähallin valmistuminen vuonna 1979 toi optimaaliset ottelu- ja harjoitusolosuhteet Kuopioon, ja KalPassa haluttiin nostaa Kuopio nopealla aikataululla yhdeksi valtakunnan merkittävistä kiekkokeskuksista. Nousun 1. divisioonaan myötä seura siirsi painopisteen juniorikasvatuksesta edustusjoukkueeseen, johon hankittiin ulkopuolista valmennusosaamista ja pelaajia. Seuran tavoitteet 1. divisioonassa kausien 1982–1985 toteutuivat tyydyttävästi ja seuran organisaatiota kyettiin valmistelemaan liigakelpoiseksi neljän vuoden aikana.⁷³

⁷⁰ Liite 2.

⁷¹ SS 7.11.1972; SS 17.5.1977.

⁷² SS 4.10.1975; SS 31.5.1979.

⁷³ SS 1.8.1980; 28.10.1981; SS 1.4.1982; SS 16.8.1983; SS 22.3.1984.

Sm-liigassa KalPan tavoitteet toteutuivat seurajohdon asettamien tavoitteiden mukaan ja seura nousi Kuopion suosituimmaksi ja liikevaihdoltaan suurimmaksi lajiksi. Liigaan nousun jälkeen tavoitteet asetettiin nopeasti edellisten kausien tapaan sarjan pudotuspeleihin, mutta tavoitteista jäätiin. Vahvat satsaukset erityisesti ulkomaalaisiin hankintoihin ja kotimaan kokeneisiin pelaajiin auttoivat KalPaa saavuttamaan tavoitteensa nousta liigan pudotuspeleihin kausilla 1988–1990. Edustusjoukkueen noustessa Sm-liigaan kustannukset pelaajahankinnoissa kasvoivat ja seuran jatkuvasti kasvanut nuoritoiminta huomioitiin aikaisempaa paremmin seuran sisäisissä tavoitteissa, joissa junioripelaajista haluttiin tulevaisuudessa rakentaa edustusjoukkueen runko silloisen ostolinjan tilalle.⁷⁴

2.1.2 Pelaajat ja valmennus

Kuopiolaisessa edustustason jalkapallossa ja jääkiekossa toteutettiin pelaaja- ja valmennusratkaisuja useilla eri tavoilla. Jalkapallon puolella KuPS nojautui eniten oman juniorituotantonsa pelaajiin, myöhemmin 1980-luvun aikana myös KPT. Sen sijaan Elo joutui kolmikosta eniten tukeutumaan KuPS:n ja KPT:n pelaajatuotantoon sekä hankintoihin Kuopion ulkopuolelta. Jääkiekossa KalPa teki tietoisia valintoja hankkimalla edustusjoukkueen runkopelaajat aina 1990-luvulle saakka kaupungin ulkopuolelta oman laadultaan heikomman junioritoiminnan takia.

Tarkasteltaessa seurasiirtoja vuosien 1969–1991 väliseltä ajalta ongelmaksi muodostui lähteiden aukollisuus ja tiedon hajanaisuus. Tutkimukseen on kerätty tietoja kaupungin jalkapallon ja jääkiekon pelaajasiirroista useita eri lähdetietoja yhdistelemällä. Jääkiekon osalta tarkkoja listauksia ei ollut saatavilla vaan tiedot pohjautuvat täysin lehdistö- ja kirjallisuuslähteisiin. Jalkapallon puolelta tietoa oli enemmän saatavilla, mikä näkyy kattavampana tilastona liitetaulukoissa.

KuPS:n pelaajarakenteessa näkyi seuroista vahvimmin omien A-juniorien nostaminen edustusjoukkueen pelaajarinkiin. Kuopiolaisista jalkapalloseuroista KuPS hankki pelaajia määrällisesti vähiten ulkopaikkakuntien seuroista tai ulkomailta. Kuopion sisäisiä siirtoja KPT:sta ja Elostä seura toteutti lähes yhtä monta kuin KPT.⁷⁵ Pelaajapolitiikka kuvastaa seuran halunneen hyödyntää omaa juniorituotantoaan yhdistettynä kotimaisiin pelaajahankintoihin lähinnä paikalliskilpailijoiden riveistä. Menestyksen vuosikymmenellä eli 1970-luvulla seuran vakaampi taloustilanne ja jalkapallon suurempi suosio Kuopiossa mahdollisti laadukkaan pelaajamateriaalin

⁷⁴ SS 7.2.1986; SS 23.8.1988; SS 1.8.1989; Puustjärvi 2002, 54, 70–71, 76, 79, 105.

⁷⁵ Liite 8B.

säilymisen KuPS:ssa. Pelaajamarkkinoiden kansainvälistyminen ja pelaajasiirtoihin käytettyjen rahamäärien kasvu kotimaisessa jalkapallossa oli ongelma erityisesti KuPS:lle. Kilpailu seuran avainpelaajista paikalliskilpailijoiden ja ulkopaikkakuntalaisten seurojen toimesta kiristyi 1970-luvun puolivälistä lähtien, jolloin KuPS:n oli työläämpää pitää pelaajat omassa seurassaan.

Ulkomaalaisten pelaajien tulo kansallisille jalkapallon siirtomarkkinoille oli uusi elementti ja KuPS reagoi tilanteeseen maltillisesti hankkien yhdeksän ulkomaalaista pelaajaa⁷⁶. Tällöin oli mahdollista, että mahdollisia vahvistuksia jäi saamatta seuran riveihin konservatiivisemmän toimintatavan vuoksi. Paikalliskilpailun kiristyminen vuodesta 1978 alkaen KPT:n toimesta yhdessä KuPS:n menestyneen pelaajiston suuremman vaihtuvuuden kanssa näkyi KuPS:n heikentyneenä menestyksenä 1980-luvulla. KuPS ei kyennyt kilpailemaan siirtomarkkinoilla pelaajista entiseen malliin, eikä junioreista noussut yhtä paljon huippupelaajia edustusjoukkueeseen aikaisempiin vuosiin verrattuna.

KPT:n edustusjoukkue rakennettiin KuPS:aa enemmän ulkopaikkakunnilta sekä ulkomailta tulleiden pelaajien varaan.⁷⁷ Syynä olivat KPT:n pienempi junioritoiminta kuin KuPS:lla sekä kalliit kotimaisten pelaajien karanteenimaksut 1980-luvulla, jolloin ulkomaalaisia pelaajia hankittiin seuraan runsaasti. Seura nosti omia junioripelaajiaan edustusjoukkueeseen, mutta KuPS:n tavoin vahvistuksia hankittiin Kuopion sisältä sekä muista seuroista. KPT menestyi hyvin vuosien 1978–1983 välisenä aikana, jolloin seuralla oli suurten taloudellisten panostusten ansiosta valtakunnallisesti vahva edustusjoukkue. Ulkomaalaisia pelaajia hankittiin seuraan erityisesti Englannista, jonne seuralla oli Wimbledon-yhteistyön⁷⁸ myötä syntynyt paljon kontakteja. Myöhemmät talousvaikeudet yhdessä kaupungin lajikulttuuristen muutosten kanssa pakottivat KPT:n tyytymään vaatimattomampaan pelaajamateriaaliin, mikä näkyi edustusjoukkueen sarjasijoituksissa jyrkkänä pudotuksena aina 3. divisioonaan putoamiseen saakka kaudeksi 1991.

Kuopion Elon edustusjoukkueessa pelasi runsaasti KuPS:sta ja KPT:sta hankittuja pelaajia. Lisäksi seura hankki usein pelaajia Kuopion alemmista divisioonista sekä lähialueelta maakunnasta. Seuran pelaajisto vaihtui runsaasti, ja monesti mestaruussarjatason seuroista siirryttiin pelaamaan Eloon. Elo puolestaan menetti useita kertoja avainpelaajiansa suuremmille paikalliskilpailijoilleen KuPS:lla ja KPT:lle, sillä seura ei kyennyt tarjoamaan taloudellisesti vastaavia sopimuksia

⁷⁶ *ibid.*

⁷⁷ Liite 8B ja 8C.

⁷⁸ Kts. luku 3.2.

pelaajilleen kuin paikalliskilpailijansa. Samoin Elon pelaaminen alemmilla sarjatasoilla lisäsi parhaiden pelaajien halua siirtyä ylöspäin, minkä seurauksena sen pelaajamateriaalissa avainpelaajien osalta paljon vaihtuvuutta kausien välillä. Pelaajavaihtuvuus oli suurinta 1980-luvun kausina, jolloin kotimaisten pelaajien hankintojen lisäksi seuraan otettiin useita englantilaisia pelaajia. Ulkomaalaiset pelaajat olivat Elon tapauksessa luonnollinen valinta kotimaisten pelaajien karanteenimaksujen ollessa korkealla. Elon oma junioritoiminta oli pienimuotoista, eikä pelaajia saatu nostettua edustusjoukkueeseen joitakin kausia lukuun ottamatta. Seuran A-juniorit menestyivät vaatimattomasti, eikä ylimmän ikäluokan joukkueita saatu kasaan joka kaudelle.⁷⁹

KalPan nousua tutkittaessa esiin nousi vahva tukeutuminen ulkopaikkakuntien pelaajiin oman juniorituotannon sijasta. Edustusjoukkue rakentui pitkälti kuopiolaisista tai maakunnan alueen pelaajista maakunta- ja suomensarjakausina. Seuran suunta muuttui ratkaisevasti jäähallin valmistumisen jälkeen, jolloin kaudella 1980 seuran johto päätti alkaa rakentamaan edustusjoukkuetta tavoitteenaan nopea nousu 1. divisioonaan ja kohti Sm-liigaa. Ratkaisun seurauksena edustusjoukkue koostui aina vuoteen 1991 saakka pitkälti muista Sm-liigaseuroista tai ulkopaikkakuntien 1.divisioonaseuroista hankituista pelaajista. Pelaajahankinnat rahoitettiin suureksi osaksi velkarahoituksella, pelaajapörssin rakentamisella ja organisaation työnjakoa kehittämällä⁸⁰, jolloin taloudelliset ja toiminnalliset edellytykset mahdollistivat uudet pelaajahankinnat ja uskottavan edustusjoukkueen luomisen.

Ulkomaalaispelaajia seuraan hankittiin useita vuodesta 1985 alkaen, erityisesti Tsekkosloviakiasta, Yhdysvalloista ja Kanadasta. KalPa kykeni hankkimaan Sm-liigaan nousun jälkeen kausille 1989–1991 useita nimekkäitä kotimaisia ja ulkomaalaisia pelaajia, mikä näkyi edustusjoukkueen sijoituksissa. Avainpelaajien runko koottiin tietoisesti ulkopaikkakuntalaisista pelaajista, sillä omat juniorit eivät olleet seuran johdon mukaan tarpeeksi laadukkaita.⁸¹ Junioritoiminta ja kuopiolainen jääkiekkoilu oli elvytetty uudelleen 1974 jälkeen tekojäärädan rakentamisen seurauksena, joten lajikulttuuria ja laadukkaita pelaajia ei ollut luonnollisesti mahdollista saada edustusjoukkueen käyttöön ennen 1990-lukua, sillä pelaajien kasvattaminen vei ainakin kymmenen vuotta.

Seuraorganisaatioiden kehityskaarta ja menestystekijöitä tarkastellessa on huomioitava seurojen tekemät ratkaisut valmennuksen suhteen pelaajahankintojen sekä organisaatioaspektin ohella.

⁷⁹ Liite 3.

⁸⁰ Ks. luku 3.

⁸¹ Puustjärvi 2002, 54–106.

Edustusjoukkuetoiminnassa valmennuksen rooli arkipäiväisessä tekemisessä oli olennainen; valmentajalla oli vastuu pelaajahankinnoista, joukkueen pelaajien kehittämisestä ja harjoitusten sekä otteluiden johtamisesta. Tutkielman kannalta mielenkiinto kohdistuu valmennuksen päätoimisuuteen, eli palkattiinko valmentajia ammattilaisiksi seuraorganisaatioihin vai toimivatko he pelaajien tapaan omien siviilitöidensä ohella valmentajina. Valmennuksen totaalisuuden kehitystä voidaan Itkosen mukaan pitää yhtenä mittarina seuran ammattimaisuuden kehittymisestä. Päätoimisia valmentajia ei kotimaisessa jalkapalloilussa ollut 1970-luvulla kuin muutamia, kun jääkiekon Sm-liigassa päätoimisuus omaksuttiin aikaisemmin kuin jalkapallossa.⁸² Syynä kehitykselle oli jääkiekon suuremmat taloudelliset raamit sekä lajin pääsarjaseuroja nopeampi ammattilaistumiskehitys jalkapalloon verrattuna.

Kuopiolaiset jalkapalloseurat suhtautuivat eri tavoin päätoimisten valmentajien käyttöön kilpatoiminnassaan. KuPS:ssa ensimmäinen päätoiminen päävalmentaja palkattiin kaudeksi 1983, ja tehtävä pidettiin todennäköisesti vuoteen 1987 saakka, jolloin palattiin taaksepäin sivutoimiseen valmennukseen seuran talouden tervehdyttämisen vuoksi.⁸³ KPT palkkasi päätoimisen valmentajan huomattavan aikaisin kaudeksi 1972 erottuen muista mestaruussarjan seuroista, sillä aikaisemmin päätoimisia valmentajia kotimaan pääsarjassa oli ollut vain muutamia. Valmentajan tehtäviin kuului koko seuran valmennustoiminnan valvominen. KPT:n mukaan kokopäiväisen valmentajan ansiosta vuorotyössä käyneet pelaajat pystyivät harjoittelemaan entistä tehokkaammin, koska harjoituksia voitiin järjestää myös päivällä. Tieteellistä otetta valmennukseen toi pelaajakortiston luominen, jonka avulla seurattiin yksilön kehittymistä pidemmällä aikavälillä. Varat päätoimiseen valmentajaan seura sai omien sanojensa mukaan tuottoisasta bingotoiminnasta ja jätepaperinkeräyksestä sekä jäsenistön aktiivisesta toiminnasta seuran hyväksi, todennäköisesti taustalla oli johtokunnan jäsenten hyvät liike-elämän verkostot.⁸⁴

Päävalmentajan rooli oli seurassa päätoiminen lukuun ottamatta Martti Räsäsen ja Jouko Suomalaisen päävalmentajakausia sekä viimeistä kolmea toimintakautta 1989–1991, jolloin seura pelasi divisioonatasolla⁸⁵. KPT oli Kuopion jalkapalloseurojen ykkönen juuri 1980-luvun alussa, joten on erikoista, ettei seuralla ollut kyseisenä aikana päätoimista valmentajaa. Organisaatiossa työskenteli samaan aikaan seurajohdossa enimmillään kolme päätoimista työntekijää sekä

⁸² SS 30.5.1972; Kokkonen 2015, 228–230.

⁸³ SS 27.10.1982; SS 2.12.1982; SS 1.12.1987.

⁸⁴ SS 30.5.1972.

⁸⁵ Tuovinen 2011, 261. 307; SS 22.10.1975; SS 31.10.1976; SS 3.10.1979; SS 12.10.1983; SS 10.11.1985; SS 17.8.1986; SS 18.12.1987; SS 11.12.1989; SS 12.3.1991.

parikymmentä päätoimista liiketoiminnoissa bingossa, veikkauspisteellä ja kahviossa⁸⁶. Ehkä varat haluttiin keskittää pelaajistoon ja tai valmentajat halusivat käydä omissa päivätöissään. Suomalaisen kaudella KPT kärsi talousvaikeuksista, mikä osaltaan selittänee päätoimisen valmentajan puuttumista. Kauden 1985 jälkeen seura halusi nousta mestaruussarjassa KuPS:n ohi ja ratkaisuna todennäköisesti nähtiin tarve nostaa toiminnan tasoa palkkaamalla uudelleen päätoimiseksi valmentajaksi ensin KuPS:sta lähtenyt Boguslav Hajdas ja hänen jälkeensä jo 1970-luvulla seuraa aiemmin luotsannut Keijo Voutilainen⁸⁷. Voutilaisen epäonnistuttua nostamaan seura takaisin mestaruussarjaan, seuran edustusjoukkueen toimintaa alettiin velkaisessa taloustilanteessa leikata, eikä päätoimisia valmentajia enää seurassa nähty.

Elossa päätoimisia valmentajia ei ollut⁸⁸. Seura pelasi usein alemmalla sarjatasolla paikalliskilpailijoihinsa nähden, eikä rahoitusta päätoimiseen valmennukseen ollut samalla tavoin järjestettävissä kuin suurempaa näkyvyyttä ja yleisönsuosiota nauttivilla mestaruussarjatason joukkueilla. Huomionarvoista on, että kaikkien kolmen seuran valmennusosaamisessa luotettiin paikalliseen tietotaitoon, sillä ainoastaan kolme valmentajaa tuli Kuopion ulkopuolelta päävalmentajaksi⁸⁹. Paikallisten valmentajia suosiminen kertoo luottamuksesta paikalliseen lajikulttuuriin ja pitkän ajan saatossa menestystä tuoneeseen osaamiseen. Kuten pelaajienkin tapauksessa myös valmentajat kiersivät kolmen kuopiolaisten seurojen välillä vuosien aikana, sillä heidän siviilityöpaikat olivat valmiiksi olemassa Kuopiossa. Paikallisen valmentajan palkkaaminen oli pelaajien tavoin tässäkin mielessä helpompaa, kun työpaikkaa ei tarvinnut erikseen järjestää.

Jääkiekon menestys ja seuratoiminnan kehitys kulminoitui hyvin pitkälle Kuopion ulkopuolisen valmennusosaamisen hyödyntämiseen. KalPassa hankittiin tietoisesti jäähallin valmistumisen jälkeen nousua rakentamaan korkeammilla sarjatasoilla meritoituneita ulkopaikkakuntalaisia valmentajia. Reijo Ruotsalainen hankittiin Oulun Kärpistä nostamaan joukkue 1. divisioonaan, jonka jälkeen ensimmäiseksi päätoimiseksi valmentajaksi otettiin Esko Nokelainen Vaasasta. Oulusta vuonna 1985 KalPan junioripäälliköksi siirtynyt Juha Junno valmensi joukkuetta Sm-liigassa kausilla 1988–1991, jolloin seura menestyi kiitettävästi.⁹⁰ Vuosien 1969–1991 aikana paikallisessa jääkiekkovalmennuksessa edettiin ammattimaisempaan suuntaan; edustusjoukkue

⁸⁶ Tuovinen 2011 250, 271–272, 303–304.

⁸⁷ SS 10.11.1985; SS 18.12.1987.

⁸⁸ SS 1969–1991; KS 1969–1991.

⁸⁹ *ibid.*

⁹⁰ SS 6.5.1980; SS 8.4.1983; Puustjärvi 2002, 75; SS 27.4.1990.

menestyi pääsarjatasolla ja paikallinen juniorivalmennus sai organisaation lisääntyneen osaamisen myötä osuutensa tietotaidosta.

Kansallisessa jalkapalloilussa sarjakausi alkoi huhtikuun lopussa kestäen lokakuuhun, joten pelin tason nostamiseksi seurat alkoivat 1960-luvulta lopulta lähtien hyödyntää pitkää talvijaksoa lajiharjoitteluun. Pelaajat kävivät töissä ja yleisesti ammattilaisuutta ei tunnettu vielä kansallisessa jalkapalloilussa 1970- tai 1980-luvuilla. Harjoitusmäärien kasvaessa pelaajat kiinnittyivät entistä enemmän lajiharjoitteluun, joten useiden lajien yhtäaikainen harrastaminen on oletettavasti käynyt ajanpuutteen takia hankalammaksi. Kansallisessa jalkapallossa tai jääkiekossa ei täten enää 1970- ja 1980-luvuilla nähty pääsarjatasolla useita eri joukkueurheilulajeja edustavia pelaajia joitakin tapauksia lukuun ottamatta.

Elo näki ongelmia kaupungin työnantajien suhtautumisessa jalkapalloilijoiden lajiharrastukseen moittien työnantajien joustamattomuutta pelaajien aikaa vievää harjoittelua kohtaan.⁹¹ Seurojen työnjaossa asia oli otettu huomioon perustamalla työpaikkajoukkoseuroja ja –valiokuntia, jotka pyrkivät yhteen sovittamaan pelaajien sekä valmentajien työssäkäyntiä ja lajiharjoittelua⁹². Kuitenkin vielä 1970-luvun lopulla paikallisotteluita jouduttiin pelaamaan viikonloppuisin pelaajien työesteiden vuoksi, kun seurat olisivat toisinaan halunneet otteluita arkipäiville parempien katsojamäärien toivossa.⁹³

Harjoitusmäärien lisääntyessä seurojen laadullinen harjoittelu ja valmennus muuttuivat. Valmentajat laativat harjoitusohjelmia talvikaudeksi ja harjoitusotteluiden aikataulut neuvoteltiin koko talven ajalle valmiiksi⁹⁴. Taitoharjoittelu ja kuntoharjoittelu erotettiin toisistaan, jolloin valmentajat painottivat valmennusfilosofiansa mukaisesti seurojensa harjoittelua eri tavoin⁹⁵. Valmennusoppi kehittyi edelleen 1980-luvulla, mikä näkyi esimerkiksi tieteellisempinä kuntotesteinä. Valmentajien kansallisesta kouluttamisesta vastasi SPL, jonka koulutusjärjestelmä oli porrastettu tasoittain.⁹⁶

⁹¹ SS 18.9.1970.

⁹² KS 4.2.1969; SS 4.11.1971; SS 11.12.1972.

⁹³ SS 31.8.1979.

⁹⁴ KS 2.4.1970; SS 22.4.1974.

⁹⁵ KS 25.4.1970; SA 18.1.1970.

⁹⁶ SS 29.1.1989.

KuPS ja KPT leireilivät Vierumäellä ja Eerikkilässä vuosittain⁹⁷, koska riittävän laadukkaita sisäpelioolosuhteita ei Kuopiossa ollut ennen kuplahallin valmistumista vuonna 1983. Lisäksi KuPS:lla ja KPT:lla oli joinakin vuosina ulkomaanleirejä Länsi-Saksassa, Portugalissa ja Espanjassa. Elolla oli 1970-luvulla keväisin oma kauteen valmistava pääsiäisleiri Kuopiossa⁹⁸, johon kuului pelaajille suoritettavat kunto- ja juoksu-testit sekä lopullisen joukkueen kokoonpanon valinta. Uusi elementti kuopiolaisessa valmennuksessa oli KPT:n hyödyntämä henkinen valmennus, jolla pyrittiin pelaajiston itseluottamuksen kasvattamiseen. Tietotaitoa ammattimaisempaan valmennukseen haettiin ulkomailta, esimerkiksi kuopiolaiset päävalmentajat Räsänen ja Boman tekivät matkoja Neuvostoliittoon, Tšekkoslovakiaan ja Englantiin 1970-luvun aikana.⁹⁹

2.2 Juniori- ja nappulatoiminta

Juniori- ja nappulatoiminnalla¹⁰⁰ tarkoitetaan lasten ja nuorten lajiharrastusta osana urheiluseuratoimintaa. Junioritoiminnalla oli edustusseurojen näkökulmasta moninaisia tavoitteita; ensisijaisesti seurat halusivat riveihinsä mahdollisimman paljon kaupungin nuorisoa, jolloin todennäköisyys lahjakkaiden pelaajien kasvattamisesta edustusjoukkueen käyttöön kasvaa. Toiminnassa aatteellisesti oli tärkeää nuorison ohjaaminen liikunnan pariin ja osallistua yhteiskunnalliseen nuorisotyöhön.

Urheiluseuran kehittyessä kilpailullis-kasvatuksellisesta seurasta kohti julkisuus-markkinallista seuratyyppiä, siirtymävaiheessa junioritoiminnan merkitys korostuu, koska menojen kasvaessa junioritoiminnan tuottama pelaajaomavaraisuus säästää pelaajahankintakustannuksissa¹⁰¹. Kotimaisessa jalkapalloilussa ei vielä 1970-luvun alussa ollut tavanomaista hankkia pelaajia seuran kotipaikkakunnan lähiseutua kauempaa, joten omien junioripelaajien kasvattaminen edustusjoukkueen käyttöön oli välttämättömyys. Jalkapalloilun ammattimaistuesssa kuopiolaisten seurojen oli kiinnitettävä huomiota juniori- ja nappulatoiminnan organisoitiin ja lajisosiaalistamiseen¹⁰². Tutkimuksen kannalta juniori- ja nappulatoiminnan tarkastelu on oleellista, sillä junioritoiminta vaikutti seurojen työnjakoon ja talouteen, minkä lisäksi se oli olennainen osa lajikulttuuria menetystekijöiden näkökulmasta. Kuopiossa paikalliskilpailu seurojen välillä koski

⁹⁷ SA 22.4.1969; SS 8.3.1971.

⁹⁸ KS 26.3.1970; SS 18.4.1977; SS 8.4.1978; SS 1.12.1987.

⁹⁹ SS 16.12.1975; SS 21.11.1973; KS 15.11.1969.

¹⁰⁰ Esim. SPL toimintakertomus 1970, 154. Ikärajat: A-jun. 18vuotta, B-jun. 16v, C-jun. 14v ja D-jun. 12v. Alle 12-vuotiaat olivat nappulapelaajia.

¹⁰¹ Itkonen 1992, 163.

¹⁰² Urheilulajin tuominen osaksi ihmisten toimintaa yhdyskuntatasolla. Esim. Itkonen 1996, 312–314.

myös nuorisotoimintaa, minkä vuoksi sen tutkiminen on kokonaisuuden hahmottamisen kannalta välttämätöntä.

Lasten ja nuorten mukana seuratyöhön liittyivät samalla heidän vanhempansa, jotka olivat välttämätön voimavara toiminnan ylläpitämiselle. Nuorten vanhemmat toimivat usein lapsen harrastuksen rahoittajana sekä seuran talkootyövoimana, jonka lisäksi lasten isät saattoivat ryhtyä valmentajiksi tai huoltajiksi nuorten joukkueisiin äitien toimiessa mahdollisesti esimerkiksi seurojen naisjaostoissa tai -toimikunnissa. Seurojen kannattajapohjan näkökulmasta junioritoiminnalla oli kilpailullisen aspektin ohella selkeä rooli; seuran kannattajaksi tultiin usein vanhempien kannattaessa seuraa jolloin lapset omaksuivat saman seuran, tai liittymällä oman kaupunginosan nappulajoukkueeseen kavereiden mukana, jolloin seurat kilpailivat nuorten seuravalinnasta. Seuravalinnassa painavia tekijöitä olivat seuran tunnettavuus ja sosiaaliset verkostot. Menestynyt seura tarjosi nuorelle mahdollisuuden edetä jalkapallossa ylimmille sarjatasoille asti.

Kuopiossa jalkapallossa ja jääkiekossa sovellettiin erilaisia juniiori- ja nappulatoiminnan strategioita tutkimuksen tarkastelujaksolla. Taustalla vaikuttivat lajin harrastusolosuhteet sekä jalkapallon 1960-luvulla vankistunut asema kaupungin nuorison harrastetuimpana kesälajina erityisesti KuPS:ssa. KPT ja Elo pyrkivät kuroma KuPS:n etumatkaa kiinni harrastajamäärissä. Jääkiekossa juniiori- ja nappulatoimintaa pyrittiin käynnistämään KalPassa ja TeeKoossa uudelleen olosuhteiden parannuttua 1975 tekojäärädan valmistumisen jälkeen.

Seurojen laajentaessa nappulatoimintaansa ensin jalkapalloilu ja myöhemmin jääkiekko tulivat laajemmin kaupunkilaisten ulottuville. Suomessa tapahtunut yhteiskunnallinen kehitys 1960-luvulta alkaen edesauttoi ihmisten liittymistä liikuntakulttuurin piiriin. Viisipäiväinen työviikko ja kokonaistyöajan lyhentymisen lisäksi vapaa-aikaa ja palvelualan kasvu muutti työn luonnetta vähemmän fyysisesti rasittavaksi.¹⁰³ Kuopion kaupungin voimakas väestöllinen ja taloudellinen kasvu 1960-luvulla toi kaupunkiin lisää uusia harrastajia, minkä lisäksi elintason kasvaessa¹⁰⁴ liikunnan harrastamisen mahdollisuudet paranivat. On huomioitava, että lasten ja nuorten vanhempien poliittinen tai sosiaalinen tausta saattoi vielä 1970-luvulla vaikuttaa seurojen rekrytointimahdollisuuksiin¹⁰⁵. KuPS ja KPT eivät olleet poliittisesti sitoutuneita järjestöjä¹⁰⁶ Elon

¹⁰³ Vasara 1992, 369; Kokkonen 2015, 212–213.

¹⁰⁴ Tuomisto 2002, 165–181.

¹⁰⁵ Hentilä 1987, 316–330.

kuuluessa TUL:oon, mikä on riittänyt kuitenkin luomaan Kuopiossa polarisoitumista ainakin TUL:oon kuuluvien ja kuulumattomien jäsenten välillä. Siirryttäessä 1980-luvulle seurojen rekrytoinnissa oli haasteena uusien ikäluokkien pienentyminen aikaisempiin verrattuna¹⁰⁷.

2.2.1 Jalkapallo

KuPS:n juniori- ja nappulatoiminta oli harrastajamäärällä mitattuna kaupungin johtava kesäurheilulaji ja jalkapalloseurojen keskinäisessä vertailussa johtavassa asemassa. Seura oli saavuttanut niin edustusjoukkueen kuin alle 18-vuotiaiden kansallisessa kilpailussa useita mestaruuksia 1950- ja 1960-luvuilla, joten seuran junioritoiminnalla oli luontaisesti suosio nuorten harrastajien keskuudessa. Seuran aloittama nappulatoiminta oli taannut KuPS:lle valta-aseman kaupungin nuorten jalkapalloilijoiden rekrytointiin, sillä seuralla oli nappulajoukkueet kaikissa suurimmissa kaupunginosissa¹⁰⁸. Nappulatoiminta ei kuitenkaan ollut vielä ympärivuotista, sillä lapsille annettiin aikaa kansankoulun käyntiin ja oppikouluun valmistautumiseen. Seura oli kuitenkin vuorovaikutuksessa nappuloihinsa talvisin kehittämällä esimerkiksi kaudeksi 1970 hiihtolomalla pelattavan pienturnauksen kuplahallissa¹⁰⁹.

Lajisosaalistamisessa ja kouluttamisessa KuPS:n voidaan sanoneen olleen edelläkävijä, sillä seura oli aloittanut jokakesäiset jalkapallokoulut eli palloiluleirit jo 1950-luvulta alkaen. Leirien ohjelmaan kuului lajiharjoittelun lisäksi joukkuehenkeä kehittävää yhteistoimintaa ja ajanviettoa. Leirejä järjestettiin 1970-luvun aikana useita kesänsään, sillä halukkaita leireille oli enemmän kuin seura pystyi niille nuoria ottamaan. Leiritoiminta kattoi kaikki juniori-ikäluokat sekä nappulat¹¹⁰. Palloleireille saapui nuoria ympäri Suomen, joten KuPS:n juniorikoulutus oli valtakunnallisesti korkealle arvostettua toimintaa. Palloleirien kouluttajan Matti Väänäsen mukaan esimerkiksi monissa seuroissa KuPS:n palloleirille osallistuminen oli palkinto omassa seurassa hyvin tehdystä työstä.¹¹¹

KuPS:n seuran strategiassa junioritoiminnalla oli koko tarkastelujaksolla suuri painoarvo ja se nähtiin seuran ydintehtävänä sekä edustusjoukkueen menestystekijänä kansallisessa jalkapallossa.

¹⁰⁶ KuPS ja KPT kuuluivat ainoastaan Suomen jalkapalloilun kattojärjestön SPL:n jäseneksi, johon myös Elo TUL-jäsenyytensä ohella kuului.

¹⁰⁷ Kokkonen 2015, 207.

¹⁰⁸ SA 8.6.1969.

¹⁰⁹ SS 22.2.1970.

¹¹⁰ SS 23.6.1970; SA 22.6.1969.

¹¹¹ SS 12.7.1979.

Juniori- ja nappulatoiminnan työnjako kehittyi ammattimaisempaan ja eriytetympään suuntaan 1970-luvun alusta kohti 1980-luvun loppua. Seuran organisaatiossa nuorisotoiminta oli vuosina 1969–1982 osana johtokunnan vastuujakoa juniorikoulutusjaoston alaisuudessa. Junioritoiminnan rahoitus tuli koko seuran yhteisestä kassasta¹¹². Vaikka junioritoiminta muodosti kausimenoissa suuren kuluerän, seura panosti taloudellisesti junioritoimintaan pitkäjänteisesti ja tasaisesti sillä junioritoiminnan arvo edustusjoukkueelle oli johtokunnan, median ja kannattajien mielestä kiistattoman tärkeässä asemassa.

Junioritoiminnan laajamittainen pyörittäminen oli taloudellisesti raskasta, koska juniori- ja nappulajoukkueiden ottelut eivät tuottaneet seuralle voittoa lipputulojen muodossa. Kaudesta 1973 alkaen kaupungin ohjauspalkkiojärjestelmän käyttöönotto helpotti kulurakennetta, mutta toiminnan laajentuessa menot lisääntyivät avustuksia enemmän. Vapaaehtoisen työn merkitys juniori- ja nappulatoiminnassa pysyi elinehtona toiminnan jatkumiselle. Junioripuolella suurena kulueränä olivat pitkät pelimatkat ympäri Suomea. Nuorisotoiminnan kokonaiskustannuksia suhteessa seuran budjettiin oli lähteiden perusteella mahdollisuus tarkastella aukottomasti kausien 1974, 1976 ja 1978 osalta – junioritoiminnan osuus oli noin 20–30 prosenttia seuran vuosibudjetista¹¹³.

Taloudellisesti ja hallinnollisesti junioritoiminta oli 1980-luvun alkuun saakka KuPS:ssa osana koko seuraa, mutta vuonna 1982 junioritoiminta lukuun ottamatta A-junioreita erotettiin omaksi tulosvastuulliseksi yksikökseen toimien johtokunnan alaisuudessa. Ratkaisu oli ajalleen tyyppinen urheilun organisaatiokehitykseen kuuluva toimenpide, jossa edustusjoukkueen muuttuessa taloudelliseksi liiketoiminnaksi sen aiheuttamat taloudelliset riskit haluttiin erottaa laajasta junioritoiminnasta. Uusi junioriorganisaatio oli hyvin erikoistunut työnjaoltaan verrattuna 1970-luvun malliin ja järjestelmässä vastualueet oli määritelty toimijoiden välillä tarkasti. Kokonaisuutena järjestelmä oli hyvinkin hierarkkinen siihen nähden, että johtokunnan jäsenet olivat seuran sisällä useissa eri valiokunnissa ja valiokuntien kokoonpanot olivat määrällisesti pieniä. On vaikeaa arvioida hyvin systemaattisen työnjaon eriyttämisen hyötyjä ja haittoja, mutta havaittavissa oli uudenlaisten liike-elämästä tuttujen organisaatiomallien ulottaminen kokonaisvaltaisesti kaikkiin seuran toimintoihin, myös junioriorganisaatioihin ainakin KuPS:n tapauksessa.

Juniori- ja nappulatoimella oli omat päälliköt, eivät kuitenkaan päätoimisia vaan oman siviilityönsä ohella, jonka lisäksi varainhankinnasta ja tukitoiminnasta vastasi seuran pelaajien vanhemmista

¹¹² SS 3.10.1984.

¹¹³ SS 19.11.1974; SS 29.10.1976; SS 28.10.1978.

koottu toimikunta KuPS-10. Toimikunta järjesti erilaisia tempauksia kuten arpajaisia, kirpputoreja ja myyjäisiä sekä tapahtumia talkoovoimin, joiden tuotot ohjattiin suoraan seuran nuorisoyoukkueille. Toiminta oli tuottoisaa, ”kymppi” muun muassa kykeni hankkimaan seuran junioreille oman linja-auton pelimatkoja varten.¹¹⁴ KuPS:n junioritoiminnan eriyttäminen omaksi yksiköksi ei olisi ollut mahdollista ilman kattavaa vapaaehtoisten työntekijöiden määrää, joka oli syntynyt vuosien aikana kasvaneen seuran jäsenmäärän myötä.

Tarkastellessa junioriyoukkueiden menestystä kansallisissa kilpailuissa kuopiolaisten joukkueiden kesken, KuPS oli kaupungin paras seura¹¹⁵. Seuran edustusjoukkueen hyvä menestys ja KuPS:n asema kaupungin perinteisenä ykkösseurana ohjasi nuorisoa seuran toimintaan. Kaupungistumisen seurauksena väestöpohja kasvoi ja nuoria uusia lajiharrastajia oli runsaasti tarjolla kasvattaen seuran jäsenmäärää. Jalkapallon lajiperinteen voima näkyi 1970-luvulla kaupungissa; kilpailevia menestyneitä kesälajeja ei kaupungissa ollut, joten jalkapallo oli monelle nuorelle luonteva harrastusvalinta. Pesäpallo oli monissa Suomen kaupungeissa jalkapallon kilpaileva laji, mutta Kuopiossa ei pesäpallokulttuuria 1970-luvulla juuri ollut seuratoiminnan hiiyuttua lähes olemattomiin¹¹⁶. Valtakunnallisesti maakuntien keskuskaupungeissa oli tyypillistä, että 1980-luvulle tultaessa pesäpallokulttuuri oli juurtunut keskuskaupunkien ulkopuolelle, eikä laji saanut entisten aikojen tapaan uudelleen vahvaa jalansijaa kaupungistumisen myötä¹¹⁷. KuPS:ssa oli junioripuolen tulosten perusteella ilmeisen paljon lajikulttuuriin liittyvää valmennusosaamista, mikä saattoi olla vetovoimatekijä esimerkiksi paikalliskilpailijoihin KPT:hin ja Eloon nähden. Esimerkiksi kaudella 1981 Kuopion jalkapalloilevasta nuorisosta kaksi kolmasosaa pelasi KuPS:n joukkueissa¹¹⁸.

Seuran sisäisesti nuorisopuolen menestystä selitettiin valmennuksen laadulla ja suunnitelmallisuudella. Kuopion ja KuPS:n lajiperinne sisälsi tietotaitoa nuorten lajivalmennuksesta, jota oli saatu piirin ja SPL:n koulutuksesta sekä yleisemmän pitkän ajan kokemusten myötä lajin parissa toimineilta henkilöiltä. Valmennustoiminnassa suunnitelmallisuutta edusti seuran sisällä jokaiselle juniori-ikäluokalle tehdyt kuukausi- ja viikkosuunnitelmat sekä tietojen jako edustusjoukkueen koulutetuimmilta valmentajilta alaspäin juniorivalmentajille¹¹⁹.

¹¹⁴ Kupsilainen 3/1984; Kupsilainen 1/1984.

¹¹⁵ Liite 3.

¹¹⁶ Vasara 1992, 409.

¹¹⁷ Kokkonen 2015, 235–236.

¹¹⁸ SS 23.5.1981.

¹¹⁹ SS 2.10.1977.

Valmennuksella oli olennainen rooli pelaajien opettamisessa pelaamaan jalkapalloa, eivätkä suuresta harrastajajoukosta lahjakkaimmat pelaajat nousseet huipulle ilman osaavaa valmennusta.

Kuopiolaista valmennusosaamista ei voida pitää pelkän menestyksen perusteella erityislaatuisena, sillä esimerkiksi SPL:n tarjoama koulutus oli valtakunnallista. Valmentajien tietotaito oli osatekijä menetykseen, mutta vähintään yhtä tärkeää olivat Kuopion riittävä väestöllinen rakenne sekä lajikulttuuri eli suuri määrä nuoria harrastajia nimenomaan jalkapallossa. Samoin KuPS:n juniorityöhön käyttämät ja hankkimat taloudelliset resurssit sekä riittävä määrä aktiivisia valmentajia sekä taustalla toimivia talkootyöläisiä ja vanhempia olivat vähintään yhtä tärkeitä tekijöitä valmennuksen kanssa. Käytännössä voidaan todeta juniori- ja nappulatoimen kytkeytyneen samoihin menestystekijöiden perusjoukkoon kuin edustusjoukkutoimintaa tarkastellessa.

Sijoitustarkastelun perusteella näyttää siltä, että menestyneimmät pelaajat kaupungissa hakeutuivat KuPS:aan, sillä seuran juniorien sijoitukset olivat koko tarkastelujakson lähes poikkeuksetta paikalliskilpailijoitaan parempia. Nappulatasolla harrastus aloitettiin oman kaupunginosan joukkueessa, jolloin harrastajat jakautuivat väestöstä tasaisesti seuroihin. On epätodennäköistä, että nappuloissa ja nuorimmissa ikäluokissa pelaajat olisivat tietoisesti taitojensa perusteella valikoituneet heti KuPS:aan, joten liikkuvuutta seurojen juniorien välillä on täytynyt esiintyä. KuPS:n tuottaessa paljon menestyviä junioripelaajia joukkueistaan paikalliskilpailijat kiinnostuivat saamaan pelaajia omiin junioreihinsa tai edustusjoukkueeseen mikäli KuPS:sta ei peliaikaa löytynyt. KuPS:n junioripäällikkö Alvi Houtsonen piti asetelmaa kasvattajaseuran näkökulmasta epäreiluna, koska junioripelaajien karanteenimaksut olivat hänen mukaansa liian alhaisia suhteessa junioritoiminnan kokonaiskustannuksiin¹²⁰.

Kannanotossa on kuitenkin huomioitava paikalliskilpailun positiiviset ja negatiiviset vaikutukset. Positiivisia olivat pelaajien runsaat mahdollisuudet harrastaa lajia, jos kilpailu peliajasta yhdessä seurassa kävi liian vaikeaksi. Tämän seurauksena entistä useammalle pelaajalle avautui mahdollisuus edustaa mestaruussarjassa pelaavaa seuraa Kuopiossa olleen tilanteen johdosta, jossa sekä KuPS ja KPT vaikuttivat pitkään korkeimmalla sarjaportaalla. Negatiivisena asiana esiintyi paikalliskilpailun aiheuttama seurojen välien kiristyminen, kun menestys niin edustus- kuin junioripuolella nähtiin seurakohtaisena – ei niinkään kuopiolaisena asiana. Toisaalta on muistettava,

¹²⁰ SS 2.10.1977.

että vapaassa kilpailussa, jota KuPS 1970-luvun alussa itse asiassa kannatti itse, sen olisi ollut kyettävä vastaamaan kilpailijoiden tarjouksiin karanteenirajoituksista huolimatta.

KuPS teki kuopiolaisen 3.divisioonaseura Kings:n kanssa farmisopimuksen kaudella 1987¹²¹, jolla pyrittiin kehittämään junioreista yli-ikäiseksi jääneitä pelaajia seurassa ilman heidän menettämistään muille. Farmisopimuksen ideana oli saada yli-ikäisille A-junioreille pelaikaa miesten sarjoissa; vastaavasti Kings sai vahvistuksia KuPS:n junioreista seuran oman kantokyvyn ollessa riittämätön oman junioritoiminnan pystyttämiseen. Farmisopimuksen todellista toimivuutta tai sen tuottamia tuloksia on tutkielman aikarajaus huomioon ottaen vaikea arvioida.

KuPS pyrki aktiivisesti nostamaan omia junioripelaajiaan edustusjoukkueeseen ja useina vuosina pelaajasiirrot muihin seuroihin sarjakausien välillä korvattiin omilla junioreilla. Tarkasteltaessa pelaajasiirtojen määriä vuosien 1969–1991 väliseltä ajalta voidaan todeta KuPS:n tehneen paikalliskilpailijoihinsa nähden vähemmän ostoja ulkopaikkakuntien seuroista.¹²² Osaltaan suuri tarpeeksi laadukkaiden junioripelaajien määrä edesauttoi edustusjoukkueen taloutta vaikean 1980-luvun aikana, jolloin paikalliskilpailijat KPT ja Elo joutuivat hankkimaan KuPS:aa enemmän pelaajia Kuopion ulkopuolelta. Toisaalta KuPS joutui 1980-luvun alussa tekemään myös muiden seurojen tapaan ulkomaalaishankintoja, mikä johtui omien juniorien aiempaa herkemmästä siirtymisestä muihin seuroihin¹²³.

Ulkomaalaisten pelaajien hankinta kansallisessa jalkapallossa alkoi aktiivisesti 1970-luvun loppupuolella. KuPS:ssa pelasi määrällisesti vähiten ulkomaalaisia pelaajia 1980-luvun aikana kuopiolaisseuroista mutta ulkomaalaisia pelaajia kokeiltiin kausilla 1980, 1982–1984 ja 1987–1988. Pelaajien hankintaa kaupungin ulkopuolelta pidettiin seurassa epävarmana suuntauksena ja seurajohto vaati ulkomaalaisten pelaajien olevan todellisia vahvistuksia edustusjoukkueelle. Esimerkiksi vuonna 1987 englantilainen Nigel Johnsonin sopimus purettiin, sillä seurajohto ei katsonut hänen täyttäneen ulkomaalaisvahvistuksella asettuja vaatimuksia.¹²⁴

KuPS:n juniorijoukkueiden menestys oli tasaisen vahvaa mutta 1980-luvulla kaupungin sisäinen paikalliskilpailu jalkapalloseurojen välillä sekä muiden kasvavien urheilulajien välillä muutti tilanne KuPS:lle epäedullisemmäksi. KPT:n juniori- ja nappulatoiminnassa oli mukana 1980-luvun

¹²¹ SS 16.5.1987; SS 24.10.1987.

¹²² Liite 8B.

¹²³ Kervinen 2008, 49.

¹²⁴ SS 29.5.1987.

aikana aiempaa enemmän jäseniä, samaan aikaan uudet nousevat joukkuelajit kuten lentopallo, koripallo ja jääkiekko nostivat harrastajamääriään¹²⁵. Vaikka kyseiset palloilulajit olivat talvilajeja vaikutukset ulottuvat junioripuolelle – nuorten lajivalinta oli tehtävä aiempaa varhaisemmin harjoittelumäärien kasvaessa, esimerkiksi jääkiekossa juniorit harjoittelivat entistä enemmän myös kesäisin jäähallin ansiosta eikä aikaa useiden lajien yhtäaikaiselle harrastamiselle ollut samalla tavalla kuin 1960-luvun lopussa.

KuPS saavutti tarkastelujakson ensimmäisellä puolikkaalla vuosien 1969–1979 yhteensä 26 juniorimitalia, jälkimmäisellä osalla vuosien 1980–1991 aikana 21 mitalia¹²⁶. Kokonaismitalien määrä ei vähentynyt huomattavasti, sen sijaan mestaruuksien määrä tippui kahdestatoista viiteen. KuPS:n nuorisopäällikkö Rainer Jungman havaitsi paikalliskilpailun junioripuolella vuonna 1990 seuraavasti:

”Tähänastinen menestys on perustunut osittain siihen, että seura on viime vuosiin saakka saanut valita lahjakkaimmat tyypit jalkapallon pariin. Tänä päivänä kaupungissa on muitakin menestyviä urheilulajeja.”¹²⁷

”...olemme saaneet uusista lajeista kovia kilpailijoita. KuPS ei enää ole poikien automaattinen valinta. KuPS:n pitäisi pystyä tarjoamaan entistä parempaa koulutus junnuille, jotta hyvät asemat saadaan säilymään.”¹²⁸

Kilpaileva laji oli jääkiekko ja erityisesti suuresti seuransa jäsenmäärä kasvattanut KalPa. Muuttunut valtalajitilanne Kuopiossa osoittautui suurimmalle jalkapalloseuralle KuPS:lle haasteeksi. Seuran oli tarjottava laadullisesti parempaa valmennusta ja toimintaa nuorille. Jalkapallon ja jääkiekon välillä vallinnut lajien taloudellinen ero on huomioitava, sillä jääkiekossa nuorella oli mahdollista luoda kotimaassa lajista itselleen jo päätoiminen ammatti 1990-luvulla toisin kuin jalkapallossa¹²⁹. Tilanne vaikutti osaltaan nuorten yhä aikaisempaan tapahtuvaan lajivalintaan.

¹²⁵ Liite 6; Liikuntalautakunnan toimintakertomukset 1969–1991.

¹²⁶ Liite 3.

¹²⁷ SS 17.12.1990.

¹²⁸ SS 22.11.1990.

¹²⁹ Mesikämmen 2002, 114.

Jalkapallon kansallinen ammattimaistuminen edustusjoukkueetasolla heijastui myös KuPS:n junioritoimintaan sillä sen merkitys 1980-luvun lopussa joutui haastetuksi puheenjohtaja Kuuluvaisen mukaan. Edustusjoukkueen joutuessa kamppailemaan sarjapaikastaan, seuran strategiaa oli syytä tarkastella uudelleen 1990-luvulle siirryttäessä. Seuran menestyksen takeeksi ei riittänyt hänen mukaansa enää maan paras juniorityö vaan painopistettä tuli suunnata edustusjoukkueen kehittämiseen, mikä tarkoitti ennen kaikkea ulkopaikkakuntalaisten pelaajien kartoittamista ja mahdollisten hankintojen lisäämistä tulevaisuudessa. Päävalmentaja Hannu Turunen näki seuran juniorityön edelleen merkittävänä perustana, mutta edustusjoukkuetta ei voinut pyörittää ainoastaan laadukkaalla junioritoiminnan tuloksilla.¹³⁰

Kuopion Pallotoverit haastoi KuPS:n aseman kaupungin perinteisenä johtavana seurana 1960-luvun lopulta alkaen. Seuran tavoitteena oli ensisijaisesti luoda KuPS:n kaltainen juniorikoulutus, joka kasvattaisi pelaajia seuran edustusjoukkueen käyttöön. Seuran junioritoiminnalla oli perinteitä 1930-luvulla, mutta toiminta oli hiipunut toisen maailmansodan jälkeisenä aikana. KPT:lla oli vuonna 1969 juniorijoukkueet kaikissa ikäluokissa KuPS:n tapaan, sen sijaan nappulatoiminta seuralta puuttui¹³¹.

KPT loi oman nappulajärjestelmän Kuopioon vuodesta 1970 alkaen. Toiminnasta tuli pysyvää ja loi edellytyksiä KPT:n tunnettavuuden lisääntymiselle kaupungissa 1990-luvulle saakka. Seura alkoi kilpailla avoimesti KuPS:n kanssa nuorimpien pelaajien tavoittelussa. KPT:n nuorisotyöjaosto oli syksyn 1969 aikana laatinut suunnitelmat nappulatoiminnan aloittamisesta, jonka tuloksena kaupunginosajoukkueille oli etsitty valmentajat ja luotu ottelujärjestelmät. Nappulajoukkueet perustettiin kaikkiin suurimpiin kaupunginosiin, myös Elon perinteiselle kotipaikalle Itkonniemen-Männistön alueelle¹³². Nuoria täytyi aktiivisesti rekrytoida, sillä KuPS:n nappulatoiminta oli ollut lasten ainoa vaihtoehto. Muun muassa Raittiustalolla ja Kuvakukossa järjestetyissä KPT:n elokuva- ja kerhoilloissa värvättiin pelaajia ja esiteltiin seuran toimintaa.¹³³ KPT hyödynsi Kuopion kaupungistumiskehitystä, jossa liikuntaa harrastavien nuorten määrä oli kasvussa ja pelaajia riitti myös KuPS:n lisäksi muihin seuroihin. Kaupungin vahva lajikulttuuri edesauttoi nuorten pelaajien rekrytointia nimenomaan jalkapallon pariin. Seura käynnisti Vaajasalon koululla omaa kesäleiritoimintaa junioreille vuodesta 1969 alkaen. Leiritoiminta oli Palloseuran vastaavaan

¹³⁰ SS 9.7.1988; SS 19.10.1988.

¹³¹ Tuovinen 2011, 187.

¹³² SA 25.11.1969; SA 3.12.1969.

¹³³ Tuovinen 2011, 187–188.

verrattuna pienempää osallistujamäärien ollessa KPT:lla 18-60¹³⁴ ja Palloseuralla noin 50–100 poikaa. Juniorijoukkueet seuralla oli kaikissa neljässä ikäluokassa, kuten KuPS:lla ja Elolla.

Kansallisessa jalkapallossa KPT:n edustusjoukkue ei ollut yhtä menestynyt kuin KuPS:n, mutta se murtautui pysyvästi kaudesta 1972 alkaen mestaruussarjatasolle, mikä edesauttoi seuran juniori- ja nappulatoiminnan kehittymistä. KPT:sta tuli paikallisesti ja valtakunnallisesti tunnetumpi seura, joten lasten ja nuorten ohjautuminen seuraan kävi entistä todennäköisemmäksi. Nappulatoiminnan käynnistäminen onnistui, sillä vuonna 1974 seuralla oli nuoria pelaajia yhteensä toiminta-avustusilmoituksensa mukaan 313.¹³⁵ Seurassa omaksuttiin KuPS:n lajisosiaalistamisen käytännöt, koska ne olivat todettu toimiviksi ja suosituiksi aiemmin. Juniori- ja nappulapelaajille järjestettiin 1970-luvun alussa kesäleirejä sekä liigoja kaupunginosajoukkueiden välille.

Nuorisotoiminta oli KPT:ssa organisoitu omaksi jaostokseen, joka toimi johtokunnan alaisuudessa, minkä lisäksi sekä juniori- ja nappulatoiminnalla oli omat nimetyt vastuuhenkilöt. Seurassa toteutettujen organisaatiomuutosten myötä 1980 alkaen päätoimisten työntekijöiden määrä lisääntyi vaikuttaen juniori- ja nappulatoimien hallintoon. Nuorisotyön vastaavaksi henkilöksi tuli seuran päätoiminen urheilutoimenjohtaja, mutta työnjako oli käytössä ilmeisesti vain kahdesta kolmeen vuotta, sillä nuorisajaosto perustettiin seuran vuosikokouksen 1982 päätöksellä uudelleen.¹³⁶ Taustalla lienee vaikuttanut päätoimisen urheilutoimenjohtajan suuri työmäärä edustusjoukkueen ja lisääntyneiden kansainvälisten asioiden hoidossa, jonka vuoksi päätettiin palata perinteiseen työnjakoon.

Seurastrategiassa KPT:n juniori- ja nappulatoiminta nähtiin tärkeäksi tekijäksi KuPS:n haastamisessa kaupungin ykkösjoukkueen paikasta. Toiminnalle luotiin kestävä puitteet ja joukkueisiin löytyi koko tarkastelujakson ajan riittävästi pelaajia. Taloudellisesti junioritoiminta oli iso satsaus, mutta toimintaan löytyi riittävästi rahoitusta. Lehtitietojen mukaan KPT:n rahoituksessa bingotoiminnan tuotoilla oli merkittävä osuus nuorisotoimen varainhankinnassa¹³⁷. Seuralla ei ollut KuPS:n tasoisia tuloja edustusjoukkueen pääsylipuista kuin muutamina vuosina, joten liiketoiminnan ja liike-elämän tuen merkitys on oletettavasti korostunut yhdessä kaupungin ohjauspalkkioiden ja seura-avustusten kanssa. Useissa seuran vuosikokouksissa niin 1970- kuin 1980-luvuilla nousi esiin seuran puheenjohtajien toive seuran yhteishengen kasvattamisesta, mikä

¹³⁴ SS 5.7.1970; SA 5.8.1969.

¹³⁵ SS 6.3.1974.

¹³⁶ SS 29.7.1980; SS 16.12.1982.

¹³⁷ SS 6.7.1978; Tuovinen 2011, 188.

viitanee talkootyön panoksen olleen esimerkiksi suhteessa KuPS:aan vähäisempää kulujen peittämisessä. Tämä selittyy seuran pienemmällä jäsenmäärällä.

KPT:n organisaation siirtyessä liiketoiminnalliseen malliin 1980-luvun ensimmäisinä vuosina työnjaon uudistuksen yhteydessä junioripuolen talous oli tarkoitus järjestää liiketoiminnan tuotoilla; edustusjoukkueen menot oli tarkoitus kattaa kasvavilla pääsylippu- ja sponsorituloilla. Edustustoiminta jäi vuodesta 1983 alkaen alijäämäiseksi, minkä vuoksi nuorisotoimen varainhankinnan keinot olivat todennäköisesti perinteisiä; talkootyö, keräykset ja liike-elämältä saatu taloudellinen tuki.¹³⁸

Kuopion jalkapalloseuroista KPT:n juniorimenestys oli toiseksi parasta KuPS:n jälkeen.¹³⁹ Seuran juniorit voittivat kansallisella tasolla yhteensä kolme mitalia. A- ja B-junioreissa seura ylsi useita kertoja maan 32 parhaan seuran joukkoon. KPT:n 1970-luvun alussa aloitetun nappulatoiminnan vaikutukset ulottuvat vanhempien juniorien ikäluokkien sijoituksia tarkastellessa juuri 1980-luvun menestykseen. Junioreiden sarjajärjestelmissä 1970-luvulla KuPS ja KPT joutuivat usein vastakkain pääsystä lopputurnauksiin KuPS:n ollessa usein vahvempi näissä otteluissa. Kaikki kaupungin parhaat pelaajat eivät kuitenkaan automaattisesti ajautuneet KuPS:aan, sillä Pallotovereiden junioreista nousi aina 1960-luvulta 1990-luvulle asti miesten sarjoissa menestyneitä pelaajia, mikä kertoo toiminnan olleen kansallisella tasolla laadukasta. Yhtä syynä tähän on ollut paikalliskilpailun tilanne, mikä on pakottanut seurat panostamaan toimintaansa riittävästi resursseja.

Junioritoimintaansa laajentamalla KPT sai nostettua nuorten pelaajiensa määrää nopeasti noin 300–500 pelaajan tuntumaan, KuPS:n vakiinnuttaessa noin 1000 nuoren määrän aina 1990-luvulle asti. Luvut eivät ole absoluuttisen tarkkoja, sillä seurojen itse ilmoittamiin jäsenmääriin on suhtauduttava varauksella¹⁴⁰; niitä ilmoitettiin joskus todellista suuremmiksi parempien kaupunginavustusten saamiseksi. KPT:n nappulatoiminnassa nähtiin kuitenkin kehittämisen mahdollisuuksia ja seurassa oli haluja kasvattaa nuorten pelaajien osuutta KuPS:an ohi. Seuran 1970-luvun ensimmäiseen miesten mestaruussarjan mitaliin johdattanut päävalmentaja Keijo Voutilainen totesi kauden 1977 aikana KuPS:n suuremman nappulatyön lisäävän paikalliskilpailijan etulyöntiasemaa, koska todennäköisemmin suurempaan joukkoon osuu enemmän lahjakkaita pelaajia. Voutilainen vaati seuralta lisäpanostuksia nuorten toimintaan samoin kuin edellinen päävalmentaja Gunnar Boman

¹³⁸ SS 22.5.1982.

¹³⁹ Liite 3.

¹⁴⁰ Roiko-Jokela 1995, 194.

muutamia vuosia aikaisemmin.¹⁴¹ KPT kykeni pitämään nuorten pelaajien määränsä lähes samassa tasossa 1980-luvun uusien lajien noususta ja jalkapallon paikalliskilpailusta huolimatta.

Tarkastelujakson loppupuolella vuosien 1987–1991 välisenä aikana KPT:lla ei ollut edustusta kansallisissa kilpailuissa kaikissa nuorten ikäluokissa¹⁴²; syynä oli todennäköisesti edustusjoukkueen taloudellisesti heikko tila, sillä junioritoimi toimi edelleen edustusjoukkueen yhteydessä, mikä heijastui nuorisopuolelle. Muita mahdollisia syitä ovat nuorten pelaajien määrän vähentyminen tai joukkueiden yhdistämiset vanhemman juniori-ikäluokan alle. KPT:n vetovoimaisuus vanhempien junioripelaajien näkökulmasta heikentyi oletettavasti 1980-luvun lopun seuran julkisuuteen tulleiden talousepäselvyyksien vuoksi yhdessä edustusjoukkueen mestaruussarjasta putoamisen kanssa, jonka seurauksena seuran imago ei liene ollut yhtä hyvä kuin 1980-luvun parempina vuosina. Seuran puheenjohtajaksi vuoden 1988 mestaruussarjasta putoamisen jälkeen valittu juniorijaostossa vaikuttanut Erkki Muona totesi seuran suunnan muuttuneen kalliiden pelaajien hankkimisesta kohti junioritoimintaa korostavaa linjaa¹⁴³. Juniorituotantoon nojaaminen oli luonnollinen valinta seuran ollessa velkainen ja varaton hankkimaan ulkopuolisia vahvistuksia.

KPT oli aktiivinen hankkija pelaajamarkkinoilla vuoden 1977 mestaruussarjasta putoamisen jälkeen, jonka vuoksi valittua toimintamallia on relevanttia tarkastella junioripuolen toiminnan kannalta. Tarkastellessa KPT:n toimintaa pelaajasiirtomarkkinoilla huomataan seuran hankkineen useita pelaajia KuPS:sta ja Elosta sekä lukumäärällisesti KuPS:aa enemmän ulkomaalaispelaajia yhdessä Elon kanssa.¹⁴⁴ Kuopiossa oli tavallista, että pelaajat vaihtoivat seuraa kaupungin sisällä useitakin kertoja vuosien aikana. KPT:n valitsema pelaajapolitiikka edustusjoukkueetasolla tähtäsi kokoneiden ja laadukkaiden pääsarjatason pelaajien hankkimiseen eikä junioripelaajien käyttöaste edustusjoukkueessa noussut KuPS:n tasolle. Syynä oli määrältään pienemmän juniorituotannon laadukkaiden junioripelaajien vähäisempi määrä, mitä esimerkiksi juniorijoukkueiden välinen menestystarkastelu puoltaa.

Menestystä vertailtaessa KuPS:n suurempi pelaajavolyymi tai edistyneempi valmennus selittää osaltaan seurojen junioritoiminnan menestyksen eroja. Junioripelaajien liikkuvuus seurojen välillä vaatisi lisätutkimusta, jotta voitaisiin osoittaa aukottomasti vaihdettiin nuorisotasolla seuraa

¹⁴¹ SS 3.2.1977.

¹⁴² Liite 3.

¹⁴³ SS 29.11.1988.

¹⁴⁴ Liite 8A, B, C.

menestysmahdollisuuksien perässä seurojen edustusjoukkueen tai aikaisempien vuosien vanhimpien ikäluokkien junioreiden menestykseen nojautuen. KPT:n edustusjoukkueen mestaruussarjastatus oli toisaalta seuran junioreille väylä kansalliselle huipulle, mikäli tie KuPS:n kautta ei olisi avautunut. Paikalliskilpailun seurauksena useampien pelaajien oli teoreettisesti mahdollista päästä esiintymään joko mestaruussarjassa tai Elon kautta ylimmissä divisioonissa. Käytännössä siirtomarkkinoiden vilkastuminen ja ulkomaalaisten pelaajien tulo markkinoille heikensi nuorten pelaajien mahdollisuuksia saada peliminuutteja samassa määrin oman seuran riveissä kuin aikaisempina vuosikymmeninä.

Kuopion Elon nuorisotoiminta oli KuPS:aa ja KPT:ta pienimuotoisempaa. Seuralla oli tarkastelujakson alussa omat juniorijoukkueet kaikissa ikäluokissa muttei KuPS:n tai KPT:n tapaan omaa nappulatoimintaa ennen vuotta 1974. Seuran toiminnan pääpaino oli edustusjoukkueessa, joka oli noussut mestaruussarjaan 1969. Kahden paikalliskilpailijan nappulajoukkueiden toiminta Itkonniemellä luultavasti lisäsi vaatimuksia Elon oman junioritoiminnan kehittämistä, etteivät pelaajat karkaisi tyystin kilpaileviin seuroihin. Elon junioritoiminta oli 1970-luvun alussa päävalmentajan mukaan ”lähtenyt vähitellen käyntiin – KuPS:n vastaavan ollessa hyvin tehokasta”.¹⁴⁵ Elon A-juniorit saavuttivat kohtalaista menestystä Sm-sarjassa, mutta kaudella 1971 perustetuissa B-, C- ja D-junioreiden Sm-sarjoissa menestys oli selvästi kilpailijoita heikompaa.¹⁴⁶

Nuorisotoiminnassa Elon edustusjoukkueen tapaan tärkeät taustatekijät olivat seuran kuuluminen TUL:oon sekä perinteinen kaupunkialueellinen identiteetti, joka näkyi junioreiden harjoittellessa pääsääntöisesti Itkonniemen ja Männistön kaupunginosien kentillä.¹⁴⁷ Suomen urheilun poliittinen sidonnaisuus oli heikentynyt jo 1970-luvun alkupuolella mutta on epätodennäköistä olettaa Elon työväentaustaisen identiteetin murtuneen hetkessä, sillä seuran toiminnassa näkyi johtokunnan poliittinen vasemmistolaistausta sekä paikallinen ja valtakunnallinen toiminta TUL:n piirissä. Seuralla oli sen identiteetti huomioiden mahdollisuus saada riveihinsä vasemmistoa tukeneiden perheiden nuoria. Alueellinen sidos koillisiin kaupunginosiin merkitsi todennäköisesti sitä, että seuran oli mahdollista saada kyseisen alueen nuorisoa liittymään juuri Elon junioritoimintaan.

Organisaatioltaan Elon nuorisotoiminta poikkesi yleisseurana toimimisen johdosta verrattuna KuPS:aan ja KPT:hin. Palloilujaosto vastasi junioritoiminnan organisoinnista ja edustusjoukkueen

¹⁴⁵ SS 3.11.1971.

¹⁴⁶ SPL vuosikertomus 1971.

¹⁴⁷ Esim. SS urheilumuistiot 1969–1991.

päävalmentaja junioripäällikön tehtävistä. Erikoisseuraksi muuttuminen vuonna 1978 ei vaikuttanut vastuujakoihin, esimerkiksi erillistä nuorisosaostoa ei KuPS:n ja KPT:n tapaan perustettu todennäköisesti nuorisotoiminnan pienimuotoisuuden vuoksi. Junioritoiminnan uudelleenkäynnistämisen vaiheissa 1981 nimitettiin erillinen valmennuspäällikkö, jolloin edustusjoukkueen valmentaja pystyi keskittymään vain mestaruussarjaan nousseeseen edustusjoukkueeseen. Junioritoiminnan työnjako oli näin eriytettympää kuin 1970-luvun vastaavassa tilanteessa.¹⁴⁸

KuPS:n ja KPT:n nappulatoiminta ulottui Elon perinteisille alueille koillisiin kaupunginosiin vuodesta 1970 lähtien, jonka vuoksi Elon oli pyrittävä kehittämään omaa nuorisotoimintaansa. Elon nappulatoiminta käynnistyi vuonna 1974. Elon johtokunta loi oman koillisten kaupunginosien nappulasarjan, johon toivotettiin tervetulleeksi nuoria pelaajia myös muualta kaupungista. Toiminnan tavoitteena oli kasvattaa edustusjoukkueelle omia pelaajia, ettei seuran palloilijaoston taloutta tarvitsi rasittaa ostamalla pelaajia muista seuroista karanteenimaksujen jatkuvasti ollessa kasvussa. Aikaisempina vuosina Elon edustusjoukkue oli seuran puheenjohtajan mukaan rakennettu pitkälti muiden kuopiolaisseurojen pelaajiin. Edustusjoukkueen menestys kasvatti seuran kuluja pelaajahankintojen osalta, joten nappulatoiminnan aloittaminen oli luonnollinen ratkaisu haettaessa säästöjä ja uusia jäseniä toiminnalle pitkällä aikavälillä. Nappulatoiminnan pariin seura sai ensimmäisenä kesänä kohtalaisesti osallistujia mutta seuraavina vuosina toiminta hiipui ja nuorisotoiminta keskittyi juniorijoukkueisiin.¹⁴⁹

Nappulatoiminnassa ongelmaksi muodostui oletettavasti nuorten pelaajien ja valmentajien vähäinen määrä sillä KuPS:n ja KPT:n jäsenmäärät olivat kasvaneet jatkuvasti. Merkitystä on ollut todennäköisesti myös Elon vaatimattomammalla edustusjoukkueen menetyksellä, mikä teki KuPS:sta ja KPT:sta suositumpia. Elon erottuminen TUL-taustaisena perinteisenä Itkonniemen-Männistön alueen seurana ei riittänyt ominaisuuksina nuorison saamiseksi Elon riveihin. Huomion arvoista on muistaa Elon toiminta usean lajin erikoisseurana vuoteen 1978 saakka, jonka vuoksi KuPS ja KPT olivat jalkapallon erikoisseuroina kykenevämpiä resursoimaan juniori- ja nappulatoimintaansa jalkapallossa Etoa enemmän.

Jäsenmääriä tarkasteltaessa on huomioitava 1970-luvun osalta Elon olleen yleisseura eikä tarkkaa jalkapalloilijoiden määrää ollut mahdollista saada selville. Seura ilmoitti jäsenmääräkseen vuonna

¹⁴⁸ KS 9.8.1974; SS 14.11.1978; KS 29.12.1981.

¹⁴⁹ SS 8.2.1974; KS 9.2.1974; KS 26.4.1974; KS 23.7.1974.

1974 467 henkeä, joista 194 nuorisoa. Seura oli jäsenmäärällä mitattuna KuPS:aa ja KPT:ta pienempi seura, eikä tilanne muuttunut erikoisseuraksi muuttumisen jälkeen vuoden 1984 jäsenmäärän ollessa 400, mikä oli selvästi vähemmän kuin paikalliskilpailijoilla.¹⁵⁰

Elon junioritoiminta oli KuPS:aan ja KPT:n verrattuna pienimuotoisempaa eikä siitä muodostunut pitkäjäteistä edustusjoukkueelle pelaajia tuottavaa yksikköä. Elolla oli junioritoimintaa kaikissa ikäluokissa vuoteen 1975 saakka, jolloin A- ja B-juniorit luopuivat Sm-sarjasta kesken kauden. Seura sai vielä seuraavalla vuodella kasattua kaikki ikäluokat uudelleen mukaan kansalliseen kilpailuun mutta tämän jälkeen junioreiden edustus oli selvästi hajanaisempaa kansallisella tasolla vuoteen 1991 saakka.¹⁵¹ Junioritoiminnassa Elon ongelmat olivat pelaajamassan puute ja pelaajien ohjautuminen suurempiin ja menestyneempiin paikalliskilpailijoihin KuPS:aan ja KPT:hin.

Muiden kuopiolaisten jalkapalloseurojen tavoin Elo kärsi edustusjoukkueen vaikeutuneesta taloustilanteesta 1980-luvun puolivälistä alkaen, mikä näkyi KPT:n tavoin haluna herätellä nuorisotoimintaa entistä enemmän kustannusten säästämiseksi pitkällä aikavälillä. Taantunutta junioritoimintaa pyrittiin herättämään henkiin 1981, jolloin seura sai juniorivalmennuspäällikön KPT:sta ja seura oli rekrytoinut yhteensä viisi juniorivalmentajaa¹⁵². Kasaan saatiin vain A-juniorijoukkue, joten toiminnan käynnistäminen ei osoittautunut kannattavaksi pelaajien puutteen vuoksi.

Seuran muutettua toimipaikkansa keskustaan sekä päivitettyään organisaatorakennettaan vuonna 1985 tavoitteeksi asetettiin jälleen kaikki ikäluokat kattavan junioritoiminnan luominen. Junioritoimintaan syntyi pidempiaikaisesti nuorimmat ikäluokat aina tarkastelujakson loppuun saakka joten uudistustyö onnistui osittain. Nappulatoiminnassa seura aktivoitui selvästi verrattuna aiempiin vuosiin; seura järjesti jalkapallokoulun 8-12-vuotiaille pojille ja tytöillä kaudella 1987 sekä oman nappulaturnauksen vuonna 1989. Seuran puheenjohtajan mukaan Elon kannalta kasvanut junioritoiminta oli tulevaisuuden kannalta kaikista tärkein asia ja antaen mahdollisuuden alkaa täydentää edustusjoukkuetta omilla pelaajilla. KuPS:n asema kaupungin ykkösseurana tunnustettiin avoimesti.¹⁵³ Huomion keskittäminen nuorimpiin ikäluokkien kiinnittämiseksi seuraan oli onnistunut ratkaisu, sillä vanhemmat pelaajat olivat jo vahvasti sidoksissa paikalliskilpailijoihin.

¹⁵⁰ Liite 6.

¹⁵¹ Liite 3.

¹⁵² KS 29.12.1981.

¹⁵³ SS 5.6.1987; SS 3.11.1989.

Junioritoiminnan menestyksen tarkastelu osoittaa Elon vaikeudet saada ammattitaitoisimpia valmentajia ja pelaajia toimintansa pariin. Juniorit eivät saavuttaneet Sm-mitaleita ja lopputurnauspaikkoja saavutettiin vain satunnaisesti. Paikalliskilpailijoiden edustusjoukkueiden menestys sekä taloudellisesti suuremmat resurssit takasivat junioreissa etuaseaman suhteessa Eloon. Elon rooliksi voidaan sanoa jääneen pelaajien rekrytointi 1970-luvulla vasemmistolaisella identiteetillään erityisesti koillisten kaupunginosien nuorisoa jalkapallon pariin, joista he myöhemmin siirtyivät KuPS:aan tai KPT:hin, koska Elossa kehittymismahdollisuudet olivat rajallisemmat. Toimintaa yritettiin käynnistää useita kertoja, mutta 1970-luvun useiden junioriluokkien olemassaolon tilannetta seura ei pystynyt palauttamaan enää 1980-luvulla. Edustusjoukkueen ylläpito vei valtaosan pienen seuran taloudesta eikä paikalliskilpailun ja uusien lajien nousun myötä pelaajia riittänyt enää Eloon.

Elon TUL-taustan vaikutus seuravalintaan on mielenkiintoinen kysymys. Lähteiden perusteella ei ole mahdollista tehdä suoria johtopäätöksiä vaikuttiko vasemmistolainen tausta negatiivisesti seuran houkuttelevuuteen. Vasemmistopuolueiden kannatus kaupungissa oli läpi tarkastelujakson lähes yhtä suuri kuin porvarillisten puolueiden kannatus. Toisaalta TUL:n merkitys urheilussa oli kansallisesti vähentynyt urheilun yleisen epäpolitisoitumisen johdosta, joten Elon poliittinen kytkös TUL:oon ollut 1980-luvulla todennäköisesti enemmän nimellistä. Harrastajat ohjautuivat seuroihin poliittisten aatteiden sijasta seuran valmennusosaamisen, menestyksen ja omien sosiaalisten verkostojensa perusteella.

2.2.2 Jääkiekko

KalPan nuorisotyön kehityskaari poikkesi jalkapalloseuroista. Jääkiekolta puuttuivat 1960-luvun lopulla kunnolliset harjoitusolosuhteet, edustusjoukkueen menestys ja lajiperinteen mukana kehittyvä tietotaito. Lasten ja nuorten harrastamisessa 1960-luvun lopulla jalkapallon asema oli harrastajamäärältään suurempi jääkiekkoon verrattuna, mutta 1990-luvulla KalPa oli kuronut eron kiinni.

Tarkastelujakson alussa vuonna 1969 KalPa oli kaupungin jääkiekkoseuroista harrastajamäärältään johtavassa asemassa ja sen asema vahvistui 1970-luvun myötä. KalPalla oli omia juniori- ja nappulajoukkueita maakunta- ja paikallisarjoissa 10–15, sisarseura KK:lla 5 joukkuetta, KTK:n ja

KKV:n joukkumääriä lähteistä ei saatu selville¹⁵⁴. Kaikkien seurojen ongelmana olivat heikot harjoitusolosuhteet, Kuopiossa oli kaksi kiekkorataa ja seurat vaativat yhteisesti tekojään rakentamista edustus- ja nuorisokiekkoilun nostamiseksi valtakunnalliselle tasolle.

Nappulatoiminta oli keskittynyt kokonaan KalPalle, joka oli aloittanut nappulakiekon vuonna 1968. Kaudeksi 1970 seura perusti kortteliliigan nappuloille; organisoinnista vastasi pääasiassa Tampereen Ilveksen ja Helsingin Jokerien organisaatiossa toiminut Erkki Lindberg. Lindberg toi organisoinnin ja rahoituksen suunnittelun tietotaitoa Kuopioon etelän kiekkokeskuksista¹⁵⁵. Nappulajoukkueiden toimintaan KalPalla ei ollut varoja, joten liikelaitosten ja vanhempien tuki oli välttämättömyys toiminnan käynnistämiseksi. Rahoitus saatiin kasaan, sillä nappulatoiminta tuli Kuopion jääkiekkoiluun jäädäkseen. Alueellisesti KalPan kaupunginosajoukkueet käsittivät kaikki suurimmat kaupunginosat, mutta jääkiekkokaukalot sijaitsivat kaupungin keskustassa.¹⁵⁶

Tekojäärädan valmistuminen Niiralaan yhdessä useiden lähiökaukaloiden kanssa vaikutti merkittävästi jääkiekkoilun nuorisotoimintaan. Lajista tuli nopeasti suosituin talvilaji palloilulajeista ja erityisesti KalPan nuorisotoiminta alkoi muuttua organisoidummaksi. Lähiökaukaloiden lisääntyminen toi jääkiekon lähemmäksi harrastajia eri kaupunginosiin, jolloin esimerkiksi jalkapalloa ja jääkiekkoa harrastettiin rinnakkain talviaikana toisin kuin aikaisemmin. Laji lisäsi näkyvyyttään kaupunkialueella aikaisempaan verrattuna, mikä on edesauttanut seurojen lajisosiaalistamista sekä innostanut useampia nuoria pelaamaan lajia vapaa-ajallaan.

Jääkiekossa nuorisotoiminta eriytettiin Kuopiossa jalkapalloseuroihin verrattuna varhaisemmassa vaiheessa. KalPassa vuoteen 1976 asti seuran juniori- ja nappulatoiminta oli osana koko seuraa talouden ollessa yhteinen edustusjoukkueen kanssa, mutta työnjakoa muutettiin irrottamalla nuorisokiekkoilu omaksi yksikökseen.¹⁵⁷ Syynä oli mitä ilmeisimmin nopeasti kasvanut nuorten harrastajien määrä olosuhteiden parannuttua tekojäärädan myötä. Mallia otettiin jälleen Etelä-Suomen kiekkokeskuksista, jossa vastaava jako oli tehty johtavissa seuroissa jo 1970-luvun aikana. Haluna oli pyrkiä nostamaan Kuopio takaisin muiden suurten kaupunkien tapaan jääkiekkoilussa korkeammalle tasolle, joka oli menetetty 1960-luvun aikana pitkälti olosuhteiden rapistumisen myötä. Seurauksena oli ollut harrastajamäärien vähentyminen ja lajikulttuurin ohentuminen.

¹⁵⁴ SA 5.9.1969; KS 6.9.1969.

¹⁵⁵ Jääkiekkokeskuksilla tarkoitetaan lajin vahvoja kannatus- ja menestysalueita 1960-luvulta alkaen, esimerkiksi Tampere, Helsinki ja Turku.

¹⁵⁶ SS 21.1.1970.

¹⁵⁷ SS 26.10.1976.

Harrastajamäärien kasvu lisäsi menoja, joten varainhankintaa tehostettiin. Seuran junioritoiminnan talous perustui erilaisten seuratuotteiden myyntiin, arpajaisiin ja jäsenmaksuihin. Vanhempien osuus talkootoiminnan ja suoran rahallisen tuen muodossa oli keskeisessä osassa toiminnan rahoituksessa. Varainhankinnan tueksi perustettiin talvella 1976 jalkapalloseurojen tapaan oma bingo, jota markkinoitiin nuorisotyön rahoittajana. Todennäköisesti bingotoiminnan tulot siirrettiin ainakin osittain edustusjoukkueen käyttöön, sillä saman vuoden syksyllä työnjaon uudistuksen yhteydessä bingotoiminnan tuloja ei mainittu erikseen uuden junioriorganisaation varainhankinnan välineenä.¹⁵⁸ Taustalla on mahdollisesti edustusjoukkueen kasvanut rahantarve, johon bingon tuottoja on haluttu ohjata. Liike-elämän tuki oli ohjautunut perinteisesti jalkapalloseuroille johtavan lajiaseman vuoksi, joten KalPan ei liene ollut helppoa saada tukimarkkoja ainakaan 1970-luvun aikana 2.divisioonassa pelaavana seurana, jolloin esimerkiksi mainokset eivät tavoittaneet yleisöä ennen jäähallin rakentamista.

Jäähallin rakentamisen ja edustusjoukkueen kasvaneen menestyksen myötä kuopiolainen juniori- ja nappulajääkiekko kehittyi 1980-luvulla edelleen työnjaon ja harrastajamäärän näkökulmasta. Junioripuolella uudistuksia olivat seurayhteistyö ja työnjaon kehittäminen edelleen ammattimaisempaan suuntaan. Vuonna 1979 tapahtunut KKV:n ja KK:n seurafuusio teki uudesta Kiekkokilvestä KalPan farmiseuran tarkoituksena lisätä junioreiden aiemmin saamaa vähäistä jäävuoroaikaa jäähallista sekä tarjota enemmän peliaikaa KalPan junioreille. Suunnitelma tavoitteet toteutuivat vain osittain. Jääaikaa saatiin siirrettyä aikuisten harrastekiekolta nuorille, mutta yhteinen juniorityö seurojen välillä kaatui vuoteen 1981 mennessä, kun KalPa otti juniorit täysimääräisesti omiin suojiinsa. Syynä farmiyhteistyön muuttamiselle oli KalPan näkemys KK:n toiminnan tason riittämättömyydestä. Junioritoimintaa koskettaneet seurafuusiot saivat jatkoa vuonna 1984, jolloin KK ja TeeKoo yhdistyivät Kuopion Kiekoksi. KuoKin tavoitteena ei ollut haastaa edustus- tai junioritasolla KalPaa, vaan tarjota pääteemanaan kilpaurheilun sijasta harrastusmahdollisuuksia nuorille jääkiekon parissa.¹⁵⁹ Paikalliskilpailun taantuminen jääkiekossa poisti seurojen välisen kilpailun nuorisosta seurojen väliltä; jalkapallossa kolme seuraa harjoitti samaan aikaan omia nuorisotoimintojaan. Lahjakkaimmat juniorit päätyivät näin suoraan KalPaan.

Pohdittaessa paikalliskilpailun merkitystä junioritoiminnan näkökulmasta, on asiaa hankala vertailla lajien välillä useasta syystä. Juniorien menestyksellä mitattuna jalkapallossa paikalliskilpailussa

¹⁵⁸ SS 2.3.1976; SS 26.10.1976.

¹⁵⁹ SS 23.11.1979; SS 25.5.1984; Puustjärvi 2002, 39.

olevat seurat menestyivät hyvin KalPan vastaavaan verrattuna jääkiekossa. Jääkiekon kohdalla on kuitenkin huomioitava lyhyempi paikallinen lajiperinne, joka osaltaan ei mahdollistanut nopeaa nousua junioreissa valtakunnan kärkisijoille jäähallin valmistumisesta huolimatta. Tämän vuoksi ei voida aukottomasti todeta, että paikalliskilpailu junioreissa nostaa tasoa ja lisää menestystä. Asian todentaminen vaatisi entistä pidemmän aikavälin tarkastelua laajemmilla aineistoilla. Jalkapallon osalta tutkimus antoi viitteitä lahjakkaimpien pelaajien keskittymisestä pääasiassa KuPS:aan, jonka lisäksi usean seuran juniorityö tuotti kaikille kolmelle edustusseuroilla pelaajia pelaajasiirtojen myötä.

Lajisosaalistamisessa jalkapallo- ja jääkiekkoseuroilla oli samanlaiset toimintamallit. Jäähallin valmistumisen jälkeen vuonna 1979 KalPa hyödynsi alkuinnostuksen käynnistämällä omat juniorileirit. Kaksi vuotta myöhemmin alkoi kesäaikaan toteutettu kiekkokoulu jäähallissa, johon seura sai runsaasti osallistujia läpi 1980-luvun. Lajitietämystä oli hankittu Kuopion ulkopuolelta SJL:n Lapin aluekouluttajan vetäessä ensimmäistä leiriä. Kiekkokoulujen lisäksi seura toteutti 3-11-vuotialle suunnatut luistelukoulut vuonna 1987 tavoitteenaan tutustuttaa entistä nuorempia lapsia jääkiekon pariin.¹⁶⁰

Kuopiolaisten juniorijääkiekkoilijoiden menestyksessä näkyi puuttuva lajiperinne ja myöhään rakennetut kehittyneet olosuhteet. Kilpatoiminta keskittyi KalPaan, jonka juniorit eivät päässeet kansallisen mestaruustason lopputurnauksiin vuosien 1969–1986 välisenä aikana kuin kaksi kertaa c-junioreissa vuonna 1974 ja 1984¹⁶¹. Joukkueet pelasivat suomensarjassa tai karsiutuivat esikilpailuissa. Kokonaisuutena voidaan todeta menestyksen olleen heikkoa ajatellen edustusjoukkueen tarpeita kehittää junioripelaajistosta pelaajia Sm-liigatasolle. Sijoituksissa on otettava huomion, että 1970- ja 1980-luvun junioreikäluokat olivat olosuhteissa ja valmennuksessa selvästi valtakunnan kärkeä jäljessä Kuopion ollessa selvästi muuta maata jäljessä jääkiekkoilun osalta, minkä seurauksena juniorien heikompi menestys oli täysin luonnollista. Tekojäärä ja jäähallin valmistumisen jälkeiset ikäluokat tulivat edustusikään 1990-luvun alkupuolella, jolloin nuoria pelaajia nousi aiempaa enemmän edustusjoukkueeseen, sekä juniorien sijoitukset paranivat aiempaan nähden.

KalPassa junioritoiminnasta tuli painopistealue myöhään. Seuran puheenjohtajaksi nousi vuonna 1987 junioripuolelta Raimo Kaartinen korostaen juniorivalmennuksen kehittämisen merkitystä sekä

¹⁶⁰ SS 4.9.1979; SS 12.8.1981; SS 30.7.1986; SS 24.7.1987; SS 10.7.1988.

¹⁶¹ Liite 3.

pelaajapolun luomista junioreista edustusjoukkueeseen. Seuraavana vuonna seuran nuorisovalmentaja Hannu Kapanen kertoi seuran tavoitteena olevan viiden vuoden sisällä rakentaa edustusjoukkue 60 prosenttia omista pelaajista. Kapanen mukaan tähän oli edellytykset junioreiden määrän ja laadun parantumisen myötä, sillä ainoastaan perinteisillä suurilla Etelä-Suomen kiekkoseuroilla HIFK:lla, Kiekko-Espoolla ja Tapparalla oli enemmän maajoukkuepelaajia ylimmissä nuorisomaajoukkueissa kuin KalPalla. Juniorikalpan toimintasuunnitelmassa vuodelta 1989 todettiin toiminta-ajatuksen olevan ”junioritoiminnan kehittäminen innostuksen ja taitotason säilyttämiseksi valtakunnan huippuseurojen tasolla.” Samalla juniorikalpa palkkasi muiden neljän erillisen kalpa-yksikön tapaan päätoimisen johtajan toiminnalleen.¹⁶² Suuntana oli kohti 1990-lukua pyrkiä voimakkaan lajisosiaalistamisen kautta sekä laadukkaan valmennuksen ja ammattimaisen työnjaon avulla tehdä junioritoiminnasta edustusjoukkueelle laadukkaita pelaajia tuottava yksikkö. Muutos oli mahdollista, sillä seuralla oli taloudellisia resursseja toiminnan kehittämiseen, samalla harrastuspainotteinen toiminta oli mahdollista suunnata KuoKille tai perustamalla Juniorikalpan sisään useita ikäluokan edustusjoukkueita.

KalPan juniori- ja nappulapelaajien määrä oli noin 1500 vuoteen 1988 mennessä, kaksikymmentä vuotta aiemmin määrä oli joitakin satoja. Juniorikalpan johtajan Juha Junnon mukaan ilman menestyvää edustusjoukkuetta, joka oli koottu ulkopaikkakunnilta ostetuista pelaajista 1980-luvulla, KalPan laaja junioritoiminta ei olisi voinut kehittyä nopeasti 1990-luvun kaltaiseen tilanteeseen.¹⁶³ Suurilla taloudellisilla riskeillä ja ulkopaikkakunnilta hyödynnetyllä lajiosaamisella KalPan edustus- ja junioritoiminta onnistuivat luomaan eräänlaisen uskottavan positiivisuuden kierteen, joka vei kumpaaakin kohti valtakunnallista kärkeä.

2.3 Yhteenveto

Vuosien 1969–1991 aikana Kuopiossa jalkapallon ja jääkiekon edustusseurojen tavoitteet ohjautuivat kilpailullisiin sijoitustavoitteisiin nojaten, minkä seurauksena seurat muuttivat organisaatioidensa työnjakoa ja taloutta. Edustusjoukkueetasolla KuPS oli 1970-luvun lopulle saakka kaupungin menestyvin seura, kunnes KPT nousi tilapäisesti KuPS:n ohi 1980-luvun alkuvuosina. Vuoden 1984 jälkeen KuPS palasi takaisin KPT:n edelle, Elo oli kausina 1969–1970 kaupungin kakkosseura, mutta tämän jälkeen sen asemaksi vakiintui olla kahden paikalliskilpailijansa takana ennen 1980-luvun loppuvuosia. Jalkapallossa seurojen tavoitteena oli

¹⁶² SS 31.7.1987; SS 24.11.1988; SS 1.8.1989.

¹⁶³ SS 6.2.1990.

siirtyä puoli-ammattilaisuuteen, mutta seurojen talous ei kehitystä mahdollistanut. Jääkiekossa KalPa siirtyi puoli-ammattilaisuuteen sekä ammattilaisuuteen 1980-luvun lopulta alkaen. Pelaajisto rakennettiin KuPS:ssa nojautuen omaan juniorituotantoon, minkä seurauksena 1970- ja 1980-luvulla myös KPT ja Elo tehostivat nuorisotoimintaansa. KPT, Elo ja KalPa hankkivat 1980-luvun aikana runsaasti pelaajia vilkastuneilta siirtomarkkinoilta sekä ulkomailta. Jääkiekossa jalkapalloa kapeampi lajiperinne pakotti seurat hankkimaan pelaajia ja valmennusta ulkopaikkakunnilta.

Valmennus oli osana harjoittelua, ja ammattimaistuminen näkyi jalkapallossa jo 1970-luvulla KPT:n palkatessa päätoimisen valmentajan tavoitteenaan kuroa KuPS:n johtavaa asemaa kiinni. Päätoimisia valmentajia nähtiin jalkapallossa vaihtelevasti sekä 1970- että 1980-luvulla, jääkiekossa pesti oli päätoiminen yhtäjaksoisesti KalPassa vuodesta 1983 alkaen. Valmennus tieteellistyi ja oppia saatiin kansallisten liittojen koulutuksista sekä ulkomailta opintomatkoja tekemällä, mikä näkyi harjoittelu sekä testien monipuolistumisena ja määrien nousuna sekä ulkomaanleirien toteuttamisena. Pelaajien ja valmentajien vaihtuvuus kasvoi kilpaurheilun siirtyessä 1980-luvun alkupuolella julkisuus-markkinalliselle alueelle, jolloin menestyminen oli vaatimus seuran talouden kannattavuudelle. Harjoittelun määrä lisääntyi tarkastelujakson loppua kohden ja seurojen harjoitusohjelmiin kuului aktiivisesti leirityksiä niin kotimaassa kuin ulkomailla.

Taulukko 2. Otteita tavoitteellisten edustusseurojen jäsenmäärien kehityksestä vuosina 1974–1987.

	KuPS	KPT	Elo	KalPa
1974	1022	537	467	390
1976	1155			300
1982	1440	1213		
1983	1426	1150	227	1050
1984	1150	1021	400	1027
1986	1100			1247
1987	1316		405	1667

Lähde: Kansan Sana 1969–1991, Savon Sanomat 1969–1991, Kuopion liikunta- ja urheilulautakunnan toimintakertomukset 1969–1991.

KuPS oli koko tarkastelujakson ajan kaupungin parhaiten menestyvä ja suurin juniori- ja nappulaseura. KuPS:lla oli tukena vahva junioritoiminnan organisaatio sekä edustusjoukkueen hyvä urheilullinen menestys, mitkä takasivat seuran juniorityön laadun. KPT kykeni luomaan oman juniori- ja nappulatoiminnan KuPS:n rinnalle 1970-luvun aikana, koska kasvavassa kaupungissa oli tarjolla runsaasti lajista kiinnostuneita nuoria, jotka KPT:n seuraorganisaatio sai integroitua osaksi seuraa KuPS:n ja Elon kaupunginosissa. Elon junioritoiminta oli pienimuotoista, ongelmana olivat

vetäjä- ja pelaajapula, sekä mahdollisesti vahva kiinnitys koillisiin kaupunginosiin TUL-taustaisena seurana edustusjoukkueen menestyksen ollessa samalla vaatimatonta. Juniori- ja nappulatoiminnassa seurat nojasivat voimakkaaseen lajisosiaalistamiseen erilaisten leirien avulla, minkä lisäksi kaikkiin kaupunginosiin perustettiin joukkueita olosuhteiden kehittyessä. Junioritoiminta oli oleellinen paikalliskilpailun osa-alue, minkä seurauksena seurojen juniorityön laatu kasvoi ja nuorten mahdollisuudet päästä edustusjoukkueeseen paranivat. Paikalliskilpailu kuitenkin hajotti nuorison seurojen kesken, ja esimerkiksi jääkiekossa lahjakkaimmat pelaajat kuuluivat automaattisesti seurafuusioiden myötä KalPaan. KalPan nuori, mutta voimakkaasti tekojäärädan ja jäähallin valmistumisen sekä väestönkasvun ja lajikulttuurin nousun myötä kasvanut junioritoiminta ei tuottanut seuralle laadukkaita pelaajia ennen vuotta 1991, minkä seurauksena seuran oli strategiassaan nojattava vahvasti edustusjoukkueen kehittämiseen lajikulttuurin vahvistamiseksi perinteisessä jalkapallokaupungissa. Seuratoiminnan ammattimaistumisen kehityksessä kohti julkisuus-markkinallista aluetta KuPS hyötyi laajasta junioritoiminnastaan säästäten pelaajakustannuksissa paikalliskilpailijoitaan enemmän, minkä vuoksi seuran liiketoiminnalliset riskit muodostuivat pienemmiksi.

3 Seurojen työnjako ja talous

Liikuntaseura on organisaatio, jonka jäsenistö toteuttaa yhteisiä intressejään liikuntaosallistumisessa ja yhteisvastuullisesti kartuttaa ja ohjaa voimavarojaan seuran toimivuuden ja toimintatarkoituksen hyväksi.¹⁶⁴ Hallinnollinen työnjako kuten tehtävien eriyttäminen tai tehtävävastuiden jakaminen on menettely, jolla organisaationtoimintakapasiteettia voidaan vahvistaa. Tehtäviä voidaan siirtää yksittäisille jäsenille tai jäsenryhmälle kuten jaostolle tai valiokunnalle. Työnjaon organisointi ei itsessään laajenna seuran toimintakapasiteettia; kapasiteetin laajennus edellyttää jäsenten aktiivisuutta eri tehtävissä. Seuran toiminnan ammattimaistuminen edellytyksenä on seurarakenteen muutos, joka ilmenee erikoistumisena.¹⁶⁵

Itkosen mukaan suomalainen seuratoiminta oli 1960-luvulta alkaen 1980-luvulle saakka kilpailullis-valmennuksellisella kaudella, jossa ei vielä tavattu julkisuus-markkinallisia seuroja, vaan oletta-
mus on seurojen olleen kilpailullus-kasvatuksellisia seuroja, jossa työnjako oli osittain eriytynyt ja talous ei ollut riippuvainen julkisesta näkyvyydestä esimerkiksi sponsoreiden suhteen. Myöhemmin 1980-luvulla seuroissa työnjako kehittyi julkisuus-markkinallisissa seuroissa aiempaa pidemmälle, kun seurat palkkasivat esimerkiksi henkilökuntaa toimintoihinsa. Seuraavaksi tarkastelen kuopiolaisten seurojen työnjaon ja talouden kehittymistä suhteessa Itkosen esittämään kausitteluun. Luku on jaettu kolmeen osaan: vuosina 1969–1977 paikalliskilpailun kausi Kuopiossa alkoi jalkapallossa ja seuratoiminnan työnjako sekä talous alkoi eriytyä ja uudistua. Kausien 1978–1983 välisenä aikana Elo muuttui erikoisseuraksi sekä KPT nousi KuPS:n edustusjoukkueen ohi ja seurat toteuttivat organisaatiouudistuksia ja taloudessa korostui kaupallinen liiketoiminta pääsarjatasolla. Samaan aikaan paikallinen lajikenttä muuttui KalPan noustessa jäähallin valmistumisen myötä kilpailemaan jalkapallon kanssa katsojista ja suosioista. Vuosien 1983–1991 aikana KPT:n johtava asema taantui ja jalkapalloseurat joutuivat taloudellisiin sekä toiminnallisiin vaikeuksiin KalPan noustessa menestyksellä ja taloudellisilla resursseilla mitattuna kaupungin johtavaksi lajiksi.

¹⁶⁴ Heinilä 1986, 126.

¹⁶⁵ Peterson 1993, 20–22.

3.1. Työnjako ja talous 1969–1977

3.1.1 Valiokuntia ja vapaaehtoistyötä

Kuopion jalkapallossa tavoitteellista kilpailutoimintaa edustus- ja junioritasolla harjoittivat Kuopion Palloseura ry (KuPS), Kuopion Pallotoverit ry (KPT, Koparit¹⁶⁶) ja Männistön voimistelu- ja liikuntaseura Elo ry¹⁶⁷ (Elo). Kaupungissa toimi lisäksi useita alueellisen piirin aladivisioonissa pelaavia seuroja, jotka eivät koskaan yltäneet pääsarjatasolle saakka. Pääsarjatasolla ja sinne tavoitteellisesti pyrkineet kuopiolaisseurat olivat organisoituneet tarkastelujakson alkupuolella 1969 ajalleen tyypillisesti yhdistysmuotoisiksi urheiluseuroiksi.

Kuopion Palloseura oli tarkastelujakson alussa vuonna 1969 jalkapallon erikoisseura, joka käsitti miesten edustusjoukkueen sekä juniori- ja nappulatoiminnan. Seuran hallinnosta ja päätöksenteosta vastasi vuosittain valittava kymmenhenkinen johtokunta, jota johti vuosittain valittava seuran puheenjohtaja. Johtokunnan tehtäviä olivat seuran valmennuksesta, taloudesta ja tavoitteista päättäminen. Seuran sisällä työnjakoa ei ollut eritelty erillisiin selkeästi vastuualueisiin, vaan johtokunnan jäsenet hoitivat seuran asioita puheenjohtajan alaisuudessa. Puheenjohtaja vastasi lisäksi seuran julkisuuteen annetusta tiedotustoiminnasta sanomalehdistölle annettujen lausuntojen ja tiedotustilaisuuksien avulla. Seuralla ei hallinnossaan ollut vuosina 1969–1977 palkattua päätoimista henkilökuntaa, vaan puheenjohtaja sekä johtokunta toimivat seuratyössä oman toimensa ohella¹⁶⁸.

Ensimmäiset askeleet kohti ammattimaisempaa seuratoimintaa otettiin vuosien 1970–1971 aikana, kun KuPS eriytti työnjakoa seuran sisällä. Jatkuvasti kasvavien kulujen johdosta seura oli tehnyt vuoden 1970 aikana periaatepäätöksen taloudellisen tukijaoston perustamisesta, jonka tehtäviin kuului etsiä seuralle uutta pääomaa toiminnan turvaamiseksi. Taloudellinen tukijaosto perustettiin vuoden 1971 aikana¹⁶⁹. Lisäksi vuoden 1970 aikana seuran työnjakoa eriytettiin perustamalla PR- ja mainosjaostot, mikä kertoo seuran pyrkineen aktiivisesti hyödyntämään kasvavaa jalkapalloonostusta kaupungissa sekä etsimään uusia rahoittajia toiminnalleen¹⁷⁰.

¹⁶⁶ Nimenmuutos v. 1982.

¹⁶⁷ Seurasta käytetty virallisissa tilastoissa sekä markkinoinnissa nimeä Kuopion Elo.

¹⁶⁸ SS 16.10.1969; SS 11.10.1970; SS 17.10.1971; SS 28.10.1972; SS 27.10.1973; SS 19.11.1974; SS 21.10.1975; 29.10.1976; SS 28.10.1977.

¹⁶⁹ SS 10.4.1970.

¹⁷⁰ SS 10.11.1970.

Vuoden 1971 vuosikokous asetti seuralle neljä uutta valiokuntaa; työ-, talous-, työpaikka- ja markkinointivaliokunnan¹⁷¹. Tarkkoja yksityiskohtaisia tietoja valiokuntien tavoitteista ei julkaistu sanomalehdissä. KuPS:ssa valtaosa seuratoiminnasta kuten ottelutapahtumista ja varainhankinnasta toteutettiin talkoovoimin, joten todennäköisesti työvaliokunnan tehtäväksi tuli näiden toimintojen organisointi. Työpaikkavalioikunta pyrki sovittamaan pelaajien siviilityöntantajien ja jalkapalloseuran intressejä yhteen esimerkiksi vapaiden järjestelyissä, sillä pelaajat olivat amatööriurheilijoita. Talous- ja markkinointitoimikunnan tavoite oli oletettavasti hankkia seuralle pääomia, kuten lahjoituksia alueen yrityksiltä ja yksityishenkilöiltä sekä mainostuloja. Työnjaon muutosten perusteella voidaan todeta paikallisen liike-elämän ja jalkapalloseurojen yhteistyön tiivistyneen 1970-luvun alkupuolella, jolloin seurat alkoivat tarvita enemmän rahaa toiminnan laajentamiseksi. Kustannuksia olivat ainakin lisänneet kasvanut junioritoiminta ja edustusjoukkueen pelaajien karanteenhintojen nousu.

Jalkapallotoiminnan ammattimaisen kehityksen alkutaival ulottui myös seuran taustatoiminnan uudelleenorganisoinnin ohella edustusjoukkueen toimintaa palveleviin muutoksiin. Kauden 1971 työnjaon eriyttämisen yhteydessä päätettiin seuraan perustaa uudenlainen joukkueenjohtajan vakanssi. Tehtävää valittiin hoitamaan joukkueen omista pelaajista Markku Hyvärinen, joka hoiti joukkueenjohtajan tehtäviä pelaamisen ohella. Joukkueenjohtajalle osoitettiin hoidettavaksi edustusjoukkueen juoksevia asioita, kuten päivärahojen maksaminen, ottelumatkojen järjestelyt sekä pelaajien varustehankinnat.¹⁷² Joukkueenjohtajan vakanssissa näkyy seuran johtokunnan lisääntynyt työtaakka esimerkiksi taloussektorilla, sillä aikaisemmin nämä tehtävät olivat kuuluneet johtokunnan vastuulle. On korostettava, ettei johtokunnan- tai joukkueenjohtajan tehtävistä tullut päätoiminen työ, vaan kyse oli oman toimen ohella toteutettavasta tehtävästä.

Kuopion Pallotoverit oli KuPS:n ohella Kuopion jalkapalloseuroista toinen, joka ei kuulunut Työväen Urheiluliittoon. Seuran työnjako oli samankaltainen suhteessa KuPS:aan 1970-luvun alkupuolella. Seuran johto ja hallinto oli järjestetty yhdistysmuotoisesti, jossa vuosittain valittava johtokunta valitsi seuralle puheenjohtajan. Työnjako KPT:ssa KuPS:n tapaan alkoi eriytyä, sillä 10 henkisen johtokunnan lisäksi organisaatiossa toimi nuoriso- ja vanhojen pelaajien jaosto, joiden tehtävänä oli herätellä henkiin KPT:n junioritoimintaa sekä kasvattaa seuran yhteishenkeä. Vuoden 1969 vuosikokouksessa seuralle valittiin erillinen työtoimikunta, joka tietävästi hoiti seuran

¹⁷¹ SS 4.11.1971.

¹⁷² SS 1.12.1971.

talkootoimintaan liittyviä käytännön asioita¹⁷³. Lisäksi uutena toimijana oli erillinen naisjaosto, jota ei muilla seuroilla ollut. Naisjaoston tehtäviin kuului muun muassa talkootöitä seuran hyväksi ja nuorisotoiminnan tukemista esimerkiksi varusteita huoltamalla, pelihousuja ompelemalla ja tapahtumia järjestämällä.¹⁷⁴ Jaoston toiminnan merkitys ei liene vielä ollut 1970-luvulla ratkaisevaa seuran toiminnan kannalta, mutta se kertoo seuran sisäinen toiminnan ja järjestäytymisen aktiivisuudesta.

KPT:n seuraorganisaatiossa ei tapahtunut 1969–1978 aikana merkittäviä muutoksia, ainoastaan seuran johtokunnan jäsenten määrää nostettiin vuoden 1977 vuosikokouksessa viidestätoista kahteenkymmeneen¹⁷⁵. Luottamushenkilöiden määrän nostaminen seuran hallinnossa osoittaa vuosikymmenen lopulla seuratyön määrän kasvaneen. Johtokuntaa on todennäköisesti laajennettu, koska toimeen valituilla oli KuPS:n tavoin usein verkostoja paikalliseen liike-elämään helpottaen seuran varainhankintaa¹⁷⁶. Esimerkiksi kasvava kilpailu- ja junioritoiminta sekä sen seurauksena kohonneet taloudelliset kustannukset pakottivat seuran tehokkaampaan työnjakoon. Vastuita ei vielä jaettu erillisiin tulosvastuullisiin toimintayksiköihin vaan johtokunnan sisäinen työnjako pysyi seurassa vallitsevana käytäntönä.

Kuopion Elo oli toiminnaltaan useiden lajien Työväen Urheiluliittoon kuuluva yleisseura. Jalkapallosta oli tullut seuran merkittävin laji 1960-luvun lopun menestyksen myötä, jolloin Elo oli noussut KuPS:n seuraksi mestaruussarjaan. Kesälajeista jalkapallon ohella Elolla oli toimintaa yleisurheilussa, talvisin toimintaa oli aktiivisesti hiihdossa ja pöytätenniksessä.¹⁷⁷ Seuran johtamisesta vastasi puheenjohtaja ja kymmenjäseninen johtokunta. Yhteisen johtokunnan alla toimivat seuran lajit omina jaostoinaan¹⁷⁸. KuPS:n ja KPT:n tyyliin Elolla ei ollut erillisiä valiokuntia taloudenpidossa ja markkinoinnissa, vaan yksittäinen lajijaosto vastasi toiminnan organisoinnista yhdessä johtokunnan ja puheenjohtajan kanssa. Seuralla oli kuitenkin kaikkia lajeja

¹⁷³ SA 26.11.1969.

¹⁷⁴ Tuovinen 2011, 194–195.

¹⁷⁵ SS 12.12.1977.

¹⁷⁶ SS 10.11.1970; SS 4.11.1971; SS 19.11.1974; SS 21.10.1975; 29.10.1976; SS 16.11.1978; Tuovinen 2011 201–202,232; Porvarillisen työn arkisto: Kansallisen Kokouksen keskusarkisto, Osmo P. Karttusen henkilöhistoria. Vuosien 1969–1978 aikana KuPS:n ja KPT:n johtokunnissa vaikutti useita merkittävässä yritystoiminnassa johtavassa asemassa olevia henkilöitä. KuPS:n tai KPT:n johtokunnassa toimi pankinjohtaja, toimitusjohtaja, vakuutuspiiripäälliköitä konttorinjohtajia, apulaiskaupunginjohtaja, talouspäälliköitä ja tehtaanjohtajia. Lisäksi esimerkiksi Saastamoinen Yhtymän ja SPL:n puheenjohtaja Osmo.P.Karttusella oli läheiset suhteet KuPS:aan, vaikkei hän kuulunut KuPS:n johtokuntaan.

¹⁷⁷ KS 22.3.1969.

¹⁷⁸ Lajijaostoja olivat palloilu-, hiihto-, kunto-, pöytätennis-, ja kalastusjaosto. Pöytätennis ja kalastusjaostot lakkautettiin vuoteen 1973 mennessä. Elon alajaostoissa tapahtui useita muutoksia vuosien aikana ilmeisesti riippuen aktiivisten toimijoiden määrästä.

tukevia erillisjaostoja. Näitä olivat oletettavasti talkootoiminnasta vastaava työvaliokunta, ottelutapahtumia hoitava järjestysmiesjaosto, naisjaosto, tukijaosto sekä vuonna 1969 perustettu virkistys- ja huvijaosto.¹⁷⁹ Virkistysjaoston tehtävistä lähdeaineisto ei anna tarkkaa toimenkuvaa, mutta oletettavasti se järjesti eri lajien urheilijoille urheilutoiminnan ulkopuolista ohjelmaa kuten illanviettoja ja päättäjäisiä. Nais- ja tukijaoston tehtävänä oli todennäköisesti yleinen varainhankinta seuralle vapaaehtoistyönä.

Yleisseurana toimimisen ohella Elo profiloitui TUL-taustansa ansiosta vasemmistolaiseksi joukkueeksi, jonka lisäksi seura on historialtaan kiinnittynyt Kuopion Itkonniemen-Männistön kaupunginosaan, joka kaupungin vanhoja teollisuuskaupunginosia¹⁸⁰. Edustusjoukkueen otteluiden siirryttyä menestymisen myötä keskustaan, juniorit ja II-joukkue jatkoivat kotiotteluiden pelaamista Itkonniemen kentällä. Seuran jäsenistö tuli pitkään pääasiallisesti itkonniemeläisistä, mutta 1970-luvun taitteessa jäsenistö koostui koko kaupungin alueelta tulevista jäsenistä eikä Eloa pidetty enää täysin *esikaupunkiseurana*.¹⁸¹ Toisaalta kaupungistumiskehitys maaseudulta maakuntien keskuskaupunkien lähiöihin 1970-luvulla usein vahvasti lähiöseurojen asemaa, kun lähiöt koettiin uudenaikaisiksi omaleimaisiksi yhteisöiksi muuttoliikkeen myötä¹⁸². Elon tapauksessa tämä näkyi uutisoinneissa ja seurajohdon lausunnoissa seuran perinteisen alueellisen yhteyden huomioimisena, vaikka jäsenistöä oli laajemmalla alueella kuin aikaisemmin.

Käytännön toiminnassa Elon vasemmistolainen tausta näkyi ulospäin 1970-luvun alussa monin tavoin. Seuran 50-vuotisjuhlissa 1969 juhlapuheissa keskityttiin 1930-luvun ”äärioikeistolaiseen kauteen, jolloin kommunistisen Elon toiminta ajettiin murheellisesti alas”. Samassa tilaisuudessa päävieraana valtiovallan tervehdysten toi sosiaalidemokraattisen puolueen sisäasianministeri Antero Väyrynen. Seura sai virallisia onnitteluja useilta Kuopion alueen vasemmistolaisyhdistyksiltä ja puolueilta¹⁸³ muttei esimerkiksi porvarillisen puolen puolueilta tai kansalaisyhteiskunnan toimijoilta ja järjestöiltä. TUL-tausta näkyi yhteyksinä Neuvostoliittoon, kun Elo sai Kuopioon kesän juhlaotteluun vastaansa tuoreen Neuvostoliiton jalkapallomestarin Kiovan Dynamon. Lisäksi Elo pelasi Äänekosken Huiman (TUL) juhlaottelun vierasjoukkueena kesken tiivistähtisen mestaruussarjakauden sekä osallistui B- ja C-junioreiden edustuksella TUL:n

¹⁷⁹ KS 4.2.1969.

¹⁸⁰ Rieki 2005, 314–334.

¹⁸¹ SA 22.3.1969.

¹⁸² Kokkonen 2015, 177.

¹⁸³ KS 25.3.1969; SA 24.1.1969.

liittojuhlille 1969¹⁸⁴. Neuvostoliiton vierailut TUL-seuralle tyypillisenä piirteenä näkyi valmennuksessa, kun päävalmentaja Martti Räsänen suoritti kaudella 1970 opintomatkan Kiovaan, jonka lisäksi joukkue vieraili kauden 1969 jälkeen johtokunnan palkitsemana Sotshissa¹⁸⁵.

Jako porvarilliseen urheiluun ja työläisurheiluun oli Suomessa vielä sotien jälkeen havaittavissa, mutta tilanteessa tapahtui 1970-luvulle tultaessa liennytyistä. Erityisesti TUL:n ”luokkakantaisuus” säilyi pitkään koskemattomana, sillä sen valtaenemmistö oli palkkatyöläisiä. Kuitenkin jo vuonna 1972 SVUL:oon kuului enemmän työväestöä kuin TUL:oon ja TUK:oon yhteensä, mikä kuvastaa muutossa suomalaisessa urheilussa. TUL:n jäsenistö säilyi vahvana ja TUL:n seurat pystyivät kamppailemaan urheilijoista, koska seurajäsenyys liittyi vahvasti perheen perinnölliseen jäsenyyteen. Lisäksi SVUL:n ja TUL:n seuratoiminta oli samankaltaista, kuten jalkapallon seuratoiminta Kuopiossakin osoittaa.¹⁸⁶

Elon seurajohto oli TUL:n jäsenyydestä huolimatta vahvasti sosiaalidemokraattinen. Valtakunnallisella tasolla TUL:n lisäksi toimi sosialidemokraattinen Työväen Urheiluseurojen Keskusliitto (TUK), jonka olivat perustaneet TUL:sta vuonna 1959 eronneet sosialidemokraattitaustaiset seur¹⁸⁷. Elo ei kuitenkaan koskaan kuulunut TUK:oon. Seuran johtokunnassa toimi useita SDP:n kunnallisvaltuutettuja.¹⁸⁸ Puheenjohtajana toimi useina vuosina sekä 1970- että 1980-luvulla SDP:n kaupunginvaltuutettu Tuomo Yläkorhola. Elon toiminnassa ei lähdeaineiston perusteella korostunut poliittiset aatteet, vaan pikemminkin seuran kuuluminen TUL:oon oli osoitus seuran ideologiasta eli avoimesta vasemmistolaisuudesta toiminnan keskittyessä jalkapallon ja hiihdon kilpatoimintaan ja kuntojaoston harrastustoimintaan.

Kuopiossa joukkueurheilulajeista jalkapallo oli 1969–1978 olosuhteiltaan, menestykseltään, taloudeltaan sekä yleisö- ja harrastajamääriltään suurin laji. Jalkapallon takana merkittävimmät lajit edellä mainituilla ominaisuuksiltaan olivat lentopallo ja jääkiekko. Organisaation ja talouden näkökulmasta 1970-luvulla lentopallon tila heikkeni ja jääkiekkoilun asema vahvistui jalkapallon ollessa edelleen kaupungin valtalaji siirryttäessä seuraavalle vuosikymmenelle.

¹⁸⁴ KS 7.6.1969; KS 5.6.1969.

¹⁸⁵ KS 1.11.1969; KS 15.11.1969.

¹⁸⁶ Hentilä 1992, 366–367, Vasara 1992, 399.

¹⁸⁷ Työväen urheiluliikkeen historiasta ja kehityksestä kts. esim. Kokkonen 2015, Hentilä 1984, Hentilä 1987, Vasara 1992.

¹⁸⁸ Esim. KS 1.12.1973, KS 3.12.1974, Viitala 1976 passim.

Jääkiekossa edustustoimintaa Kuopiossa harjoitti tarkastelujakson alussa kaudella 1969 neljä eri seuraa. Kalevan Pallo ry (KalPa) ja Kiekkokilpi ry (KK) olivat SVUL:n alaisia seuroja, Kuopion Työväen Kiekkoilijat¹⁸⁹ (KTK, TUL) ja Kuopion Kisa-Veikot (KKV, TUK/TUL) olivat kaupungin työväen jääkiekkoseurat. KalPa ja KTK pelasivat 1970-luvun alkupuolella maakuntasarjassa, kunnes KalPa nousi kaudella 1975 suomensarjaan. KK:lla ei ollut aktiivista toimintaa ennen kautta 1979; seura oli olemassa vain yhdistysrekisterissä ilman kilpailutoimintaa. KKV ei pelannut historiansa aikana 3.divisioonaa korkeammalla sarjatasolla, ja jääkiekon sijaan suurimmat lajijaokset olivat paini ja voimistelu¹⁹⁰.

Lähdeaineiston avulla voidaan tarkastella lähinnä KalPan, KK:n ja KTK:n toimintaa, sillä KKV:n toiminnasta lähdeaineiston saatavuus ja lehdistön kautta saatu informaatio osoittautui ohueksi. Seurat toimivat jalkapalloseurojen tapaan rekisteröityinä yhdistyksinä, joissa seuraa johti puheenjohtaja yhdessä vuosittain valittavan johtokunnan kanssa ilman päätoimisia palkattuja henkilöitä. Työnjakoa ei ollut eriytetty johtokunnan jäsenten kesken yhtä paljon kuin jalkapallossa, sillä jaostoja ei ollut tai niitä oli vain yksittäisiä.¹⁹¹ Kuopiolaisten jalkapallo- ja jääkiekkoseurojen johtaminen ja hallinto oli ajalleen tyypillisesti mieskeskeistä, jossa vahvojen seurajohtajien rooli korostui. Seuratoiminnan yläpuolella keskusjohtoisuus ja suuret järjestöt olivat keskeisiä piirteitä suomalaisen urheilutoiminnan organisoinnissa aina 1960-luvulta 1990-luvulle saakka.¹⁹²

KalPan organisaatioon tehtiin muutoksia ammattimaisempaan suuntaan 1970-luvun aikana. KalPan 1970-luvun painopiste oli juniorijääkiekon kehittämisessä. Kaudella 1969 seura aloitti nappulakiekon alle 12-vuotiaille. Junioritoiminta kehittyi nopeasti ja jääkiekko sai kaupungin sisäisessä lajien välisessä kilpailussa kohtuullisesti suosiota nuorison keskuudessa. Viidessä vuodessa KalPalla oli seurassa noin 500 junioria. Kasvaneen junioritoiminnan seurauksena KalPa uudisti organisaatiotaan kaudella 1976. Syyt muutokseen olivat ennen kaikkea taloudelliset, sillä junioritoiminnan kulut olivat nousseet edustusjoukkuetta suuremmiksi. KalPa eriytti junioritoiminnan omaksi yksikökseen. Uusi juniorijaosto vastasi itse kilpatoiminnastaan ja taloudestaan. Rahaa kerättiin seuratarrojen myynnillä, paitamainoksilla, jäsenmaksuilla sekä järjestämällä kirpputoreja ja arpajaisia. Käytännössä toimintojen eriyttäminen tarkoitti varainhankinnan painopisteen siirtymistä nuorten pelaajien vanhempien ja muun talkooväen

¹⁸⁹ Vuodet 1974–1984 nimellä TeeKoo.

¹⁹⁰ Jääkiekkokirjat 1968–1992; KKV:n verkkohistoriikki.

¹⁹¹ SA 3.9.1970; SS 2.1.1974.

¹⁹² Kokkonen & Pyykkönen 2011, 51.

vastuulle itse seuran johtoryhmältä. Toimintojen uudelleenjärjestelyn jälkeen perustettiin KalPan tuki ry, joka keräsi seuralle rahaa perustamallaan bingolla jalkapalloseurojen tapaan.

Kuopiolaisessa jääkiekossa KalPan kilpailija edustus- ja junioriekossa oli KTK. Edustusjoukkue pelasi maakuntasarjassa KalPan kanssa, jonka lisäksi seura pyrki aloittamaan omaa junioritoimintaa kaudella 1972. Junioritoimintaan saatiin kuitenkin joukkueet vasta kaudelle 1975, jolloin uusi tekojäärata oli valmistunut. Seura oli jääkiekon erikoisseura ja Elon tapaan kuului TUL:oon. Toiminnassa TUL-jäsenyys näkyi Elon tavoin osallistumisena paikallisella tasolla esimerkiksi TUL-seurojen yhteistoimikuntaan sekä valtakunnallisella tasolla osanotto TUL:n liittojuhliin. Organisaatio oli samankaltainen kuin kilpailevissa seuroissa, sillä johtokunnan alaisuudessa toimivat nuoriso-, kunto-, ja naisjaostot.¹⁹³ Työläistaustaisille urheiluseuroille kuten KTK:lle ja Elolle oli tyypillistä kuntojaostojen oleminen osana seuraa. Tämän voidaan nähdä olevan vastakkaista porvarillisen puolen erikoisseuroille, sillä perinteisesti SVUL:n seuroissa kilpaurheilulla oli keskeinen sija¹⁹⁴. TUL:n seuroissa kuntojaostojen toiminta osana seuraa kuvastaa kilpaurheilun ja kuntoliikunnan rinnakkaisuutta seuran sisällä. Toisaalta esimerkiksi KPT:ssa toimi vanhojen pelaajien jaosto, jonka toiminta muistutti läheisesti esimerkiksi KKV:n kuntojaostoa, joka koostui entisistä seuran urheilijoista.¹⁹⁵

3.1.2 Varainhankinnat monet keinot

Taulukko 3. KuPS:n tilinpäätöstietoja markkoina vuosilta 1969–1977. Deflatoinnit vuoden 1969 markan arvoon.

KuPS				
	Urh.toim.budjetti ¹⁹⁶	def.	Tulos ¹⁹⁷	def.
1969	113500		-14000	
1970				
1971	91000	83185	13000	11884
1972	232000	197956	-13000	-11092
1973	241000	184052	18000	13747
1974	285000	185390	voitollinen	
1975	400000	220829	10000	5521
1976	502000	242412	11000	5312
1977	680000	291475	25300	10845

Lähde: Savon Sanomat 1969–1991, Savo 1969–1970, Kansan Sana 1969–1991, Tuovinen 2011, Puustjärvi 2002.

¹⁹³ KS 7.11.1972, KS 29.11.1975, KS 19.2.1976, KS 8.2.1977.

¹⁹⁴ Hentilä 1992, 407.

¹⁹⁵ KKV:n verkkohistoriikki.

¹⁹⁶ Urheilutoimen budjetilla tarkoitetaan edustusjoukkueen toiminnan kausittaisia kustannuksia, johon sisältyivät esimerkiksi pelaajakulut, matkakustannukset ja junioritoiminnan kuluja.

¹⁹⁷ Tuloksella tarkoitetaan seuran ilmoittamaa tietoa kausibudjetin yli- tai alijäämäisyydestä suhteessa saatuihin tuloihin.

Kuopion Palloseuran taloudellinen kehitys vuosien 1969–77 välisenä aikana oli suhteellisen vakaata. Seuran liikevaihto kasvoi tasaisesti ja seura kykeni pitämään taloutensa velattomana. Seura teki useina kausina voitollisen tilinpäätöksen, mutta erityisesti Elon ja KPT:n nousukaudet näkyivät KuPS:n tilinpäätöksissä tappiollisina tuloksina.¹⁹⁸ Tappiolliset tulokset johtuivat todennäköisesti paikalliskilpailun kohottamina pelaajakustannuksina sekä kilpailuna katsojista ja liike-elämältä saadusta tuesta suhteessa budjetoituun yleisömäärään. KuPS:n erinomainen urheilullinen menestys toi mukanaan useita voitollisia tilinpäätöksiä, mikä selittyi ennen kaikkea kyseisten kausien hyvillä yleisömäärillä.¹⁹⁹ Merkittävimmät KuPS:n tulonlähteet olivat vuonna 1971 aloitettu bingotoiminta, pääsylipputulot ja liike-elämän tuki. Aktiivinen talkootoiminta ja vapaaehtoinen seuratyö olivat kaikissa seuroissa tärkeässä roolissa koko seuran taloudelle, esimerkiksi johtokunnan jäsenet eivät saaneet palkkaa ja ottelutapahtuman järjestyksenvalvonta sekä myyntipalvelut toimivat talkoovoimin.²⁰⁰

Elon nousu KuPS:n seuraksi mestaruussarjaan kaudeksi 1969 muutti aikaisemmin vallinnutta kilpailutilannetta jalkapalloseurojen välillä, sillä yksin pääsarjassa pelannut KuPS sai haastajan myös talousrintamalle. Tämän jälkeen kaudesta 1972 lähtien KPT nousi Elon sijasta pidemmäksi aikaa KuPS:n rinnalle mestaruussarjatasolle. Pelaajien karanteenimaksut alkoivat kasvaa sekä kilpailu kaupungin liike-elämän tuesta kiristyä. Katsojilla oli mahdollisuus seurata pääsarjatason jalkapalloa kahden eri seuran toimesta, joten kilpailu katsojista kiristyi. KuPS teki vuonna 1970 periaatepäätöksen taloudellisen tukijaoston perustamisesta ja jaosto perustettiin vuoden 1971 aikana²⁰¹. Seuran tappiollinen tulos kaudella 1969 johtui johtokunnan mukaan Euroopan cupvoittajien cupin otteluiden matkakuluilla Portugaliin²⁰². Kaudella 1971 tulos kääntyi voitolliseksi, sillä seuran katsojatavoite ylittyi 6000 katsojalla. Kausi 1971 oli välivuosi paikalliskilpailusta pääsarjatasolla, minkä vuoksi yleisö keskittyi voimakkaammin KuPS:n otteluihin. Seuran tulopuolta lisäsi seuran aloittama bingotoiminta. Päätoimisia henkilöitä seuralla ei ollut palveluksessaan eikä puheenjohtajan mukaan esimerkiksi päätoimisen valmentajan palkkaamiselle ollut vielä minkäänlaisia taloudellisia edellytyksiä.²⁰³

¹⁹⁸ Liite 7; SS 21.10.1978.

¹⁹⁹ Liite 1.

²⁰⁰ SA 6.2.1970; SS 29.9.1971; SS 2.7.1975; KS 16.2.1980; SS 21.4.1981; Kupsilainen 1/1983; Tuovinen 2011, 197–267.

²⁰¹ SS 10.4.1970.

²⁰² SA 1.12.1969.

²⁰³ SS 4.11.1971; SS 4.11.1971; KS 2.11.1971.

Kausi 1972 KuPS:n taloudessa oli suuresti tappiollinen, mikä kertoo paikalliskilpailun KPT:n kanssa pääsarjatasolla nostaneen kustannuksia. KuPS:n tappiot johtuivat todennäköisesti vähäisemmästä liike-elämän tuesta tai kohonneista pelaajakustannuksista, sillä pääsylipputuloja KuPS kykeni kasvattamaan edellisestä kaudesta huomattavasti. Seuran rahastonhoitaja esitti vuosikokouksessa pitkän aikavälin taloussuunnitelman laatimista, jotta kasvavat tulot ja menot saataisiin tasapainoon.²⁰⁴ Seurajohto pyrki toimimaan aktiivisesti yhteiskunnalta saatavan tuen saamiseksi seuralle. Puheenjohtaja Herranen vetosi KuPS:n 50-vuotisjuhlassa SPL:oon, kaupunkiin ja valtioon juniorityötä tekevien ja menestystä saavuttavien seurojen talouden tukemiseksi kustannusten noustessa²⁰⁵. Lipputulojen osuus seuran tulovirrasta oli edelleen merkittävä, sillä kauden 1973 aikana niillä katettiin kaksi kolmasosaa seuran menoista. Talouden suunnittelu onnistui aiempaa paremmin, sillä KuPS teki 1973 jälleen voitollisen tilipäätöksen.²⁰⁶

Junioritoiminta oli keskeisellä sijalla KuPS:n toiminnassa koko tarkastelujaksolla ja seurajohto pitikin junioritoiminnan merkitystä oleellisena asiana kilpatoiminnan menestykselle ja koko seuran identiteetille. Talouden näkökulmasta junioritoiminta oli varojen sijoittamista tulevaisuuteen. Lyhyellä aikavälillä tarkasteltuna se oli kuitenkin menoerä, koska juniori- ja nappulajoukkueiden ottelut eivät tuottaneet seuralle voittoa lipputulojen muodossa. Junioripuolella kuluja muodostui pelimatkoista ympäri Suomea.

Suuret kustannukset ja vetäjäpula selittänevät Elon nappulatoiminnan puuttumisen ja KPT:n vastaavan toiminnan alkamisen vasta 1970-luvulla, kun seuran asema oli vakiintunut ylimmille sarjatasoille. KuPS:n junioritoiminnan yhteenlasketut kulut olivat kaudella 1971 noin 41 000 markkaa²⁰⁷, kun esimerkiksi edustusjoukkueen yhteenlasketut menot olivat samana vuonna noin 50 000 markkaa²⁰⁸. Kuopion Palloseurasta kommentoitiin paikalliskilpailun vaikutusta seura- ja junioritoiminnalle seuraavasti:

”Tämän päivän suomalaisessa jalkapalloilussa on valittavana kaksi linjaa. Joko lähdetään pelkästään edustusjoukkueetasolla tapahtuvaan, ulospäin näyttävään jalkapalloiluun tai sitten kasvatukselliseen jalkapalloiluun. Me olemme olleet

²⁰⁴ SS 5.10.1972.

²⁰⁵ SS 22.10.1973.

²⁰⁶ SS 30.11.1973.

²⁰⁷ Rahan arvonmuutosten hahmottamiseksi markkamääräiset arvot on deflatoitu alaviitteisiin Nordean valuutta-arvolaskurilla (kts. lähdeluettelo) vastaamaan tutkielman ensimmäisen tarkasteluvuoden 1969 markka-arvoja. Vuoden 1971 44 000 markkaa ~ 40 221 markkaa vuoden 1969 markassa.

²⁰⁸ 45 706 mk.

vuosikaudet viimeksi mainitulla linjalla. Meidän kasvattamia pelaajia vilisee muissa seuroissa. ... Tulevaisuuden jalkapalloilussa voitaisiin lähteä sillekin tielle, että unohdettaisiin kokonaan kasvatustyö ... ja koottaisiin vain muukalaislegioona, jolla pidettäisiin seuraa näyttävästi esillä”²⁰⁹.

Lausunto kuvastaa kotimaisessa jalkapalloilussa alkanutta siirtomarkkinoiden aikaa, jossa uhkana oli junioritoiminnan kärsiminen edustuspelaajien hankkimisen kustannuksella. Havaittavissa on myös KPT:n mukaantulo kilpailuun pelaajista, koska kommentin lopussa maininta KuPS:n junioreista muissa joukkueissa lienee osoitettu paikalliskilpailijalle, jonka riveihin oli siirtynyt KuPS:n pelaajia. Panostukset omien kasvattien kehittämiseen näkyvät vasta vuosien kuluttua, kun seuran ei tarvitse ostaa vahvistuksia kilpailevista seuroista. Seuran kehittyessä kilpailullis-kasvatuksellisesta seurasta kohti ammattimaisempaa julkisuus-markkinallista seuratyyppejä junioritoiminnasta tulee tärkeä osa siirtymävaihetta.²¹⁰ Puheenjohtajan oli allokoitava aikaisempaa enemmän rahaa sekä junioreille että edustusjoukkueelle, joten vetoaminen junioritoiminnan nimissä varojen saamiseksi seuralle lienee todellisuudessa tarkoittanut seuran edustusjoukkueen taloudellisen tilanteen helpottamista. KuPS:ssa ei vielä ollut halua kehittää seuran työnjakoa merkittävin taloudellisin panostuksin, vaan pääpaino oli kilpailullisen toiminnan rahoituksessa. Tästä kertoo johtokunnan päätös olla keskustelujen jälkeen palkkaamatta seuraan päätoimista toiminnanjohtajaa kaudella 1974. Puheenjohtajan antaman lausunnon mukaan seura halusi katsoa SPL:n vireillä olleet suunnitelmat seurojen toimintojen kehittämisestä ennemmin kuin palkata toiminnanjohtaja heti seuran omista varoista.²¹¹

Ajatuksia seuratalouden kehittämisestä alettiin esittää KuPS:ssa kaudella 1975. Seura päätti ottaa junioritoiminnassa käyttöönsä stipendit, joiden merkitys lienee ollut tarjota taloudellisia kannustimia omien parhaiden junioripelaajien pitämiseksi seurassa paikalliskilpailun vallitessa²¹². Stipendejä käytettiin usein myös pelaajien palkkionmaksun käsitteenä seurojen kirjanpidoissa, sillä lajin amatöörisäännöt ja verotuskäytännöt olivat 1970-luvulla ristiriitaiset urheilijoiden tulojen osalta²¹³, eikä amatööripelaajille olisi käytännössä voinut maksaa suoraan palkkioluonteisia korvauksia. Eroava puheenjohtaja Herranen esitti kauden 1975 aikana uudenlaisia talouslinjauksia koskien seuran omaa taloutta ja ympäröivän yhteiskunnan roolia seurataloudessa. Herrasen mukaan

²⁰⁹ SS 5.10.1971.

²¹⁰ Itkonen 1996, 163.

²¹¹ SS 19.11.1974.

²¹² SS 22.11.1975.

²¹³ Kokkonen 2015, 231; Tuovinen 2011, 200, 267.

työvaliokunnan jäsenille olisi tullut maksaa palkkaa suuren työmäärän vuoksi. Samalla hän kehotti seuraavia johtokuntia harkitsemaan kiinteän omaisuuden hankkimista seuralle. Pelaajien puoliammattilaisuuteen olisi tullut siirtyä poistamalla urheilijatulojen verotus valtion lainsäädännöllä.²¹⁴ Herrasen näkemykset kuvastavat vaihetta, jossa urheilun ammattimaistuminen ja lisääntynyt kilpailu oli muuttamassa seurojen työnjakoa ja taloutta eriytyneempään suuntaan. Puoliammattilaisuutta seurat eivät nähneet mahdollisena rahoittaa itsenäisesti, vaan apua tarvittiin joko valtiolta, kunnalta tai liike-elämältä. Herrasen näkemyksissä näkyy huoli lajin tason kehittämisestä; puoliammattilaisuus oli haave, jolla kotimaisen jalkapalloilun taso saataisiin nousuun, tuoden lisää rahaa seuratoiminnalle.

Bingotoiminnasta tuli tuottoisa liiketoiminta kaikille Kuopiossa sitä harjoittaneille jalkapalloseuroille 1970-luvun aikana. KuPS:n bingohalli kattoi vuonna 1975 seuran menoista noin yhden kolmasosan tuoton ollessa noin 100 000 markkaa²¹⁵. Seurat olivat huolissaan vuoden aikana hallituksen kaavailusta bingoverolain muutoksesta, joka olisi vienyt konebingotoiminnan suuremman verotuksen piiriin iskien loven seurojen varainhankintaan.²¹⁶ Lakiesitys kuitenkin kumottiin kauden aikana, mitä KuPS:ssa pidettiin talouden näkökulmasta merkittävänä päätöksenä, sillä kulurakenteesta puolet olisi puheenjohtajan mukaan katettava pääsylipputulujen ulkopuolelta.²¹⁷ Seuran talous oli tasapainossa ja velaton hyvän kilpailullisen menestyksen ja bingotuottojen myötä. Helpotusta kalliisiin eurocupin ottelumatkoihin seura sai opetusministeriöltä, joka korvasi osan seuran matkakuluista.²¹⁸ Talous pysyi voitollisena edelleen vuoteen 1977 asti hyvän kilpailullisen menestyksen myötä.

KPT:n 1970-luvun talouden tarkastelun haasteena on tilinpäätöstietojen puuttuminen lähes kaikilta vuosilta. Sen sijaan satunnaisia tulo- ja menotietoja eri vuosilta löytyi julkisista lähteistä antaen mahdollisuuden tulkita seuran talouden pitkän aikavälin kehitystä. KPT:n taloudelliset lähtökohdat olivat 1970-luvun alkupuolella vaatimattomammat kuin KuPS:lla, sillä seuran edustusjoukkue oli kaupungin keskinäisessä kilpailussa kolmantena. Seuran talous oli lujilla kaudella 1969 suomensarjan pohjoislohkon pitkien pelimatkojen ja kotiotteluiden heikkojen katsojamäärien

²¹⁴ SS 2.7.1975.

²¹⁵ 55 207mk.

²¹⁶ SS 21.1.1975.

²¹⁷ SS 5.6.1975.

²¹⁸ SS 2.7.1975; SS 29.10.1976.

vuoksi²¹⁹. Seurajohto teki päätöksen nappulatoiminnan aloittamisesta kauden 1969 aikana, mikä tarkoitti lyhyellä aikavälillä kulujen kasvua²²⁰.

Varainhankinnassa seura hyödynsi monipuolisesti erilaisia keinoja. Varoja saatiin mainostilan myynnillä otteluihin sekä lahjoituksin, mutta tärkeän osa muodosti talkootoiminta. Seura esimerkiksi järjesti talkoilla muonitusta urheilukilpailuihin, jakoi mainoksia, piti jätetpaperinkeräystä sekä jouluisin kukkajakelua ja joulupukkipalvelua²²¹. Seurajohdossa KPT:lla oli talousammattilainen, sillä seuran puheenjohtaja Raimo Korhonen oli Suomen Yhdyspankin Kuopion konttorin pankinjohtaja²²². Talkootyön oli kuitenkin ehdoton edellytys seuran taloudelle, ilman sitä mikään kuopiolaisista jalkapalloseuroista ei olisi voinut jatkaa toimintaansa tarkasteluajanjaksolla. Bingotoiminta alkoi toisena kuopiolaisseurana vuonna 1970, josta muodostui KPT:lle merkittävä tulonlähde muiden kilpailevien seurojen tapaan vuosikymmenen ajaksi²²³.

Vuosien 1971–1972 aikana Kuopion Pallotoverit aloitti taloudellisesti paikalliskilpailijoihinsa nähden erilaisen linjan, jossa seuralle lähdettiin hakemaan uudenlaisia tuloja. Samalla seuralle luotiin nopealla aikataululla ammattimaisemmat toiminnan puitteet niin seurajohdolle kun pelaajillekin. Ratkaisujen taustalla oli KPT:n nousu mestaruussarjaan kaudeksi 1972, jolloin seurassa haluttiin lähteä varteenotettavasti haastamaan KuPS:aa. Seuran täyttäessä 40 vuotta kaudella 1971 seurajohto aikoi lähteä toteuttamaan säätiöpohjaista stipendijärjestelmää nuorille pelaajille, mutta säätiön perustaminen jäi ajatuksen tasolle. Idea kertoo kuitenkin osaltaan halusta kehittää seuratoimintaa yhä ammattimaisempaan suuntaan.

Kaudella 1972 aikana seura hankki keskus kentän läheisyydestä uudet toimi- ja kokoontumistilat. Investoinnin tarkoitusperät olivat taloudelliset sekä urheilulliset. Talouden näkökulmasta tiloja vuokrattiin seuran ulkopuolisille käyttäjille, mutta toiminnasta jouduttiin myöhemmin luopumaan häiriötekijöiden vuoksi.²²⁴ Kokoontumistilat palvelivat ensisijaisesti seuran toimihenkilöitä sekä pelaajia, joille uudet kokoontumistilat toimivat tukikohtana ja virkistäytymispaikkana.²²⁵ Seurajohdon voidaan todeta pyrkineen panostavan seuran toiminnan kehittämiseen niin urheilullisten tavoitteiden saavuttamiseksi kuin pääomien hankkimiseksi hankinnan myötä.

²¹⁹ SA 26.11.1969.

²²⁰ SA 3.12.1969.

²²¹ Tuovinen 2011, 188.

²²² Ibid., 170.

²²³ Ibid., 188–189.

²²⁴ SS 15.11.1971; Tuovinen 2011, 207.

²²⁵ SS 30.5.1972; Tuovinen 2011, 206–207.

Käsitteenä jalkapalloilun olosuhteet eivät rajoitu ainoastaan kaupungin tarjoamiin kenttäolosuhteisiin vaan myös seuran pelaajilleen luoma ympäristö on edesauttamassa urheilullista menestystä.

Taulukko 4. Jalkapalloseurojen yleisökeskiarvoja vuosina 1969–1977.

	KuPS	KPT	Elo
1969	3435		2896
1970	2248	434	1518
1971	2803	1135	593
1972	3206	2238	266
1973	2607	2696	
1974	2933	1740	174
1975	2832	2725	294
1976	2814	1351	214

Lähde: SPL:n jalkapallokirjat 1970–1977, Savon Sanomat 1969–1976.

KPT:n edustusjoukkueen asema KuPS:n takana näkyi talouspuolella kausien 1972–77 aikana, sillä seura teki tappiollisen tuloksen useana vuonna lähinnä pienempien yleisömäärien vuoksi²²⁶. Mestaruussarjasta putoamisen jälkeen myös Elo kärsi katsojakadon yleisön keskittyessä paikalliskilpailijoiden otteluihin. Kausilla 1973 ja 1975 seura keräsi otteluihin KuPS:n veroisia yleisömääriä tuloksellisesti hien otteluiden vuoksi, minkä seurauksena seuran pääsylipputulot lisääntyivät ja seura tuli kaupunkilaisille tutummaksi KuPS:n todellisena kilpailijana. Kaudella 1976 KPT putosi mestaruussarjasta 1.divisioonaan, minkä seurauksena pääsylipputulot vähentyivät huomattavasti. Seura oli budjetoanut talouden 24 000 katsojan mukaan toteutuman ollessa vain 10 000 maksanutta katselijaa. Tilinpäätöstietojen mukaan myös aikaisemmin hyvin rahaa tuottanut paperinkeräystoiminta teki heikomman tuloksen ja Pallotovereiden sisäisessä talkoohengessä nähtiin jatkossa parantamisen varaa taloustilanteen korjaamiseksi. Alijäämäksi jäivät kauden jälkeen suuret lukemat – 100 000 markkaa²²⁷. Kauden päättäneessä vuosikokouksessa seuran uusi puheenjohtaja Lauri Pyykönen linjasi talouden tasapainottamisen olevan jatkossa ensisijainen asia.²²⁸

KPT piti 1970-luvulla tiukasti kiinni aloittamistaan panostuksista juniori- ja nappulatoiminnan kehittämiseen. Talouspuolella kasvanut juniorien määrä lisäsi kustannuksia. Esimerkiksi kaudella 1977 vuosikokous totesi pääsylipputulojen ylittyneen 300 katsojalla, mutta junioritoiminnan

²²⁶ Kts. Liitteet 1 ja 7.

²²⁷ 48 289 mk.

²²⁸ SS 13.12.1976.

kasvaneet kulut painoivat taloudellisen tuloksen tappiolliseksi. Paikalliskilpailu KuPS:n kanssa liike-elämän tuista, bingon asiakkaista ja katsojista eivät helpottaneet KPT:n taloudellista asemaa. Samaan aikaan edustusjoukkueen ylläpito maksoi kohonneiden karanteenimaksujen ja pelaajien palkkiokorvausten myötä jatkuvasti, mikä lisäsi menoja. KPT:ssa kuitenkin uskottiin vakaasti pitkällä tähtäimellä junioritoiminnan hyötyihin, sillä junioritoimen talous pyrittiin turvaamaan KuPS:n tavoin. Seuralla itsellään oli perinteitä junioritoiminnasta jo 1930-luvulta, ja KuPS:n juniorityön tulokset 1950–1960-luvuilta innoittivat panostamaan nuorisoon – KuPS:n voitti neljä Suomen mestaruutta kyseisenä aikana²²⁹. Bingotoiminnan tuotoilla rahoitettiin suurelta osin juniorien menoja, joita olivat ainakin varusteiden hankinta nappuloille, pelimatkat ja ohjaajien kulukorvaukset. Edustusjoukkueen menoja pystyttiin lopputuotoilla kattamaan noin yhden kolmasosan verran.²³⁰ Kaupunki alkoi tukea valmentajien tekemää työtä ohjauspalkkiojärjestelmän avulla 1973 alkaen, mikä helpotti junioripuolen rahoittamista.

Elon talouden tarkastelussa haasteellista on KPT:n tavoin lähteiden aukollisuus. Seuran varainhankinnassa keskeinen rooli oli kaupungin seuroista ensimmäisenä aloitetulla bingotoiminnalla, jonka lisäksi seura on kerännyt jäsenistöltään jäsenmaksuja. Muiden seurojen tavoin talkootoiminnalla on katettu toiminnan kustannuksia. Elon tulopohja ei ollut yhtä suuri kuin Kuopion Palloseuralla, sillä sen katsojamäärät 1960- ja 1970-luvuilla olivat huomattavasti alhaisemmat pitkälti alemmilla sarjatasoilla pelaamisen vuoksi²³¹. Oman varainhankinnan lisäksi seura sai kaupungilta toiminta-avustuksia muiden seurojen tapaan. Vuonna 1971 Elo aloitti tanssilavatoiminnan, jonka merkitystä seuran taloudelle puheenjohtaja Uuno Nurmikanta kommentoi seuraavasti:

”Kaikkia konsteja on käytetty hyväksi, ei muuten tulisi (seuran toiminnasta) mitään. Markkoja on yritettävä noukkia sieltä täältä, sillä pääsylipputulot kakkosdivisioonassa eivät peitä edes pelimatkoja vieraille paikkakunnille.”²³²

Elon varainhankinta oli muiden jalkapalloseurojen tapaan 1970-luvun kilpailullis-valmennukselliselle kaudelle tyypillistä, jossa rahaa hankittiin monin keinoin pääsylipputulojen ulkopuolelta.²³³ Iltamat, bingo, tanssilavat, paperinkeräys ja myyjäiset olivat vapaaehtoisella työllä

²²⁹ Tuovinen 2011, 25–27.

²³⁰ SS 18.9.1976; SS 6.7.1978.

²³¹ Liitteet 1 & 2.

²³² KS 24.7.1972.

²³³ Itkonen 1996, 181–183.

järjestettyjä lisätuloa seuroille tuovia varainhankinnan keinoja. Kuopiossa tilanne oli seuroille vaikea, sillä esimerkiksi bingotoiminnassa oli runsaasti kilpailua asiakkaista seurojen välillä. Toiminta oli kuitenkin kannattavaa, sillä bingot pysyivät mukana varainhankinnassa 1980-luvulle saakka.

Edustusjoukkueen tuomat pääsylipputulot eivät olleet suuria, sillä Elo pelasi ylimmällä sarjatasolla ainoastaan kausilla 1969 ja 1970, jonka jälkeen edustusjoukkue pelasi 1. ja 2. divisioonissa vuoteen 1982 saakka. Kilpailutoiminnan tuloilla seuran toimintaa ei olisi voitu pitää pystyssä, vaan tukijaoston toiminta oli merkittävää varainhankinnassa. Kaupungin ohjauspalkkiojärjestelmä koettiin hyödyllisenä, sillä aikaisemmin seura ei ollut pystynyt maksamaan juniorivalmentajille korvauksia, mikä osaltaan kertoo seuratoiminnan talkoohengestä.²³⁴ Seuran toiminnan menot olivat kilpailijoihin nähden maltillisemmat, koska oma juniori- ja nappulatoiminta on pienimuotoisempaa. Edustusjoukkueen kulut vähenivät pelaajapalkkioiden osalta, kun seura pelasi mestaruussarjatason alapuolella. Samaan aikaan seurajohto esitti lehdistön välityksellä kritiikkiä mestaruussarjatason seuroille, jotka korottivat pelaajapalkkioitaan ja karanteenimaksuja niin aikuisten kuin A-junioreiden piirissä.²³⁵

Elossa tehtiin KPT:n tapaan uudenlaisia investointeja, kun seura hankki vuoden 1974 aikana omat toimitilat Kuopion Männistöä, mikä osoitti seuran haluavan kiinnittyä edelleen alkuperäisille juurille kyseiseen kaupunginosaan. Investointia kuvattiin merkittäväksi seuran historiassa ja omien toimitilojen katsottiin tuovan merkittävää parannusta seuran toimintaedellytyksille tulevaisuudessa. Kiinteistön sauna- ja kokoustiloja oli tarkoitus vuokrata ulkopuolisille käyttäjille kuten ammattiosastoille.²³⁶ Investointi kuvastaa seuran halua nostaa profiiliaan, luoda yhteenkuuluvuutta jäsenistön keskuuteen ja kehittää toimintaa ammattimaisempaan suuntaan niin organisaation kuin talouden kannalta. Lisäksi viittaaminen yhteistyöhön vain ammattiosastojen kanssa on osoitus seuran haluavan toteuttaa vasemmistolaista ulkoista identiteettiään työväen seurana.

Suoranaisesti Elolla kuten muillakaan jalkapalloseuroilla 1970-luvulla ei ole ollut varaa kieltäytyä minkäänlaisista taloudellisista tukijoista poliittisten taustojen takia, mutta vasemmistolaisena TUL:oon kuuluvana seuran Elolla on ollut mahdollisuus erottua kilpailijoistaan. Myös alueellinen identiteetti koillisten kaupunginosienjoukkueena on ollut vastaavanlainen keino. Taloudellisesti

²³⁴ KS 1.12.1973; KS 23.4.1973.

²³⁵ KS 26.4.1973.

²³⁶ KS 23.8.1973; SS 26.1.1974.

Elolla ei itsenäisesti ollut edellytyksiä toimitilojen hankkimiseen, vaan seuran yleiskokouksessa elokuussa 1973 päätettiin pyytää lahjoituksia ja lainoja yksityishenkilöiltä²³⁷. Vähävaraisen seuran suuri investointi varsinaisen kilpailutoiminnan ulkopuolelle osoittaa, että seurojen oli kehitettävä organisaatiotaan pysyäkseen uskottavasti ammattimaistuvassa kilpailutoiminnassa mukana.

Elon talouskehitys jatkui niukkana ja investointien ohella varainhankinta nojasi edelleen bingoon ja talkootyöhön. Puheenjohtaja Yläkorhola näki Elon taloudellisen tilanteen vuosikokouksessa 1974 hankalana, koska KuPS ja KPT veivät suurimman osan kaupungin katsojista, jonka lisäksi ne saivat tuottoisimmat sunnuntain ottelupäivät Elon joutuessa alemman sarjatason vuoksi pelaamaan lauantaisin. Positiivisina asioina nähtiin naisjaoston aktiivinen varainhankinta sekä uuden kerhohuoneinvestoinnin tuottavuus. Tuottoja pyrittiin hakemaan kauden aikana uudella tavoin ottelutapahtumista. Seura markkinoi uudenlaista puoliaikakilpailua, jossa katsojilla oli mahdollisuus voittaa erilaisia palkintoja. Kuopiossa TUL:oon kuuluvat seurat saivat seurojen ulkopuolista taloudellista tukea TUL Kuopion seudun tuki ry:ltä, joka esimerkiksi avusti välillisesti Eloa hankkimalla työväen urheiluseurojen käyttöön linja-auton ja järjestämällä jäsenseuroilleen erilaisia tapahtumia.²³⁸

Taulukko 5. KalPan yleisökeskiarvoja vuosilta 1969, 1975–1977.²³⁹

	KalPa
1969	321
1975	245
1976	428
1977	343

Lähde: SJL:n jääkiekkokirjat 1970–1978, Savon Sanomat 1969–1977.

Jääkiekkoseurojen taloudesta ei ole saatavilla talouden tarkkoja tunnuslukuja 1970-luvun osalta, mutta kaikkien kuopiolaisten joukkueiden pelatessa maakunta- tai suomisarjassa kyseisenä aikana voidaan olettaa kausibudjettien ja liikevaihtojen olleen maltillisia. Seuroilla ei ollut lähteiden mukaan vielä laajempaa liiketoimintaa, päätoimisia toimihenkilöitä tai valmentajia eikä suuria pelaajahankintoja tehty. Heikot harjoitus- ja otteluolosuhteet vuosien 1969–1974 välisenä aikana eivät mahdollistaneet esimerkiksi pääsylipputulojen tehokasta keräämistä, joka oli edelleen ensisijainen tapa hankkia rahoitusta seuralle; esimerkiksi KalPan yleisökeskiarvot jäivät vaatimattomiksi. Samaan aikaan jalkapallo ja talviaikaan lentopallo veivät osansa liike-elämän

²³⁷ *ibid.*

²³⁸ SS 25.4.1974 ottelumainos; SS 30.11.1974; KS 30.3.1974; KS 27.4.1974.

²³⁹ Yleisömäärätietoja ei saatavilla vuosilta 1970–1974.

tuesta paremman näkyvyytensä ja menestyksensä seurauksena. Jääkiekon lajikulttuuri oli kaupungissa taantumassa seurojen pelatessa alasarjatasoilla.

Jääkiekkoseurojen talous nojautui bingotoimintaan ja muihin talkootyöllä toteutettaviin varainhankinnan keinoihin kuten arpajaisiin ja myyjäisiin sekä kaupungilta saataviin avustuksiin. Menoista suurimpia olivat ottelumatkat ja varusteiden hankinnat, esimerkiksi pelaajasiirtoihin ei ollut käytettävissä suuresti rahaa. Kaudella 1975 KalPan noustessa 2. divisioonaan seura käytti kymmenen uuden pelaajan hankkimiseen 44 000 markkaa²⁴⁰, jalkapallossa KuPS:n koko toiminnan menot olivat samana vuonna lähes kymmenkertaiset.²⁴¹ Edustusjoukkueen sijaan pääpaino oli KalPassa vuoteen 1979 saakka junioritoiminnan kehittämisessä, jonka rahoitus ja toiminta eriytettiin seurasta vuonna 1976.

Suomessa elintason nousun seurauksena 1970-luvulla ihmisillä jäi aiempaa enemmän rahaa käytettäväksi välttämättömien ruoka- ja asumismenojen jälkeen muuhun kulutukseen.²⁴² Seuratoiminnassa talouskehityksen seuraukset näkyi positiivisesti monilla tavoin. Useammalla lapsella oli varaa harrastaa lajeja urheiluseuroissa, katsojat kykenivät ostamaan useammin pääsylippuja tai kausikortteja seurojen otteluihin ja esimerkiksi junioritoiminnassa pelimatkoja voitiin tehdä enemmän.

3.2 Työnjako ja talous 1978–1983

3.2.1 Palkattua työvoimaa ja hajauttamista

Kuopion Palloseura muutti organisaatorakennettaan ja seuran sisäistä työnjakoa merkittävästi vuodesta 1978 alkaen, jolloin seuran palkattiin ensimmäinen päätoiminen työntekijä toiminnanjohtajaksi. Johtajana toimi edelleen seuran puheenjohtaja, jonka alaisuudessa toimivat varapuheenjohtaja, toiminnanjohtaja ja muut johtokunnan jäsenet. Johtokunnan alla toimi työvaliokunta organisoiden seuran muiden valiokuntien toimintaa. Johtokunnan tehtävänä oli lähinnä koko seuraa koskevat suuremmat linjaukset ja päätöksenteko. Työvaliokunnan alaisuudessa toimivat markkinointivaliokunta vastuualueena seuran tuotteistaminen ja markkinointi sekä talousvaliokunta vastuunaan varainhankinta. Kilpailupuolen toiminnasta vastasi varapuheenjohtajan johtamat kilpailu- ja nuorisovaliokunnat, joilla oli omat johtajansa.

²⁴⁰ 24291mk.

²⁴¹ SS 4.10.1975; SS 26.10.1976.

²⁴² Kokkonen 2015, 220.

Palkatun toiminnanjohtajan, KuPS:n pitkäaikaisen rahastonhoitajan Keijo Rutasen, vastuulle tulivat seuran talouteen liittyvät asiat kuten markkinoinnista ja tiedotuksesta vastaaminen. Uudessa organisaatiomallissa varapuheenjohtajan vastuulle jäi kilpailusektorin johtaminen. Toimintojen keskittämällä yhdelle päätoimiselle henkilölle haettiin ensisijaisesti koko seuran työnjaon parempaa organisointia johtokunnan- ja valiokuntajäsenten kesken.²⁴³ Päätoimista toiminnanjohtajaa oli seurassa harkittu jo 1970-luvun alkupuolelta lähtien mutta jatkuvasti kasvavat menot ja seura- ja kilpatoiminnan ammattimaistuminen edellyttivät päätoimisen toiminnanjohtajan palkkaamista. Johtokunnan varainhankinnan työ vei paljon aikaa, joten tehtävää hoitamaan oli luonnollista palkata oma työntekijä. Vapaaehtoistyön merkitys oli seurassa edelleen keskeinen, mutta pelkästään talkootyön varaan jättäytyminen ei olisi uuden toiminnanjohtajan mukaan ollut viisasta. Organisaatiomuutos kertoo työnjaon voimakkaammasta eriyttämisestä ja taloussektorin painoarvon korostumisesta seuratoiminnassa. Markkinointia ja varainhankintaa oli tehostettava kasvaneiden kustannusten vuoksi.

Taloussektorin lisäksi organisaatiomuutoksia KuPS:ssa tapahtui 1980-luvun alkupuolella kilpailutoiminnan alueella. Edustusjoukkue sai ensimmäisen päätoimisen valmentajan kaudeksi 1983²⁴⁴. On huomionarvoista, että paikalliskilpailija KPT oli pitänyt seurassaan päätoimista valmentajaa ja kymmenen vuoden ajan, vaikka KuPS oli kyseisellä ajanjaksolla menestynyt paremmin. Päätoimisen valmentajan palkkaaminen juuri vuonna 1983 kertoo seuran halusta viedä toimintaa kilpailusektorilla laadukkaampaan suuntaan, sekä vastata KPT:n nousevaan menestykseen; olihan seura noussut 1970- ja 1980-luvun taitteessa KuPS:n ohi mestaruussarjassa. Päätoimisen valmentajan avulla KuPS toivoi saavansa menetetyt kilpailullisen asemansa takaisin.

Kilpailupuolen organisaation muutokset ulottuivat junioritoimintaan, jossa juniorit järjestettiin omaksi tulosvastuulliseksi yksiköksi irti edustusjoukkueesta, ainoastaan A-juniorit jäivät edustusjoukkueen alaisuuteen. Junioritoiminto vastasi jatkossa itse omasta taloudestaan, mutta päätöksenteko säilyi KuPS:n johtokunnan käsissä. Päätoimisia työntekijöitä seuraan ei palkattu päävalmentajan, toiminnanjohtajan ja konttoristin lisäksi, joten työnjaon muutokset eivät olleet kovin radikaaleja vaan pitkälti hallinnon ja tehokkaampaa uudelleenjärjestelyä sekä keskittämistä.²⁴⁵

²⁴³ SS 28.10.1978; KS 31.10.1978.

²⁴⁴ SS 2.12.1982.

²⁴⁵ Kupsilainen 3/1984.

Kuopion Pallotoverit ja Elo muuttivat organisaatioitaan heti KuPS:n jälkeen vuoden 1980 aikana. Kolmikosta KPT:n seuraorganisaation työnjaon muutos oli pisimmälle eriytetty seuran mittavien uusien liiketoimintojen vuoksi. KPT:lla oli vuonna 1980 kaksi päätoimista työntekijää: Liiketoiminnasta ja taloudesta vastaava toiminnanjohtaja sekä kilpailu-, juniori- ja markkinointitoiminnasta vastaava urheilutoimenjohtaja. Työnjaon eriyttäminen nähtiin seurassa välttämättömänä, ja urheilutoimenjohtajan sanojen mukaisesti: ”Seuran toiminta on jo paisunut niin mittavaksi, ettei sitä pystytä hoitamaan pelkästään harrastelijavoimilla.”²⁴⁶ Mittavilla toiminnoilla tarkoitettiin erityisesti seuran 1980-luvulla aloittamia liiketoimintoja.

KPT jatkoi seuran organisaation kehittämistä ja työnjaon eriyttämistä. Kaudella 1981 seuraan palkattiin päätoiminen markkinointipäällikkö ja ylimmän seurajohdon toimenkuvat laadittiin yksityiskohtaisemmiksi. Seuran johtajana toimi edelleen johtokunnan puheenjohtaja, jonka apuna toimi 20 johtokunnan jäsentä. Johtokunnan alapuolella toimi kahdeksan henkilön johtoryhmä, johon kuuluivat kaikki palkatut päätoimiset toimihenkilöt. Toiminnanjohtajan nimike oli vaihtunut liiketoimintajohtajaksi, vastuualueena olivat seuran liiketoiminnot; kioski, bingot ja osittain squashhallin toiminta. Urheilutoimenjohtajan tehtävänä oli nuorisotyön organisointi ja tiedotus, edustusjoukkueen toiminta oli omana yksikkönään. Markkinointipäällikön toimenkuvaan kuului PR-toiminta, varainhankinta ja kansainväliset toiminnot. KPT solmi yhteistoimintasopimuksen englantilaisen jalkapalloseura Wimbledonin kanssa kaudella 1981, mikä selitti markkinointipäällikön kansainvälisen toiminnan vastuualuetta.²⁴⁷

Yhteistyösopimuksella KPT pyrki saamaan laadukkaita englantilaisvahvistuksia joukkueeseensa, mikä oli 1980-luvun alun uusi ilmiö suomalaisessa ja kuopiolaisessa jalkapallossa. Yhteistyö Wimbledonin oli alkanut vuonna 1979 Mark Dziadulewiczin siirtyessä Wimbledonista kesäkaudeksi KPT:n riveihin. Yhteistyö hyödytti KPT:ta seuran saadessa kotimaisia karanteenimaksuja edullisemmin pelaajia joukkueeseensa, Wimbledon puolestaan sai peliaikaa Suomessa omille pelaajilleen Englannin sarjojen ollessa tauolla. Seurojen tavoitteena oli laajentaa yhteistyötä edustus- ja junioripelaajien pelaajavaihtoon, mistä erityisesti KPT hyötyi 1980-luvun aikana saaden useita pelaajia yhteistyökumppaniltaan. Suomesta Englantiin pelaajia ei juuri siirtynyt työluopaesteiden vuoksi.²⁴⁸ Ulkomaille suuntautunut seuraorganisaatioiden välinen yhteistyö oli

²⁴⁶ SS 27.9.1980; Tuovinen 2011, 250, 265.

²⁴⁷ SS 30.5.1981; Tuovinen 2011, 271–272.

²⁴⁸ Kervinen 2008, 28–30, 40–51.

uudenaikaista seuratoimintaa, ja Kuopiossa KPT oli liiketoiminnan tavoin kokeilemassa ensimmäisenä uusia mahdollisuuksia alueen seuroista 1970-luvun loppupuolella. Seuran tavoitteena oli aktiivisesti toteuttaa uusia keinoja saadakseen kaupungin johtava asema KuPS:lta.

KPT:n seuraorganisaatiota laajennettiin lyhyessä ajassa voimakkaasti ja muutoksia tehtiin jatkuvasti. Seuran työnjaon muutoksia jatkettiin kaudella 1982, jolloin seuraorganisaatio järjestettiin vastaamaan liikeyritystä. Puheenjohtajan alaisuudessa toimi 22 henkinen johtokunta, joka koettiin yrity maailman hallintoneuvostoa vastaavaksi yksiköksi. Johtokunnan sisällä toimi hallitusta vastaava johtoryhmä. Liiketoimintajohtajan nimitys muutettiin toimitusjohtajaksi, joka vastasi seuran budjetista. Markkinointipäällikön työnkuvaan kuuluivat sponsorisopimusten hankinta, mainosmyynti sekä tuotemyynti. Urheilutoimenjohtaja huolehti pelaajahankinnoista yhdessä valmennuksen kanssa. Päätoimisten henkilöiden palkkaamista ja koko seuran työnjaon uudistuksia kommentoitiin seurasta seuraavasti:

”Monet urheiluseurat ... vierastavat pysyvien työntekijöiden ottamista palvelukseen. Mutta olemme laskeneet, että jos nämä saavat oman palkkansa lisäksi muutaman tonnin kasaan vuodessa, se on aina lisänä. Liian usein järjestöveteraanin niskoille siirretään vain lisävastuuta ... tällöin kaikki sektorit kärsivät. Kutakin sektoria on saatava vetämään ammattimies.”²⁴⁹

Toiminnanjohtaja Jalo Nykäsen lausunnossa eriyttämistä perusteltiin koko seuratoiminnan toimivuuden sekä taloudellisen kannattavuuden kannalta. KPT:ssa koettiin, että seuraorganisaation perinteistä kulttuuria on muutettava vastaavaan uudenlaisia muuttuneita olosuhteita, jossa liiketoiminnallisuus talouden turvaajana oli ensisijaista. Urheilutoiminnan ulkopuolelta tuotu liiketoiminnallinen organisaatiomalli ei sopinut automaattisesti urheiluseuratoimintaan, vaan vastuualueiden jakoa ja toimenkuvia jouduttiin muovaamaan kausien aikana paljon. Nuorisotoiminta erotettiin edustusjoukkueen alaisuudesta perustamalla erillinen nuorisajaosto²⁵⁰. Tarkoituksena on ollut junioritoiminnan rajaaminen edustusjoukkueen taloudellisten riskien ulkopuolelle, sekä selkiyttää työnjakoa.

Elon organisaatio muuttui vuoden 1978 aikana merkittävästi. Syksyllä 1978 seuran hiihtojaosto päätti erota Elosta ja perustaa oman hiihtoseuran Kuopion Hiihtäjät (TUL). Hiihtojaoston edustajien

²⁴⁹ SS 22.5.1982.

²⁵⁰ SS 16.12.1982.

mukaan eron syynä olivat eri lajien sopimattomuus yhteen seuran sisällä, ongelmia henkilösuhteissa sekä lajien välinen eriarvoisuus. Tärkeimmäksi eron syyksi nostettiin talouskysymykset seuran sisällä. Hiihtojaoston mukaan uusi seura palveli paremmin lupaavia nuoria hiihtäjiä kyeten erikoistumaan yhteen lajiin. Elon puheenjohtaja Tuomo Yläkorhola olisi halunnut seuran pysyvän yhtenäisenä. Hän korosti, että Elossa lajit hankkivat talouspuolella sen minkä ne itse kuluttavat. Yläkorhola oli kuitenkin vielä erohetkellä valmis jakamaan hiihtojaostolle suuremman osan seuran kaupungilta saaduista toiminta-avustuksista kuin aiempina vuosina.²⁵¹ Elon urheilullinen menestys ja tunnettavuus kulminoituivat kuitenkin 1970-luvun aikana vahvasti jalkapallotoimintaan ja täten muut jaostot joutuivat taloudellisesti tyytymään seuran sisällä niukempaan rahanjakoon, koska jalkapallotoiminnan menot kasvoivat jatkuvasti enemmän kuin muiden lajien kulut.

Sanomalehdistön ja yleisön huomion kiinnittyessä jalkapalloon hiihtäjien varainhankinta esimerkiksi ulkopuolisilta lahjoittajilta sekä mainostajilta vaikeutui. Täten erikoituminen omaksi hiihdon erikoisseuraksi on ollut luonnollinen ratkaisu. Kuopion Hiihtäjien ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Elossa vuoteen pitkään toiminut kunniapuheenjohtaja Uno Nurmikanta, joka oli toiminut seuran hiihtojaostossa puheenjohtajakautensa jälkeen²⁵². Yläkorholan ensimmäisellä kaudella (1973–1980) seurassa ilmeisesti painotettiin jalkapallotoimintaa enemmän kuin Nurmikannan toimikaudella, joten on oletettavaa hiihdon joutuneen antamaan tilaa seuran sisällä jalkapalloseuran väistymisen jälkeen. Hiihtäjien eroaminen teki Elostä käytännössä jalkapallon erikoisseuraksi, sillä yleisurheilutoiminta oli taantunut 1970-luvun aikana.

Jalkapallon erikoisasemaa Elossa lujitti vuonna 1978 tapahtunut seurafuusio toisen kuopiolaisen jalkapalloseuran Kuopion Pallon (KP) kanssa, heti hiihtäjien erottua seurasta. Aikaisemmin KP:n nimi oli ollut KP-48, joka oli vuonna 1948 yleisurheiluseura Kuopion Riennosta (TUL) eronnut jalkapalloseura pelaten korkeimmillaan jalkapallon 2. divisioonassa 1970-luvulla. KP-48 ajautui taloudellisiin vaikeuksiin lehtitietojen mukaan epäonnistuneiden bingo- ja baariliiketoiminnan vuoksi. Seuralla oli konkurssihakemuksen jättöhetkellä velkaa 231 000 markkaa²⁵³, joka oli aikansa seurabudjetteihin suhteutettuna suuri määrä. Konkurssi kuitenkin raukesi varojen puutteeseen.

²⁵¹ SS 11.10.1978; KS 11.10.1978.

²⁵² SS 11.10.1978; KS 3.12.1974.

²⁵³ 92 057 mk.

Toimintaa perustettiin jatkamaan KP. KP:lla ei kuitenkaan ollut enää kauden 1978 jälkeen taloudellisia edellytyksiä jatkaa toimintaansa ja johtokunnan aloitteesta seura yhdistyi Eloon.²⁵⁴ Pohdittaessa syitä fuusiolle kaupungin jalkapalloseuroista Elon kanssa, yhdistävänä tekijänä on ollut kuuluminen TUL:oon. KP-48 oli eronnut TUL:sta vuonna 1977, koska seura ei ollut aktiivisesti mukana keskusjärjestön toiminnassa useisiin vuosiin²⁵⁵. Aikaisempi jäsenyys TUL:ssa viittaa kuitenkin seuran omanneen vasemmistolaisen identiteetin ja täten ideologisella tasolla fuusio Elon suuntaan on ollut todennäköisesti varteenotettava vaihtoehto. Kilpailullisesta näkökulmasta Elon ja KP:n fuusio on ollut kaikista vaihtoehdoista luontevin, sillä kaudella 1978 KPT ja KuPS pelasivat mestaruussarjassa, eikä alemman divisioonan joukkueen fuusioituminen ole ollut pääsarjatason seuraan realistinen ratkaisu. Fuusiossa Elo peri KP:n paikan toisessa divisioonassa sekä pelaajiston. Elon johtokuntaa täydennettiin entisen KP:n henkilöillä hiihtäjien jättämille paikoille. Jalkapallopuolen seurafuusion yhteydessä seurasta irtosivat myös Elon yleisurheilijat.²⁵⁶ Elon näkökulmasta yhdistyminen on ollut sarjapaikan lisäksi hyödyllinen, sillä seura sai hiihtäjien ja yleisurheilijoiden lähdettyä seurasta tilalle uutta jäsenistöä niin seurajohtoon kuin rivijäsenistöön.

Elossa koettiin KuPS:n ja KPT:n ohella tarvetta muuttaa seuraorganisaatiota 1980-luvun alkupuolella. Seuran muututtua jalkapallon erikoisseuraksi kaudella 1978, edustusjoukkueen toiminta oli vahvistunut ja sarjapaikka mestaruussarjassa saavutettu kaudeksi 1982, jolloin ainoan kerran kuopiolaisessa jalkapallohistoriassa kaikki kolme pääsarjassa pelannutta seuraa olivat ylimmällä sarjatasolla yhden kauden ajan samanaikaisesti. Elon pitkäaikainen puheenjohtaja Tuomo Yläkorhola siirtyi vuosikokouksessa 1981 sivuun ja seuran johtoon nimitettiin Salssi Niemi. Niemen valinta puheenjohtajaksi on merkittävä valintaan vaikuttaneiden syiden vuoksi. Yläkorholan mukaan Elon oli aika saada seurajohtoon liiketoiminnan osaamista, jota Niemi kykenisi seuraan tuomaan. Taustoiltaan uusi puheenjohtaja oli osuusliike Kallan toimitusjohtaja. Vallitsevaa jalkapallon seuratoimintaa Sm-tasolla Niemi luonnehti liiketoiminnan kaltaiseksi, jonka vuoksi seuran toimintaa on vietävä sitä kohti. Junioripuolelle seura kiinnitti valmennuspäällikön ja viisi juniorivalmentajaa, jonka lisäksi junioritoimintaa varten luotiin seuraan oma nuorisajaosto.²⁵⁷

Jalkapallon erikoisseuraksi muuttuneessa Elossa kaupallisen toimintaulottuvuuden omaksuminen kuvastaa, ettei perinteiselle TUL-taustalla ollut aiempien vuosikymmenten tapaista painoarvoa

²⁵⁴ SS 20.12.1977; SS 21.12.1977; KS 22.12.1977; SS 30.12.1977; SS 14.11.1978; KS 15.11.1978.

²⁵⁵ KS 27.1.1977.

²⁵⁶ SS 14.11.1978.

²⁵⁷ SS 27.11.1981; KS 28.11.1981; KS 29.12.1981.

seuran toiminnan kehittymisessä, vaan seuran jalkapallotoiminta alistettiin menestystavoitteille, johon tarvittiin taloudellisten resurssien hankinnan tehostamista. Käsitteenä liiketoiminnallinen ulottuvuus ei ollut näin vieras perinteiselle työväen seuralle. Menestyäkseen seuran oli kyettävä muuttumaan kohti julkisuus-markkinallista seuratyyppejä vallitsevan liikuntakulttuurin murroksen mukaisesti toiminnan ammattimaistuesssa.

Kuopiolaisessa jääkiekossa vuosien 1978–1983 välisenä aikana tapahtui useita muutoksia seurojen toiminnassa. Yleisseura KKV lopetti jääkiekkotoimintansa vuonna 1979 ja pelaajat siirtyivät toimintansa uudelleen aloittaneeseen Kiekkokilpeen perien KKV:n sarjapaikan maakuntasarjassa. Fuusion taustalla oli jääkiekkotoiminnan liian suuret kustannukset, joihin KKV:lla ei enää ollut halua osallistua. Yhdistymisen aikana korostettiin palvelusta kuopiolaisen jääkiekon kehittymiselle, jossa uusi KK toimii KalPan kasvattajaseurana. KK:lla oli oma johtokunta ja talous, mutta toiminta-ajatuksena oli peluuttaa KalPan junioripelaajia KK:ssa. Yhteistyön mukaan KK ei haastanut avoimesti KalPaa edustusjoukkueetasolla, vaan ainoaksi paikalliskilpailijaksi jäi TeeKoo. TeeKoo:n toiminta jatkui aikaisempaan malliin 2. divisioonassa, eikä seuratoiminnan työnjaossa tapahtunut huomattavia muutoksia.²⁵⁸

KalPan työnjaossa alkoi tapahtua toiminnan eriyttämistä, koska jäähallin valmistumisen myötä vuonna 1979 harrastajien määrä kasvoi ja seuran edustusjoukkueen tavoitteet asetettiin korkeammalle. Johtokuntaa laajennettiin kaudella 1978 ja ensimmäinen päätoiminen toiminnanjohtaja palkattiin kaudelle 1981 varainhankinnan tehostamista varten. KalPan puheenjohtajan Matti Immosen mukaan pelkästään johtokunnan vapaaehtoisella työpanoksella ei kyetty vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin. Uuden toiminnanjohtajan Kalevi Tavin ajatuksena oli rakentaa edustusjoukkue kaupungin ulkopuolisten pelaajien varaan siihen saakka, kunnes oma juniorituotanto alkaisi tuottaa riittävän laadukkaita pelaajia edustusjoukkueen käyttöön.²⁵⁹ Seuratyön näkökulmasta tämä tarkoitti uusien juniorivalmentajia rekrytointia ja kouluttamista.

Vapaaehtoistyön merkitys oli olennainen, sillä seuralla ei ollut vielä laajaa liike-elämän verkostojen tukea takanaan, eikä seuran bingon liiketoiminnan tuotto rahoittanut yksinään koko seuraa.²⁶⁰ Työnjaon eriyttäminen oli jalkapalloon verrattuna toistaiseksi vähäisempää, mutta päätoimisen toiminnanjohtajan palkkaaminen merkitsi toiminnan ammattimaistumisen alkua luoden

²⁵⁸ KS 8.2.1977; KS 11.11.1978; KS SS 27.4.1979; SS 23.11.1979; KS 17.2.1981.

²⁵⁹ Puustjärvi 2002, 17; SS 31.5.1979; SS 21.4.1981.

²⁶⁰ *ibid.*

mahdollisuuden ennen kaikkia laajemmalle taloudellisen pohjan rakentamiselle ja seuratyön tehostamiselle. Seurassa oli päätetty lähteä viemään KalPaa divisioonajoukkueesta kohti liigaa, mikä edellytti uskottavaa seuraorganisaatiota palkattuine toimihenkilöineen. Jääkiekon pääsarjatoiminta oli jalkapalloon verrattuna ammattimaisempaa jo 1970-luvun aikana, sillä osa pelaajista oli jo puoliammattilaisia, minkä vuoksi kilpailussa pärjääminen vaati seuralta jalkapalloseuroihin verrattuna enemmän rahaa. Vuonna 1975 perustetun Sm-liigan myötä jääkiekon katsoja- ja ottelumäärät olivat kasvaneet jatkuvasti lisäten seurojen tuloja. Kehityksen seurauksena jääkiekko oli siirtynyt julkisuus-markkinalliselle alueelle, esimerkiksi Tampereen Tapparan pelaajat olivat avoimesti puoliammattilaisia ja HIFK maksoi pelaajille tulosperusteista palkkaa valmentajien korvausten ollessa kansainvälistä tasoa. Siirtomarkkinoilla pääomien kasvu näkyi siten, että esimerkiksi jo 1960-luvulla Porin Karhut ja Rosenlewin Urheilijat olivat voittaneet mestaruudet pääasiassa Tampereelta ostettujen pelaajien voimin.²⁶¹ Katsojamäärien kasvu jääkiekossa auttoi automaattisesti liike-elämältä saatujen sponsorirahojen hankinnassa, kun mainokset tavoittivat enemmän ihmisiä jäähalleissa.

3.2.2 Kohti liiketoiminnallisuutta

Taloudellisesti vaikeat ajat alkoivat Kuopion Palloseurassa vuonna 1978, jolloin seura historiansa tappiollisimman tilinpäätöksen. Pääsylipputulot olivat edelleen seurojen merkittävin tulojen lähde ja alijäämäistä tilinpäätöstä vuosikokouksessa perusteltiin romahtaneilla katsojamäärillä kauden aikana, jonka lisäksi seuralle koitui ylimääräisiä matkakustannuksia Uefa Cupin toisen kierroksen osaottelusta tanskalaista Esbjergiä vastaan. Tilintarkastajat kehottivat seuraa ryhtymään toimenpiteisiin talouden tasapainottamiseksi.²⁶²

Taulukko 6. Jalkapalloseurojen yleisökeskiarvot 1978–1983.

	KuPS	KPT	Elo
1978	2087	4335	
1979	3079	2336	104
1980	2177	2214	293
1981	2541	3306	726
1982	1913	2380	1100
1983	1694	2144	223

Lähde: SPL:n jalkapallokirjat 1979–1984, Savon Sanomat 1978–1983.

²⁶¹ Kokkonen 2015, 228–230.

²⁶² SS 16.11.1978

Katsojakadon taustalla oli kaksi tekijää. KuPS sijoittui mestaruussarjassa seitsemänneksi, mikä oli aiempaan kahteen mitalikauteen verraten selvästi pettymys. Samaan aikaan paikalliskilpailija uudelleen mestaruussarjaan noussut KPT ylsi sarjassa hopealle, millä oli vaikutusta myös KuPS:n heikentyneeseen katsojamääriin. Toisaalta on muistettava kuopiolaisen katsojakunnan luonne, jossa osa suhtautui paikalliskilpailijaan katkerasti, eivätkä yleisesti toivoneet menestystä kilpailevalle kuopiolaiselle joukkueelle. Tämän perusteella osa katsojista on todennäköisesti äänestänyt jaloillaan oman seuran heikomman menestyksen johdosta jäämällä pois otteluista, kuin maksamalla pääsylipun paremmin menestyvän paikalliskilpailijan otteluihin.²⁶³ Vuosien 1978–1983 välisenä aikana KPT onnistui kasvattamaan seuroista eniten yleisömääräänsä, mutta jakson loppua kohden katsojamäärät kääntyivät pysyvästi laskuun paikalliskilpailun kiristymisen, heikentyneen menetyksen ja jääkiekon nousun vuoksi. Elon rooli oli olla edellisten vuosien tapaan kaupungin kolmanneksi suosituin seura.

Tuloja KuPS lähti hakemaan uusilla menetelmillä kaudella 1979. Bingon lisäksi seura avasi tennis- ja squashhallit, joita bingon tavoin hallinnoi KuPS:n tuki ry. Kiinteän omaisuuden hankkimisesta oli seurassa käyty jo vuosikokouksessa 1975 keskustelua, mutta nyt seura päätti hankkia käyttöönsä vuokratilat Saastamoisen tehdasalueelta Kuopion Haapaniemeltä. Vuokratilojen oli tarkoitus olla vain väliaikainen ratkaisu, jonka jälkeen seura hankkisi kokonaan omat tilat uudelle tennis- ja squashliiketoimelleen. Hanke oli seuran puheenjohtaja Pitkäsen mukaan seuralle mittava ja vaati useita satoja tuhansia markkoja. Halli työllisti kolme päätoimista työntekijää. Pitkänen kommentoi uutta liiketoimintaa seuraavasti:

”Hanke on seurallemme mittava. Meillä on onneksi kaupungissa paljon tukijoita ja ystäviä ... tilojen vuokraamisen tarkoituksena on hankkia varoja seuramme nuorisotoimintaan”.²⁶⁴

Myötämielisillä ystävillä viitataan paikallisen liike-elämän taloudelliseen tukeen sekä seuran hyviin suhteisiin Saastamoinen yhtymään, jossa Pitkänen työskenteli itse toimitusjohtajana. Liiketoiminta rahoitettiin todennäköisesti velkarahoituksella, sillä vuoden 1979 jälkeen seuran velka-aste kasvoi aiempaan verrattuna²⁶⁵. Riskipitoinen liiketoiminta oli tullut osaksi KuPS:n toimintaa ja seurassa oli ilmeinen halu luoda tulevaisuudessa taloudellinen pohja pelaajien puoli-ammattilaisuudelle

²⁶³ Matti Väänänen haastattelu.

²⁶⁴ SS 4.7.1979.

²⁶⁵ SS 22.11.1979.

menestyksen varmistamiseksi, vaikka puoli-ammattilaisuutta ei lausunnoissa koskaan suoranaisesti kommentoitu. Jääkiekossa Sm-liigan perustaminen 1975 oli osoittanut urheilun kaupallistumisen ja kasvavan kysynnän, mitä jalkapallon puolella ei ollut vielä saavutettu. Yleisötulojen ja vapaaehtoistyön päälle seurojen oli liiketoiminnan avulla luotava uusia tulonlähteitä.

Diskurssina nuorisotoiminnan hyväksi kerääminen viittaa kuitenkin vain perustellulle syyllä kerätä varoja tappiolliselle edustuskilpatoiminnalle, koska lasten ja nuorten liikuntaharrastukseen panostaminen voidaan helpommin perustella suuremmalle joukolle tukijoita. Toisaalta on huomattava, että KuPS:n strategia oli koko tarkastelujakson kehittää seuratoimintaa pitkät perinteet omaavan junioritoiminnan kautta, joten varainkeruu junioreille on osittain perusteltavissa investointipäätöksiä tehdessä. Vetoaminen nuorisotoiminnan nimissä varojen saamiseksi oli urheiluseuratoiminnan piirissä yleistä koko tutkielman tarkastelujakson aikana; kaupungin päättäjiin vedottiin argumentilla seurojen pitäessä huolta yhteiskunnan nuorista järjestämällä heille harrastusmahdollisuuden.

Taulukko 7. KuPS:n tilinpäätöstietoja markkoina vuosilta 1978–1983. Deflatoinnit vuoden 1969 markan arvoon.

	Urh.toim.budjetti	def.	Tulos	def.
1978	600000	239109	-150000	-59777
1979	1000000	371456	40000	14858
1980				
1981	1350000	401172	tappiollinen	
1982			tappiollinen	
1983			tappiollinen	

Lähde: Kansan Sana 1978–1983, Savon Sanomat 1978–1983.

KuPS onnistui tekemään kauden 1979 päätteeksi jälleen voitollisen tilinpäätöksen, mutta investoinnit kiinteistöihin ja edellisen kauden tappiot jättivät seuran taseen edelleen velkaiseksi. Bingotoimintaa Kuopiossa harjoittivat kaikki kolme tarkastelussa olevaa seuraa, eikä KuPS ollut yksin squashliiketoiminnassaan. Seura luopui tappiollisesta bingotoiminnastaan kauden 1979 aikana. Squashliiketoiminnasta syntyi merkittävää kilpailua KuPS:n ja KPT:n välillä ja seurat luopuivat toiminnasta kannattamattomana vuoden 1981 aikana.²⁶⁶ Seurat keskinäinen kilpailu squashiasiakkaista teki kummankin liiketoiminnan mitä todennäköisimmin tappiolliseksi.

²⁶⁶ SS 22.11.1979; SS 22.11.1981.

KuPS:n varainhankinnassa oman liiketoiminnan jakso jäi lyhyeksi. 1980-luvulla pääsylipputulosten ja ennen kaikkea yhteistyösopimusten merkitys nousi keskeiselle sijalle, jonka lisäksi seuran aktiivinen ja laaja talkotoiminta kattoi merkittävän osan seuran menoista. Tuloja hankittiin myös myymällä mainoksia uuteen seuran tiedotuslehteen, Kupsilaiseen. Seuran puheenjohtajan mukaan ”seuran toiminta lepää jatkossa talkoopohjan varassa”. KuPS:n talkotoiminta oli organisoitu itsenäisen ”KuPS 4” ryhmän alle. KuPS 4 vastasi muun muassa otteluiden järjestämisestä. Ryhmän kokoonpano oli kaudella 1983 noin 60 henkeä.²⁶⁷ Talkootyön organisoinnin lisäksi 1982 perustettiin erillinen junioritoimea tukeva jaosto KuPS 10, joka huolehti nuorisotoiminnan varainhankinnasta talkoovoimin. KuPS 4:n ja KuPS 10:n sekä muiden talkoolaisten merkitystä seurajohdossa luonnehdittiin merkittäväksi. Samalla kaudella koko junioritoiminta erotettiin edustusjoukkueen toiminnoista omaksi yksikökseen.²⁶⁸ Junioritoimintaa ei haluttu altistaa kasvavan paikalliskilpailun ja kustannusten nousun paineessa edustusjoukkueen talousvaikeuksille. Vuosien 1980–1983 välisenä aikana KuPS:n taloudellinen tilanne heikentyi. Edustusjoukkueen odotettua heikommat sijoitukset näkyivät vähentyneinä yleisömäärinä ja samaan aikaan KPT:n bingoliiketoiminta mahdollisti paikalliskilpailijan nostavan budjettiaan KuPS:aa korkeammaksi mahdollistaen paremmat pelaajahankinnat. Pelaajien korvaukset nousivat kansallisesti ja paikallisesti, mikä rasitti aiempaa enemmän myös KuPS:n taloutta. Liikevaihdon kasvusta huolimatta rahoituspohjaa seura ei kyennyt laajentamaan kustannusten kasvun mukaiseksi, jonka vuoksi velkaantuminen ja tappiolliset tilinpäätökset toistuiivat vuoteen 1990 saakka.

KPT oli tehnyt tappiollista tulosta useita kertoja 1970-luvun aikana ja katsojamäärissä seura oli vuoteen 1978 saakka alakynnessä KuPS:aan nähden²⁶⁹, joten varainhankinnan vieminen liiketoiminnallisempaan suuntaan oli selkeä vaihtoehto. Bingon ohella liiketoimintaa KPT oli aloittanut pienimuotoisemmin jo 1970-luvun puolivälissä keräämällä jätepaperia ja rautaromua. Keräystoimintaa varten seura oli investoinut hankkimalla omistukseensa paalaus koneen ja kuorma-auton, jonka lisäksi toiminta työllisti kahden vuoden ajan päätoimisesti muutamia henkilöitä. Seura pyrki saamaan etua paikalliskilpailijoihinsa nähden kilpailullisella puolella vuokraamalla oman harjoitushallin, joka toimi aina vuoteen 1980 saakka. Bingon ja squashin²⁷⁰ ohella kaudella 1978 KPT sai kassansa runsaasti pääsylipputulosta, kun seura voitti historiansa ensimmäisen hopeamitalin mestaruussarjassa. Kauden 1978 jälkeen seuran vuosikokouksessa todettiin ”seuran

²⁶⁷ Kupsilainen 1/1983; Kupsilainen 2/1983.

²⁶⁸ Kupsilainen 2/1984.

²⁶⁹ Liite 1; SS 15.12.1973; SS 16.12.1974; SS 4.10.1976; 18.9.1977.

²⁷⁰ KPT-Squash avattiin kaudella 1978. Tuovinen 2011, 251–252.

maksuliikenteen olevan hallinnassa”.²⁷¹ KPT:n talous oli kasvamassa aikaisempiin kausiin nähden, mutta vierasta pääomaa oli vuosikokouksen lausunnosta päätellen edelleen seuran taseessa.

Taulukko 8. KPT:n tilinpäätöstietoja vuosilta 1980–1983. Deflatoinnit vuoden 1969 markan arvoon.

KPT				
	Urh.toim.budjetti / Liikevaihto*	def.	Tulos	def.
1980	700 000 / 6 000 000*	233 063/1 997 683	30 000	9988
1981	1 300 000 / 5 000 000*	386 314 / 1 485 823	tappiollinen	
1982	1 300 000 / 8 500 000*	353 531 / 2 311 546		
1983	/ 10 000 000*	/ 2 504 771	23 000	5761

Lähde: Savon Sanomat 1980–1983, Tuovinen 2011.

KPT pyrki aiempaa suuremmalla riskinotolla kehittämään seuran toimintaa taloudellisesti kannattavalle pohjalle. Lisäksi pyrittiin vakiinnuttamaan kaupungin ykkösjoukkueen asema ohi KuPS:n. Aseman hankkiminen edellytti lisää kilpailullista menestystä, joka vaati taloudellisia panostuksia pelaajahankintoihin. KPT:n juniorituotanto ei vielä 1980-luvun alussa ollut saavuttanut KuPS:n tasoa, joten pelaajia täytyi hankkia seuran ulkopuolelta. Kauden 1980 aikana seuralla oli bingon ja squashin lisäksi oma kioski, jossa tuottoa saatiin erityisesti veikkausasiamiestötoiminnasta. Veikkaustoimiston ohella seura sai kaupungin bingotoiminnassa markkinajohtajan aseman, mikä auttoi KPT:ta nostamaan urheilutoimen budjettiaan KuPS:n tasolle, minkä lisäksi seura alkoi ylittää voitollisiin tilinpäätöksiin. Toisaalta seuran velkojen määrästä ei ole saatavilla yksityiskohtaisia tietoja muiden seurojen tapaan, minkä vuoksi tulostietoihin on suhtauduttava varauksella; voitollinen tulos ei kerro yhdistyksen pääomarakenteen kestävyyydestä.²⁷²

Seuratoiminnan strategiasta ja tulevaisuuden linjauksista johtokunta kommentoi seuraavasti:

”Ilman pitkäjänteistä liiketoimintaa ei enää Suomessa pystytä pyörittämään mestaruussarjataso edellyttämiä monipuolisia toimintoja; Puoliammatillisuus mahdollistuisi KPT:n omille pelaajille luotujen työpaikkojen avulla sekä luomalla yhteistyötä liikelaitosten kanssa.”²⁷³

”Seura pyrkii määrätietoisesti siihen, että pelaajat voisivat pitkän aikavälin ohjelman mukaisesti vuoteen 1985 mennessä tehdä vähintään puolipäivätoimisesti töitä seurassa jalkapalloilijoina.”²⁷⁴

²⁷¹ SS 3.12.1978; Tuovinen 2011, 249–250.

²⁷² Liite 7; Tuovinen 2011, 249–251, 300.

²⁷³ SS 30.5.1981.

²⁷⁴ KS 20.8.1981.

Liiketoiminta nähtiin taloudellisesti välttämättömänä, sillä 1970-luvun tapaan pelkät pääsylipputulot, talkoot ja kaupungin- sekä liike-elämän avustukset eivät kattaneet seuran menoja. Tavoitteena siirtyminen puoliammattilaisuuteen olisi ollut käänteentekevä suomalaisessa jalkapallossa, sillä pelaajat kävivät edelleen siviilitöissä pelaamisen ohella. KPT:n johdon ajatukset kuvastavat voimakasta uskoa jalkapallon liiketoiminnalliseen kannattavuuteen 1980-luvulla, eikä esimerkiksi paikalliskilpailun tuomia haasteita nähty vakavana taloudellisena uhkatekijänä liiketoiminnallisuuden murrosvaiheessa 1980-luvun alkupuolella.

Liiketoiminnan ohella KPT markkinoi ja tuotteisti jalkapallotoimintaansa pyrkimyksenä lisätä tuloja sekä tehdä seuraa tunnetuksi. Tuotteistaminen käsitti esimerkiksi oman kannatuslaulun hankkimisen, kausikirjojen toimittamisen, sekä fanituotteiden myymisen kauppakeskuksissa. Myyntituloja seura sai KuPS:n tapaan myymällä mainoksia omaan Kopari-lehteensä. Markkinointiin kuului otteluiden runsas mainostaminen alueen lehdistössä, myös Eloa tarkemmin seuraavassa SKDL:n lehdessä Kansan Sanassa. Ottelutapahtumia markkinoitiin uusin tavoin tuomalla niihin aiempaa enemmän oheistoimintoja itse pelin lisäksi. KPT:n otteluissa nähtiin esimerkiksi laskuvarjohyppääjien esityksiä ja elävää musiikkia sekä saatettiin tarjoilla ilmaisia virvokkeita.²⁷⁵ Paikalliskilpailijan KuPS:n myyntivalttina oli seuran perinteisyys sekä suurempi kontaktiverkosto – seuralla oli enemmän jäseniä toiminnassaan tavoittaen useamman kuopiolaisen henkilökohtaisesti. KPT vastasi paikalliskilpailun yleisöhaasteeseen edellä mainituilla markkinointitempauksilla pyrkien houkuttelemaan jalkapallon pariin aivan uusia katsojia. Ottelutapahtuman tuotteistamisessa kohderyhmäksi otettiin esimerkiksi lapsiperheet lanseeraamalla perheliput ja järjestämällä lapsille omaa valvottua tekemistä ottelutapahtuman ajaksi.

KPT:n tuotteistamiseen osana seuratalouden kehittämistä liittyi keskustelu seuran nimen muuttamisesta 1980-luvun alkupuolella KPT:sta Kopareiksi. Seurajohdon mukaan Kopari-nimeen liittyi Suomessa hyvä ”good-will” - arvo, mikä tarkoitti seuran haluavan hyödyntää nimenomaan Kopari-käsitteeseen liittyviä oletettavasti positiivisia mielikuvia. Keskusteluun liittyi myös seuran nimen ”toveri”-sanon mielikuvat, jotka viittasivat laveasti aatteelliseen vasemmistolaisuuteen. Seurajohto ei halunnut, että KPT mielletäisiin yleisön ja yhteistyökumppaneiden silmissä poliittisesti sitoutuneeksi yhdistykseksi. Nimenmuutos tuotiin seuran jäsenistölle päätettäväksi tammikuussa 1982 mutta vanhemman jäsenistön vastustus kaatoi hallituksen

²⁷⁵ SS 1.6.1979; SS 25.6.1981; SS 10.7.1981 (mainos); SS 27.5.1983.

nimenmuutosesityksen. Kompromissina seuran virallisena nimenä jatkoi KPT, mutta kilpailutoiminnassa ja markkinoinnissa seurasta käytettiin jatkossa nimeä Koparit.²⁷⁶

KPT hankki itselleen oman kiinteistön, Koparitalon, vuonna 1982 liiketoimintojen keskittämistä varten. Oman kiinteistön hankinnalla seura pyrki säästämään, sillä aiemmin bingot, toimisto ja kioski olivat toimineet vuokrakiinteistöissä. Oman kiinteistön hankkimisen taustalla oli myös aikaisempien toimipisteiden vuokrasopimusten epävakaus, jonka vuoksi toiminnalle haluttiin mittavalla taloinvestoinnilla vakaampi pohja. Kopareiden varapuheenjohtaja Osmo Kaitokari luonnehti oman talon ostoa seuran talouspuolen historian merkittävimmäksi toimeksi. Kauppahinta oli 1,4 miljoonaa markkaa²⁷⁷ ja se rahoitettiin lainarahalla.²⁷⁸

Kiinteistön hankkimisen ohella liiketoimintoja tarvittiin tulevaisuuden hankkeiden rahoittamista varten, joihin kuului oman harjoituskentän hankkiminen, leirikeskus ja puoliammattilaisuuteen siirtyminen viiden vuoden aikana. Puoliammattilaisuudessa seurajohdon esikuvana oli ruotsalainen jalkapalloseura Karlstad FF, jossa puoliammattilaisuuteen siirtymisellä kyseinen seura oli noussut kansallisen tason kärkeen ja eurocup-otteluihin. Ideana oli rahoittaa puolet pelaajien toimeentulosta seuran sisäisillä työpaikolla tai yritysyhteistyön taloudellisella tuella.²⁷⁹ Hankkeista toteutui kuitenkin ainoastaan leirikeskuksen tilojen hankkiminen muiden aikomusten kariuduttua seuraavien vuosien aikana taloudellisiin vaikeuksiin.

Elo oli seurafuusionsa jälkeen vuonna 1978 taloudellisesti erilaisessa asemassa Kuopion Palloseuraan ja Kuopion Pallotovereihin nähden. Se pelasi kauden 1970 putoamisensa jälkeen 1. ja 2. divisioonissa, kun samaan aikaan KuPS ja KPT pelasivat KPT:n vuoden 1977 1.divisioonavisitiittiä lukuun ottamatta yhtäjaksoisesti mestaruussarjassa. Mestaruussarjataso seuroilla oli suuremmat pääsylipputulot ja liike-elämän yhteistyösopimukset kuin alempana pelaavalla Elolla. Seura rahoitti toimintaansa edelleen 1970-luvun malliin bingonsa tuotoilla sekä talkootyöllä. Seura pyrki kehittämään liiketoimintaansa ja yhteyksiä paikalliseen liike-elämään 1980, kun seura valitsi Salssi Niemen puheenjohtajakseen liikemiestäustansa vuoksi. Konkreettisesti Elon liiketoiminnassa ei tapahtunut suuria muutoksia ja seuran liiketoiminnallisuudella lienee tarkoitettu parempien yhteyksien luomista paikallisiin yrityksiin tuen saamiseksi.

²⁷⁶ SS 11.12.1981; SS 6.1.1982; SS 26.1.1982; Tuovinen 2011, 285–286.

²⁷⁷ 380 725 mk.

²⁷⁸ SS 21.7.1982; Tuovinen 2011, 300–301.

²⁷⁹ *ibid.*

Jalkapallokauden tapahtumista vuonna 1982 muodostui merkittäviä seurauksia koko kuopiolaiselle jalkapalloseuratoiminnalle ennen kaikkea taloudellisesti. Kauden 1981 päätteeksi KPT oli noussut jälleen KuPS edelle mestaruussarjassa. Samaan aikaan Elo nousi 1. divisioonasta mestaruussarjaan. Tämän seurauksena kaikki kolme seuraa pelasivat samanaikaisesti mestaruussarjassa kaudella 1982. Poikkeuksellinen tilanne paikalliskilpailun näkökulmasta aiheutti merkittävää kilpailua seurojen välillä katsojista ja pelaajista. Menestyksen nähtiin olevan suoraan verrannollinen katsojien määrään, joten kaikki seurat halusivat menestyä paikallisvastustajiinsa nähden mahdollisimman hyvin. Seurauksena oli pelaajien siirtomarkkinoiden vilkastuminen ja pelaajapalkkioiden kasvu. Liike-elämältä saadusta tuesta oli kamppailemassa kolme pääsarjatasoista seuraa, mikä tarkoitti sponsorirahojen uudenlaista jakautumista.

Mestaruussarjan kausi 1982 oli taloudellinen takaisku kaikille kolmelle kuopiolaiselle seuralle. Katsojamäärät hajaantuivat kolmen seuran kesken, jonka vuoksi KuPS:n ja KPT:n yleisömäärät suhteessa aiempiin kausiin laskivat merkittävästi, vaikka KPT:n edustusjoukkue menestyi kaudella hyvin sijoittuen runkosarjassa toiseksi ja loppusarjassa viidenneksi.²⁸⁰ Kolmen joukkueen yhtäaikainen pelaaminen samalla sarjatasolla ei kasvattanut potentiaalista jalkapallokatsojien joukkoa, vaan aiempi yleisömassa jakaantui aiempaa useamman seurojen kesken. Lajien välinen kilpailu katsojista ja yritys-elämän tukimarkoista oli kiristymässä taustalla entisestään KalPan noustessa edellisenä talvena 1. divisioonaan jääkiekossa. Seurauksena oli lajien välisen valtarakenteen murros. Jalkapalloseurojen kasvanut keskinäinen paikalliskilpailu söi kaikkien voimavaroja, sen sijaan KalPalla ei jääkiekossa ollut vastaavanlaista paikalliskilpailun tilannetta. Uusi jäähalli ja lajin kasvava innostus uutuuden viehätöksen kera ei helpottanut jalkapalloseurojen asemaa ahkerasta markkinoinnista huolimatta. Jalkapallon paikalliskilpailu ajoi seurojen talouden velkakierteeseen, jonka tapahtuessa ei voitu tietää taustalla tapahtuvaa jääkiekon kasvua.

Paikalliskilpailu ja siitä aiheutuneet taloudelliset ongelmat olivat osittain seuroista riippumaton välttämätön tapahtuma, osittain seurojen oman toiminnan tulosta. Yksistään jalkapallonkauden 1982 tapahtumilla ei voida selittää jalkapalloseurojen ajautumista taloudellisiin vaikeuksiin. Sillä ei voida selittää paikallisen tason lajien välisissä valtasuhteissa tapahtuneita muutoksia, vaan prosessi oli pidempikestoinen ja moniulotteisempi. Paikalliskilpailun ylikuumentunut tilanne tuli aikaisempaa voimakkaammin ja näkyvämmiin esille kauden 1982 aikana, jolloin kolmen seuran

²⁸⁰ Liite 1 & 2.

kilpailutilannetta voitiin konkreettisesti arvioida. Kuopiossa kahden joukkueen paikalliskilpailu ei ollut aikaisemmin aiheuttanut vakavia ongelmia seurataloudelle; pelaajien hinnat olivat kohtuullisemmat, liike-elämän tuki riittänyt paremmin ja katsojia löytyi kahdelle joukkueelle. Kolmas pääsarjajoukkue oli liikaa. Katsojia ei seurojen ennako-oletuksista huolimatta riittänyt kaikille kolmelle, vaan ennestään laskusuunnassa olleet katsojamäärät hajaantuivat kolmen seuran kesken. Liikuntakulttuurin historian näkökulmasta Kuopion vuoden 1982 tilanne todistaa Itkosen havainnon, jossa paikkakuntien resurssivarannot ja seuratyyppeiden muutos aiheuttaa paikallisesti muutoksia seurojen toimintaan. Kuopiossa 1960-luvulta alkaen seurat olivat niin sanottuja kilpailullis-kasvatuksellisia seuroja paikalliskilpailun ollessa vähäistä jalkapallon ollessa selkeä valtalaji. Julkisuus-markkinallisten seuratyyppeiden ilmestyessä 1970-luvun lopulta alkaen paikkakunnan resurssit eivät riittäneet kaikkien kolmen seuran tarpeisiin, jolloin kilpailutilanne ylikuumentui.

Seuratoimijat eivät olleet tyytyväisiä jatkuvaan jalkapallotoiminnan kustannusten kasvuun, koska suurin menoerä oli edustusjoukkueen pelaajien siirtokorvaukset ja pelaajapalkkiot. Korkeimpia palkkioita tienaavat pelaajat eivät olleet vielä 1980-luvulla puoliammattilaisia, vaan kävivät päivisin omissa siviilitöissään. KPT:ssa seurajohto kritisoi vallitsevaa tilannetta pelaajapalkkioiden kasvusta paikalliskilpailun voimakkaimmalla kaudella 1982. KPT:n toiminnanjohtaja Jalo Nykäsen lausunto kuvastaa vallinnutta tilannetta:

”Suomalaisessa urheilussa kulukehitys on edennyt huomattavasti nopeammin ja pidemmälle kuin tulokehitys. Kun suomalaiset jääkiekkoilijat ja jalkapalloilijat ovat päässeet kansainvälisten ammattilaiskenttien tuntumaan, ovat he kotiin palatessaan tuoneet ainakin kansainvälisen tason korvausvaatimukset Suomeen. He tietävät mitä Keski-Euroopassa maksetaan ja yrittävät soveltaa tietysti niitä tännekin missä kuitenkin katsojamäärät ja muut vastaavat ovat monin verroin pienempiä.”²⁸¹

Nykäsen lausunto kuvaa kasvanutta huolta seuran talouskehityksestä. Urheilutoiminnan kulujen kasvu pakotti ainakin KPT:n lisäämään riskejä liiketoiminnan puolella aikomuksena saada pidettyä parhaat pelaajat itsellään. Kilpailu pelaajista ei rajoittunut ainoastaan paikallistasolle, vaan pelaajat liikkuvat myös eri kaupunkien välillä entistä vilkkaammin.

²⁸¹ SS 22.5.1982.

KalPan talous kohentui jäähallin myötä, sillä kunnolliset otteluolosuhteet mahdollistivat pääsylipputulosten kasvattamisen. KalPan katsojamäärät nousivat vuodesta 1978 vuoteen 1983 kymmenkertaisiksi²⁸². Seuran urheilutoimen budjetti kaudelle 1981 oli KPT:n kanssa samaa tasoa, noin 1,4 miljoonaa markkaa nousten seuraavalle kaudelle kahteen miljoonaan markkaan²⁸³. Tuloja saatiin entistä enemmän yhteistyökumppaneilta ja kauden 1981 budjetista pääsylipputulosten ulkopuolista rahoitusta oli kaksi kolmasosaa budjetista. Tuloja saatiin mainosmyynnistä jäähalliin ja seuran Lämäri-lehteen, mutta näistä huolimatta pelaajahankintoja rahoitettiin lainarahalla.. Sponsorituki organisoitiin aikaisemmin bingotoiminnasta vastanneen KalPan tuki ry:n ympärille, johon koottiin merkittävä edustus paikallisten liikelaitosten johtajista. Mukana oli edustajia suurimmista paikallisista pankeista, elintarvikekauppaliikkeistä ja tavarataloista.²⁸⁴

Ilman vahvaa sponsoritukea KalPa ei olisi kyennyt rakentamaan edustusjoukkuetta yhtä vahvasti ulkopaikkakuntien seuroista ostettujen pelaajien varaan. Varainhankinta onnistui nopeassa ajassa ja taakse saatiin 2. divisioonatason joukkueelle paljon pääomia, mikä kertoo KalPan rahoittajien luottaneen KalPaan ja sen ottamiin riskeihin. Seuralla oli maine eteenpäinpyrkivänä organisaationa, jota auttoi jäähallin tuoma uutuudenviehätys kuopiolaisten keskuudessa yhdessä hyvien peliesitysten kanssa. Jääkiekon valtakunnallisesti vahva asema auttoi taustalla, sillä lajin yleisökeskiarvot olivat jalkapalloon verrattuna korkeammat koko tarkastelujakson aikana²⁸⁵. Esimerkiksi Sm-liiga oli jalkapallon mestaruussarjaan verrattuna selvemmin julkisuusmarkkinallisella alueella kehityksessään, mikä on madaltanut yhteistyökumppanien kynnystä lähteä KalPan tukijaksi. KalPan talouskehitys oli vuonna 1981 sidottu vahvasti nousuun 1. divisioonaan, koska seura hankki kalliita pelaajavahvistuksia edustusjoukkueeseensa. Tavoite toteutui ja kauden päätteeksi seuran puheenjohtaja kommentoi nousun olleen välttämättömyys talouden kannalta. Seura oli ottanut velkaa hankintoja varten, jonka lisäksi yhteistyökumppanit vaativat rahoilleen vastineeksi sarjatason nostoa. Seuran taloudessa ilmeni julkisuus-markkinallisen seuran talouselementtejä; julkisuus oli välttämättömyys rahoitukselle, toiminta oli alisteista menestystavoitteille ja sisälsi riskinottoa.

²⁸² Liite 1.

²⁸³ 416 031 mk; 543 893mk.

²⁸⁴ SS 28.10.1981; Puustjärvi 2002, 17.

²⁸⁵ Liite 1.

3.3. Työnjako 1983–1991

3.3.1 Organisaatiot muutoksessa

KuPS:n seuraorganisaatiossa tai työnjaossa ei tapahtunut suuria muutoksia vuosien 1983–1991 välisenä aikana. Päätoimista henkilökuntaa oli edelleen vähän, eikä seuralla ei ollut omaa liiketoimintaa. Toiminnallisia muutoksia tapahtui seurafuusioiden myötä. Lentopallo oli ajautunut Kuopiossa vaikeuksiin Salen vuoden 1984 konkurssin myötä, jonka jälkeen toimintaa oli jatkanut uutena seurana Kuopiovolley. Kuopion Palloseura puolestaan haki toiminnalleen lisää näkyvyyttä niin kaupunkilaisten kuin yhteistyökumppaneiden silmissä. Aloitteentekijänä seurafuusiolle oli Kuopiovolley, joka tarvitsi toiminnalleen ”nimeä” eli KuPS:n tunnettavuutta haluttiin hyödyntää katsojien saamiseksi lentopallon pariin. Ratkaisuna oli lajirajat ylittävä seurafuusio jalkapallon ja lentopallon välillä kaudella 1986. Tällainen palloilulajien yhteistyö oli Suomessa 1980-luvulla tyyppillistä, esimerkiksi pesä- ja lentopallon erikoisseurat Seinäjoella olivat yhdistyneet aiemmin uudeksi yhteiseksi seuraksi.²⁸⁶ KuPS:n puheenjohtaja kommentoi uudenlaista yhteenliittymää:

”Uskomme yhteenliittymisellä tarjoamaan ympärivuotisen foorumin, josta taloudelliset tukijat kiinnostuvat entistä enemmän. Lentopallon myötä meillä on mahdollisuus tarjota yhä laajemmille tuki- ja harrastajajoukoillemme mielekästä ympärivuotista toimintaa niin seuratoiminnassa kuin omassakin liiketoiminnassa.”²⁸⁷

KuPS:n puolelta lausunnossa korostuu liike-elämän tuen tavoittelu, kun KuPS:n nimi saatiin julkisuuteen myös talviaikaan. Samanaikaisesti seura kasvoi jäsenmäärältään huomattavasti. Uudessa seurassa oli liittymishetkellä noin 1350 jäsentä. Kuopivolleyn puheenjohtaja Erkki Moisander perusteli yhteenliittymää lentopallon näkökulmasta:

”KuPS on nimi, joka Suomessa ja ulkomaillakin tunnetaan. Sitä imagoa, joka seuralla on, ei rakenneta vuosiin. Yhteistyöllä me saamme se(n) periaatteessa heti käyttöömmme. Uskomme myös saavamme yhteistyön myötä monta uutta ystävää lentopalloilulle niin tukijoista, katsojista kuin aktiiveistakin.”²⁸⁸

²⁸⁶ SS 17.1.1984; SS 18.9.1986; KS 18.1.1986.

²⁸⁷ *ibid.*

²⁸⁸ *ibid.*

KuPS:n ja Kuopiovolleyn yhteistyö oli ennen kaikkea KuPS:n nimen ja tunnettavuuden hyödyntämistä, ei suoranaisesti taloudellista apua seurojen välillä. Kuopiovolley ja KuPS aloittivat yhteistyön, jossa Kuopiovolleyn toiminta liittyi KuPS:aan. Seuran uudeksi nimeksi tuli KuPS-Volley, joka omaksui KuPS:n keltamustat värit. KuPS-Volley kuului jaostojäsenenä KuPS:aan. Taloudellisesti jalkapallo ja lentopallo pysyivät erillisellä sopimuksilla omina yksiköinä.

Kuopion Palloseurassa haluttiin yhdistää toimintoja myös jalkapalloseurojen välillä. Seura aloitti kaudella 1987 yhteistyön 3.divisioonassa pelanneen Kings:n kanssa. Sopimus oli eräänlainen reservijoukkuesopimus, jonka tarkoituksena oli antaa KuPS:n junioreille valmiuksia mestaruussarjaotteluita varten pelaamalla Kingsissä. Kingsiä sopimus hyödytti siten, että se sai KuPS:n juniorituotannon pelaajia käyttöönsä. Omaan juniorikoulutukseen Kingisillä ei ollut taloudellisia eikä määrällisiä resursseja; seura oli nuori ja painopiste ollut edustusjoukkueen toiminnassa. Sopimuksen myötä Kings pääsi vaikuttamaan KuPS:n johtokuntaan, kun Kingsin puheenjohtaja Harri Suominen nimettiin KuPS:n johtokunnan jäseneksi.²⁸⁹

Reservijoukkueyhteistyön rakentaminen kuvastaa pelaajakehityksen uudenlaista käytäntöä; KuPS halusi luoda entistä tiiviimmän sillan junioritasoltaan kohti miesten mestaruussarjan tasoa. Yhteistyön ajoitus 1980-luvun lopulla on ymmärrettävä, sillä KuPS:n edustusjoukkueessa oltiin huolissaan sarjasijoitusten heikkenemisestä vuosikymmenen aikana. Omia junioreita ei ollut noussut valtakunnan huipputasolle enää 1970-luvun lopun jälkeen, joten edustusjoukkueen ja junioritoiminnan tiiviimpi integraatio Kings:n avulla oli luonnollinen kehityksen askel. Yhteistyö oli samankaltaista kuin KalPan ja KK:n sekä myöhemmin KuoKin vastaavat sopimukset.

KPT:n voimakkaasti kasvanutta seuraorganisaatiota jouduttiin asteittaan purkamaan. Työnjaon laaja eriyttäminen useilla päätoimisilla työntekijöillä oli rakennettu taloudellisen kasvun pohjalle, mutta KPT:n taloudellinen alamäki vuosien 1984–1991 aikana pakotti seuran ensin supistamaan ja myöhemmin lopettamaan kokonaan toimintansa. KPT:ssa oli ollut kaudella 1984 päätoimisia työntekijöitä seurajohdossa ja liiketoiminnoissa yhteensä 20 henkilöä, mikä oli eniten Kuopion urheiluseuroista. Ensimmäiset saneeraukset tehtiin tehtävien uudelleenjärjestelyillä vuonna 1984, kun toimitusjohtajan vaihtuessa ei palkattu uutta henkilöä tilalle. Urheilutoimenjohtajan ja toimitusjohtajan tehtäviä yhdisteltiin, jonka lisäksi toimitusjohtaja jatkoi aikaisempien vuosien tapaan edustusjoukkueen joukkueenjohtajana. Markkinointipäälliköstä seura luopui vuonna 1985.²⁹⁰

²⁸⁹ SS 16.5.1987.

²⁹⁰ SS 2.11.1985; Tuovinen 2011, 304.

Useiden päätoimisten seuratyöntekijöiden palkkaaminen ei ollut tae toiminnan tehokkuudesta. Liiketoiminnasta opitut organisaatiomallit eivät suoraan istuneet urheiluseuratoimintaan, vaan liian suuri organisaatio moniulotteisine työnkuvineen heikensi kustannustehokkuutta. Liiketoiminnallinen yritysmaailmasta tuttu työnjaon malli oli 1980-luvun alussa luonnollinen tapa jäsentää ja eriyttää toimintoja urheilutoiminnassa, sillä aikaisempaa kokemusta seuraorganisaation rakentamisesta oman liiketoiminnan kera ei ollut olemassa. Toimitusjohtajan tehtävät 1985 jättänyt Jussi Tuovinen kertoi, että liian suuri virkamiesorganisaatio kadotti seuratoiminnan perusajatukset – vapaaehtoistyön voiman²⁹¹. Päätoimista toiminnanjohtajaa hän piti välttämättömänä, mutta liian monta päätoimista työntekijää lisäsi palkkamenoja suhteessa heidän työpanoksensa tuomaan tuottoon seuralle. Jalkapallotoiminnassa ei ollut mahdollista toimia ammattimaisesti pelkästään liiketoiminnallisella otteella 1980-luvulla, vaan talkootyö oli edelleen aikaisempien vuosikymmenten malliin välttämätön osa seuratoimintaa.

Kuopiossa jalkapalloseurojen vahva lajiperinne ja kilpailevien lajien puute sekä hyvät yleisömäärät antoi KPT:n seurajohdolle uskottavat lähtökohdat lähteä kehittämään seuran toimintaa liiketoiminnallisella riskillä kohti julkisuus-markkinallista seuraa. Jääkiekon kasvua, 1980-luvulla tapahtunutta uusien lajien nousua yhdistettynä ihmisten uudelleenlaisiin vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ei ollut mahdollista ennakoida. Sen sijaan paikalliskilpailun tilanne kolmen seuran kesken laskelmoitiin väärin heikentäen ennen kaikkea KPT:n taloutta. KPT:n talousongelmat johtivat hitaaseen seuratoiminnan alasajoon, jossa julkisuus-markkinallisen seuran työnjaosta siirryttiin ensin takaisin 1970-luvulta tyypilliselle yhdistystoiminnallisemmalle työnjaolle ennen toiminnan päättymistä. KPT lomautti kauden 1986 aikana kaikki työntekijänsä ja toiminnasta vastasi seuran johtokunnan jäsenet puheenjohtajan johdolla. Toiminnanjohtaja kyettiin palkkaamaan ulkopuolisten rahoittajien tuella uudelleen kaudeksi 1987, mutta seuraavan vuoden loppuun mennessä kaikki työntekijät oli jälleen irtisanottu.²⁹² Syynä olivat edustusjoukkueen putoamisen myötä jatkuneet talousvaikeudet, joita rasittavat aikaisemmat velat.

Vuoden 1988 vuosikokouksessa seuran puheenjohtaja Erkki Muona linjasi seuran toiminnan olevan jatkossa vapaaehtoisen talkootyön varassa eikä seuraorganisaatiota rakennettu päätoimisten työntekijöiden ympärille²⁹³. Viimeisinä vuosina toiminnasta vastasi pitkälti yksin seuran

²⁹¹ *ibid.*

²⁹² SS 9.8.1986; SS 2.12.1986.

²⁹³ SS 29.11.1988.

puheenjohtaja, minkä vuoksi toiminnalle ei ollut riittävän laadukkaita edellytyksiä. Edustusjoukkueen varainhankinta ja pelaajahankinta jäivät heikolle pohjalle johtaen putoamiseen aina 3. divisioonaan saakka kaudella 1991. Seuraorganisaation rakenteet oli rakennettu liiksi kustannuksiltaan kalliille pohjalle, jossa vapaaehtoistyö jäi vaatimattomalle pohjalle seuran johtokunnan työtaakan ja taloudellisten vastuiden kasaantuessa kohtuuttomaksi.

Elon seuraorganisaatiota rakennettiin uudelleen, mutta vastuita ei johtokunnan ulkopuolelle juurikaan eriytetty, päinvastoin. Seuraorganisaatio oli jäsenmäärältään paikalliskilpailijoitaan huomattavasti pienempi²⁹⁴ eikä päätoimisia työntekijöitä seurassa ollut palkattuna ennen vuotta 1985 bingoa lukuun ottamatta. Tuolloin Elon toimitilat muuttivat Männistöstä kaupungin keskusta ja samassa yhteydessä uudistettiin seuran hallintoa. Jalkapallojaoston puheenjohtajuus yhdistettiin koko seuran puheenjohtajan toimeen.²⁹⁵ Ratkaisu kuvastaa Elon olleen vahvasti jalkapallon erikoisseura ja toimintaa ajateltiin ensisijaisesti jalkapallon etujen kautta. Muita lajeja jalkapallon lisäksi seurassa ei enää toiminut. Jalkapallojaoston toiminta oli mitä ilmeisimmin kasvanut seuran sisällä niin merkittäväksi kuntojaostoon nähden, että puheenjohtajuuksien yhdistäminen oli luonnollinen ratkaisu. Puheenjohtaja Yläkorholan mukana tuli seuraan myös runsaasti rahoitusta, joten jalkapallon haluttiin ymmärrettävästi päättää suurelta osin seuran toiminnoista.

Elo palkkasi kaudella 1988 päätoimisen toimitusjohtajan, jonka vastuualueeksi jäi seuran bingo toiminta. Päätöksenteko ja rahoitus oli keskitetty pääosin puheenjohtajalle. Elon uusi seuraorganisaatio ehti toimia kevääseen 1991 sakka, jolloin seuran toiminta jouduttiin talousepäselvyyksien takia ajamaan alas. Työntekijät irtisanottiin ja johtokunnan toiminta päättyi, koska seuralla ei ollut enää aktiivista kilpatoimintaa.²⁹⁶ Toimintojen hajauttamisen sijasta vastuita oli tietoisesti kasattu seuran puheenjohtajalle, toimitusjohtajan roolin ollessa bingoliiketoiminnan hoitaminen, eikä esimerkiksi urheilutoimesta, taloudesta tai markkinoinnista vastaaminen.

Jalkapalloseurojen joutuessa purkamaan aiempia organisaatorakenteitaan, jääkiekossa KalPa loi vahvasti eriytetyn työnjaon. Edustusjoukkueen menestys ja taloudellinen kasvu edellyttivät ja toisaalta mahdollistivat seuran taustavoimien laajentamisen. Työnjakoa oli eriytettävä myös jatkuvasti kasvaneen jäsenmäärän takia, sillä määrä kasvoi 1980-luvun alusta vuosikymmenen

²⁹⁴ Liite 6.

²⁹⁵ SS 1.11.1985; KS 5.11.1985.

²⁹⁶ SS 1.12.1988; SS 11.4.1991.

loppuun kaksinkertaiseksi. Jäsenmäärien kasvua selittää edustusjoukkueen parantunut menestys, lajin lajikulttuurin kasvu paikallisesti sekä jäähallin valmistumisen myötä parantuneet harjoitusolosuhteet. KalPassa työnjakoa eritytettiin jakamalla seuran toiminnot eri yksiköihin. Vuoden 1987 organisaatiouudistuksessa muodostettiin Juniori-, Business- ja Liiga-KalPa. Junioritoiminta jatkoi aiempaa itsenäistä työskentelyään KalPan hallituksen alaisuudessa, Business-KalPa vastasi seuran varainhankinnasta ja markkinoinnista, Liiga-KalPa hallinnoi edustusjoukkueen toimintaa. Työnjaon eriyttäminen muistutti 1980-luvun alkupuolella KPT:n vastaavaa, sillä itsenäiset tulostavuukselliset yksiköt olivat tyypillisiä liike-elämän organisaatiomalleja joilla olivat omat vastuuhenkilönsä hallintoneuvostojen tapaan. KalPan seuratoimijan Jussi Luikun mukaan uudessa organisaatiossa ongelmana oli, ettei ylittä valtaa käyttäneessä KalPan hallituksessa ollut enemmistöedustusta edustusjoukkueen yksiköistä. Hänen mukaan oli joissakin tapauksissa junioriedustajien ja edustusjoukkueen edustajien välillä oli ristiriitoja suhtautumisessa seuran kehittämiseen. Lisäksi salaisia sopimusneuvottelujen tietoja ei voinut tuoda hallitukseen, sillä ne saattoivat vuotaa edustusjoukkueen toimihenkilöiden ulkopuolelle.²⁹⁷

Kaksi vuotta myöhemmin työnjakoa uusittiin, kun KalPa jakaantui neljään yhdistykseen. Kolmen yksikön lisäksi omaksi yksikökseen otettiin KalPan-tuki ry, joka vastasi urheiluelämän ulkopuolisesta liiketoiminnasta. Kaikille yhdistykselle palkattiin päätoimiset johtajat, mikä kuvastaa lisääntyneitä seuratyön määrää organisaation kasvettua suuremmaksi. Kaikilla yksiköillä oli omat tulostavoitteet ja talous. Liiga-KalPan johtajan Matti Turusen mukaan työnjaon eriyttäminen oli perusteltua, sillä pienemmissä yksiköissä oli parempi motivaatio työskennellä tehokkaasti. Seuran puheenjohtaja Kaartisen mukaan 1980-luvun tavoitteena oli rakentaa KalPalle uusi organisaatio ja tämän jälkeen tehdä itse lajia tunnetummaksi kaupunkilaisille, aktivoida omaa jäsenistöä seuratyön pariin sekä parantamaan lajin harrastamisen edellytyksiä eli lisäämään tekojaiden määrää kaupungissa. Jussi Luikun mukaan vuonna 1989 itse KalPa ry:n toiminta oli enää nimellistä, sillä se vuokrasi nimellisenä tahona liigapaikkaa Liiga-KalPa ry:lle.²⁹⁸ KalPan seuraorganisaatio oli työnjaoltaan kehittynyt 1990-luvun alkuun mennessä merkittävästi muistuttamaan julkisuusmarkkinallista seuraa. Kaupungin urheiluseuroista seuraorganisaatio oli päätoimisten työntekijöiden määrällä mitattuna suurin. Kehitys mahdollisti ammattimaisen toiminnan harjoittamisen, ja jääkiekkoilijat olivatkin pääosin puoliammattilaisia tai ammattilaisia toisin kuin vastaavaan aikaan jalkapallossa²⁹⁹.

²⁹⁷ SS 31.7.1987; 18.8.1987; Puustjärvi 2002, 71–72.

²⁹⁸ SS 1.8.1989; Puustjärvi 2002, 83–84.

²⁹⁹ Mesikämmen 2002, 133–134.

KalPan takana edustusjäähkiekkoseurojen määrä väheni seurauksena. KalPan suhde sen sisarseuraan Kiekkokilpeen oli ollut ongelmallinen, sillä KalPan mukaan KK:n toiminta ei ollut tarpeeksi laadukasta yhteistyölle, minkä vuoksi KalPan juniorit eivät pelanneet alkuperäisen suunnitelman mukaisesti KK:ssa. Samoin pelaajien siirtokorvauksista oli syntynyt kiistoja seurojen välillä vuosien aikana. Kiekkokilpi kärsi taloudellisista vaikeuksista sekä aktiivisten vapaaehtoisten seuratoimijoiden puutteesta, mikä heikensi sen toimintaedellytyksiä.³⁰⁰ KK:n paikalliskilpailijana ollut TUL:oon kuulunut TeeKoo ei ollut saavuttanut aikaisempina kausina toivomaansa menestystä, joten paikalliskilpailun uudelleenjärjestelylle oli olemassa intressejä kaikissa kolmessa jäähkiekkoseurassa.

Ratkaisuna oli KK:n ja TeeKoon seurafuusio vuonna 1984. Fuusiossa perustettiin uusi TUL:oon kuuluva seura Kuopion Kiekko (KuoKi), joka peri KK:n paikan 2. divisioonassa. Seurafuusiota luonnehdittiin paikallisen jääkiekon yhteisiä etuja palvelevaksi ratkaisuksi kaikkien seurojen osalta, jossa KalPan asema kaupungin johtavana seurana olisi taattu. Takana KuoKin tehtäväksi tuli toimia selkeästi kaupungin kakkosjoukkueena, jossa yhteistyötä niin tehtiin junioritoimen kuin talouden sektoreilla. Mallia yhteistyölle oli haettu Turusta, jossa TPS ja TuTo toimivat edellä kuvatun yhteisyömallin mukaisesti. Olosuhteiden näkökulmasta seurafuusiolla pystyttiin takaamaan erityisesti KalPan junioreille enemmän harjoitusvuoroja jäähallista, sillä nuorten harjoittelu tapahtui usein jäähallin ulkopuolella. TeeKoon näkökulmasta yhteistyöllä tavoiteltiin seuran junioreille parempia mahdollisuuksia päästä mukaan KalPan ylimpiin junioriluokkiin, jotka pelasivat ylemmillä sarjatasoilla. Seurojen poliittisilla keskusjärjestötaustoilla ei ollut seurafuusiossa merkitystä, mikä kuvastaa urheilullisten intressien olleen aatteellisia tarkoituseriä tärkeämpää seuratoiminnassa. TeeKoon puheenjohtajan mukaan liittorajojen yli tehtävä yhteistyö KalPan kanssa oli tästä konkreettinen osoitus.³⁰¹

Seurafuusion myötä kuopiolaisessa jäähkiekkoilussa paikalliskilpailu laantui, sillä seurat olivat yhteistyössä sopineet edustusjäähkiekkoilun kärkiseuraksi KalPan. Seurojen välinen sopimuskulttuuri kuvastaa seurojen halunneen viedä ensisijaisesti eteenpäin lajikulttuuria paikallisella tasolla, eivätkä esimerkiksi KK ja TeeKoo pyrkineet haastamaan KalPaa paikalliskilpailuun pelaajista, katsojista tai sponsoreista. Jalkapallon puolella seurojen pitkät perinteet ja kelpoillinen menestys oli luonut tilanteet, jossa seurat kokivat omat asemansa ja

³⁰⁰ SS 22.5.1984; SS 23.8.1984; Puustjärvi 2002, 39; Huttunen & Juntunen 2009, 120.

³⁰¹ *ibid.*

resurssinsa riittäviksi, jolloin seurafuusioita ei nähty tarpeellisina ratkaisuin. Jalkapallossa kolmelle seuralle oli ollut aina tilaa, mutta toiminnan ammattimaistuesssa ja taloudellisen tilanteen heikentyessä paikalliskilpailu ei enää ollut kestävä vaihtoehto kuten 1970-luvulla.

3.3.2 Suurista budjeteista velkaantumiseen

Kuopiolaisille jalkapalloseuroille poikkeuksellisen kauden 1982 jälkeen Kuopion Palloseurassa päädyttiin aloittamaan talouden tervehdyttäminen.³⁰² Talouden suunnittelussa korostui talkootyö, pääsylipputulot ja liike-elämältä saatava tuki. Suurempia taloudellisia riskejä sisältäviä liiketoiminnallisia ratkaisuja ei haluttu toteuttaa seuran talouden vakauttamisen turvaamiseksi, mutta talouden heikentyminen kuitenkin jatkui läpi 1980-luvun. Alentuneet katsojamäärät kaudella 1983 näkyivät KuPS:n tilinpäätöksessä 100 000 markan³⁰³ tappiona pääsylippubudjetoinnissa. Katsojat eivät enää olleet kiinnostuneet samalla tavoin KuPS:n otteluiden seuraamisesta kuin vuosikymmentä aiemmin. Seurassa ei pystytty reagoimaan vähentyneisiin katsojamääriin osana budjetin suunnittelua, sillä budjetoidusta määrästä jäätin selvästi jälkeen. Seurajohto piti syynä katsojakatoon aiempaa heikompaa edustusjoukkueen menestystä ja kiristynyttä paikalliskilpailun tilannetta, joka korjaantuisi pidemmällä aikavälillä. Puheenjohtajan vuosikokouksessa 1983 linjaama julistus oli selvässä ristiriidassa seuraavan kauden toiminnan suhteen, sillä rahaa käytettiin ensimmäisen päätoimisen päävalmentajan palkkaamiseen.³⁰⁴ Päätoimisen valmentajan palkkaamisesta huolimatta edustusjoukkue sijoittui mestaruussarjassa KPT:n taakse kahdeksanneksi, ja samaan aikaan yleisömäärät laskivat edelleen. KuPS:n varapuheenjohtaja Arto Aroja totesi vuoden 1983 vuosikokouksessa KuPS:n kärsineen taloudellisia tappioita KPT:n vuoksi, kun seura oli ajanut menestyksellä mitattuna KuPS:n ohi. Seuran talous oli Arojan vakavassa tilanteessa, sillä pääsylipputulot olivat edelleen oleellinen osa KuPS:n taloutta. Pääsylippujen ohella tulopuolella merkittävässä roolissa olivat liike-elämän mainostulot kenttä-, käsiohjelma-, ja julkaisumainokset, jotka kattoivat KuPS:n taloudesta kaudella 1984 noin 35 prosenttia³⁰⁵.

KuPS:n talous ei kuitenkaan KPT:n tavoin ajautunut vakavaan kassakriisiin, sillä talkootyö oli seurassa voimakasta helpottaen kulurakennetta; päätoimisia työntekijöitä ei toiminnanjohtajan ja konttoristin lisäksi palkattu.³⁰⁶ Kevyemmän henkilöstörakenteen lisäksi seuralla oli vähemmän

³⁰² SS 20.11.1982.

³⁰³ 25 048 mk.

³⁰⁴ SS 27.10.1983, SS 2.12.1983.

³⁰⁵ Kupsilainen 2/1984.

³⁰⁶ SS 1.12.1983.

riskejä liiketoiminnan puolella, koska bingo ja squash olivat aiemmin lopetettu. Lisäksi todennäköistä oli, että KuPS:n suhteet paikalliseen liike-elämään olivat kunnossa helpottaen mainosmyyntiä, sponsorituen hankintaa kuin lainansaantia. Pelaajasopimusten arvoa ei ole lähteiden puuttuessa mahdollista vertailla seurojen välillä, mutta edustusjoukkueiden budjettien jatkuvaa nousua selittää todennäköisesti pelaaja- ja valmentajamenojen kasvu. Amatööripelaajien korvausten nousupaine oli seurausta yhteiskunnan laajemmasta palkka- ja elintason noususta, ei ainoastaan pitkäkestoisesta kuopiolaisesta paikalliskilpailun tilanteesta. Pelaajien ja valmentajien oli saatava riittävät korvaukset menetetyistä työajasta. Suurempien summien maksaminen oli tullut todennäköisesti mahdolliseksi 1970-luvun jälkipuoliskolta alkaen yksityisen rahan saadessa pääsylipputulaja suuremman osan suomalaisten seurojen rahoituksesta. Siirtokorvaukset eli karanteenimaksut nousivat vastaavasti, joten pelaajien hankinta kallistui jatkuvasti. Jalkapalloseurojen pelaajabudjetit kasvoivat valtakunnallisesti; lajin edustusseuroilla oli absoluuttisesti enemmän rahaa käytössään kuin aiemmin. Suhteellisesti ei voida suoraan päätellä seurojen olleen varakkaampia, sillä se edellyttäisi kaikkien seurojen taseiden selvittämistä ja vertailua, mihin tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset eivät ensisijaisesti vastaa.

Taulukko 9. KuPS:n tilinpäätöstietoja vuosilta 1983–1991. Deflatoinnit vuoden 1969 markan arvoon.

KuPS	Urh.toim.budjetti	def.	Tulos
1983			tappiollinen
1984			tappiollinen
1985	1 500 000	331 652	tappiollinen
1986			tappiollinen
1987	2 100 000	432 395	tappiollinen
1988	2 000 000	392 585	tappiollinen
1989	2 500 000	460 401	tappiollinen
1990			tappiollinen
1991	2 300 000	383 438	voitollinen

Lähde: Kansan Sana 1983–1991, Savon Sanomat 1983–1991.

Jalkapallon edustusseurat velkaantuivat jatkuvasti. Kuopion Palloseura teki tappiollisia tuloksia useita kertoja vuosien 1984–1991 välisenä aikana³⁰⁷. Seuran liikevaihto ei kasvanut riittävästi suhteessa pelaajabudjettiin. KuPS:n budjetit vakiintuivat noin kahteen miljoonaan markkaan sisältäen lentopallotoiminnan vuodesta 1986 eteenpäin. Laaja junioritoiminta helpotti edustusjoukkueen rakentamista talousvaikeuksista huolimatta. Strategiaa pelaajavahvistusten hankkimisesta oman junioritoiminnan ulkopuolelta, jota KuPS:n silloinen päävalmentaja Jouko Pasanen kutsui ostolinjaksi, pidettiin epävarmana oikotienä menestykseen ja edelleen seuran

³⁰⁷ Liite 7.

talouden vakauttamiseen³⁰⁸. Menoja karsittiin luopumalla palkatusta henkilökunnasta vuoden ajaksi kaudella 1984, eikä vuosina 1987–1991 seuralla ollut päätoimista valmentajaa.³⁰⁹

Vuoden 1988 vuosikokouksessa seuran puheenjohtaja Risto Kuuluvainen kertoi talouden vahvistamisen nojaavaan liiketoiminnallisuuden kehittämiseen. Konkreettisia toimia ei ole lähteiden perusteella havaittavissa, mikä viittaisi seuran liiketoiminnallisuuden tarkoittaneen entistä enemmän yhteistyökumppaneiden hankintaa eli sponsorirahoitusta. Kuuluvaisen mukaan kilpailu mainosrahoista oli kiristynyt 1980-luvun aikana huomattavasti KalPan kasvaneen menestyksen myötä ulottuen myös kilpailuun maksavista katsojista³¹⁰. Samana vuonna seura sai poikkeuksellisesti tuloja pelaajamyynistä, kun Kari Laukkanen siirtyi ammattilaiseksi Länsi-Saksaan.³¹¹

Liike-elämältä saadun tuen luonne muuttui 1980-luvun aikana. Aikaisemmin tukea oli myönnetty urheiluseuroille löysemmin mutta tultaessa 1980-luvun lopulle seuroilta vaadittiin rahoille enemmän vastikkeellisuutta kuten näkyvyyttä ja jatkuvaa menestymistä. Toisaalta esimerkiksi alueelliset pankit lähtivät usein tukemaan urheiluseurojen toimintaa, sillä lainatarjonta oli kasvanut rahoitusmarkkinoiden vapautumisen myötä³¹². Kuopiossa tapahtui seurojen ja rahoituslaitosten välistä yhteistyötä runsaasti 1980-luvun jälkipuoliskolla: KuPS teki yhteistyösopimuksen KOP:n, KPT SYP:n ja KalPa PoSa:n kanssa, jonka lisäksi Elolla oli puheenjohtajanaan STS:n aluejohtaja³¹³. KuPS:n varapuheenjohtaja Kuuluvaisen mukaan seuratoiminnassa talouden merkitys oli jatkuvasti korostunut, jossa 1970-luvun vapaaehtoinen talkootyö oli yksi osa muiden tukien joukossa. Jalkapalloseuran kustannusten kasvaessa pääsylipputuloja ja vapaaehtoisen työvoiman määrää ei ollut mahdollista kasvattaa samaa tahtia kulujen kanssa, joten yksityinen sponsorirahoitus oli ainoa vaihtoehto rahoituksen lisäämiseksi. Liiketoiminnallinen suuntaus ei saanut KuPS:ssa jalansijaa todennäköisesti KPT:n ajaututtua vuoden 1982 jälkeen taloudellisiin vaikeuksiin johtavana liiketoiminnallisena jalkapalloseurana Kuopiossa. Sponsorirahan määrä ei kasvattanut KuPS:n budjettia puoliammattilaisuuden mahdollistamalle tasolle, vaan seuran pelaajat jatkoivat edelleen pelaamista töidensä ohella³¹⁴.

³⁰⁸ SS 6.10.1986.

³⁰⁹ SS 30.11.1984; 29.8.1987; SS 23.5.1988; 17.10.1990.

³¹⁰ Kupsilainen 2/1988.

³¹¹ SS 22.2.1986; SS 16.4.1988.

³¹² Kokkonen 2015, 246–247.

³¹³ SS 17.7.1973; SS 24.4.1986; SS 6.5.1986; SS 22.6.1986; SS 11.4.1991; Tuovinen 2011, 304–305.

³¹⁴ Kupsilainen 2/1988.

Vuoteen 1988 mennessä KuPS:n taloudessa pääsylipputulosten sijasta liike-elämän antaman taloudellisen tuen merkitys oli noussut seurassa avainasemaan. Seura oli solminut 1986 kolmivuotisen yhteistyösopimuksen KOP-pankin kanssa. Seuran selvittyä niukasta mestaruussarjassa kauden 1988 päätteeksi puheenjohtaja kuuluvainen totesi, että mahdollinen putoaminen mestaruussarjasta olisi tarkoittanut seuran taloudelle vakavaa iskua, kun useat yhteistyösopimukset olivat sidotut mestaruussarjapaikkaan.³¹⁵ Velkainen seura jatkoi talouden riskinottoa kaudella 1990, kun eurocup-paikan saanut seura halusi tavoitella menestystä palkintorahojen ja katsojamäärien kasvun toivossa; seuran kausibudjetti oli ennätysellinen 2,5 miljoonaa markkaa³¹⁶. Ratkaisusta huolimatta menestys jäi vaatimattomaksi ja seura teki kauden päätteeksi tappiollisen tuloksen aiempien kausien tapaan. Tämän seurauksena seura aloitti aiempaa tiukemmat talouden tervehdyttämistoimet, jossa tavoitteeksi asetettiin nollatulos kauden 1991 päätteeksi. Budjettiaan KuPS leikkasi välittömästi 200 000 markkaa³¹⁷. Seuraavalla kaudella seuralla oli maksuvaikeuksia pelaajapalkkioiden suhteen, mutta pankkivelkaansa seura onnistui lyhentämään sekä tekemään niukasti voitollisen tuloksen ensi kertaa useisiin vuosiin. Mestaruussarjapaikka säilyi velkaantumisesta ja maksuvaikeuksista huolimatta, mutta valtakunnan kärkeuroihin menestyksellä mitattuna KuPS ei enää mestaruussarjassa kuulunut. Vuoden 1977 jälkeen alkanut velkaantuminen johti tilanteeseen, jossa seuralle oli kertynyt kaudelle 1991 mennessä velkaa 2 miljoonan markan³¹⁸ edestä.

Taulukko 10. Jalkapalloseurojen yleisökeskiarvot 1983–1991.

	KuPS	KPT	Elo
1983	1694	2144	223
1984	2321	1749	486
1985	2234	1382	356
1986	2979	1178	258
1987	1886	1045	276
1988	1244	488	401
1989	2468	842	396
1990	2241	414	327
1991	1805		

Lähde: SPL:n jalkapallokirjat 1984–1992, Savon Sanomat 1983–1991.

³¹⁵ SS 19.10.1988;

³¹⁶ SS 29.11.1989; 433 990 mk.

³¹⁷ SS 30.11.1990; 33 342 mk.

³¹⁸ SS 7.2.1991; 333 424 mk.

KuPS:n ja KPT:n heikentynyt menestys mestaruussarjassa verrattuna 1970-lukuun ja 1980-luvun alkuun näkyi laskevinä yleisömäärinä, jolloin pääsylipputulot jäi saamatta.³¹⁹ Vuoden 1983 jälkeen KuPS:n yleisömäärät kasvoivat ja KPT:n vähentyivät; yleisömäärien muutokset korreloivat suoraan seurojen menetyksen kanssa KuPS:n noustessa uudelleen KPT:n ohi. Kaikkien seurojen yleisökeskiarvot vähentyivät 1970-lukuun verrattuna, jolloin seurojen oli korvattava pääsylipputulosten lasku liike-elämältä tai liiketoiminnalla saatavalla rahoituksella; seurojen budjetit kasvoivat suuriksi, vaikka laji ei enää kiinnostanut samalla tavoin kuin vuosikymmentä aiemmin. Kuopion väkiluvun kasvu ei tuonut uusia katsojia otteluihin, vaan väestö hajaantui eri lajien kesken unohtamatta KalPan voimakasta yleisömäärien kasvua. Samaan aikaan kilpailu liike-elämän tuesta mainoksien ja suoran sponsoroinnin kautta lisääntyi, kun esimerkiksi KalPan toiminta laajentui ja tunnettavuus kaupungissa lisääntyi. KalPan ohella 1980-luvun aikana useiden pienempien lajien suosio kasvoi, jolloin ihmisten vapaa-ajasta syntyi lajien välillä enemmän kilpailua³²⁰. Urheilun televisioinnin ja radioinnin määrä lisääntyi, mikä on osaltaan vaikuttanut yleisömäärien muutoksiin, sillä 1980-luvulla katsoja pystyi aiempaa paremmin seuraamaan kotimaista tai ulkomaista urheilua suoraan kotoaan.³²¹

KPT:n taloudellisten vaikeuksien pohja oli luotu vuosien 1980–1982 aikana, kun seura oli alkanut kehittää voimakkaasti liiketoimintaansa. Investointeja oli tehty vieraalla pääomalla, minkä seurauksena seura oli velkaantunut ja riskit kasvaneet. Velat eivät olleet 1980-luvun ensimmäisinä vuosina suora ongelma, sillä bingo liiketoimintana tuotti seuralle hyvin rahaa antaen seurajohdolle ymmärrettävästi riittävän pohjan uusiin pelaajahankintoihin ja liiketoiminnan investointeihin. Liiketoiminnan tuoton ja katsojamääräkehityksen ei tuolloin tiedetty riittävän kompensoimaan tulevia taloudellisia tappioita pääsylipputulosta sekä sponsoritulosten vähentymistä. Pelaajapuolelle oli satsattu paljon rahaa, koska seuran oma juniorituotanto ei tuottanut riittävästi pelaajia edustusjoukkueeseen. Pelaajasopimukseen liittyy aina urheilutoiminnassa riski, jossa kallis pelaajasopimus ei korreloi automaattisesti menestyksen kanssa. Suunnitelmana oli saada urheilutoimi pyörimään omillaan pääsylipputulosten ja liike-elämän tuen avulla mutta katsojamäärien kehitys jatkui Kuopiossa laskuaan koko 1980-luvun eikä suunnitelma toteutunut³²².

Liiketoiminnasta saatu voitto ei enää riittänyt kattamaan velkojen lyhennyksiä ja urheilutoimen menoja, jotka KPT:ssa olivat kummatkin kasvaneet seuran tuloihin nähden suuriksi. Liiketoiminnan

³¹⁹ Liite 1 ja Liite 2; SS 7.2.1991.

³²⁰ Esim. Vasara 1992, 403–404, 415.

³²¹ Kokkonen 2015, 238.

³²² SS 30.5.1981; SS 22.5.1982.

riskipitoinen taloudellinen kivijalka alkoi horjua, kun riskit realisoituivat vuoden 1982 jälkeen, minkä seurauksena koko seuran toimintaan oli tehtävä lyhyessä ajassa useita rakenteellisia uudistuksia lähinnä kuluja karsimalla. Seuran 1982 hankkima oma kiinteistö, Koparitalo, jonne toiminnot oli pääosin keskitetty, oli siirretty vuoden 1983 aikana seurajohtajien perustaman kiinteistöyhtiön nimiin KPT:n jäädessä taloon vuokralaiseksi. Seuran oli suojattava talo omistajajärjestelyllä, sillä verottaja oli perimässä seuralta aiemmin maksamattomia arpajaisveroja bingo toiminnasta. Jäännösverot olisivat tarkoittaneet seuralle Jussi Tuovisen mukaan konkurssia, mutta niitä kohtuullistettiin myöhemmin viranomaisten kanssa käytyjen neuvottelujen jälkeen ja seuran toiminta sai jatkaa.³²³

Toiminnan supistukset alkoivat KPT:ssa kauden 1983 jälkeen. Muutokset koskivat erityisesti edustusjoukkueen kulurakennetta. Edustusjoukkueen uudesta valmentajasta Jouko Suomalaisesta ei enää tullut päätoimista valmentajaa, minkä lisäksi pelaajapuolella seura luopui englantilaisvahvistusten hankkimisesta kauden 1983–1984 ajaksi, koska ulkomaalaiset olivat seurajohdon mukaan liian kalliita. Samalla voimassa olleet sopimukset ulkomaalaisten pelaajien kanssa purettiin.³²⁴ KPT:n liikevaihto oli vuonna 1983 10 miljoonaa markkaa³²⁵ ja seura teki positiivisen tuloksen, mutta urheilupuoli oli alijäämäinen. Liiketoiminta ei kyennyt kannattelemaan seuran urheilutoimea sen hetkessä laajuudessaan ja seurajohto kertoi edustusjoukkueen toiminnassa olleen ongelmia maksuvalmiudessa kauden aikana.³²⁶ Pelaajia ostettiin kalliimmalla kuin myytiin, minkä ohella markkinointiin oli käytetty suuria summia rahaa katsojien saamiseksi kireässä paikalliskilpailun tilanteessa.³²⁷ KPT:n urheilutoimen annettiin velkaantua, sillä johtokunta ei halunnut tinkiä saavutetusta kaupungin johtavan jalkapalloseuran asemasta.

Kaudelle 1985 seura teki kuitenkin edelleen urheilupuolelle suuren talousarvion, urheilutoimen kuluiksi budjetoitiin 1,5 miljoonaa markkaa³²⁸, joten heikentynyt maksuvalmius ei näkynyt suoraan pelaajien palkkauksessa.³²⁹ On mahdollista, että sopimukset oli laadittu useiden vuosien ajaksi tiettyyn kiinteään palkkiotasoon, mutta pelaajahankintoja KPT jatkoi edellisten vuosien linjalla kiinnittämällä seuraan useita uusia vahvistuksia. Kauden 1985 jälkeen tehtävistään vetäytyvä toimitusjohtaja Tuovinen kommentoi kulurakenteen ongelmia seuraavasti:

³²³ Tuovinen 2011, 302–304.

³²⁴ SS 12.10.1983.

³²⁵ 2 504 771 mk.

³²⁶ SS 1.3.1984.

³²⁷ Tuovinen 2011, 302.

³²⁸ 331 652 mk.

³²⁹ SS 20.12.1984.

”Pelaajasopimuspolitiikka on saatava oikeille raiteille. Pelaajille on maksettava tuloksesta. Siinä ei ole mitään järkeä, että kaverit saavat saman korvauksen pelattiinpa (sarjataulukon) kärjessä tai häntäpäässä.’ Pisterahat pitäisi olla se mihin panostetaan ja perussopimukset vain pelaajien kulut korvaavia. Nykyinen käytäntö aiheuttaa sen, että heikon sarjaesityksen jälkeen seurat velkaantuvat, kun pelaajille on neuvoteltu ylimitoitettut perussopimukset. Liian suuri virkamiesorganisaatio ei välttämättä ole taloudellisesti ja toiminnallisesti hyvä. Seuratoiminnan perusajatus eli vapaaehtoinen työpanos katoaa. Palkkamenot ovat kasvaneet liian suuriksi.”³³⁰

Lausunnon perusteella voidaan todeta seurajohdon pettyneen pelaajien tulokseen suhteessa heidän palkkioihinsa nähden. KPT:n edustusjoukkueen sijoitukset mestaruussarjassa kääntyivät laskuun hopeakauden 1981 jälkeen, mikä yhdessä kiristyneen paikalliskilpailun kanssa vei urheilutoimen tuloksen pysyvästi negatiiviseksi. Puoliammattilaisuuden tavoittelusta oli luovuttu lausunnon perusteella, koska Tuovinen painotti haluaan perussopimusten olevan tulospalkkauksen ohella vain kulukorvauksia palkan sijaan. Kaiken kaikkiaan 1980-luvun KPT:n urheilutoimenjohtamisessa näkyy talouden osalta tilannekuvan hahmottamisen ongelmia; seurassa ei tiedostettu kuopiolaisten jalkapalloseurojen ja urheilulajien keskinäistä kiristyvää paikalliskilpailua. Seurajohto rakensi liian kalliin organisaation ja rahankäyttö oli ylimitoitettua suhteessa tuloihin, minkä seurauksena seura oli riskinoton myötä velkaantunut sekä maksuvalmiusongelmissa. Vuoden 1983 jälkeen seura teki jatkuvasti tappiollisia tuloksia.

KPT joutui 1980-luvun loppupuolella luopumaan asteittain kaikista liiketoiminnoistaan sekä palkatusta henkilökunnastaan. Bingotoiminta lopetettiin kannattamattomana keväällä 1986, koska kilpailu asiakkaista oli kiristynyt entisestään.³³¹ Samalla bingo liiketoimintana oli käymässä vanhanaikaiseksi ihmisten siirtyessä rahapelaamisessa uudempiin kohteisiin. Bingotoiminnan alasajo jätti seuran tulopuolelle suuren aukon, jota paikattiin jatkuvasti vähentyneiden lipputulojen ohella liike-elämän tuella. Käytännössä Jussi Tuovisen mukaan seuran johtokunnan jäsenet esimerkiksi takasivat seuran luottoja henkilökohtaisesta omaisuudestaan 1980-luvun jälkipuoliskolla³³². Bingotoiminnan lisäksi lakkautettiin Koparitalon ulkopuolella keskustan H-tavaratalossa sijainnut kioski ja veikkaustoimisto. Toimintojen lakkautus tarkoitti päätoimisen

³³⁰ SS 2.11.1985.

³³¹ SS 3.4.1986.

³³² Tuovinen 2011, 304.

henkilökunnan irtisanomisia, jolloin henkilöstökulut pienenivät. Seuran 1982 hankkima oma kiinteistö, Koparitalo, jonne toiminnot oli pääosin keskitetty, oli siirretty vuoden 1983 aikana seurajohtajien perustaman kiinteistöyhtiön nimiin KPT:n jäädessä taloon vuokralaiseksi. Kiinteistöyhtymä möi talon vuoden 1985 aikana helsinkiläiselle sijoittajalle, jossa KPT jatkoi edelleen vuokralaisena. Yhtymän myyntivoitto meni aiempien velkojen maksuun eikä tuonut taloudellista helpotusta KPT:lle.³³³

KPT solmi SYP:n kanssa kolmivuotisen yhteistyösopimuksen vuonna 1986, millä turvattiin lehdistötiedotteen mukaan nuorisotoiminnan jatkuminen. Edustusseuran tilanne oli todellisuudessa vakava, kun kauden 1986 aikana helsinkiläinen kiinteistöosakeyhtiö alkoi hakea KPT:ta konkurssiin vuokratien takia. Samalla seura oli valtakunnallisella protestilistalla maksamattomien laskujen vuoksi, ja paikallinen kaupunginvouti oli todennut seuran varattomaksi. Konkurssihakemus raukesi sovittelussa, jossa päätettiin purkaa KPT:n vuokrasopimus koparitaloon. Kaikki päätoimiset työntekijät mukaan lukien toiminnanjohtaja oli irtisanottu.³³⁴ Vuoden 1989 talvella Kuopion paikallisradio Oy haki Kopareita konkurssiin, mutta siltä vältyttiin velkojan suostuessa maksujärjestelyyn.³³⁵ Ilmeistä on, että KPT:n jäsenistössä ja paikallisessa liike-elämässä oli riittävästi halukkaita pitämään seura pystyssä. Johtokunnan jäsenillä oli riittävän laajat suhdeverkot sekä edustusjoukkueen mestaruussarjapaikka yhdessä pitkien perinteiden kanssa helpottamassa varainhankintaa ja velkojen järjestelyä.

Huolimatta taloudellisista vaikeuksista, KPT pyrki pitämään kiinni mestaruussarjapaikastaan. Seurassa yritettiin vuosien 1983–1986 saneerauksen jälkeen luoda uudelleen tuottavaa liiketoimintaa. Toiminnan elvyttämisyrietykset kuitenkin epäonnistuivat. Seuralle palkattiin kaudelle 1987 jälleen toiminnanjohtaja, jonka lisäksi seura hankki jälleen itselleen uudet toimitilat Kuopion keskustasta. Rahoitus tuli ulkopuoliselta sijoittajaryhmältä kiinteistöä ja pelaajahankintoja varten, sillä seuralla itsellään ei ollut bingon ja kioskin alasajon jälkeen omia merkittäviä tulonlähteitä pääsylipputulosten lisäksi. Seuran puheenjohtajan mukaan ulkopuolinen rahoittajaryhmä muistutti pitkälti KalPan luomaa pelaajapörssiä SPL:n sallimissa rajoissa³³⁶. KPT pyrki pikaiseen paluuseen mestaruussarjan huipulle ostamalla useita pelaajia muista seuroista; karanteenimaksuihin käytettiin kaudelle 1987 240 000 markkaa³³⁷, joka oli huomattavan suuri summa ottaen huomioon seuran

³³³ Tuovinen 2011, 302.

³³⁴ SS 9.8.1986.

³³⁵ SS 25.4.1989.

³³⁶ SPL:n sääntöjen mukaan ulkopuoliset osakeyhtiöt eivät saaneet omistaa seurojen pelaajia.

³³⁷ 49 417 mk.

taloudellisen tilanteen.³³⁸ Satsaukset edustusjoukkueen pelaajistoon eivät kannattaneet ja riskinotto kostautui, sillä KPT putosi mestaruussarjasta kauden päätteeksi.

Liiketoiminta ei muodostunut enää kannattavaksi, sillä seurassa ei kyetty löytämään uusia tuottavia liiketoiminnan muotoja. Uusissa toimitiloissa järjestettiin diskoja, myyjäisiä ja paikkaan vuokrattiin juhlakäyttöön mutta tuotot jäivät vaatimattomiksi.³³⁹ Seurajohto yritti aktiivisesti tehdä liiketoiminnasta kannattavaa mutta tuotteena Koparit eivät olleet enää ihmisten suosiossa taloustilanteen aiheuttaman negatiivisen julkisuuden ja edustusjoukkueen heikon menestyksen vuoksi. KPT:n talousongelmat johtivat myös rikossyytteisiin, mikä lisäsi seuran kielteistä imagoa. Samaan aikaan seuran todellinen tila paljastui kaikille, kun Savon Sanomissa Kuopion poliisilaitos kertoi avoimesti KPT:n talousepäselvyyksistä ja niiden tutkinnasta. Kuopion rikospoliisin lehdelle antaman lausunnon mukaan KPT oli jättänyt maksamatta seuran pahimman kassakriisin aikaan vuosina 1985–1986 hieman yli 400 000 markan³⁴⁰ edestä bingon työntekijöiden palkkojen ennakkoveroja ja sosiaaliturvamaksuja. Silloisen puheenjohtajan Osmo Kaitokarin mukaan kyse ei ollut tahallisesta verovilpistä tai salailusta, ainoastaan yksinkertaisesti varojen puutteesta. Maksamattomat verorästit maksettiin myöhemmin kyseisten henkilöiden henkilökohtaisista varoista oma-aloitteisesti. Kuopion raastuvanoikeus tuomitsi lokakuussa 1988 kuusi KPT:n silloisen hallituksen jäsentä sakkoihin.³⁴¹ Oikeudenkäynnin perusteella voidaan todeta KPT:n olleen vakavassa kassakriisissä 1980-luvun puolivälin aikoihin.

Mestaruussarjasta putoamisen jälkeen KPT:n toimintaa jatkettiin edustusjoukkueen osalta selvästi edullisemmalla pelaajabudjetilla eikä liiketoiminnallisia riskejä enää otettu. KPT:lla oli edelleen vanhoja velkoja rasitteena, joten kalliiden pelaajien hankintaan tai vakituisen henkilökunnan palkkaamiseen sekä laajamittaiseen markkinointiin ei ollut varoja. Vuoden 1988 vuosikokouksessa puheenjohtajaksi valittu Erkki Muona korosti KPT:n strategian olevan jatkossa talkoopohjan vahvistaminen ja kulujen karsiminen.³⁴² Seuralla ei ollut yhtään päätoimista työntekijää, joten seuran toiminta lepäsi vapaaehtoisessa työssä. Junioripuolesta ei haluttu tinkiä, vaan hyvään vauhtiin 1980-luvun aikana saatua työtä haluttiin ylläpitää. Seuratoiminnan tavoitteena oli yksiselitteisesti turvata seuran pystyessä pysyminen, ja edustusjoukkueen menestystavoitteista oli tietoisesti luovuttu.

³³⁸ SS 2.12.1986; SS 17.10.1987.

³³⁹ SS 2.12.1986.

³⁴⁰ 88 441 mk.

³⁴¹ SS 26.7.1988; 20.10.1988; Tuovinen 2011, 303.

³⁴² SS 29.11.1988.

Kahden viimeisen toimintavuoden aikana, 1990–1991, KPT:ssa talous oli talkootyön ja liike-elämän tuen varassa. Samalla edustusjoukkueen kilpailullinen pudotus oli nopeaa. KPT putosi 2. divisioonaan kauden 1990 päätteeksi. Seura teki ensimmäistä kertaa vuosiin taloudellisen nollatuloksen ja aloitti yhteistyön Kuopion Palloseuran kanssa koskien pelaajien karanteenimaksuja. Kakkosdivisioonassa pelaavalla seuralla ei ollut mahdollisuuksia samanlaisiin mainos- ja sponsorituloihin kuin ylemmissä sarjoissa, samoin yleisömäärät laskivat automaattisesti sarjataso pudotuksen myötä. Taloustilanne ei mahdollistanut riittäviä pelaajavahvistuksia edustusjoukkueelle, joka putosi kaudeksi 1992 3. divisioonaan. Edustusjoukkueen pelaajille seura ei enää kaudella 1991 maksanut otteluista korvauksia.³⁴³ Putoamisen jälkeen seuran toiminta lakkautettiin ja yhdistettiin Elon kanssa FC Kuopiksi.

Kuopion Elo oli kilpailullisesti sekä taloudellisesti edelleen KuPS:n ja KPT:n takana. Elo oli noussut kahden vuoden aikana 2. divisioonasta mestaruussarjaan kaudeksi 1982. KuPS:n ja KPT:n puristuksessa seura putosi kuitenkin kauden 1982 päätteeksi takaisin 1. divisioonaan, eikä paluuta mestaruussarjaan enää tämän jälkeen nähty. Paikalliskilpailussa Elo joutui useaan otteeseen luopumaan parhaista pelaajistaan KuPS:n ja KPT:n kyetessä tarjoamaan heille rahakkaampia sopimuksia. Seuran talous toimi pitkälti keskustan bingotoiminnan, Männistön kerhohuoneen veikkaustoimiston tuottojen ja talkootyön varassa. Merkittävänä yksittäisenä rahoittajana toimi 1980-luvun aikana pitkään puheenjohtajana toiminut puheenjohtaja Yläkorhola, joka STS:n Kuopion konttorinjohtajana järjesti seuralle rahoitusta. Palkattua henkilökuntaa seuralla oli bingossa, mutta esimerkiksi toiminnanjohtajaa seuralla ei päätoimisena ollut palkkalistoillaan. Liiketoiminnallisuus ei lähtenyt kehittymään Elossa 1980-luvulla aiempaa bingotoimintaa pidemmälle. Todennäköisesti seurassa nähtiin liiketoiminnallisuuden riskit KPT:n vaikeuksien myötä, sekä liian voimakas paikalliskilpailu maksavista asiakkaista. Bingotoiminnassa Elo oli vahva, sillä toiminta jatkui keskeytyksettä seuran lopettamiseen vuoteen 1991 saakka.

Talouden ja seuraidentiteetin näkökulmasta Elossa tehtiin uudistuksia vuoden 1985 aikana. Seura pyrki vahvasti nousemaan takaisin mestaruussarjaan, mihin tarvittiin enemmän varoja. Ratkaisuna nähtiin toimintojen keskittäminen Kuopion keskustaan. Seura luopui kiinteistöstään Männistössä ja muutti uusiin toimitiloihin. Puheenjohtajan mukaan bingotilojen keskittäminen ja kehittäminen oli Elolle taloudellisesti niin merkittävä, että investointeja oli välttämätön tehdä.³⁴⁴ Edustusjoukkueen

³⁴³ SS 5.12.1990; SS 1.5.1991.

³⁴⁴ SS 1.11.1985; KS 5.11.1985.

ylläpito oli KPT:n tavoin Elolle kallista, sillä omaa juniorituotantoa ei juuri ollut vaan pelaajia piti usein ostaa. Edustusjoukkueen menopaineita haluttiin helpottaa aloittamalla uudelleen junioritoiminnan elvyttäminen kaudelle 1986. Juniorikoulua varten seuraan perustettiin nuorimmat junioreikäluokat sekä hankittiin niille valmentajat³⁴⁵. Talouden kannalta vuoden 1985 toimet kuvastavat selkää suunnitelmallisuutta rakentaa seuran taustoja kuntoon mestaruussarjaan nousua ajatellen. Toiminnalle pyrittiin samaan aikaan luomaan pitkäjänteisyyttä junioritoiminnan kehittämisen avulla. Toimitilojen siirto Männistöstä keskustaan osoitti, ettei seuran toiminnan kannalta ollut oleellista vaikuttaa kaupungin reuna-alueella Männistössä, vaan oli suunnattava suurempien asiakasmäärien perässä keskustaan. Seuraidentiteetin näkökulmasta toimipaikka ei enää ollut yhtä merkityksellinen.

Toiminnan uudistukset eivät merkittävästi vaikuttaneet Elon taloudelliseen tilaan, jonka myötä edustusjoukkueeseen ei hankittu kalliita pelaajia. Junioritoiminta ei onnistunut odotetussa laajuudessaan, koska lajien välinen kilpailu, jalkapalloseurojen välinen kilpailu sekä jalkapalloseurojen heikko menestys ei tuonut Eloon uusia harrastajia. Useana vuotena tavoitteena ollut nousua mestaruussarjaan seura ei saavuttanut. Kaudella 1989 Elon puheenjohtaja totesi seuran tulevaisuuden näkymistä ja kaupungin jalkapallon kilpailutilanteesta Savon Sanomissa seuraavasti;

”Elo on vakiinnuttanut paikkansa vahvana jalkapalloseurana, joka täydentää hyvin kuopiolaista jalkapalloa ... KuPS on ollut ja pysyy ykkösenä. Tärkeintä on, että olemme saaneet junioritoiminnan kuntoon. Ihanne olisi että 75 prosenttia pelaajista tulisi oman työn tuloksena; loppu muualta.”³⁴⁶

Lausunnon aikaan kuopiolaisista seuroista KPT oli suurissa taloudellisissa vaikeuksissa ja pelasi Elon kanssa 1. divisioonassa KuPS:n ollessa yksin mestaruussarjassa. Lausunto kuvastaa, ettei Elossa nähty enää realistisena pääsarjatasolle useampaa kuopiolaista joukkuetta pelaamaan samanaikaisesti. Samoin KuPS:n asema taloudellisesti, kilpailullisesti ja laajan junioritoiminnan omaavana seurana tunnustettiin suurimmaksi. Aikaisemmin Elossa oli aktiivisesti pyritty haastamaan KuPS:aa pyrkimällä sen seuraksi mestaruussarjaan, mutta nyt tunnustettiin julkisesti urheilullinen alivoima KuPS:aan nähden. Lausunnon taustalla vaikutti lisäksi KPT:n jyrkkä alamäki; Koparit olivat pyrkineen samoin kuin Elo haastamaan KuPS:aa 1980-luvun

³⁴⁵ *ibid.*

³⁴⁶ SS 3.11.1989.

loppupuoliskon aikana joutuen kuitenkin taloudellisiin vaikeuksiin. Toimintaa pyrittiin seuran viimeisinä vuosina ohjaamaan voimakkaammin junioripuolen kehittämiseen.

Elon edustusjoukkueen toiminta päättyi kauden 1990 jälkeen. Seura luopui sarjapaikastaan I.divisioonan kaudelle 1991 seurajohdon rikosepäilyistä aiheutuneiden taloudellisten vaikeuksien vuoksi. Seuraa käytännössä yksin johtanut puheenjohtaja Yläkorhola vangittiin Kuopion raastuvanoikeuden päätöksellä maaliskuussa 1991 epäiltynä lukuisista tiliepäselvyyksistä joiden vaikutukset ulottuivat jalkapallotoiminnan puolelle. Lokakuussa 1991 oikeus katsoi hänen olleen osallisena pankkitoimintaan liittyvään kavallusvyyhtiin.³⁴⁷

Elon varapuheenjohtajan mukaan Yläkorholan huolehtima pelaajahankintojen rahoitus oli vuosien aikana ollut onnistunutta, eikä siihen ollut johtokunnan puolesta puututtu. Yläkorholan merkitys sponsorirahojen hankinnassa oli ollut keskeinen, eikä esimerkiksi seuran kauden 1991 miljoonan markan³⁴⁸ jalkapallon toimintakuluja ollut kyetty kattamaan yksin bingotoiminnan tuotoilla. Vuodesta 1985 alkaen Yläkorhola oli tietävästi sijoittanut pankkitoiminnan tuottoja Eloon huomattavia summia, joten hänen osuus seuran rahoituksessa oli hyvin keskeinen ja kertoo varainhankinnan kapeudesta.³⁴⁹ Seurassa nojaututtiin puheenjohtajan liike-elämän suhteisiin, eikä liiketoimintaa tai uusia varainhankinnan keinoja kehitetty 1980-luvun loppupuoliskolla. Seuran taloudellinen tila oli ajautunut epäterveelle pohjalle vuosikymmenen myötä, eikä seuran kulurakenne ollut kestäväällä pohjalla, vaan pitkälti Yläkorholan henkilökohtaisen rahoitustoiminnan varassa. Varapuheenjohtaja Rissanen kommentoi Elon ja Kuopion jalkapallon talousongelmia seuraavasti:

”Kuopiossa futis on syvässä lamassa, eikä naapuriseuroillakaan mene hyvin. Syy on että harrastelijamaisille palaajille on maksettu liian kovia summia, siihen loukkuun on langettu.”³⁵⁰

Lausunnossa on otettava huomioon varapuheenjohtajan ajankohtainen huoli seuransa tulevaisuudesta, eikä vuorovaikutus pelaajien suuntaan ollut lausunnon perusteella parhaimmalla mahdollisella pohjalla. Seuran menestys ei ollut johtokunnan tavoitteiden mukaista 1980-luvun aikana, minkä vuoksi yleisömäärät laskivat myös Elon otteluissa ja se näkyi pääsylipputulosten

³⁴⁷ SS 2.10.1991.

³⁴⁸ 166 712 mk.

³⁴⁹ SS 20.3.1991; SS 11.4.1991.

³⁵⁰ SS 11.4.1991.

pienentymisenä. Pelaajien eräänlainen syyllistäminen on lausunnonantohetkellä ymmärrettävää seuran epävarman tilanteen vuoksi, mutta toisaalta Rissanen tunnustaa avoimesti seurajohdon heikon urheilutoimen johtamisen pelaajille liian korkeina maksettuina palkkioina. Pelaajapalkkioiden kehitys ja karanteenimaksujen summat olivat 1980-luvun aikana nousseet nopeammin kuin seurojen tulokehitys; siirtomarkkinat ja palkkionmaksut olivat liikkuneet puoli-ammattilaisuuden tasolle, vaikka seurat eivät talouden tai organisaation saavuttaneet vakaata julkisuus-markkinallisen puoliammattilaisuutta harjoittavien seurojen tilaa.

Vangitsemisen jälkeen keväällä 1991 Elo vaihtoi puheenjohtajan ja alkoi etsiä toiminnan jatkamiseksi korvaavaa rahoitusta. Rahoitusta ei saatu ennen pelikauden alkua kasaan ja Elon ajoi seuran edustusjoukkueen toiminnan alas. Kilpailutoiminnasta luopumisen myötä edustusjoukkue menetti SPL:n sääntöjen mukaan sarjapaikkansa. Suokadun bingon kiinteistö myytiin velkojen maksun vuoksi ja kaikki päätoimiset kolme bingon työntekijää sekä toimitusjohtaja irtisanottiin. Vuoden 1991 lopussa Elon junioritoiminta liitettiin seurafuusiossa KPT:n kanssa osaksi vastaperustetun FC Kuopion toimintaa.³⁵¹ Kustannukset kehittyivät suuremmiksi epäterveen paikalliskilpailun johdosta. Lainarahalla seurat tekivät satsauksia hankkimalla pelaajia naapuriseuroilta, eikä velkojen maksuun saatu muista tulonlähteistä katetta, tappiolliset tilinpäätökset tulivat jäädäkseen. Pelaajien tulokehitys oli kehittynyt seurojen tulokehitystä nopeammin. Kuopiolaiseen jalkapalloon oli 1980-luvun alusta lähtien syntynyt eräänlainen taloudellinen ylikuumeneminen tai kupla, jossa seurat käyttivät toimintoihinsa sekä pelaajahankintoihin liikaa rahaa. Samaan aikaan pääsylipputulot ja liike-elämän tuki hajaantui seurojen välillä, eikä kukaan pystynyt kattamaan omia menojaan karanteenien ja pelaajakorvausten noustessa. Talousalueen kantokyky ei riittänyt kolmelle jalkapalloseuralle, jonka vuoksi kaikki kolme seuraa velkaantuivat suuresti. Edustusjoukkueiden budjetteja ei haluttu leikata, sillä pelkona oli putoaminen alemmille sarjatasoille ja seurauksena ennestään kapean sponsorirahoituksen menettäminen. Havainto osoittaa Kuopion jalkapallon olleen Itkosen liikuntakulttuurisen kehityksen mukaan eriytyneen kauden julkisuus-markkinallisten seuratyypin vaiheessa, jossa menestys ja näkyvyys olivat elinehto seuran taloudelle. Tutkimuksen perusteella Kuopiossa ei ollut resursseja saman lajin kolmelle julkisuus-markkinalliselle seuralle.

³⁵¹ Ibid.

Taulukko 11. KalPan yleisömäärät ja tilinpäätöstietoja markkoina vuosilta 1983–1991. Deflatoinnit vuoden 1969 markan arvoon.

Vuosi	Yleisökeskiarvo	Urh.toim.budjetti	def.
1983	2310		
1984	2933		
1985	3553	5 000 000	1 105 507
1986	4903		
1987	4054	9 000 000	1 853 122
1988	4402		
1989	4868	11 000 000	2 025 763
1990	4611		
1991	4279		

Lähde: SJL:n jääkiekkokirjat 198–1992, Savon Sanomat 1983–1991.

Jääkiekossa KalPa nousi vuosien 1983–1991 välisenä aikana Kuopion urheiluseuroista budjeteiltaan ja katsojamääriltään suurimmaksi seuraksi.³⁵² Kehityksen mahdollisti ensin nousu 1. divisioonaan kaudeksi 1982 ja edelleen Sm-liigaan vuonna 1986. Muutoksen myötä jääkiekon asema ohitti kaupungin perinteisen valtalajin jalkapallon. KalPan budjetit kasvoivat tarkastelujaksolla merkittävästi, sillä seuran sarjanousut ja korkeammalle asetetut kilpailulliset tavoitteet edellyttivät kalliimpien pelaajahankintojen tekemistä sekä organisaation kehittämistä esimerkiksi palkkaamalla päätoimisia työntekijöitä. Kaudella 1982–1983 seuran edustus- ja A-juniorijoukkueen yhteinen budjetti oli 2 miljoonaa markkaa, kun tarkastelujakson viimeisellä kaudella 1991–1992 seuran talousarvio oli kohonnut noin 8,5 miljoonaan markkaan³⁵³.

KalPan yleisömäärät kasvoivat tasaisesti vuosien 1983–1991 välisenä aikana.³⁵⁴ Nousut ylemmille sarjatasoille vuosina 1983 ja 1986 nostivat tilapäisesti katsojakeskiarvoja kauden ajaksi, mikä johtui uuden sarjatason uutuudenviehätyksestä katsojien keskuudessa. Yleisömäärissä esiintyi notkahdusta kausina 1987 ja 1990, koska seuran menestys ei ollut yhtä hyvää kuin aikaisemmilla kausilla. Kokonaisuutena katsojamäärät kasvoivat ja esimerkiksi jalkapalloon verrattuna KalPan keräämät katsojaluvut olivat yli kaksinkertaiset. Katsojamäärien kasvusta huolimatta KalPan seurajohdon asettamia yleisömäärätavoitteita ei saavutettu kaikkina kausina, jolloin seuran budjetoinnissa jouduttiin paikkaamaan alijäämiä ulkopuolisella rahoituksella³⁵⁵.

³⁵² Liite 7.

³⁵³ 543 893 mk; 1 417 053 mk.

³⁵⁴ Liite 1.

³⁵⁵ SS 29.7.1988; Puustjärvi 2002, 28,32,35,37,82,106.

Tulopuolella liike-elämän tuki oli katsojien pääsylipputuloja merkittävämmässä roolissa. Toisaalta kasvavat katsojamäärät olivat tärkeitä sponsoreille, jotka halusivat jatkuvasti enemmän näkyvyyttä vastineena seuran tukemiselle. KalPan taloudesta kaudella 1982 pääsyliput muodostivat tuloista kolmanneksen, joten KalPan tuki ry:n hankkima yksityinen rahoitus liike-elämältä ja mainokset muodostivat suurimman osan seuran tuloista. Pääsylippujen tuotoissa oli KalPan johtokunnan mukaan ongelmana alhaiset lipunhinnat ja runsas ilmaiskävijöiden määrä. Seura nosti 1980-luvun aikana tasaisesti lippujen ja kausikorttien hintoja, mikä mahdollistui yleisön sitoutuessa lajiin seuran hyvän menestyksen ja kasvaneen junioritoiminnan ansiosta. KalPan johtokunta piti Kuopion jäähallia ongelmallisena pääsylipputuottojen kannalta, sillä paremmin tuottavien istumapaikkojen osuus oli alhaisempi kuin seura olisi halunnut.³⁵⁶

KalPan budjetit kasvoivat, mutta seura ei tehnyt tasaisesti taloudellisesti voitollisia tuloksia, vaan joutui kattamaan osan budjeteistaan lainarahalla, mikä johti seuran velkaantumiseen. Tuloja seura sai pääsylippujen lisäksi tanssilavatoiminnasta, jota seura piti kesäisin vuosina 1982–1986. Pelaajahankintoja rahoittamaan seura perusti vuonna 1986 Pelaajapörssi Oy:n, joka pääomitti yksityisten sijoittajien rahoilla pelaajien hankinnat ja vuokrasi pelaajat edelleen KalPalle. Pelaajapörssi oli valtakunnallisesti uudenlainen malli urheiluliiketoiminnassa, joka sai Sm-liigalta erikseen poikkeusluvan toiminnalleen. Yhtiöön osakkaiksi seura sai useita merkittäviä paikallisia yrityksiä ja yksityishenkilöitä, mikä mahdollisti pelaajahankintojen tekemisen KalPan oman budjetin ulkopuolelta.³⁵⁷ KalPan taloustilannetta helpotti lisäksi kaudella 1984–1985 muuttuneet jäähallin mainossopimusten tulonjako KalPalle edullisemmaksi sekä kaupungin jäähalliyhtiölle anteeksi antamat lainat sekä otteluverojen poistot.³⁵⁸ Seuran johto keskittyi tietoisesti panostamaan varainhankinnassa yksityiseen rahoitukseen ja paikallisen liike-elämän tukeen, sillä pelaajahankintoja ei kyetty rahoittamaan pelkillä pääsylipputulolla.

Pitkällä aikavälillä KalPan talous oli kuitenkin selkeästi tappiollista, eikä menestys ollut urheiluliiketoiminnan kannalta kestävällä pohjalla. Satsaukset pelaajistoon olivat arvokkaampia kuin pääsylippuina ja sponsoreilta saatu tuotto, joten toiminta oli tappiollista. Erityisesti kausilla 1988 ja 1991 KalPan tappiot olivat suuria; puoli miljoonaa ja miljoona markkaa³⁵⁹. KalPan talouden tarkastelu vuosien 1983–1991 vahvistaa käsitystä, jonka mukaan pitkällä aikavälillä pelaajien ostolinja osoittautui liian kalliiksi, jolloin omaa juniorituotantoa olisi kaivattu vähentämään

³⁵⁶ SS 28.10.1981; Puustjärvi 2002, 54–93, SS:n urheilusivujen ottelumainokset lipunhinnoista vuosina 1980–1991.

³⁵⁷ SS 16.10.1986; Puustjärvi 2002, 24.

³⁵⁸ Puustjärvi 2002, 33, 46.

³⁵⁹ SS 29.7.1988; Puustjärvi 2002, 109; 98 146 mk; 166 712 mk.

ulkopuolisia pelaajavahvistuksia. Seuran toiminta kuitenkin jatkui, sillä velan määrän kasvusta huolimatta rahoittajat olivat seuran takana ja seura suoriutui velvoitteistaan.

3.4 Yhteenvetoa

Jalkapalloseurojen työnjakoa alettiin uudistaa 1970-luvun alkupuolella, kun seuratyön määrä lisääntyi. Seurat laajensivat nuorisotoimintaansa ja tehostivat varainhankintaansa. Johtokuntien ja talkootyön rooli oli keskeinen osa seuratoimintaa, eikä päätoimisia toiminnanjohtajia palkattu. Seurojen budjetit kasvoivat siirtomarkkinoiden myötä, jolloin Kuopion paikalliskilpailun tilanne korostui pelaajien ollessa amatöörejä. Tuloja seurat saivat pääsylipputulosten lisäksi pienimuotoisesta bingotoiminnastaan ja erilaisista talkootyöllä tehdyistä töistä. Jääkiekossa tekojäärädan valmistumisen myötä KalPan harrastajamäärät kasvoivat, minkä vuoksi seuran oli jalkapalloseurojen tapaan eriytettävä toimintonsa erityisesti nuorisotoiminnan osalta.

Jalkapallossa seurat pyrkivät ammattimaistamaan toimintaansa 1970-luvun lopulta alkaen. KuPS ja KPT palkkasivat toiminnanjohtajat varainhankinnan tehostamiseksi, minkä lisäksi Elo muuttui yleisseurasta jalkapallon erikoisseuraksi. KuPS nojasi edelleen jäsenistönsä talkootyöhön, sen sijaan KPT rakensi suuremman organisaation useine päätoimisine työntekijöineen.. Liiketoiminnasta tuli osa seurojen taloutta, jossa KPT seuroista saavutti johtavan aseman. Liike-elämän tuki seuroille kasvoi, mikä lisäsi seuran menestyspainetta julkisuudesta tullessa välttämättömyys rahoitukselle pelaajabudjettien kasvaessa edelleen. Elo ei palkannut seuraorganisaatioon työntekijöitä tai laajentanut liiketoimintaansa, sillä seuran urheilullinen menestys ja kireä paikalliskilpailu ei mahdollistanut kasvua.

Jäähallin valmistumisen jälkeen KalPan tavoitteeksi tuli nousta 1.divisioonaan, minkä vuoksi seuran oli hankkiva toimintaan lisää rahoitusta. Se palkkasi päätoimisen toiminnanjohtajan sekä keräsi paikallisen liike-elämän tukea taakseen uuteen tukiyhdistykseensä. Katsojamäärät nousivat merkittävästi lisäten pääsylippituloja ja mahdollistaen esimerkiksi mainosmyynnin ja uskottavan seuran tuotteistamisen. KalPan talousarviot kasvoivat, sillä seura hankki pelaajat sekä valmentajat muualta oman junioritoiminnan kapeuden vuoksi. Paikalliskilpailun tuomaa painetta seuralla ei jalkapallon tapaan ollut, sillä paikalliset seurat sopivat keskittävänsä paikallisen jääkiekon menestyksen KalPaan. Kiekkokilven ja KalPan välillä alkoi yhteistyö KKV:n ja KK:n seurafuusion myötä.

Vuosien 1984–1991 välisenä aikana seuraorganisaatioissa tapahtui muutoksia, jossa jalkapalloseurojen seuraorganisaatioiden työnjakoa purettiin ja seurafuusioita toteutettiin. KuPS:n aiempi suureen vapaaehtoisten työpanokseen ja muutamaankin palkattuihin seuratyöntekijöihin perustunut seuraorganisaatio jatkoi toimintaansa yhdessä lentopalloseura KuPS-Volleyn kanssa. Jalkapallon katsojamäärät olivat kuitenkin kääntyneet laskuun; osin seurojen heikentyneen taloustilanteen myötä, sekä kilpailevien vapaa-ajan vieton muotojen kanssa. Heikko urheilullinen menestys, johtuen seurojen velkaantumisesta ei mahdollistanut riittäviä pelaajahankintoja, jolloin katsojamäärät putosivat. Velkaantumisen taustalla oli liiketoiminnan kannattamattomuus, ylikalliit organisaatiot ja pelaajasopimukset sekä paikalliskilpailu. Seurojen perinteinen näkemys Kuopiossa olevan tarpeeksi toimintaedellytyksiä kolmelle seuralle, mutta ammattimaistumisen myötä tilanne oli muuttunut, mikä näkyi talousvaikeuksina. Seurafuusioiden toteutettiin vasta pakon edessä, sillä pitkistä perinteistä ja seuraidentiteeteistä haluttiin pitää kiinni. KPT:n pitkälle eriytetty työnjako ja liiketoiminta purettiin varojen puutteen vuoksi asteittain siten, että seuran toiminta päättyi kaudella 1991. Elo yritti uudistaa toimintojaan, mutta jalkapallon heikentynyt tila paikallisesti sekä seuran sisäiset talousongelmat johtivat toiminnan päättymiseen ja organisaation purkamiseen keväällä 1991, jolloin se fuusioitui FC Kuopiksi KPT:n kanssa. KuPS jatkoi pääsarjassa, mutta seura oli velkaantunut; laaja junioritoiminta auttoi seuraa pelaajahankintojen osalta.

Seuraorganisaatioita haluttiin rakentaa liike-elämän tapaan tarkasti eriytetysti, mutta raskas palkattu organisaatio osoittautui KPT:n tapauksessa ylimitoitetuksi ja tehottomaksi vähentäen vapaaehtoisen seuratyön määrää. Elon ongelmaksi muodostui johtajuuden keskittyminen seuran puheenjohtajalle, jolloin seuran todellinen tila jäi hämäräksi ainakin osittain johtokunnan jäsenille ja muulle jäsenistölle. Lisäksi talousalueella ei riittänyt resursseja kolmelle seuralle, josta heikoiten urheilullisesti menestynyt Elo kärsi; katsojat ja liike-elämän tuki keskittyi KuPS:lle ja KPT:lle. Jääkiekossa KalPan jäsenmäärä kasvoi ja edustusjoukkue menestyi, minkä seurauksena KalPan seuraorganisaatio järjesteltiin ammattimaiseksi pitkälle eriytetyksi yhdistykseksi, jossa toimi neljä itsenäistä yksikköä seuran hallituksen alaisuudessa omina palkattuine johtajineen. Seura perusti uudenlaisen pelaajahankintoja tekevän pelaajapörssi-yhtiön, jonka avulla pelaajahankinnat tehtiin mahdolliseksi. Jääkiekossa tehdyt seurafuusioiden selkiyttivät seurojen välistä toimintaa lieventäen paikalliskilpailua, jolloin katsojat ja muu rahoitus keskittyi pääosin KalPalle. Seura muuttui ammattilaisorganisaatioksi, vaikka toiminnan rahoitus oli 1990-luvulle siirryttäessä muodostunut jatkoa ajatellen kestävämmälle pohjalle, minkä vuoksi KalPalla oli edessään jalkapalloseuroille tutut vaikeudet myöhemmin 1990-luvun alussa.

4 Seurojen vuorovaikutus

Alueellisia ja organisatorisia liikuntakulttuureja toteutetaan aina ajassa ja tilassa eikä seuran urheilutoiminta ole irrallaan muusta ympäröivästä liikuntakulttuurista tai yhteiskunnasta. Yksittäinen seura paikantuu aina uudelleen ulkopuolisten tekijöiden muuttuessa ja tekee valintoja vallitsevan tilanteen mukaisesti. Hannu Itkosen mukaan kuvattu akkulturaatio on prosessi, jossa paikallinen urheiluseura on uusiintuva toimija paikallisessa toimintaympäristössään, jossa seurat kamppailevat samoista resursseista, kuten ihmisten suosiosta ja rahasta. Seuran vuorovaikutusta toimintaympäristöönsä voidaan eritellä kauko- ja lähitekijöihin. Kaukotekijöitä ovat esimerkiksi liikuntapolitiikka ja kaupungistuminen, lähitekijöitä puolestaan paikallinen yhdyskuntarakenne, liikuntakulttuuri, paikallispolitiikka ja alueen talous. Olemassa olevat puitteet ja yhdyskunnan kulttuurinen perinne vaikuttavat koko paikallisen liikunnan toimintatapoihin, joten pelkkä seurojen sisäinen tarkastelu ei riitä.³⁶⁰ Tämän vuoksi kuopiolaisten jalkapallon ja jääkiekon edustusseurojen seuratoiminnan historiallisen kehityksen ja menestyksen tarkastelu edellyttää, että tutkimus ulottuu seurojen ja niitä ympäröivän yhteiskunnan vuorovaikutuksen tarkasteluun.

Urheiluhistoriallisessa liikuntakulttuurien tutkimuksessa ei ole riittävästi kiinnitetty huomiota saman lajin sisällä tapahtuvaan paikalliskilpailuun historian ja liikuntasosiologian näkökulmasta. Pasi Kosken mukaan seurojen yhteistoiminnallisuudesta voidaan esittää neljä mallia, jotka ilmentävät niiden suhdetta kamppailuun samoista resursseista. Ensimmäisessä mallissa seurat kilpailevat keskenään saman ympäristön voimavaroista. Toinen on yhteistoimintamalli, jolloin seurat toimivat yhteistyössä ympäristön hyödyntämiseksi. Kolmannessa mallissa seurat ovat reviirijakoisia, jolloin seurat sopimusperusteisesti tai perinteisen käytännön perusteella hyödyntävät ympäristön voimavaroja. Neljäs vaihtoehto on seurojen riippumattomuus toisistaan, jolloin jokainen seura hyödyntää ympäristöään muista riippumatta.³⁶¹ Kosken asettama malli tarjoaa teoreettisen viitekehyksen kuopiolaisen jalkapallon ja jääkiekon paikalliskilpailun tarkasteluun. Tutkimukseni antaa viitteitä siitä, ettei paikalliskilpailua voida historian näkökulmasta jäsentää suoraviivaisesti neljään lohkoon, vaan seurojen vuorovaikutustavat limittyvät useamman eri käyttäytymismallin alueille eri aikakausina tilanteesta riippuen.

Tutkimuskysymysteni näkökulmasta on olennaista tutkia, kuinka Kuopiossa vuosina 1969–1991 vallinnut paikalliskilpailun tilanne jalkapallossa ja jääkiekossa vaikutti seurojen mahdollisuuksiin

³⁶⁰ Itkonen 1996, 60,78–80, 320.

³⁶¹ Koski 1990, 14; Matkaniemi 2011, 212.

menestyä. Tarkastelen seurojen keskinäistä vuorovaikutusta lajien seurojen kesken sekä niiden suhteita ja vaikuttamismahdollisuuksia paikallispolitiikkaan. Tässä luvussa tarkastellaan seurojen vuorovaikutustekijöitä; ensimmäisenä tarkastelen seurojen keskinäistä yhteistoimintaa tai siinä ilmenneitä ongelmia. Toisessa alaluvussa kerrotaan seurojen ja paikallisen liikuntapolitiikan välisestä vuorovaikutuksesta painottuen seurojen vaikuttamismahdollisuuksiin erityisesti olosuhteiden kehittämisessä. Viimeiseksi on tutkittu poliittista urheiluhistoriaa paikallisella tasolla paneutuen kaupungin myöntämiin seura-avustuksiin seurojen välillä.

4.1 Yhteistoimintaa ja ristiriitoja: siirtomarkkinat, talous ja kilpatoiminta

Kuopiossa oli paikalliskilpailun tilanne jalkapalloseurojen kesken vuosien 1969–1991 välisenä aikana. Jääkiekon ja lentopallon merkitys jalkapallon haastajana taloudellisesti ja harrastajamäärien kasvun myötä korostui 1980-luvun alusta alkaen. Seurojen vuorovaikutus lajin sisällä ja yli lajirajojen näkyi Kuopiossa monin tavoin. Paikalliskilpailua seurojen välillä näkyi erityisesti pelaajien värväämisessä sekä maksavien katsojien suosioista. Jalkapallossa paikalliskilpailu pelaajista kiristi seurojen välejä ja aiheutti erimielisyyksiä niin seurojen johtokuntatasolla kuin paikallisten kannattajien kesken. Kahden joukkueen yhtäaikaisuus mestaruussarjatasolla aiheutti kiistaa pelaajien palkkioiden tasosta, minkä seurauksena pelaajasiirtojen hinnat nousivat ja karanteenien lisääntyivät paikalliskilpailijoiden välillä. Suomalaisessa jalkapallossa ei 1970-luvun alussa ollut 2010-luvun käsitteenä tunnettuja valtakunnallisia pelaajamarkkinoita vaan käsite on ymmärrettävä ensisijaisesti paikallisempana ja alueellisempana ilmiönä. Lähtökohtaisesti 1970-luvun liikuntakulttuurille tyypillinen piirre oli eri lajeissa pelaajasiirtojen lääninsisäisyys³⁶². Pelaajien ollessa amatöörejä he olivat sidottuja työpaikkoihinsa omilla paikkakunnillaan, jolloin pelaajan siirtyminen edellytti vastaanottavalta seuralta uuden työpaikan hankkimista pelaajalle. Pelaajien ollessa amatöörejä ei pelaamisesta maksettu palkkaa vaan kulukorvauksia, vuosikohtaisia palkkioita ja pisterahoja tuloksesta. Sopimuksen päättyessä tai kesken sopimuskauden pelaajan siirtyessä toiseen seuraan vastaanottavan joukkueen oli maksettava pelaajasta SPL:n vuosittain määrittelemä karanteenimaksu pelaajan vanhalle seuralle. Karanteenien avulla pyrittiin tietävästi suojaamaan kasvattajaseuran oikeutta pelaajaan ja antamaan rahaa oman juniorituotannon tuloksista sekä hillitsemään amatööriurheilulajin siirtokorvausten kasvua³⁶³. Pelaajan henkilökohtaiset korvaukset neuvoteltiin pelaajan ja seuran välillä karanteenimaksun päälle.

³⁶² Itkonen 1996, 268–269.

³⁶³ Pelaajasiirtokäytännöt muuttuivat niin sanotun Bosman-päätöksen myötä vuonna 1995 vapauttaen pelaajasiirtomarkkinat EU:n alueella. Esim. Itkonen & Nevala 2007, 18; Bosman päätös 1995.

Kuopiossa koettiin usein paikalliskilpailijan pyrkivän värväämään toisen paikallisen seuran pelaajia omaan joukkueeseensa, minkä vuoksi seurojen oli kyettävä kiristyneessä kilpailutilanteessa tarjoamaan pelaajalle parempi sopimus kuin aikaisemmin. Kuopiolaiselle seuralle paikallisen pelaajan hankkiminen oli luontevaa monesta syystä. Pelaaja oli seuralle tuttu kilpailijan riveistä. Lisäksi pelaajalle ei ulkopaikkakuntalaiseen verrattuna tarvinnut järjestää asuntoa tai työpaikkaa kaupungista. Kuopiossa seurojen hyvä urheilullinen menestys lisäsi pelaajien haluja kilpailuttaa tarjouksia aiempaa enemmän, minkä seurauksena parhaiden pelaajien arvo kasvoi. Samalla hyvien pelaajien kysyntä lisääntyi seurojen asettaessa kilpailullisia tavoitteitaan entistä korkeammalle. Suuri merkitys pelaajien halussa siirtyä toiseen joukkueeseen oli uuden seuran mahdollisesti tuomat paremmat menetyksmahdollisuudet. Kansan Sanan urheilutoimitus kirjoitti ilmiöstä:

”Näistä pelaajasiirtomarkkinoista voidaan todeta, että suurin osa pelaajista ei ole niistä erityisemmin kiinnostunut, mutta monet houkutukset houkuttelevat niihin mukaan.’ Samassa jutussa Elon johtokunta totesi: ’Seura on omaksunut demokraattisen linjan, jonka mukaan ketään pelaajaa ei nosteta toisten yläpuolelle näiden pelaajasiirtojenkaan tiimoilta. Jos kaikki tekisivät samoin, olisivat pelaajien muutot jollakin tavalla reilumpia.’”³⁶⁴

Houkuttimilla tarkoitettiin pelaajille maksettavia korvauksia ja muita etuja. Elon lausunto edusti näkemystä, jonka mukaan pelaajia ei tulisi hinnoitella kykyjensä mukaan, eikä näin pääsisi syntymään hintakilpailullisia pelaajamarkkinoita seurojen välille. KuPS:n edusti päinvastaista linjaa esittäen ratkaisuksi avoimia pelaajamarkkinoita ilman karanteeneja, jossa pelaajat luokiteltaisiin Englannin sarjojen tapaan arvonsa mukaan.³⁶⁵ Pelaajamarkkinoiden syntyminen oli Elon kannalta epäedullista, sillä yleisseurana sen resurssit eivät olleet erikoisseurana toimivan KuPS:n veroiset. Kansan Sanan käsitys pelaajien kiinnostumattomuudesta pelaajasiirtoja kohtaan on lähtökohtaisesti kyseenalainen, koska lehden vasemmistolaisuus on suorassa suhteessa Elon etuun, jonka intressissä ei ollut pelaajien liikkuvuuden kasvattaminen. Pelaajien näkökulmasta voidaan pitää todennäköisenä siirtomarkkinoiden kiinnostaneen, jos se kasvatti pelaajan saamia korvauksia. Lausunnon epäsuora viittaus ”muihin seuroihin” tarkoittanee KuPS:aa. Keskustelut liittyivät KuPS:n ja Elon kauden 1969 jälkeiseen tilanteeseen, jossa KuPS hankki Elon kasvatin ja parhaan

³⁶⁴ KS 11.11.1969.

³⁶⁵ SS 2.11.1971.

maalintekijän Olavi Rissasen riveihinsä. Elon johtokunnan lausunto ennen siirtoa kertoo rahan kasvaneesta merkityksestä ja kilpailevan seuran halusta saada pelaaja:

”Jos Olli siirtyy Kuopiosta pois, se ei tapahdu hänen omasta tahdostaan, vaan uuden seuran taholta, jonka houkuttimet ovat varmasti olleet huomattavat. ... Elon on totuttava siihen, että taloudellinen voima on voimaa jalkapalloilussakin”.³⁶⁶

Kuopion Palloseuran puheenjohtaja Olli Herranen suhtautui paikalliskilpailuun myönteisesti niin Elon kuin KPT:n suuntaan. Hänen mukaan paikalliskilpailu on tervettä kilpailua, jonka seurauksena yleisömäärät nousevat ja pelin taso kasvaa. Reunaehtona kuitenkin oli, että seurojen olisi tultava toimeen omilla pelaajillaan.³⁶⁷ Pelkona oli kasvava kilpailu kaupungin pelaajista seurojen välillä, mikä heikentäisi seurojen välisiä suhteita. KuPS:n oma junioripelaajien määrä oli KPT:hin ja Eloon nähden määrällisesti ja laadullisesti ylivoimainen, joten Herrasen oli ymmärrettävästi helppoa vaatia seurojen omavaraisuutta paikalliskilpailun sallimisen ehtona. Samoin aiemmin Herrasen esittämä avoimien pelaajamarkkinoiden salliminen olisi palvellut KuPS:n etuja, sillä se olisi kyennyt ostamaan pelaajia paikalliskilpailijoiltaan ja samalla myymään omia lahjakkaita pelaajien kalliimmalla hinnalla ulkopaikkakuntien seuroille.

KuPS:n ja Elon välillä pelaajien siirtoihin liittyviä karanteeniongelmiä esiintyi tarkastelujaksolla vähän. Olavi Rissasen siirto kaudeksi 1970 Elostä KuPS:aan oli merkittävin seurojen välillä tapahtunut siirto; karanteenimaksuista seurat pääsivät sopuun ennen kauden alkua³⁶⁸. Vuosien 1969–1970 välillä, jolloin sekä KuPS että Elo pelasivat yhtäaikaaisesti mestaruussarjassa, karanteenikiistat liittyivät poikkeuksetta kaikkien kolmen seuran keskinäiseen tilanteeseen, jossa mukana oli myös KPT. Tarkastelun perusteella voidaan todeta, ettei KuPS:n ja Elon välillä ollut merkittäviä kiistoja pelaajien siirtymisestä seurojen välillä. Vaikka Elo kuului TUL:oon, ei poliittinen tausta vaikuttanut täten merkittävästi seurojen vuorovaikutukseen pelaajamarkkinoilla.

Elon vuorovaikutusta muihin alueen seuroihin leimasi sen kuuluminen TUL:oon. Kuopiossa perustettiin vuonna 1973 työväen urheiluseurojen yhteinen työtoimikunta tarkoituksenaan lisätä vuorovaikutusta työväen urheiluseurojen välille sekä järjestää yhteisiä tapahtumia. Elon lisäksi edustettuina olivat jääkiekkoseura KTK, Kuopion Työväen naisvoimistelijat sekä Kuopion Työväen

³⁶⁶ KS 9.10.1969.

³⁶⁷ SS 5.10.1971; SS 25.10.1971.

³⁶⁸ SA 13.11.1969.

Uimarit. Työtoimikunnan toimintasuunnitelma ei vaikuttanut seurojen kilpailutoimintaan vaan tavoitteena oli aktivoida seurojen jäsenistöä sekä nostaa työväen urheiluaatteen profiilia kaupungissa. Työtoimikunnan yhteyteen perustettiin TUL:n Kuopion seudun seurojen Tuki ry tavoitteenaan tukea taloudellisesti työväen urheiluseuroja. Yhdistys esimerkiksi hankki jäsenseurojensa käyttöön kolme linja-autoa. Tukiyhdistys pyrki laajentamaan jäsenmääräänsä saadakseen ammattiyhdistysliikkeen tukemaan paremmin työväenseurojen toimintaa.³⁶⁹ Elossa paikallisen ay-liikkeen tukea ei koettu merkittäväksi. Seuran puheenjohtajan mukaan esimerkiksi Elon ja ammattiyhdistysliikkeen välillä oli olemassa sopimus yhteistyöstä mutta teot olivat jääneet puheiden tasolle.³⁷⁰ Todennäköisesti yhteistyön puute liittyi paikallisten työväenseurojen heikkoon menestykseen, mikä 1970-luvulla näkyi jo esimerkiksi jääkiekon puolella TUL-taustaisten seurojen taloudellisina vaikeuksina³⁷¹.

TUL-seurat eivät olleet uintia lukuun ottamatta lajiensa johtavia seuroja Kuopiossa, ja siitä johtuen vakavasti otettavaa lajien sisäistä jyrkkää jakautumista TUL:oon kuuluvien ja kuulumattomien välille ei päässyt jalkapallossa ja jääkiekossa syntymään. Esimerkiksi paikallisessa uinnissa SVUL:n KuUS:n ja TUL:n KuTU:n välillä poliittinen vastakkainasettelu oli olemassa 1970-luvun aikana³⁷². Aineiston perusteella ei voida todeta Elon taustan työväen urheiluseurana vaikuttaneen merkittävästi yhteistyöhön TUL:oon kuulumattomien jalkapalloseurojen eli KuPS:n ja KPT:n suuntaan. Syynä oli todennäköisesti Elon asema Kuopion jalkapallossa kilpailullisesti heikoimpana edustusjoukkueena vuosien 1971–1989 välisenä aikana. Ainoastaan kausilla 1982 sekä 1989 Elo pelasi yhtäaikaista samalla sarjatasolla toisten kuopiolaisseurojen kanssa, minkä vuoksi Elo jäi tietyllä tavalla kaupungin jalkapalloilussa sivustakatsojan rooliin eikä menestyksen puutteen vuoksi työväen aatetta pystytty tuomaan näkyvästi edustusjoukkueen kautta esille. Jääkiekossa KTK oli samalla tavoin kilpailullisesti KalPan takana vuodesta 1975 alkaen mikä vähensi aatteellisen polarisaation mahdollisuuksia jääkiekon parissa kaupungin seurojen välillä.

Karanteenikiistat kulminoituivat KuPS:n ja KPT:n välille Elon pudottua 1.divisioonan kauden 1970 päätteeksi. KPT:n tavoitteena oli kaudella 1971 nousu mestaruussarjaan ja seura hankki KuPS:n avainpelaajan³⁷³ Jouko Suomalaisen vaihtokaupassa Jarmo Flinkiä vastaan³⁷⁴. Siirron

³⁶⁹ KS 24.2.1973; KS 10.5.1973, KS 30.3.1974; KS 19.8.1975; KS 6.3.1976; KS 6.5.1976.

³⁷⁰ SS 27.11.1981.

³⁷¹ Vasara 1992, 414.

³⁷² Matkaniemi 2010, 220.

³⁷³ Suomalaisen siirron merkitystä korostaa hänen olleen ajankohtaan nähden valtakunnan parhaita pelaajia; esimerkiksi SPL valitsi Suomalaisen maan parhaaksi jalkapalloilijaksi kauden 1973 päättyttyä.

³⁷⁴ SS 17.4.1971, SS 24.4.71.

taustalla olivat jälleen taloudelliset resurssit, sillä tietävästi KPT:n puheenjohtaja Matti Pärnänen oli järjestänyt Suomalaiselle työpaikan, mikä vaikutti hänen siirtymiseensä suomensarjatasolla pelaavaan Pallotovereihin³⁷⁵. KuPS asetti Suomalaiselle karanteenin, koska seura halusi vaihtokaupan lisäksi rahallisen korvauksen. Siirto aiheutti kiistaa seurojen välille ja asia saatiin ratkaistua vasta kauden ensimmäisen ottelukierroksen aamuna³⁷⁶. KuPS:n taipumattomuus karanteenineuvotteluissa osoittaa urheilullisten tavoitteiden ja paikalliskilpailun korostuneen merkityksen; seura halusi turvata oman etunsa tietäen KPT:n mahdollisuuden nousta kilpailemaan sen kanssa mestaruussarjaan seuraavalle kaudelle. KPT:n puolelta Suomalaisen tapaus kuvastaa pelaajasiirtojen taustalla olleita vaikuttimia, jossa esimerkiksi työpaikan järjestämisellä oli vaikutusta siirron syntymiselle.

Paikalliskilpailun karanteeniongelmissa KPT ja KuPS pyrkivät pääsemään eroon keskinäisillä sopimuksilla koskien värväystoimintaa. Sopimukset palvelivat ensisijaisesti seurajohtajien tavoitteita edustusjoukkueiden pelaajiston pysyessä helpommin kasassa. Yhteistyö pelaajasiirrosta helpotti samoin seurojen taloudellista tilannetta pyrkien hillitsemään maksettujen pelaajapalkkioiden tasoa paikalliskilpailun tilanteessa. KuPS ja KPT solmivat syksyllä 1973 sopimuksen, jossa seurat sitoutuivat vuoden ajaksi olemaan hankkimatta toistensa pelaajia. Sopimus oli niin sanottu herrasmiessopimus eikä juridista valtuutta ollut olemassa, sillä puheenjohtajien mukaan lain näkökulmasta juridinen sopimus ei ollut mahdollinen. Sopimuksen mukaan pelaajan halukkuutta siirtoon ei estetty mutta seurat eivät suostuisi maksamaan SPL:n seurasiirrosta edellyttämää karanteenimaksua toisilleen. Molempien seurojen johtajat kannattivat oman toimivan junioritoiminnan hyödyntämistä sen sijaan, että pelaajia hankittaisiin naapuriseurasta ostamalla.³⁷⁷ Ratkaisun voidaan sanoa hyödyttäneen junioritoiminnassa edellä ollut KuPS:aa, sillä KPT:n junioritoiminta ei tuottanut yhtä paljon pelaajia edustusjoukkueelleen. KPT ja Elo hankkivat vuosina 1969–1991 selvästi KuPS:aa enemmän pelaajia Kuopion ulkopuolelta³⁷⁸.

KuPS:n ja KPT:n väliset sopimukset eivät käytännössä toteutuneet, vaikka seurat pyrkivät useiden vuosien ajan tekemään uudenlaisia keskinäisiä sopimuksia pelaajien siirtoja koskien. Sekä 1970- että 1980-luvulla pelaajaliikennettä tapahtui niin kansallisten huippupelaajien kuin tavallisten rivipelaajien osalta kumpaankin suuntaan. Esimerkiksi kauden 1977 jälkeen tehty uusi herrasmiessopimus KuPS:n ja KPT:n välillä kariutui kahdessa kuukaudessa Aki Heiskasen

³⁷⁵ Tuovinen 2011, 197.

³⁷⁶ SS 25.4.1971, KuPS ja KPT otteluraportit.

³⁷⁷ SS 5.9.1973.

³⁷⁸ Liite 8A, B, C.

siirryttyä KPT:sta KuPS:aan. Seurojen väliset suhteet heikentyivät usein merkittävien pelaajasiirtojen kohdalla joukkueiden ollessa yhtäaikaisesti mestaruussarjatasolla. Kauden 1985 jälkeen tapahtunut lupaavan nuoren hyökkääjän Jukka Turusen siirto KPT:sta KuPS:aan aiheutti närää KPT:ssa. KPT:ssa katsottiin KuPS:n rikkovan aiemmin tehtyä sopimusta pelaajien keskinäisestä värväämisestä, KuPS taas kommentoi pelaajan halunneen vuosien ajan siirtyä seurasta toiseen. Turusen tapauksessa on huomioitava ajallinen konteksti, jossa KPT oli ajautunut heikon menestyksen myötä taloudellisiin vaikeuksiin, mikä on oletettavasti lisännyt pelaajan halua siirtyä paikalliskilpailijan riveihin. Joukkueen menestysmahdollisuudet olivat taloudellisten seikkojen ohella selvästi vaikuttamassa siirtoihin paikallisella tasolla; esimerkiksi Olavi Rissasen siirto KuPS:sta KPT:hin oli seurausta KPT:n kilpailullisesta nosteesta, jonka lisäksi KPT:n valmentajalla Martti Räsäsellä oli yhteistä menestyksestä historiaa aiemmilta vuosilta KuPS:ssa ja Elossa Rissasen kanssa.³⁷⁹ Seurojen yhteistyöhalukkuus pelaajamarkkinoita koskevissa asioissa ei toteutunut aiotulla tavalla, vaan seurat ajautuivat yhä uudelleen neuvottelupöytään ilman näkyviä tuloksia. Sekä KuPS:n että KPT:n edustusjoukkueiden menestys mestaruussarjatasolla ei oletettavasti helpottanut yhteistyön syventymistä. Henkilösuhteiden merkitystä siirtojen taustalla on lähdeaineiston perusteella ongelmallista arvioida kokonaiskuvan kannalta.

Tarkastellessa pelaajasiirtojen määriä³⁸⁰ KuPS:n ja KPT:n välillä havaitaan siirtojen määrän olleen tarkastelujaksolla kumpaankin suuntaan yhteenlaskettuna samansuuruisia. Siirtoja tehtiin hieman enemmän 1970-luvun vuosien aikana verrattuna seuraavaan vuosikymmeneen. Pelaajasiirroissa eivät korostuneet siirtojen määrät vaan laadukkaiden pelaajien seuranvaihdot, jotka aiheuttivat eniten ongelmia seurojen välisille suhteille. Paikalliskilpailijan oma-aloitteinen värväystoiminta nähtiin tuomittavana sopimukseen nojaten, sen sijaan pelaajan omasta tahdosta tapahtuviin siirtoihin ei lähtöseuralla olennaisesti ollut sanottavaa. Paikallislehteen saakka päätyneitä kiistoja siirtoasioista esiintyi tasaisesti 1970-luvun alusta aina 1980-luvun puoleenväliin saakka. Seurauksena tasaisesti esiintyneestä siirtomarkkinoiden neuvotteluongelmista oli, että yhteistyötä ei saatu rakennettua vakaalle pohjalle, vaan aina oli mahdollisuus palata muistelemaan aikaisempia tapauksia. Kahden seuran pitkään jatkunut paikalliskilpailu samoista resursseista ja mestaruussarjan sijoituksista oli omiaan vaikeuttamaan johtokuntien ja kannattajien yhteistyön rakentamista. KuPS:n pitkäaikainen puheenjohtaja Eino Laulainen kommentoi Savon Sanomille vuonna 1987,

³⁷⁹ Tuovinen 2011, 282–283.

³⁸⁰ Liite 8A.

että aikaisemmin suhteiden heikentyminen ei johtunut niinkään asioista, vaan niitä hoitaneista ihmisistä puolin ja toisin³⁸¹.

Pelaajien ohella Kuopion jalkapalloseurojen kilpailu kohdistui valmentajiin, mikä oli osaltaan heikentämässä seurojen keskinäisiä välejä ja halukkuutta yhteistoimintaan. Pelaajasiirtoihin verrattuna valmentajien siirrot olivat harvinaisempia. Kauden 1985 aikana KuPS:n ja KPT:n puheenjohtajat kommentoivat seurojen välien tulehtuneen KuPS:n yritettyä Koparien puheenjohtaja Kaitokarin mukaan värvätä heidän valmentajaansa Boguslav Hajdasia paikalliskilpailijan riveihin kesken sopimuskauden. Vuotta aikaisemmin oli seurojen välillä yritetty tehdä keskinäistä värväystä kieltävä sopimus, jonka KPT katsoi Hajdasin tapauksen myötä rikotuksi. Hajdas oli siirtynyt kauden 1985 jälkeen KPT:n valmentajaksi KuPS:n nimitettyä uudeksi valmentajakseen Jouko Pasasen. Hajdasin itsensä mukaan KuPS yritti myös houkutella häntä välittömästi takaisin KuPS:aan, koska KuPS:n seurajohdossa oli tapahtunut muutoksia kauden jälkeen. Puolalaisena henkilönä Hajdas joutui anomaan vuosittaisia työlupia ulkomailta työskentelyyn, ja tässä tapauksessa Puolan työvoimaviranomaiset olivat hyväksyneet hänen valmentavan KPT:ta, joten asiassa ei ollut enää liikkumavaraa.³⁸² Päävalmentajaan kohdistunut tapaus osoittaa seurojen välisen viestinnän ja vuorovaikutuksen olleen epätietoista.

Kuopiolaisten jalkapalloseurojen yhteistyöpyrkimykseen kuuluivat keskustelut yhteisestä pääsylippujen hinnoittelusta. Seurojen taloudessa pääsylipputulot olivat 1970-luvun aikana merkittävä tulonlähde, joten asia oli oleellinen heidän näkökulmastaan. KuPS ja Elo tekivät yhteistyötä kausilla 1969–1970, jolloin Kuopion paikallisotteluiden tuotot ja kauden jaettiin seurojen välillä tasan³⁸³. Pyrkimyksenä oli välttää suosituksen paikalliskamppailun hintakilpailu seurojen tuottojen maksimoimiseksi. Samalla seurat sopivat yleisesti samoista kotiotteluiden lippujen hintatasosta. Tarkoituksena oli välttää hinnoilla kilpaileminen katsojien houkuttelemiseksi. Sopimus tehtiin molemmilla kausilla KuPS:n ja Elon pelatessa yhtäaikaaisesti mestaruussarjassa, joten seurat pitivät järjestelyä toimivana. KuPS:n ja Elon välillä oli yhteistyötä hintapolitiikan lisäksi myös ottelutapahtumien järjestelyissä, joissa käytettiin yhteisiä järjestysmiehiä sekä tiettävästi järjestettiin yhteismainontaa.³⁸⁴ Seurojen välinen yhteistyö osoittaa, ettei esimerkiksi Elon poliittinen tausta vasemmistolaisena TUL-seurana vaikuttanut yhteistyöhön negatiivisesti, vaikka vuosina 1969–1971 työväen urheiluaate eli vahvempana kuin vuosikymmentä myöhemmin.

³⁸¹ SS 5.9.1987.

³⁸² SS 2.12.1986; SS 19.12.1986; Tuovinen 2011, 314.

³⁸³ KS 24.5.1969; SA 14.5.1970.

³⁸⁴ SA 23.4.1969; SA 18.2.1970.

KuPS ja KPT jatkoivat hintapolitiikassa yhteistyötä Elon pudottua mestaruussarjasta kauden 1970 jälkeen mutta yhteistyö alkoi rakoilla vuosikymmenen loppupuolella.³⁸⁵ Syynä oli KPT:n aggressiivinen pyrkimys nousta kaupungin johtavaksi seuraksi ohi KuPSin niin taloudellisella kuin kilpailullisella puolella. Ensimmäistä kertaa Kuopiossa keskinäisten paikallisotteluiden tuloja ei jaettu seurojen välillä kaudella 1978³⁸⁶. Kaudella 1982 KuPS:n, Elon ja KPT:n pelatessa yhtäaikaisesti mestaruussarjassa seurat sopivat yhteisesti lippujen hinnoista kotiotteluissa. Lähteiden aukollisuuden vuoksi vuoden 1982 jälkeinen analyysi on ongelmallista, mutta esimerkiksi kaudella 1987 KuPS ja KPT olivat jälleen hinnoitelleet kausikorttiansa hinnat erisuuruiseksi samasta sarjatasosta huolimatta. Kausilla 1989 ja 1990 Elon ja KPT:n pelatessa yhtäaikaisesti 1. divisioonassa seurat eivät käyneet kilpailua lippujensa hinnoilla.

Edustusjoukkueiden kilpailutoiminnan puolella jalkapalloseurat tekivät yhteistyötä pelaamalla harjoitusotteluita, jakamalla tietoja vastustajajoukkueista sekä järjestämällä hyväntekeväisyysotteluita. Harjoitusotteluita ei kuitenkaan pelattu tarkastelujakson alkupuolella vuosina 1969–1972 kauden alla mestaruussarjalaisten välillä, sillä valmentajat pyrkivät antamaan tietoa joukkueidensa pelitavasta paikalliskilpailijalle mahdollisimman vähän³⁸⁷. Vuosien 1969–70 välisenä aikana KuPS ja Elo pelasivat suomensarjassa olevaa KPT:ta vastaan lukuisia harjoitusotteluita, ja kaudella 1972 KuPS ja KPT suomensarjassa pelannutta Eloa vastaan. Huomionarvoista on, että harjoitusotteluita pelattiin kuitenkin suomensarjalaisten välillä kauden 1971 alla KPT:n ja Elon kesken³⁸⁸, mikä kertoo mestaruussarjan kilpailuasetelman olleen suomensarjan vastaavaa merkittävämpää. Poikkeus tapahtui kuitenkin kaudella 1972, jolloin mestaruussarjalaiset KuPS ja KPT pelasivat viikkoa ennen kauden alkua keskinäisen ottelun, jonka tuotto lahjoitettiin hyväntekeväisyyteen³⁸⁹. Runsaat harjoitusottelut kuopiolaisseurojen kesken etenkin alemmalla sarjaportaalilla pelanneelle seuralle olivat taloudellinen säästö. Kausina 1973–1974 mestaruussarjalaiset KuPS ja KPT pelasivat ennen kautta harjoitusotteluita, mutta yhteistyö keskeytyi KPT:n tiettävästi valmentaja Gunnar Bomanin toimesta talvella 1975. Boman näki harjoitusotteluiden kumpaakin paikalliskilpailijaa vastaan olevan liian väkivaltaisia. Kuopion paikalliskilpailijoiden väliset kohtaamiset olivat sekä 1970- ja 1980-luvulla erityisen intensiivisiä ja

³⁸⁵ SS urheilusivujen ottelumainokset, joissa lipunhinnat 1970–1991.

³⁸⁶ SS 25.5.1978.

³⁸⁷ SA 19.4.1969.

³⁸⁸ SS 16.1.1971; KS 17.4.1971.

³⁸⁹ SS 19.4.1972.

tunnelataukseltaan kovaotteisia kamppailuita, joten Bomanin näkemykset olivat perusteltuja³⁹⁰. KPT palasi kaudella 1976 pelaamaan harjoitusotteluita eikä katkoksia tämän jälkeen nähty. KPT:n valmentaja Rainer Jungman kommentoi harjoitusotteluiden palauttamisen syitä seuraavasti:

”Tulimme KuPS:n valmentajan kanssa siihen tulokseen, että jätetään reissuaminen kesäksi ja pelataan mahdollisimman paljon toisiamme vastaan talvella. näin säästyy aikaa ja rahaa. Harjoitusvastus on myös kovinta luokkaa.”³⁹¹

Taloudelliset tekijät ja KuPS:n asema valtakunnan parhaimpien jalkapalloseurojen joukossa palautti harjoitusotteluyhteistyön seurojen välille. Seurojen menoista entistä suurempi osa meni pelaajahankintoihin, joten matkakustannuksissa haluttiin säästää hyödyntämällä paikallistason harjoitusotteluita. Seurojen välisissä suhteissa tapahtui kuitenkin edistystä, kun valmentajien välinen yhteistyö oli palautettu. Edustusjoukkueet pelasivat vuoden 1976 jälkeen aiempaa enemmän yhteisiä harjoitusotteluita ja urheilutoiminnasta seurojen välillä tuli avoimempaa verrattuna 1970-luvun alun tilanteeseen.

Harjoitusotteluiden ohella KuPS:n ja Elon välillä harjoitettiin tietojen vaihtoa kauden aikana, mikä on osoitus seurojen kilpailullisesta yhteistyöstä. Elon noustua mestaruussarjaan 1969 seurat päättivät keskinäisestä kilpailutilanteesta huolimatta aloittaa valmentajien välisen yhteistyön vaihtamalla tietoja vastajoukkueiden taktiikoista ennen kauden alkua ja sen aikana. KuPS:n päävalmentaja välitti tiedot otteluiden jälkeen Elon päävalmentaja Räsäselle ja Elon otteluiden jälkeen toimittiin päinvastoin³⁹². Yhteistyön avulla kuopiolaiset joukkueet halusivat saada taktista etua vastustajiinsa nähden. Taktisen yhteistyön pohjalta ei voida suoraan tulkita, että seurat halusivat toistensa säilyvän mestaruussarjassa, koska tiedonvaihdossa kumpikin joukkue hyötyi asiasta itse. Kauden aikana oli ilmeisesti parempi saada taktista etua vastustajiin nähden vaikka paikalliskilpailijan kautta kuin olla ilman.

KuPS:n, Elon ja KPT:n vuorovaikutus muuttui vasta Elon ja KPT:n ajauduttua ylitsepääsemättömiin taloudellisiin vaikeuksiin 1980-luvun lopulla. Kilpailullisen jännitteen katoaminen ja KPT:n seuraorganisaation supistuminen mahdollisti KuPS:n puheenjohtaja Risto Kuuluvaisen mukaan paremman pelaajasiirtokulttuurin sallimisen. Kuitenkin edelleen kaudella

³⁹⁰ Matti Väänänen haastattelu.

³⁹¹ SS 18.1.1976.

³⁹² SA 19.4.1969; KS 19.4.1969.

1991 seuroilla oli erimielisyyksiä kahden pelaajan siirtymisestä seurojen välillä, joten jännitteet olivat olemassa jollakin tasolla aina KPT:n toiminnan päättymiseen saakka.³⁹³ KPT:n johtokunnan jäsen Jussi Tuovinen kommentoi Savon Sanomille kauden 1991 jälkeen ensimmäisen kerran, että seurafuusiot paikallisessa jalkapallossa voisivat olla järkevä ja kestävämpi ratkaisu. KPT ja Elo päätyivät perustamaan yhteisen seuran FC Kuopion, joka jatkoi KPT:n paikalla 3. divisioonassa. Tiedotustilaisuudessa uuden seuran perustamisesta Tuovinen kertoi Kuopion jalkapallon paikalliskilpailun tilanteesta seuraavasti:

”Tunnustimme taloudelliset ja kilpailulliset reaali-teetit. Kuopiossa ei enää ole tilaa vanhalle pyhälle kolminaisuudelle. Muuttuneet vapaa-ajan tottumukset, uudet lajit ja yritysmaailman kaventunut tuki ovat vieneet siitä pohjan pois. Kuopiolainen jalkapalloilu tarvitsee kuitenkin tervettä kilpailua. FC Kuopio tukee kaupungin jalkapallotoiminnan järkipäätämiseen ja Elon ja KPT:n nuorisotyöhön.”³⁹⁴

Seurafuusion taustalla oli seurojen kiristyneen keskinäisen ja erityisesti jääkiekon ja lentopallon kasvaneen suosion myötä kiristynyt kilpailua pääsylipputuloista ja yhteistyökumppaneista. Vapaa-ajan totumuksilla Tuovinen viittasi oletettavasti siihen, että ihmisillä oli uusia vaihtoehtoja vapaa-ajallaan otteluiden seuraamisen sijaan. Samaisessa tiedotustilaisuudessa Tuovinen kertoi yhteistyötä FC Kuopiossa tarjotun myös KuPS:n suuntaan, mutta KuPS ei ollut halukas yhteistyöhön³⁹⁵. KuPS:n ratkaisu selittynee sillä, ettei seuralla ollut intressejä käyttää omia voimavarojaan 3.divisioonassa pelaavaan joukkueeseen, jolloin yhteistyö ei liene ollut sille kannattavaa.

Jääkiekossa seurojen välinen vuorovaikutus oli jalkapalloon verrattuna yhteistyökykyisempää, mikä oli seurausta KalPan selkeämmästä johtavasta asemasta, kapeammasta lajiperinteestä sekä peliolosuhteiden kehityksestä. KalPan nousu 2. divisioonaan kaudella 1975 nosti sen pysyvästi kaupungin johtavaksi seuraksi, sillä muut seurukset eivät kyenneet missään vaiheessa haastamaan KalPaa taloudellisesti tai kilpailullisesti. Esimerkiksi pelaajasiirtoja ei paikallisesti lehtitietojen mukaan suurista summista tehty, joten karanteeni- tai värväyskiistoja ei päässyt jalkapallon tapaan syntymään. Katsojakunnasta ei ollut vakavasti otettavaa kilpailua, sillä KalPa oli aina korkeimman sarjatason joukkue Kuopiossa vuoden 1975 jälkeen.

³⁹³ SS 15.11.1990, SS 3.8.1991.

³⁹⁴ SS 2.10.1991.

³⁹⁵ *ibid.*

Jääkiekon paikallinen lajiperinne erosi jalkapallosta seurojen historian sekä harrastusmahdollisuuksien suhteen. Pääsarjatasen jääkiekkoperinteitä Kuopiossa oli 1960-luvun alussa mennessä niukemmin, sillä Sortavalasta Kuopioon siirtynyt ja KuPS:n jääkiekon sarjapaikan myöhemmin perinyt KalPa pelasi mestaruussarjassa kolme kautta; 1957–1958, 1958–1959 ja 1961–1962³⁹⁶. Kuopion jääkiekon peliolosuhteet olivat jalkapalloon verrattuna alkeellisemmat, joten seurojen oli tehtävä alusta alkaen voimakkaampaa yhteistyötä lajin suosion nostamiseksi. Jalkapallossa seurat olivat sopeutuneet useamman seuran paikalliskilpailuun, koska lajin olosuhteet ja suosio olivat jääkiekkoa vahvemmat.

Tutkimuksen lähdeaineiston perusteella kuopiolaisten jääkiekkoseurojen välillä ei ilmennyt isoja ristiriitoja. Paikalliskilpailua ei KalPan kilpailullisen ylivoiman vuoksi päässyt syntymään vuoden 1975 jälkeen; maakuntasarjassa pelanneiden KTK:n, KKV:n ja KK:n väliseen vuorovaikutukseen tässä tutkimuksessa ei rajausten vuoksi oteta kantaa. Huomioitavaa on, ettei kukaan KalPan paikalliskilpailijoista ollut kilpailullisilta tavoitteiltaan pyrkimässä nousuun kansalliselle huipulle organisaatiotaan kehittämällä; ne eivät avoimesti haastaneet KalPaa kaupungin johtavan seuran asemasta. Kuopiolaista edustusjäätiekkoa rakennettiin yhteistyössä KalPan edun mukaisesti, sillä KKV:n luovuttua jääkiekkotoiminnasta KK:n toiminta herätettiin uudelleen, johon kuului farmisopimus KalPan kanssa³⁹⁷.

KalPan ja KK:n yhteistyö juniorien farmiseurana ei kuitenkaan toiminut, sillä KalPassa ei pidetty KK:n toimintaa tarpeeksi laadukkaana ja KalPa otti ylimmät juniori-ikäluokat takaisin omaan organisaatioonsa kauden 1981 aikana. Farmiyhteistyö rasitti samaan aikaan KK:n taloutta, sillä KalPan vuokrapelaajat olivat seuran taloudelliseen kantokykyyn nähden liian kalliita. KK:n ajautui taloudellisiin vaikeuksiin ja se yhdistyi TeeKoo:n kanssa muodostaen uuden seuran Kuopion Kiekon. Uusi seura jatkoi TeeKoo:n perinteitä kuulumalla TUL:oon. Seurafuusiosta taustalla oli myös KalPan etu, sillä KuoKin perustamisella haluttiin tietoisesti saavuttaa jääkiekolle edullisemmat yhteistyömahdollisuudet paikallisessa liikuntapolitiikassa; KalPa oli SVUL:oon kuuluvana lähempänä perinteisiä porvarillisia puolueita ja KuoKi:n TUL-seurana toivottiin saavan tukea vasemmistosta ajettaessa kaupungin jääkiekon olosuhteita eteenpäin.³⁹⁸ Jääkiekossa seurojen välillä ei ilmennyt pitkäaikaisempia kiistoja esimerkiksi seurasiirroista tai harjoitusotteluista sekä pääsylippujen hinnoittelusta johtuen KalPan pelaamisesta korkeammilla sarjatasoilla

³⁹⁶ Huttunen & Juntunen 2009, 56–79.

³⁹⁷ SS 27.4.1979, SS 23.11.1979.

³⁹⁸ SS 27.4.1979; SS 23.9.1979; SS 25.5.1984, SS 15.8.1984; Huttunen & Juntunen 2009, 120; Puustjärvi 2002, 39.

paikalliskilpailijoihinsa nähden. Tämän vuoksi seurat eivät olleet lähtökohtaisesti kamppailemassa avoimesti toisiaan vastaan esimerkiksi katsojista, rahasta tai yhteistyökumppaneista. KalPan ollessa ainoa selkeästi julkisuus-markkinalliseksi seuraksi pyrkivä organisaatio, paikalliskilpailun luonne oli sopuisampaa.

4.2 Seurat ja paikallinen liikuntapolitiikka

Paikallinen lajiperinne ja poliittinen päätöksenteko tukevat usein toisiaan jolloin resursoidaan menestyneitä lajeja. Itkosen mukaan harrastajien runsaslukuisuus sekä saavutetut tulokset vaikuttavat sille tarjottaviin kunnallisiin tilaresursseihin, joten liikuntapolitiikalla on vaikutettu siihen millaiseksi alueen seurat ja liikuntakulttuuri muodostuvat. Alueellisia ja paikallisia eroja on synnytetty kunnallisella päätöksenteolla suorituspaikkoja eli olosuhteita rakennettaessa. Suomessa 1960-luvulta alkaen kunnallinen liikuntasuunnittelu antoi seuraväelle uuden roolin, koska he pääsivät vaikuttamaan kunnallisten liikuntasuunnitelmien sisältöön, jonka seurauksena kilpa- ja kuntourheilu sekä eri urheilulajien seurat kamppailivat hankkeista keskenään. Uusien lajien syntyminen ja lajikulttuurin kehityksen nopeus laittoi kunnalliset päättäjät arvioimaan tilojen muokkaamisen tarvetta rakennuspäätösten ollessa kauaskantoisia investointien suuruuden vuoksi.³⁹⁹ Suomen liikuntakulttuurissa 1970- ja 1980-luvuilla eniten lisääntyi omatoiminen kuntoliikunta ja liikunnasta tuli kaikenikäisten ihmisten harrastus⁴⁰⁰, minkä seurauksena tavoitteellisten edustusseurojen oli vaikutettava monin keinoin päätöksenteossa kilpaurheilun kehittämiseksi kuntourheilun murroskaudella. Jalkapallon ja jääkiekon oli menestyäkseen muunnuttava kohti julkisuus-markkinallista seuratyyppeä 1980-luvun aikana, mikä edellytti aiempaa laadukkaampia harjoitteluolosuhteita.

Kuopiossa jalkapallon ja jääkiekon edustusseurojen yhteistoiminta näkyi olosuhdekysymyksissä sillä olosuhteiden parantaminen oli paikalliskilpailusta huolimatta kaikkien yhteinen intressi. Jalkapallon olosuhteet olivat 1960-luvun lopulla seurojen mielestä riittämättömät, sillä ympärivuotisia täysimittaisia sisäharjoittelutiloja ei kaupungista löytynyt. Merkittävin ongelma oli riittävän suuren jalkapallohallin puuttuminen kaupungista. Keväisin ja syksyisin ongelmiksi nähtiin pelaaminen hiekkakentillä, joka vei katsojia ja heikensi otteluiden tasoa. Lisäksi haluttiin keinovalaistus joko Väinölänniemen stadionille tai Keskuskentälle. Kesäisin seuroilla oli

³⁹⁹ Itkonen 1996, 181, 208, 223, 232–237, 266, 277, 374, 396; Vasara 1992, 371, 415, 421.

⁴⁰⁰ Kokkonen 2015, 176, 216.

käytössään kaksi otteluihin käytettävää nurmikenttää: Väinölänniemen stadion ja keskuskenttä.⁴⁰¹ Jääkiekossa seurat kokivat tilanteensa jalkapalloseuroja heikompana, sillä ottelut ja harjoitukset pidettiin luonnonjäällä; toiveena oli tekojään rakentaminen, kaupunginosien kiekkokaukaloiden lisääminen sekä lopulta moderni jäähalli.⁴⁰² Seurat käyttivät useita erilaisia keinoja vaikuttaakseen paikalliseen päätöksentekoon. Ne perustivat yhteistyökomiteoita, järjestivät mielenilmauksia ja pyrkivät tuomaan asiaansa esiin paikallislehden kautta sekä vaikuttamalla suoraan valtuutettuihin ja lautakunnan jäseniin. Olosuherakentamiseen pyrittiin vaikuttamaan myös seuratoimijoiden omalla toiminnalla, sillä sekä jääkiekon että jalkapallon johtokunnan jäseniä toimi itse kaupunginvaltuustossa ja liikuntalautakunnassa useina vuosina.

Jalkapallossa harjoittelu oli muuttunut ympärivuotiseksi 1960-luvun loppuun mennessä, mikä lisäsi vaatimuksia sisäharjoittelupaikkojen rakentamiselle. Vuonna 1969 Kuopiossa jalkapalloilijoiden käyttöön tuli pienikokoinen urheiluhalli talvikäyttöä varten. Hallin lisäksi harjoituksia pidettiin koulujen saleissa sekä ulkona. Kesäisin ottelut keskitettiin kahdelle kentälle Väinölänniemen stadionille ja keskuskentälle, joissa oli riittävät katsomotilat ylimpien sarjatasojen otteluita varten. Näiden lisäksi kaupungissa oli kolme nurmikenttää ja useampia hiekkakenttiä. Jääkiekon edustusseurat pelasivat ottelunsa talvisin Niiralan luonnonjäällä, jonka puitteet olivat puutteelliset katsomo- ja huoltotilojen suhteen. Yleisurheilijat käyttivät urheiluhallia talvisin yhdessä lentojalka- ja koripalloilijoiden kanssa, kesäisin kilpailut ja harjoittelu keskittyi Itkonniemen ja Väinölänniemen kentille. Koulujen saleja käytti useiden eri lajien seurat, minkä vuoksi harjoitusaikaa oli niukasti jokaista seuraa kohden. Uimarien tilanne oli erinomainen sillä Kuopion uusi uimahalli valmistui vuonna 1969.⁴⁰³

Valtuuston toimikaudella 1969–1972 tehtiin jalkapallon olosuhteita koskien kolme päätöstä. Vuosien 1971–1972 aikana kaupunginvaltuusto päätti salipulan helpottamiseksi ottaa Savilahdesta teollisuushallin jalkapalloilijoiden käyttöön. Kesäolosuhteita helpotettiin rakentamalla uusi nurmikenttä Puijonlaaksoon 1971 sekä lisäämällä 400 hengen seisomakatsomo keskuskentälle. Ratkaisut olivat kuitenkin seurojen mielestä vain välttämättömyyksiä vallitsevaan tilanteeseen nähden, eikä poistanut vaatimuksia jalkapallohallin rakentamiselta.⁴⁰⁴

⁴⁰¹ SS 12.1.1973, SS 17.1.1973, SS 24.5.1973, SS 3.5.1975, SS 27.8.1975.

⁴⁰² SS 29.1.1974, Puustjärvi 2002, 6.

⁴⁰³ Lindell 2007, 36, 39–40, 86–94.

⁴⁰⁴ SS 7.7.1971, SS 22.9.1971, SS 22.3.1972.

Kuopion Palloseuran puheenjohtaja Herranen esitti muille kuopiolaisille jalkapalloseuroille 1969 yhteisen yhdyselimen perustamista koskien olosuhteiden kehittämistä. Jalkapalloseurojen pitkäaikaisena tavoitteena oli saada kaupunkiin jalkapallohalli. Hankkeen taakse ryhtyivät kaikki alueen jalkapalloseurat ja jalkapallohallin rakentamisesta tuli kahden vuosikymmenen ajaksi kestokysymys Kuopion urheilupolitiikassa. Kauden 1972 jälkeen kuusi jalkapalloseuraa⁴⁰⁵ perusti yhteistyötoimikunnan tavoitteenaan maapohjahallin saaminen kaupunki mahdollisimman pian. Toimikunta neuvotteli hankkeista samana syksynä kaupunginjohtajan kanssa tuloksetta.⁴⁰⁶ Toimikunnan sihteeri Ilkka Krogerus (KP-48) kirjoitti Savon Sanomiin kommentin, jossa perusteltiin olosuhteiden kehittämistä seurojen junioritoiminnan merkityksellä nuorten yleiselle hyvinvoinnille:

”Kaupunkimme jalkapalloseurat tekevät noin 2500 nappula- ja juniiori-ikäisen kanssa erittäin arvostettua nuorisotyötä. Eikö hyvät vanhemmat ole ihana asia tietää, että lapsemme ovat tällaisen (jalkapallon) harrastuksen parissa. Nurmikenttiä pitäisi olla ainakin neljä sekä sorakenttiä noin kymmenen ennen kuin asia olisi kohdallaan. Tietysti on mahdollista, että laitamme lapsemme maleksimaan pitkin pimeitä rännikatuja ja kujia, silloin ei tarvitse kaupunkimme tukea urheilun hyväksi tehtävää työtä”.⁴⁰⁷

Taloudellisten tukijoiden saamiseksi seurat hyödynsivät vetoamista ennen kaikkia nuorisotoimintansa puolesta, samoin toimittiin olosuhdeasiassa, kuten yllä olevassa lainauksessa todetaan. Olosuhteiden parantamista perusteltiin myös lukuisissa muissa kirjoituksissa jalkapalloseurojen, erityisesti KuPS:n, hyvällä kilpailullisella menestyksellä 1960- ja 1970-lukujen aikana. Seuratoimijoiden mukaan hyvä urheilullinen menestys paransi yleisesti Kuopion tunnettavuutta ja mainetta. Seurat kokivat epäoikeudenmukaiseksi tilanteen, jossa menestyksestä ja suuresta paikallisesta suosiostaan huolimatta he eivät saaneet olosuhteitaan kohennetuiksi. KuPS oli tilanteesta erityisen huolissaan, sillä se oli valtakunnan tasolla erittäin hyvin menestynyt joukkue niin aikuisissa kuin junioreissa.

Vaalikaudelle 1973–1976 Kuopion kaupunginvaltuuston kokoonpano muuttui yhden valtuutetun erolla vasemmistolaisenemmistöiseksi, muina vaalikausina tutkielman aikana hallitsi porvarillinen

⁴⁰⁵ KuPS, KPT, Elo, KP-48, PP-70 ja E-KI.

⁴⁰⁶ SS 26.9.1972.

⁴⁰⁷ SS 21.9.1972.

enemmistö. Valtuustoon kuului Elon johtokunnan jäsen Lasse Lehtinen ja liikuntalautakuntaan KPT:n Kauko Sutinen.⁴⁰⁸ Valtuustokauden aikana tehtiin jalkapallon näkökulmasta vähän olosuhteita koskevia päätöksiä. Kaupunki päätti luopua talvella 1973 Savilahden teollisuushallista urheilupaikkana, mikä heikensi jalkapalloseurojen talviharjoitteluolosuhteita. Halli vuokrattiin pukutehdas Piretan käyttöön ja kompromissina vuokratulot kaupunki osoitti ulkokenttien auraamiskustannuksiin pesä- ja jalkapalloilijoita varten. Salipulaa helpotti vuoden 1975 päätös, jossa oppikoulut siirtyivät kaupungin omistukseen. Salivuoroja jaettiin tilojen puutteen vuoksi vain urheiluseuroille eikä esimerkiksi kunto- tai työpaikkaliikuntaan. Salivuorojen määrä koettiin urheiluseuroissa edelleen riittämättömänä, mikä valtakunnallisesti yleinen ongelma Kuopion lisäksi⁴⁰⁹. Kenttätilanne kesäaikaan sen sijaan parani, kun Kettulan nurmikentän rakentamisesta kaudelle 1974 tehtiin sitova päätös.⁴¹⁰ Ratkaisun myötä kantakaupunkialueen nurmikenttien määrä oli kasvanut neljän vuoden takaisesta kahdesta kentästä neljään, mitä voidaan pitää merkittävä seurojen harjoitustoiminnan kehittymiselle.

Kaupungin poliittiset päättäjät pyrkivät avustamaan seuroja taloudellisesti osoittamalla verorahojen uudenlaista käyttöä urheilutoiminnan hyväksi. Kaupungin liikuntalautakunnan jakamien seuraavustusten⁴¹¹ lisäksi uutena tukimuotona Kuopiossa otettiin valtuuston päätöksellä käyttöön urheiluseurojen toimintaa tukeva ohjauspalkkiojärjestelmä vuonna 1973. Ohjauspalkkiot tarkoittivat urheiluseurojen valmentajille maksettavia korvauksia nuorten harjoitustoiminnan ohjaamisesta, joita seurakouluhakivat saaneille henkilöille päiväkirjamerkintöjä vastaan takautuvasti vuosittain. Ohjauspalkkiojärjestelmä helpotti seurojen taloudellista tilannetta nuorisotyön kustannusten osalta; esimerkiksi Elossa ei aikaisemmin ollut voitu maksaa nuorisovalmentajille korvauksia harjoituskerroista seuran puolesta.⁴¹² Ohjauspalkkiot olivat suuruudeltaan pieniä, joten uusia valmentajia sen avulla tuskin saatiin rekrytoitua seuratoimintaan mukaan. Kyseessä oli enemmänkin valtuuston kädenojennus kaikkia nuorisotoimintaa harjoittavia seuroja kohtaan. Kuopion lajikentässä jalkapallo oli 1970-luvulla suosituin harrastus, joten suurin osa ohjauspalkkioista kanavoitui jalkapalloseuroille toiminta-avustusten tapaan.

Jääkiekon olosuhteissa tapahtui jalkapallon vastaaviin merkittävää kehitystä vuosien 1973–1976 valtuuston istuntokaudella. Jääkiekkoseurojen tavoitteena oli saada jäähalli tai tekojää Kuopion

⁴⁰⁸ Tuomisto 2002, 181; Viitala 1976, 48; LLK:n toimintakertomus 1973, 3.

⁴⁰⁹ Kokkonen 2015, 187.

⁴¹⁰ SS 7.1.1973; SS 23.8.1975; SS 8.10.1974.

⁴¹¹ Katso luku 4.3.

⁴¹² LLK:n toimintakertomus 1973; SS 18.12.1973; SS 24.4.1973; KS 26.4.1973.

Niiralaan, sillä luonnonjäällä pelaamisen ja kunnollisten katsomotilojen puute koettiin merkittävänä haittana lajin kehittymisen kannalta. Kaupungissa oli jääurheiluseurojen käytössä vuonna 1969 yksi kaukalo, joten vuoroja oli niukasti jaossa. Jääkiekkoseurat olivat koonneet yhteisen lähetystön 1960-luvun lopulla, jossa vedottiin kaupunginjohtajaan tekojääradan rakentamisen aloittamiseksi tuloksetta. Jääkiekkoseurat olivat perustaneet tekojääradan suunnittelua edistämään oman yhdistyksen vuonna 1963, jonka toiminta jatkui 1970-luvulle saakka. Yhdistys piti tekojääratahanketta valtuuston suuntaan aktiivisesti esillä, mutta uimahallin rakentaminen ja 1970-luvun Puijon urheilualueen rakennussuunnitelmat siirsivät sitä toistuvasti. Vuoden 1973 keväällä tekojäärataa puuhanneet jääurheiluseurat esittivät yhdessä kaupunginhallituksen kanssa valtuustolle tekojääradan rakentamista kaksivaiheisena; ensin tekojäärata ja myöhemmin katettu jäähalli samalle paikalle. Kaupunki olisi pääomittamassa ja takaamassa jääurheiluseurojen liikelaitoksilta hakemia lainoja uudessa Jäähalli Oy:ssä, jossa Kuopion kaupungista tulisi yhtiön pääosakas. Valtuusto hyväksyi esitetyn hankesuunnitelman ja tekojäärata avattiin talvella 1974.⁴¹³

Jääurheiluseurojen heikot olosuhteet ja seuratoimijoiden aktiivinen toiminta edesauttoi tekojääratahankkeen nopeaa etenemistä. Kaupunki oli panostanut jääurheiluradan rakentamiseen edellisen kerran 1950-luvun alkupuolella, joten jääurheiluseurojen oli helpompi perustella olosuhteiden kehittämistarvetta verrattuna esimerkiksi jalkapalloseuroihin. Yhtiömuotoinen toteuttaminen oli Kuopiossa uudenlainen tapa tehdä julkisin ja yksityisin varoin urheilurakentamista, mikä näytti sopivan kaupunginhallitukselle ja -valtuustolle hyvin, sillä hankkeen rahoitus ei ollut kokonaan kaupungin budjetin sisältä. Tekojääradan rakentamisella oli välittömiä vaikutuksia jääkiekkotoiminnalle. KalPan junioreiden määrä lisääntyi heti tekojääradan avaamisen jälkeen ja kentän käyttöaste nousi korkeaksi.⁴¹⁴ Olosuhteiden parantuminen edesauttoi KalPan kehitystä organisaationa, sillä se pystyi aloittamaan uskottavan ja laadukkaan junioritoiminnan sekä parantamaan edustusjoukkueen menestystä. Jääkiekosta tuli lapsille ja nuorille vartenotettava harrastusvaihtoehto jalkapallon ja muiden pienten lajien rinnalle; jalkapallon talviolosuhteet olivat nyt jääkiekkoon verrattuna aiempaa heikommassa tilassa.

Jalkapalloseurojen maapohjahallin yhteistyötoimikunta pyrki toteuttamaan maapohjahallihankkeen vuonna 1975 samalla osakeyhtiö- tai säätiömallilla kuin tekojääradan tapauksessa. Seurat olivat hankkineet yksityisiä rahoittajia hankkeen taakse 400 000 markan edestä hallin kustannusarvion

⁴¹³ Lindell 2007, 39–53.

⁴¹⁴ SS 31.10.1974.

ollessa paikasta riippuen noin 300 000–500 000 markkaa⁴¹⁵. Kaupunginhallitus hylkäsi seurojen ehdotuksen kaupungin lainantakauksesta keskeneräisenä. Lisäksi seurat ja rakennuslautakunta olivat erimielisiä hallin sijoituspaikasta.⁴¹⁶ Jalkapalloseurojen näkökulmasta hanke oli myöhässä, sillä tekojäärata (1974), keilahalli (1973) ja uimahalli (1969) olivat vieneet suuren osan kaupungin urheilumäärärahoista. Suuri määrä rakennushankkeita yhdessä samaan aikaan vireillä olleen Puijo-suunnitelman kanssa asetti poliittiset päättäjät vaikeaan tilanteeseen; heikentyneessä taloustilanteessa jatkuva urheilurakentaminen oli muuttunut todennäköisesti hankalammin perusteltavaksi kaupunkilaisille. Kaupunginjohtaja kommentoi jalkapalloseurojen vaatimuksiin seuraavasti:

”Kaupungin kasvu on sitä luokkaa, että kunnallistekniikka vaatii paljon rahaa. Jos tämä (urheilun määrärahat) asia annettaisiin kaupunkilaisten arvoitettavaksi, niin meidän edustama kielteinen kanta todettaisiin oikeaksi. Ennen uuden jalkapallostadionin rakentamista KuPS ja KPT eivät putoa mestaruussarjasta. Sehän ei ole edes mahdollista.”⁴¹⁷

Kaupunginjohtajan kommentti kuvastaa kaupungistumiskehityksen tuoman rahoituspaineen kaikkien kuntalaisten palvelujen tukemiseksi. Lausunnossa näkyy lisäksi ajatus siitä, että jalkapalloseurat menestyvät riittävän hyvin vallitsevillakin olosuhteilla. Kaupungin vahva jalkapallomenestys ei täten tuonut automaattisesti lisää tilaresurseja seurojen käyttöön, vaan menestys saattoi pikemminkin jarruttaa mahdollisuuksia saada uusia hankkeita käyntiin. Valtuuston päätökset osoittavat uimahalli- keilahalli- ja tekojääpäästösten myötä, että kaikille lajeille haluttiin taata edes jonkinlaiset harjoitteluolosuhteet, eikä jo olemassa olevia urheilupaikkoja rakennettu entistä korkeammalle tasolle. Seuratoimijoiden ja kannattajien piirissä tämä on todennäköisesti lisännyt halua päästä vaikuttamaan suuremmalla joukolla valtuustoon, minkä vuoksi seuraavilla valtuustokausilla valtuustoon pääsi aiempaa enemmän seurojen johtokuntien jäseniä.

Jalkapallohallin puuttumisen ohella jalkapalloseurat kärsivät kenttien valaistuksen puutteesta, mistä seurasi syksyllä ongelmia otteluiden aikaisten alkamisaikojen vuoksi. Valaistun kentän puute toi ongelmia kansainvälisten eurocup-otteluiden järjestämiseen, joihin turnauksen järjestäjä Euroopan jalkapallon kattojärjestö UEFA vaati valaistuja olosuhteita. KuPS vetosi kaupungin päättäjiin useita

⁴¹⁵ 300 000mk ~ 165 622 mk, 400 000mk ~ 220 829 mk, 500 000mk ~ 276 036 mk.

⁴¹⁶ SS 24.9.1975; SS 22.10.1975.

⁴¹⁷ SS 29.9.1974.

kertoja 1970-luvulla Väinölänniemen kentän valaistuksen rakentamiseksi. mutta rakentamispäätöstä ei valtuustolta saatu. Seurauksena oli otteluiden siirtäminen kaksi kertaa valaistulle kentälle Mikkelin urheilupuistoon kausilla 1975 ja 1978. KuPS:n mukaan ottelusiirrot olivat hyvin valitettavia paikallisen jalkapallokulttuurin kannalta, jonka lisäksi toisella paikkakunnalla pelaaminen näkyi seuralle menetettyinä pääsylipputuloina.⁴¹⁸

Valtakunnallisesti puolueet olivat laatineet liikuntapoliittiset ohjelmat liikunnan noustessa yhä tärkeämmäksi osaksi ihmisten arkea 1970-luvun aikana. Perinteisesti lähempänä TUL:a ollut SDP:n ohjelma korosti liikuntapoliittisten linjausten kuuluvan yhteiskunnalle, jossa huippu-urheilulle on sijansa, mutta kaupallistumiseen liittyi myös kielteisiä ilmiöitä. SVUL:n ja erikoisliittojen perinteisen taustavaikuttajan kokoomuksen ohjelma korosti samoin valtion roolia kuntien ja järjestöjen ohella liikuntasuunnittelussa, mutta piti huippu-urheilun turvaamista erittäin tärkeänä liikuntakulttuurin kehittämisessä.⁴¹⁹ Vasemmistoenemmistöinen Kuopion valtuusto harjoitti kaupungin liikuntapolitiikassaan kuntosuunnittelua ja yleisesti mahdollisimman monen kansalaisen liikkumista edistävää urheilupaikkarakentamispolitiikkaa vaalikaudellaan. Jalkapallohallin rakentamispäätös sidottiin vuonna 1976 valtakunnalliseen opetusministeriön hallihankkeeseen, jossa pääosin veikkausvoittovaroin valtion suunnitelmissa oli rakennuttaa jalkapallon suur- ja aluehalleja ympäri Suomea yhteistyössä SPL:n kanssa. Ratkaisu kuvastaa, ettei kaupungin verorahoja yksin haluttu käyttää jalkapallohallin rakentamiseen vaan rahoitusta oli saatava ulkopuoliselta taholta kuten valtiolta. Kaupunginjohtajat Eino Luukkoinen (SDP) ja Olavi Oksa (SDP) kommentoivat asiaa:

”Jos valtio lähtee tukemaan jotain valtakunnallista kokonaisratkaisua, kuten esim. maapohjahallia, olemme mukana. Jos ... veikkausvoittovara-avustusten pohjalta joudumme toimimaan, nostan urheilutalon maapohjahallin edelle. Se palvelee kuopiolaisia monipuolisemmin ja koskettaa suurempia harrastajajoukkoja. Kaupungin pitää (verovaroin) pystyä tarjoamaan asukkailleen mahdollisimman monipuolisia palveluksia.”⁴²⁰

Kaupunginjohtajien argumentaation keskiöissä on verovarojen suuntaaminen mahdollisimman monelle kaupunkilaisille sekä kasvavan kaupungistumisen mukanaan tuomaan kunnallisen

⁴¹⁸ SS 27.8.1975; SS 16.9.1978.

⁴¹⁹ Kokkonen 2015, 185.

⁴²⁰ SS 26.2.1976.

infrastruktuurin rakentamiseen. Kaupunginjohdossa jalkapallon edustusjoukkueiden menestys nähtiin ensisijaisesti paikallisena asiana eikä valtakunnallisena maineentuojana. Kilpaurheiluun keskittyvien jalkapalloseurojen ja kunnallisen urheilutoimen päättäjien välillä oli eri käsitys paikallisen liikuntakulttuurin kehittämisestä ja hankkeiden rahoitusaikataulusta. Keskusteluyhteys seurojen ja poliitikkojen välillä oli olemassa, mitä helpotti erityisesti liikuntalautakunnan olemassaolo seurojen ja valtuuston välissä. KuPS:n ja KPT:n näkivät toimintaympäristönsä puutteellisina, kaupunginjohto puolestaan halusi tukea seuroista riippumatona kasvavaa omatoimisen liikunnan olosuhteita. Kuopion tapaus on tyypillinen 1970-luvun suomalaisen liikuntakulttuurin ilmentymä; liikuntapaikkarakentamisessa tukeuduttiin kasvaneisiin valtion veikkausvoittovaroihin, suositettiin valtiojohtoisesti monitoimitilojen rakentamista sekä turvattiin liikuntatoimen kunnallinen kehitys osana kaupungistumisen murrosta⁴²¹.

Seuraavalla valtuustokaudella jalkapallon olosuhteet eivät seurojen kärkihankkeen eli jalkapallohallin suhteen edenneet. Sen sijaan seurojen taloudelliseen tukemiseen ja ottelutapahtumien puitteisiin tapahtui kehitystä. Kunnallisvaalien 1976 jälkeen Kuopion valtuustosta tuli jälleen porvarienemmistöinen ja valtuustoon nousi kaksi uutta jalkapalloseurojen johtokunnan jäsentä. Kaupunginhallitus teki päätöksen 1977 lähteä hakemaan Kuopioon valtakunnallista suurhallia, mikä otettiin kaikissa alueen urheiluseuroissa ilolla vastaan. Hanke ei kuitenkaan edistynyt, sillä opetusministeriössä asia eteni hitaasti ja hallien sijoituskaupungeista ei vallinnut yksimielisiä näkemyksiä.⁴²²

Kaupungin omista varoista urheilun olosuhteisiin käytettävät varat kohdennettiin edellisen valtuustokauden tapaan kuntourheilupainotteisesti, eikä porvarillinen enemmistö muuttanut liikuntarakentamisen painotuksia. Kaupunginjohtaja Oksan asettama työryhmä laati vuonna 1977 5-vuotissuunnitelman kaupungin urheilurakennushankkeista, jossa erityisesti seurojen toivomista hankkeista suurhallin rahoitus oli sijalla viisi ja Rauhalahden nurmikenttä yhdeksäntenä. Kärjessä olivat laskettelua, ulkoilureittejä ja luisteluratoja kunnostavat hankkeet. Kaupungin urheiluseurojen taloudellista tilannetta pyrittiin parantamaan korottamalla ohjauspalkkioita sekä poistamalla kenttävuokrat jääkiekkoa lukuun ottamatta.⁴²³

⁴²¹ Kokkonen 2015, 176–180, 246–247.

⁴²² Liite 4; SS 27.4.1977; Tuomisto 2002, 181.

⁴²³ SS 21.6.1977; SS 13.7.1977; LLK:n toimintakertomukset 1977,1978,1979, 1980.

Jalkapalloseurojen ja poliittisten päättäjien välinen tyytymättömyys kasvoi olosuhdeasiassa, kun kaupunki päätti purkaa talviharjoittelukäytössä olleen urheiluhallin 1977. Syynä olivat koulun rakennustyöt samalle tontille. Uusi väliaikainen kaarihalli saatiin käyttöön talvelle 1979, joten kahden talven ajan Kuopiossa talviharjoitteluolosuhteet olivat heikot. Kaarihallin rakentamista viivästytti jälleen yksimielisyyden puute sijoituspaikasta.⁴²⁴ Jalkapalloseurojen ja paikallisen liikuntapolitiikan päätöksenteon ei voida sanoa tyydyttäneen seuroja eikä seurojen vaikuttamiskeinot olleet riittäviä kärkihankkeiden edistämiseksi, vaan uudistukset koskivat pienempiä kohteita. Seurojen yhteistoimikunnat luottivat SPL:n ja valtion toimenpiteisiin.

Urheiluhallin purkaminen aiheutti erityisesti suuret jäsenmäärät omaaville jalkapalloseuroille ongelmia. Jalkapalloseurojen välillä yhteistoimintaa talviharjoitteluolosuhteissa ei löytynyt vaan kilpailuasemat KuPS:n ja KPT:n välillä tulivat esiin uudella tavalla. KPT oli seuran johtokunnan henkilökohtaisilla kontakteilla paikalliseen liike-elämään vuokrannut itselleen oman harjoitushallin käyttöönsä Kuopion Kelloniemestä Savon Rakennus Oy:ltä. KuPS:lla oli harjoitusvuoroja aurattujen ulkokenttien lisäksi ainoastaan koulun saleissa sekä kuntosaleilla, joten seura oli tiedustellut mahdollisuutta päästä harjoittelemaan KPT:n halliin. KPT ei pyyntöön suostunut.⁴²⁵ Seurat toimivat yhteistyössä poliittisiin päättäjiin kohtalaisen hyvässä yhteistyössä mutta seurojen välinen yhteistyö liittyen olemassa oleviin harjoitusolosuhteisiin oli paikalliskilpailun sävyttämää.

Jalkapalloseurojen valtuutetut pyrkivät toimimaan valtuustokauden 1977–1980 aikana nimenomaan olosuhteiden kehittämiseksi. KPT:n johtokunnan jäsen ja kokoomuksen valtuutettu Lauri Pyykönen pyrki vaikuttamaan ottelutoimintaa haitanneiden valaistusolosuhteiden kehittämisessä. Pyykönen teki aloitteen Väinölänniemen valaistuksen rakentamisesta 1978 ja päätös hyväksyttiin valtuustossa seuraavana vuonna. Rakennustyöt valmistuivat syksynä 1980.⁴²⁶ Kenttä sai vuoden 1980 aikana uuden nurmipinnan, mikä helpotti jalkapallon kauden avausotteluiden aiempaa nopeampaa aloittamista nurmella ja taloudellista tappioiden pienentymistä. Nurmikentän uusinnan taustalla oli stadionin kunnostaminen yleisurheilun Kalevan kisoja varten, jotka oli luvattu Kuopiolle 1980-luvun loppupuolella järjestettäväksi. Jalkapallon kesäolosuhteissa tapahtui 1980-luvun alkuun mennessä kokonaisuutena tarkastellen edistymistä, mikä oli osaltaan seurausta seurojen päästyä viemään viestiä aiempaa helpommin valtuuston käsittelyyn omien valtuutettujen kautta.

⁴²⁴ SS 28.12.1977; SS 3.4.1979; SS 14.7.1979.

⁴²⁵ SS 14.1.1978; Tuovinen 2011, 241.

⁴²⁶ SS 18.10.1978; SS 3.4.1979.

Jääkiekon olosuhteiden kehittäminen jatkui nopeasti valtuustokauden 1977–1980 aikana. Kaupunginhallitus antoi jäähallihanketta ajavalle Jäähalli Oy:lle valtuudet hakea veikkausvoittovaroja opetusministeriöltä vuonna 1977. Samalla kaupunki sitoutui rahoittamaan hanketta kahden vuoden aikana 700 000 markalla⁴²⁷. Kuuden miljoonan markan kustannusarviosta valtion osuus oli 2,25 miljoonaa markkaa, kaupungin 0,7 miljoonaa markkaa ja loput jääurheiluseurojen tulisi kerätä rahoituslaitoksilta omatoimisesti lainoina⁴²⁸. Opetusministeriö myönsi tuen jäähallille seuraavana vuonna; samoin kaupunginvaltuusto hyväksyi jäähallin rakentamisen.⁴²⁹

Jalkapallon halliolosuhteiden hidas kehittyminen selittyi osaltaan seurojen yhtenäisyyden puutteella. Seurat ryhmittivät valtakunnallisen suurhallihankkeen taakse, eikä jäähallin tapaista osakeyhtiömallia saatu rakennettua ajoissa yhtä vakuuttavalle pohjalle. Kansanedustaja, Kuopion valtuutettu ja entinen Elon johtokunnan jäsen Lasse Lehtinen (SDP) kirjoitti jalkapallon ongelmista:

’ ...Mikkeliläiset ovat saumattoman yksimielisesti ja tarmokkaasti asiaa (suurhalli) ajaneet. Kuopiolaisseurat eivät kovin näyttävästi ole asiassa yhdessä esiintyneet... Jotta kampanjasta tulisi tehokas, olisi yhdestoistahetki Kuopiossa suorittaa paikallinen urheiluliikkeen eheytyminen.’⁴³⁰

Jalkapalloseuroissa myönnettiin, ettei hallihanketta ollut saatu vietyä seurojen puolesta riittävän vauhdikkaasti eteenpäin verrattuna esimerkiksi jäähallihankkeeseen. KuPS:n ja KPT:n valmentajien mukaan jalkapallon kansallinen arvostus jääkiekon verrattuna oli heikompa, eivätkä suuret harrastajamäärät auttaneet olosuhteiden kehittämispäätöksiä poliittisessa päätöksenteossa. Jalkapalloihmisten vaikuttamista päättäjiin Kuopiossa ei heidän mielestään pidetty riittävänä. Kaupungin liikuntatoimenjohtajan mukaan jäähalli nousi kaupunkiin jääkiekkomiesten oma-aloitteisuuden ansiosta, jossa osakeyhtiömalli oli merkittävässä roolissa. Hän arvioi yksittäisten henkilöiden johtajuuden ja päättäväisyyden olleen merkittäviä tekijöitä jäähallin saamisessa kaivaten samanlaista toimintaa myös jalkapalloilijoilta.⁴³¹ Mahdollista on, että edustusjoukkueiden kiristynyt paikalliskilpailu kilpailullisilla ja taloudellisilla sektoreilla vei voimavaroja yhtenäiseltä

⁴²⁷ 300 048 mk.

⁴²⁸ 6mmk ~ 2 571 838 mk, 2,25mmk ~ 964 439 mk.

⁴²⁹ SS 21.12.1977; Lindell 2007, 50–54.

⁴³⁰ SS 11.3.1978.

⁴³¹ SS 24.10.1979.

vaikuttamiselta poliittisten päättäjien suuntaan. Kuopiolainen jalkapallon seurayhteisö ei näyttänyt tarpeeksi yhtenäiseltä jääkiekkoseuroihin verrattuna.

Kunnallisvaalien 1980 jälkeen uuteen kaupunginvaltuustoon valittiin useita jalkapallo- ja jääkiekkoseuroissa vaikuttanutta johtokunnan jäsentä, mikä lisäsi seurojen vaikutusmahdollisuuksia. Valtuustokauden aikana painopiste kääntyi kuntourheilusta kohti erikoisseurojen tarpeita. Esimerkiksi veikkausvoittovaroja ei enää vuodesta 1981 haettu enää pieniin rakennushankkeisiin vaan hakemukset keskitettiin suurempiin kohteisiin, joita kaupungin toteuttamisohjelmaan oli kirjattu 1980-luvulle runsaasti.⁴³² Jalkapalloseurojen edustajia uudessa valtuustossa löytyi kolmesta suuresta puolueesta, vasemmalta ja oikealta, antaen aiempaa suuremmat vaikutusmahdollisuudet hankkeiden etenemiselle valtuustossa. KPT:n johtokunnassa olivat valtuutetuista Lauri Pyykönen (Kok.), Petter Savola (Kesk.) ja Matti Timonen (Kok.), KuPS:n johtokunnasta Toivo Yläjärvi (Kesk.), Kuopion Elostu Tuomo Yläkorhola (SDP) ja KalPasta Matti Immonen (LKP). Lisäksi lentopalloseuroissa toiminut aktiivi ja myöhemmin tuleva KuPS-Volley:n toiminnanjohtaja Erkki Moisander (Kok.) tuli valituksi valtuustoon.⁴³³

Jalkapallon talviharjoitusmahdollisuudet kehittyivät, mutta seurojen kaipaamaa suurhallia ei rakennettu. Talviharjoitteluolosuhteiden pitkäaikainen puuttuminen alkoi Kuopion Palloseuran päävalmentajana kaudella 1981 toimineen Ari Savolaisen mukaan vaikuttaa edustusjoukkueen kansallisiin menestymismahdollisuuksiin vakavasti. Olosuhteiden tilanteesta löydettiin yhteneväisyyksiä jääkiekon 1950-luvun tilanteesta:

”Kun muut paikkakunnat saivat tekojääradat, Kuopio putosi pääsarjasta. Jalkapalloilussa on tänään samanlaisia piirteitä. Lahti ja Turku etunenässä ovat hoitaneet asiat kuntoon ... Jos Kuopiossa ei tapahdu mitään, tulee ... tilanne, ettei Kuopiossa nähdä SM-sarjan jalkapalloa.”⁴³⁴

Lausunnossa on huomioitava palloiluhallihankkeen vaikuttavan lehdistöön annettujen lausuntojen taustalla; seurojen intressissä oli median kautta vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen sekä päättäjiin. Valtakunnallisesti tarkastellen Kuopion tilanne ei jalkapallon osalta ollut niin hälyttävä kuin seurat antoivat ymmärtää, sillä ainoastaan Lahden vuonna 1980 valmistunut suurhalli oli täysimittainen.

⁴³² SS 12.9.1980; SS 17.2.1981.

⁴³³ Liite 4.

⁴³⁴ SS 7.3.1981.

Toisaalta Kuopiossa talvisin ainoana harjoituspaikkana ollut Niiralan kaarihalli⁴³⁵ oli valtakunnallisella tasolla vaatimaton. Turussa ja Kokkolassa maapohjahallit olivat lähes täysimittaisia, Ouluun valmistui myös uusi palloiluhalli, Helsingissä käytössä oli lämmitettävä nurmi sekä keskisuuri maapohjahalli. Mestaruussarjapaikkakunnista ilman keskisuurta hallia olivat Rovaniemi, Valkeakoski ja Kotka⁴³⁶.

KuPS:n 1960- ja 1970-luvun menetystä haluttiin ylläpitää kilpailussa muita paikkakuntia vastaan, joten huoli kaupungin olosuhdekehityksestä oli ymmärrettävää 1980-luvun alkupuolella. Olosuhteiden merkitys seuran menestyksessä on olennainen; se vaikuttaa harjoittelun- ja otteluiden laatuun minkä seurauksena ne heijastuvat seuran talouteen pääsylipputulojen kautta. Juniorien rekrytoinnille lajien välisessä kilpailussa olosuhteilla on huomattava merkitys, ja edelleen juniorien kehittymiselle edustusjoukkueiden laatupelaajiksi. Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna olosuhteiden merkitystä lajin menestykselle ja seuratoiminnalle ei voi väheksyä. Esimerkiksi jäähallin valmistuminen vaikutti välittömästi KalPan harrastajamäärien kasvuun.

Kuopion kaupungin kasvu yhdessä korkeahintaisten urheiluhankkeiden kanssa muodostui keskeiseksi ongelmaksi palloiluhallin rakentamiselle. Jalkapalloseurojen vuorovaikutus omien valtuutettujen toiminnan lisäksi suhteessa poliittisiin päättäjiin olosuhdeasiassa näkyi vetoomuksina ja mielenosoituksina valtuustolle. Palloiluhalli tuli valtuuston päätettäväksi heti valtuustokauden alussa 1981 ja valtuusto myönsi perustamissuunnitelmalle määrärahan. Valtion urheiluneuvosto oli sitoutunut hankkeen rahoitukseen yhdessä kaupungin kanssa hallin kustannusarvion ollessa noin 33 miljoonaa markkaa⁴³⁷ vuonna 1982. Kaikki kuopiolaiset jalkapalloseurat vetosivat avoimessa kirjeessään valtuustoon hankkeen puolesta talvella 1982. Vetoomuksessa korostettiin silloisia heikkoja nuorison talviharjoitteluolosuhteita, juniorien suurta määrää ja tilojen korkeaa käyttöastetta⁴³⁸.

Ennen ratkaisevaa valtuuston budjettikokousta talvella 1983 jalkapallo-, yleisurheilu-, nyrkkeily-, ja tennisväki järjesti mielenilmauksen Kuopion keskustassa hallin rakentamisen puolesta⁴³⁹. Seurojen järjestäytyminen yli lajirajojen vetoomuksen ja mielenilmauksen taakse osoittaa yhtenäisyyden kasvaneen sekä vaikuttamiskeinojen lisääntyneen. Kaupunginvaltuusto teki päätöksen hallin

⁴³⁵ Hallista käytettiin yleisesti puhekielistä sekä toistuvasti sanomalehdissä nimitystä 'Minarin kaarihalli' lähellä sijainneen Minna Canthin koulun mukaan.

⁴³⁶ SS 22.7.1983.

⁴³⁷ 8 974 236 mk.

⁴³⁸ SS 9.12.1982.

⁴³⁹ SS 8.3.1983.

rakentamisesta budjettikokouksessaan maaliskuussa 1983 äänin 40–19; puolesta olivat SDP:n, keskustan, LKP:n ja kokoomuksen valtuutetut kolmea edustajaansa lukuun ottamatta, muut valtuutetut äänestivät rakennuspäätöstä vastaan. Hallin kannattajat vetosivat aiemmin laadittuun valtuuston hyväksymään urheilupaikkarakentamisen toteuttamisohjelmaan. Vastustajat katsoivat hallin olevan liian kallis vaarantaen peruspalveluiden rahoittamisen. Kiistaa oli edelleen myös hallin sijoituspaikasta.⁴⁴⁰ Päätös kääntyi kuitenkin pääläelleen kuukautta myöhemmin, kun SKL:n, SMP:n, SKDL:n ja kaksi aiemmin hallin puolesta äänestänyttä keskustalaista ilmoittavat saaneensa kasaan hallihankkeen kaatamiseen tarvittavan määrävähemmistön⁴⁴¹ 21 edustajaa pakottaen käytännössä kaupunginhallituksen siirtämään hanketta tulevaisuuteen. Tilalle tehtiin aloite tilapäisen kuplahallin rakentamisesta keskustentälle palloilijoiden käyttöön kustannusten ollessa 10–15 prosenttia suurhallin kustannuksista. Sorapohjainen kuplahalli ilman huolto- ja katsomotiloja valmistui talvella 1983. Palloiluhallin siirtyminen kaupungin uudessa suunnitelmassa 1980-luvun loppuun oli seuroille pettymys mutta kuplahallin myötä talviharjoitteluolosuhteet parantuivat merkittävästi.⁴⁴² Jalkapallon kesäharjoitteluolosuhteisiin tuli valtuustokaudella 1980–1984 parannuksia. Pääasiassa Elon käytössä ollut Itkonniemen kenttä peruskorjattiin 1981. Keskuskentän peruskorjaus ajoitettiin kaupungin rakennussuunnitelmassa vuosille 1985.⁴⁴³ Kokonaisuutena arvioiden jalkapalloseuroille myönteiset valtuutetut saivat pidettyä olosuhdeasioita sekä mediassa, valtuustossa ja lautakunnissa hyvin esillä ja tuloksia saavutettiin aiempia valtuustokausia enemmän.

Jäähallin valmistumisen jälkeen jääkiekkoseurojen olosuhteet olivat valtakunnallisesti verraten Kuopiossa hyvällä tasolla. Jääkiekon harrastajamäärät kasvoivat voimakkaasti jäähallin valmistumisen seurauksena, minkä seurauksena se haastoi harrastajamäärissä ja katsojaluvuissa aikaisemman valtalajin jalkapallon. Jäähallin käyttöaste oli erittäin korkea, ja jääurheiluseurat pyrkivät vaikuttamaan valtuustoon lisätilojen saamiseksi läpi 1980-luvun. Jääkiekkoseurat päättivät ajaa Jäähalli Oy:n kautta Niiralan kiekkokaukalon muuttamista tekojääradaksi 1982–1983. Seurat olivat asiassa yhtenäisenä rintamana, sillä KalPan junioripuoli, taitoluistelijat ja alemman divisioonan kiekkojoukkueet eivät saaneet mielestään riittävästi harjoitusvuoroja.⁴⁴⁴

⁴⁴⁰ SS 29.3.1983.

⁴⁴¹ Hankkeella tuli olla valtuustossa kahden kolmasosan määränemmistö edetäkseen.

⁴⁴² SS 19.7.1983.

⁴⁴³ SS 2.10.1981; SS 27.4.1984.

⁴⁴⁴ SS 12.12.1982.

Jääkiekkoseurat kykenivät vaikuttamaan tehokkaasti kaupunginhallitukseen, sillä se hyväksyi heti alkuvuodesta 1983 Jäähalli Oy:n 1,2 miljoonan markan⁴⁴⁵ lainantakaushakemuksen uutta tekojäärataa varten.⁴⁴⁶ Palloiluhallihanke kuitenkin esti uuden tekojääratahankkeen. Lopullisen päätöksen asiassa teki kaupunginvaltuusto, jossa hallituksen esitystä vastustettiin suurimmissa valtuustoryhmissä. Syynä olivat aiemmin päätetty suurhallihanke suurine kuluineen sekä tekojääradan tuleminen päätöksentekoon kaupungin toteuttamisohjelman ulkopuolelta.⁴⁴⁷ Valtuusto hylkäsi kaupunginhallituksen myönteisen esityksen äänin 39–22 pääosin kokoomuksen ja sosialidemokraattien äänillä.⁴⁴⁸

Valtuuston äänestyskäyttäytymisessä merkitsevämpänä tekijänä näyttivät olleen hankkeiden kustannusarviot seurojen keskusjärjestötaustan tai menestyksen sijasta. Palloiluhalliasiassa kielteisen kannan ottaneet SKDL:n, SKL:n ja SMP:n valtuustoryhmät kannattivat tekojääradan rakentamista. Mielenkiintoista esimerkiksi keskisuuren valtuustoryhmän SKDL:n kohdalla on TUL-taustaisten seurojen tuen tarkastelu lajien välillä; TeeKoo ei menestynyt jääkiekon puolella vahvasti verrattuna jalkapallossa Eloon, joka oli pelannut mestaruussarjassa edellisenä kesänä. Sosialidemokraatit sen sijaan olivat kannattamassa palloiluhallia, mikä oli luonnollista Elon ollessa pitkään sosialidemokraattien hallussa ollut seura. Puolue ei sen sijaan kannattanut uuden tekojääradan rakentamista toisin kuin SKDL.⁴⁴⁹

Seurat halusivat olosuhdeasioiden lisäksi helpotusta taloudellisiin menoihinsa muuttamalla jäähallin mainos- ja vuokrasopimuksia. Jäähallien mainostulot menivät Jäähalli Oy:lle, joka jakoi tuotot tasaisesti jääurheiluseuroille. Erityisesti suurimpana urheiluseurana KalPan intressissä oli muuttaa järjestelmää itselleen edullisemmaksi, sillä seura sai eniten näkyvyyttä pelaten kuopiolaisista korkeimmalla sarjatasolla. Jääurheiluseurat kokivat epätasa-arvoisena kaupungin kenttävuokrien linjan, jossa Jäähalli Oy peri kenttävuokria seuroilta vaikka muut kaupungin urheilupaikat oli vapautettu kenttävuokramaksuista. Seurat laativat yhteisen kirjelmän valtuustolle talvella 1982 kenttävuokrien poistamiseksi.⁴⁵⁰

Jääurheiluseurat olivat muihin lajeihin nähden poikkeusasemassa myös otteluveron suhteen. Liikuntalautakunta oli poistanut otteluverot lukuun ottamatta maksullisia keila-, tennis- ja

⁴⁴⁵ 300 573 mk.

⁴⁴⁶ SS 3.5.1983..

⁴⁴⁷ SS 27.5.1983.

⁴⁴⁸ SS 31.5.1983.

⁴⁴⁹ *ibid.*

⁴⁵⁰ Puustjärvi 2002, 32.

jääurheilutilaisuuksia, joista se peri 15 prosenttia veroa tapahtuman tuotoista. KalPa lähestyi liikuntalautakuntaa loppuvuodesta 1983 kirjelmällä, jossa vaadittiin otteluveron poistoa vedoten sen negatiiviseen kustannusvaikutukseen KalPalle sekä tasa-arvoisuuden nimissä. Liikuntalautakunta hylkäsi anomuksen ja katsoi jääkiekkoilun kykenevän maksamaan kalliiksi koetun jäähallin kustannuksia otteluveron muodossa.⁴⁵¹

Jäähalli Oy:n hallitus poisti otteluverot omatoimisesti ohi liikuntalautakunnan päätöksen, sillä KalPan parantuneen menestyksen myötä jäähallin mainostulot olivat kasvaneet ja mainostuloilla kyettiin kompensoimaan otteluveron poisto aiheuttamatta räsitusta veronmaksajille jäähallin ylläpitokustannuksista. KalPa vaati suurinta osaa mainostuloista itselleen, koska seuran menestys ja oma markkinointi vastasi pitkälti jäähalliin myydyistä mainoksista. KalPan esitys mainossopimuksen muuttamisesta sille edullisemmaksi hyväksyttiin vuonna 1985, jolloin sen saama osuus mainosten tuotoista kasvoi. Päätöksellä oli KalPan hallituksen jäsenen Jussi Luikon mukaan suuri merkitys seuran taloudellisen tilanteen parantamiseksi.⁴⁵²

Valtuustokausien 1985–1988 ja 1989–1991 aikana jalkapalloseurat eivät pyrkineet vaikuttamaan aikaisempien valtuustokausien aktiivisuudella poliittisiin päätöksiin, sillä olosuhteet olivat kesä- ja talviharjoittelun suhteen aiempaa paremmalla tasolla. Lisäksi seurojen pitkään ajama päätös palloiluhallin rahoituksesta oli tehty kaupungin urheilupaikkojen rakennussuunnitelmaan 1980-luvun loppuun, samoin kenttien saneeraushankkeet olivat seuroja tyydyttävästi samassa suunnitelmassa eikä suunnitelman ulkopuolisia hankkeita esitetty kuin yksi. Seurojen vuorovaikutus poliittisten päättäjien suuntaan laantui. Liikuntalautakuntaan (1985–1988) jalkapalloseurat saivat yhden edustajan, KPT:n toimitusjohtajan Jussi Tuovisen (Kok.) ja valtuustoon Elon Tuomo Yläkorholan ja KPT:n Petter Savolan. Savola teki aloitteen Väinölänniemen kentän lämpönuurmesta, jonka kustannusarvio oli 1,5 miljoonaa markkaa⁴⁵³. Liikuntalautakunta puolsi hanketta mutta asia kaatui valtuustossa. Väinölänniemen kentän olosuhteet paranivat kuitenkin Kalevan kisojen myötä, kun stadionille rakennettiin uusi takasuoran katsomo, mikä auttoi myös jalkapalloseuroja taloudellisesti istumapaikkojen lisääntyessä.⁴⁵⁴

Tarkastelujakson kahdella viimeisellä valtuustokaudella aktiivisimpia vaikuttajia urheiluseuroista olivat jääkiekko ja lentopallo. Jääkiekko sai aiemmin liikuntalautakunnan hylkäämään tekojääradan

⁴⁵¹ SS 28.10.1982; Puustjärvi 2002, 33.

⁴⁵² Puustjärvi 2002, 33.

⁴⁵³ 331 652 mk.

⁴⁵⁴ Liite 4; SS 30.5.1985; SS 15.8.1986; SS 4.9.1986.

jäähallin viereen kaudella 1986, kun veikkausvoittovaroja ja pankkilainoja oli saatu riittävästi hankkeen taakse. Kaupungin osuus rakennuskustannuksista oli pudonnut vuoden 1983 esityksestä huomattavasti, mikä edesauttoi päätöksen hyväksymistä valtuustossa. Erityisesti KalPan kasvanut junioritoiminta hyötyi tekojääradan tuomista lisäharjoitusvuoroista mutta seurajohdon mukaan lisää harjoituspaikkoja tarvittiin.⁴⁵⁵

KalPan junioritoiminta oli tehostunut voimakkaasti ensimmäisen tekojääradan saamisen jälkeen 1975, jonka seurauksena harrastuksen tuolloin aloittaneet junioripelaajat alkoivat lähestyä edustusjoukkueikää. KalPa muutti strategiaansa 1980-luvun lopulla ostopainotteisesta joukkueesta kohti junioripainotteisuutta edustusjoukkueensa suhteen, joten nuorten harjoitusolosuhteisiin kiinnitettiin entistä enemmän huomiota. KalPan nuorisopäällikkö Hannu Kapanen ja hallituksen puheenjohtaja Raimo Kaartinen vetosivat päättäjiin Savon Sanomissa seuraavasti:

”Näillä olosuhteilla ... tulevaisuus ei näytä herkulliselta. ... Toisen hallin saaminen on akuutti asia. Nykyisestä tilanteesta kärsii 1200 junioria, emmekä me ole hallin ainoa tarvitsija. ... Muutaman vuoden kuluessa hallin puute alkaa näkyä ... En halua potkia päähän mitään muita lajeja mutta juniorihallin tarve on ehdoton. ... Olemme kova yhteiskunnallinen työntekijä.”⁴⁵⁶

”Vaikka tekojäää katetaan, samalla olisi tehtävä pikainen päätös erillisen harjoitushallin rakentamisesta. Ja on muistettava Petonen ... jonne pitää myös saada jääkiekkoilulle harrastusmahdollisuudet.”⁴⁵⁷

KalPa vetosi poliittisiin päättäjiin samanlaisin yhteiskuntavastuargumentein kuin jalkapalloseurat palloiluhallihankkeessa 1980-luvun alussa. Kapanen lausunto kuvaa jääkiekon kasvanutta asemaa kaupungissa, jossa jääkiekon olosuhteet asetettiin uusien nousevien lajien kuten lentopallon, koripallon tai tenniksen edelle. Kaartisen viittaus Petosen jääolosuhteisiin kuvastaa seuran halua levittää lajia uusille kasvaville kaupungin asuinalueille, jolloin seuran lajisosiaalistaminen olisi helpottunut huomattavasti.

⁴⁵⁵ Puustjärvi 2002, 55.

⁴⁵⁶ SS 13.3.1989.

⁴⁵⁷ SS 1.8.1989.

Vaatimuksista huolimatta jäähallin laajennusta (tekojään kattaminen) tai uutta jäähallia ei vuoteen 1991 mennessä rakennettu, sillä kaupungin päättäjät pitivät hanketta liian kalliina. Jäähallin laajennuksen kustannusarvio oli vuonna 1990 24,5 miljoonaa markkaa⁴⁵⁸, mikä liikuntalautakunnan mukaan vaaransi muut suunnitellut urheilurakennuskohteet. Kaupunginhallitus ei suostunut takaamaan lainoja, sillä Suomessa yleinen kuntien taloustilanne oli heikentynyt 1990-luvun alussa⁴⁵⁹. Jääkiekkoseurat esittivät kaupunginhallitukselle uudet 15,9 miljoonan markan⁴⁶⁰ rakennussuunnitelmat seuraavana vuonna, mutta kaupunginhallituksen mukaan hanke oli edelleen liian kallis eikä sitä pidetty vastoin jääkiekkoseurojen näkemystä kiireellisenä.⁴⁶¹

Jääkiekkoseurat hyödynsivät yksityisen rahan käyttöä Kuopiossa muita lajeja tehokkaammin ja hankesuunnitelmia esiteltiin aktiivisesti liikuntalautakunnalle. Kaupungin hylättyä uuden jäähallihankkeen, KalPa, KuoKi ja KuLS hakivat yhteisesti yksityistä rahoitusta harjoitusjäähallin rakentamiseksi samana keväänä. Kustannusarvioksi tuli 5,8 miljoonaa markkaa, jossa kaupunki olisi lainantakaajana kahdella kolmasosalla vastaten käyttökustannuksista. Kaupunginjohtaja myönsi jääurheiluseurojen lisääntyneen jäävuorojen tarpeellisuuden, mutta korosti edelleen kaupungin tiukkaa taloustilannetta ja kaikkien hankkeiden tarkkaa arviointia.⁴⁶² Jääurheiluseurojen omatoiminen osakeyhtiömallinen rakennustoiminta oli tuttua jo jäähallin rakentamisen ajalta 1970-luvun lopusta ja samaa menetelmää hyödynnettiin uudelleen. Seurat kohtasivat kuitenkin saman ongelman kuin jalkapalloseurat palloiluhallihankkeessa vuosikymmentä aiemmin; poliittisten päättäjien mielestä vallitsevat olosuhteet olivat kilpaurheilun tarpeisiin riittävät toisin kuin seurojen itsensä mielestä. Liikuntapaikkarakentamisessa lajista riippumatta pitkän aikavälin tarkastelu osoittaa, että seuroille taattiin kilpailuedellytykset täyttävät suorituspaikat, mutta laajempi kehittäminen seurojen kasvaviin tarpeisiin kuului kaupungin sijaan seuroille itselleen. Seurojen talouden ollessa yksin riittämätön olosuhteiden omatoimiseen kehittämiseen seurauksena oli ristiriita kaupungin liikuntapäätäjien suuntaan.

Kokonaisuutena jääurheiluseurat pyrkivät jalka- ja lentopalloilijoihin nähden olemaan taloudellisesti omavaraisempia ja vähemmän riippuvaisia kaupungin rahoituksesta olosuhterakentamisessa 1980- ja 1990-luvuilla. Tämä oli mahdollista pitkälti jääkiekon suosion äkillisellä kasvulla mistä seurasi lisää sponsori- ja pääsylipputulaja sekä parempi maine

⁴⁵⁸ 4 253 101 mk.

⁴⁵⁹ Ilmanen 1996, 201.

⁴⁶⁰ 2 650 722 mk.

⁴⁶¹ SS 3.10.1990; SS 12.1.1991; SS 23.1.1991; SS 9.10.1991.

⁴⁶² SS 16.3.1991.

mahdollisten hallirahoittajien näkökulmasta. Jalkapalloseurojen taloustilanne ja yleisönsuosio oli laskussa, joten rahoituksen hakeminen yksityiseltä puolelta oli hankalampaa. Kokonaan omalla rahoituksella lajista riippumatta kuopiolaisilla urheiluseuroilla ei ollut mahdollisuuksia rakentaa olosuhteitaan, sillä taloudelliset resurssit täytyi allokoida edustus- ja juniorijoukkueiden toimintaan sekä organisaation ylläpitoon.

4.3 Seurojen kaupunginavustukset

Kaupungin urheiluseurojen ja poliittisten päättäjien välinen vuorovaikutus konkretisoitui olosuherakentamisen lisäksi vuosittain kaupungin seuroille jakamiin toiminta-avustuksiin. Kaupunki tuki urheiluseurojen ja – yhdistysten toimintaa vuosittain suorilla rahallisilla avustuksilla, ohjauspalkkioilla ja erilaisilla matka-avustuksilla. Liikuntalautakunta käsitteli seurojen anomukset toiminta-avustuksista ja valtuusto vahvisti liikuntalautakunnan päätökset. Avustusten jakoperusteissa ennen vuoden 1980 liikuntalakia merkittävässä roolissa olivat seurojen jäsenmäärät. Vuoden 1980 liikuntalain myötä jäsenmäärän sijasta avustusperusteet jaettiin perusavustukseen ja kohdeavustukseen. Perusavustus oli suoraa tulonsiirtoa seuroille, kohdeavustus käsitti koulutus-, valmennus-, ja matkakustannukset. Perusavusteiden jakoperusteissa jäsenmäärän rooli vähentyi ja seurojen toiminnallisuuden merkitys korostui. Toiminnallisuus koostui esimerkiksi seuran lajien ja harrastajien määrät, rahan käytön kohdentaminen nuorisotoimintaan ja valmennukseen sekä lajin ja seuran alueellinen merkitys.⁴⁶³

Tarkastellessa kaupungin jakamia toiminta-avustuksia seuroille vuosien 1969–1991 aikana voidaan todeta jalkapalloseurojen avustusten olleen kaupungin suurimpia avustuksia yhdessä jääkiekon kanssa. Jalkapalloseurojen jäsenmäärät olivat suuret erityisesti KuPS:lla ja KPT:lla, sekä KalPalla 1980-luvun alusta lähtien, joiden junioritoiminta oli aktiivista näkyen suurempina myönnettyinä avustuksina ja ohjauspalkkioina. Kuopiossa avustuksia hakeneita seuroja oli 1970-luvulla vähemmän kuin seuraavalla vuosikymmenellä, jolloin kilpailu avustuksista lisääntyi.⁴⁶⁴ Suomalaisessa urheilukentässä 1980-luvulla syntyi erityisesti suuriin kaupunkeihin paljon uusia lajeja harjoitettavia seuroja, jotka tulivat jakamaan avustuspottia myös Kuopiossa perinteisten suurten lajien rinnalle⁴⁶⁵. Vuoden 1980 liikuntalaki nosti yleisesti avustusten tasoa, kun valtio osallistui omalla osuudellaan kustannuksiin. Suurusluokaltaan avustukset olivat vain joitakin prosentteja

⁴⁶³ Vasara 1992, 371–374. Lindell 2002, 11; SS 9.2.1975.

⁴⁶⁴ Liite 5, Liite 6.

⁴⁶⁵ Vasara 1992, 415, 418.

jalkapalloseurojen liikevaihdosta, joten suora tuki oli vähäistä. Ohjaajapalkkiot ja matka-avustukset myönnettiin erikseen suorien avustusten päälle, jotka olivat vaikutukseltaan suoria seura-avustuksia merkittävämpiä erityisesti pienemmille seuroille.

Taulukko 12. Kuopion kaupungin jakamia seura-avustuksia ja ohjauspalkkioita vuosilta 1969–1991. Deflatoinnit vuoden 1969 markan arvoon.

Av.	KuPS	def.	KPT	def.	Elo	def.	KalPa	def.	Op.	KuPS	def.	KPT	def.	Elo	def.	KalPa	def.
1969	2200		1700		2200		1400										
1970	2300	2239	1900	1850	2200	2142	1400	1363									
1971	2700	2468	2500	2285	2600	2377	1700	1554									
1972	2700	2304	2500	2133	2700	2304	1700	1451									
1973	3350	2558	3350	2558	3000	2291	2000	1527		11030	8424	8295	6335	1535	1172	260	199
1974	4100	2667	4100	2667	3400	2212	2200	1431									
1975	4600	2540	4500	2484	3700	2043	2600	1435									
1976	5100	2436	5000	2415	4000	1932											
1977	6100	2615	5800	2486	4500	1929	3600	1543									
1978	6600	2630	6300	2511	4800	1913	4000	1594		14837	5927	8075	3218	763	304	789	314
1979	7000	2600	6800	2526	4000	1486	4400	1634		15879	5898	14444	5365			1824	678
1980	7500	2497	7300	2431	3200	1065	4900	1631		24593	8188	20101	6693	1222	407	3200	1065
1981	12650	3759	14150	4205	4800	1426	8050	2392		28351	8425	12751	3789	1033	307	6588	1958
1982	15000	4079	14500	3943	hyl.		10000	2719		28404	7724	23213	6313	933	254	7714	2098
1983	15000	3757	14500	3632	4000	1002	10000	2505		28682	7184	24883	6233	4137	1036	12189	3053
1984	15000	3512	15000	3512	5400	1264	11000	2575		30005	7025	25942	6074	3216	753	10116	2368
1985	15500	3427	15500	3427	6000	1327	12000	2653		29900	6611	28795	6367	4612	1020	15576	3444
1986	23000	4910	15000	3202	5500	1174	11500	2455		31780	6784	24713	5275	5636	1203	20479	4372
1987	25000	5148	hyl.		8500	1750	15000	3089									
1988	19000	3730	15000	2944	hyl.		16000	3141		30884	6062	26080	5119	5107	1002	27145	5328
1989	25000	4604	20000	3683	14300	2633	22000	4052		34000	6261	26000	4788	6000	1105	26500	4880
1990	141000	24477	43200	7499	18000	3125	58760	10201									
1991	20000	3334	21000	3501	15200	2534	26900	4485									

Lähde: Kuopion kaupungin liikunta- ja urheilulautakunnan toimintakertomukset 1969–1991, Savon Sanomat 1969–1991.

Kuopiossa jalkapalloseurat olivat tyytymättömiä kaupungilta saatuun taloudellisen tuen määrään etenkin 1970-luvulla. Seurat kokivat ansaitsevansa enemmän avustuksia vedoten rooliinsa yhteiskunnassa nuorison liikuttajana. Avustusten määrä suhteessa seurojen liikevaihtoon oli pieni, mutta kyseessä näytti olleen ennen kaikkea periaatteellinen kysymys. KuPS:n puheenjohtaja Herranen sekä KPT:n puheenjohtaja Pyykönen kommentoivat avustuksia paikallislehdille useita kertoja 1970-luvulla:

”Toivomme nyt kaupungin tukea nimenomaan rahan muodossa ... KuPS:n jalkapallomenestyksellä on Kuopion kaupungille paljon PR-arvoa. ... Toivon, että henkisen kulttuurin ja liikuntakulttuurin varojen jako saadaan tasapuolisemmaksi.”⁴⁶⁶

⁴⁶⁶ SS 22.10.1973.

”... tuntuu ettei tätä kulttuurimuotoa täysin arvosteta. Esimerkkinä muun muassa Kuopion ensi vuoden budjetin epäsuhte. Urheiluseurojen kunnallinen avustus on yhteensä yhtä paljon kuin yhden musiikkijärjestönsä.”⁴⁶⁷

Puheenjohtajien tavoitteena oli saada helpotusta seurojen taloudellisiin tilanteisiin kasvaneiden kulujen myötä. KuPS korosti sen kaupungille tuomaansa PR-arvoa useiden mestaruussarjamitaliensa turvin. KPT:n lausunnossa näkyy 1970- ja 1980-luvun kuopiolainen rahanjaollinen diskurssi, jossa kilpaurheilu ja muu kulttuuri asetettiin tietoisesti vastakkain. Esimerkiksi palloiluhallihankkeen äänestyksen aattona vuonna 1983 musiikkikeskuksen rakentamispäätös ja palloiluhalli olivat vastakkain lehdistössä toistensa kilpailijoina vaikka niin poliitikot kuin urheiluseuratkin tämän kiistivät. Kaupungin avustukset eivät nousseet suhteessa seurojen kuluihin vetoomuksista huolimatta, mutta kaupungin tuki näkyi urheilupaikkarakentamisen ja ohjauspalkkioiden kautta. Seurat eivät olisi kyenneet omatoimisesti rakentamaan tai ylläpitämään kenttiä tai muita olosuhterakentamiseen liittyviä suurempia hankkeita. Jalkapalloseuroissa koettiin lajin merkitys Kuopion kaupunkikuvalle ja imagolle suurempana kuin poliittiset päättäjät arvioivat. Pienille paikkakunnille on tyypillistä profiloituminen yhden lajin osajaksi, mutta Kuopiossa kilpailevia lajeja oli esimerkiksi jääkiekon ja lentopallon myötä useita, minkä seurauksena poliittisten päättäjien oli jaettava varoja tasaisesti eri lajien välillä.⁴⁶⁸

Kuopiossa puoluepolitiikka ei vaikuttanut seurojen avustuksiin vaan sarjataso ja jäsenmäärä olivat merkittävien tekijä avustusmarkkoja myönnettäessä riippumatta siitä, oliko valtuusto sosialistienemmistöinen vai ei. Esimerkiksi KuPS:n ja KPT:n junioritoiminta oli laajempaa kuin Elolla mutta jäsenkohtainen seura-avustus oli Elolla KuPS:aa suurempi. KPT:n jäsenkohtainen avustus oli suurempi kuin TUL-taustaisella Elolla, joten vasemmistolainen side ei tuonut erikoiskohtelua vasemmistoenemmistöisessä liikuntalautakunnassa tai valtuustossa. KuPS:n jäsenkohtainen avustusmäärä jäi pieneksi verrattuna muihin jalkapalloseuraan todennäköisesti siksi, että seuran jäsenmäärä oli suhteessa kaupungin avustusmäärärahoihin huomattavan suuri ja samantasoinen jäsenkohtainen avustus ei ollut oletettavasti realistinen määrärahojen kokonaismäärä huomioiden. KuPS:n alhaisempi jäsenkohtainen avustusmääräraha selittänee seurajohdon ottaneen useasti kantaa avustusten nostamisen puolesta KuPS:n suuren juniorityön nimissä. Jääkiekossa KalPa oli perustanut juniorijääkiekkosarjan, mutta avustus oli lähes samansuuruinen TeeKoon kanssa. Savon Sanomien mukaan KalPan jäsenmäärässä huomioitiin vain seuran jäsenmaksun

⁴⁶⁷ SS 25.10.1981.

⁴⁶⁸ Itkonen 1996, 276.

maksaneet jäsenet, jonka seurauksena kaupungin myöntävä avustus jäsentä kohden jäi TUL:oon kuulunutta TeeKoota pienemmäksi⁴⁶⁹.

Työväen Urheiluliittoon kuulumattomat urheiluseurat kritisoivat avustustenjakoa 1970-luvulla ja vaativat jäsenmäärän sijasta todellisen toiminnallisuuden korostamista tukia myönnettäessä⁴⁷⁰. Vaatimusten taustalla oli SVUL:n tai SPL:oon kuuluvien urheiluseurojen parempi kilpailullinen menestys eri lajeissa sekä sen myötä kasvaneet toimintakustannukset. Heikomman menestyksen lisäksi Kuopiossa TUL-seurat eivät olleet juniorityössään yhtä toiminnallisia kuin TUL:oon kuulumattomat seurat. Rahanjakokiistoja ilmeni erityisesti kuopiolaisten uimaseurojen välillä, jossa KuUS esitti KuTUn toiminnallisuuden olleen heikompaa avustusten ollessa samansuuruiset seurojen välillä⁴⁷¹. Avustusmäärärahakeskustelut olivat mitä ilmeisimmin yksi tapa tehdä politiikkaa vasemmiston ja oikeiston välillä 1970-luvulla ja poliittisten jännitteiden laantuminen 1980-luvulla tasoitti myös määrärahakeskusteluja. Kuopiossa ei jalkapallossa tai jääkiekossa ilmennyt tarkastelujaksolla seura-avustusten näkökulmasta poliittista vääntöä TUL:oon kuuluvien ja kuulumattomien seurojen välillä kahdesta syystä: TUL-seurojen menestys oli heikompaa ja samalla sarjatasoilla pelatessaan seurojen avustukset jaettiin vallitsevan lainsäädännön puitteissa tasaisesti. Lisäksi jalkapallo- ja jääkiekkoseurojen siirtyminen julkisuus-markkinalliselle alueelle 1980-luvun alussa vähensi entisestään kunnallisavustusten tarvetta, kun rahoitusta saatiin liiketoiminnallisuudella tai sponsoreilta. Valtakunnallisesti avustusmäärärahojen jako aiheutti suuriakin erimielisyyksiä urheiluseurojen välille; esimerkiksi Varkaudessa ja Mikkelissä puoluepolitiikka vaikutti 1970-luvulla vahvasti seurojen talouteen ja niiden välisiin suhteisiin⁴⁷².

Absoluuttisesti mitattuna mestaruussarjaseurat saivat markkamääräisesti suuremmat avustukset. Vuoden 1980 liikuntalaki muutti avustusperusteiden jakoa toiminnallisuutta korostavaksi, minkä seurauksena Kuopiossa TUL:oon kuulumattomien seurojen suhteellinen avustus kasvoi 1980-luvulla. Liikuntalain myötä avustusten kokonaistaso jäsentä kohti nousi huomattavasti verrattuna 1970-luvun tilanteeseen mutta seurojen näkökulmasta tilanne ei helpottunut. Seurojen budjetit ja liikevaihdot olivat nousseet miljoonaluokkaan, joten avustusten tasokorotukset eivät suhteellisesti helpottaneet taloudellista tilannetta vaan kaupungin avustusten rooli pysyi jalkapallossa ja jääkiekossa seuratalouden kannalta marginaalisena.

⁴⁶⁹ SS 9.2.1975.

⁴⁷⁰ *ibid.*

⁴⁷¹ Matkaniemi 2010, 210–218.

⁴⁷² Itkonen 1996, 312–350; Tenhunen 2002 *passim*.

Lajien välillä kaupungin kaupunginavustukset jakautuivat tasaisesti riippuen sarjatasosta, seuran jäsenmäärästä ja toiminnallisuudesta. Kuopiossa jalkapalloseurat saivat määrällisesti enemmän kaupunginavustuksia verrattuna jääkiekkoseuroihin. Ero selittyy pitkälti kahdella mestaruussarjan joukkueella sillä jääkiekossa KalPa nousi Sm-liigaan vasta vuonna 1986. Junioritoiminnassa jalkapallolla oli 1970-luvulla pitkän lajiperinteen, menestyksen sekä parempien harjoitteluolosuhteiden vuoksi enemmän harrastajia seuroissaan mikä näkyi osaltaan avustusmäärärahojen myöntämisessä. Avustusten rinnalla on huomioitava kaupungin rooli olosuherakentajana seura-avustusten rinnalla; esimerkiksi jäähalli oy ja palloiluhallihanke olivat kädenojennuksia kaupungin päättäjiltä seuroille avustusmäärärahojen päälle.

4.4 Yhteenveto

Jalkapalloseurojen välillä vallitsi vahva paikalliskilpailun tilanne, jossa pitkään yhtäjaksoisesti mestaruussarjatasolla pelanneiden KuPS:n ja KPT:n välillä. Seurojen välit heikentyivät useita kertoja pelaajasiirtoja ja niihin liittyvien karanteenimaksujen osalta, ja seurat suhtautuivat toisiinsa epäluuloisesti toisiinsa kohdistuneiden pelaajia ja valmentajia koskevien värväyssyytösten vuoksi. Ratkaisua haettiin seurojen keskinäisillä sopimuksilla jotka kuitenkin kariutuivat toistuvasti. Pääsylippujen hinnoilla kilpailtiin seurojen välillä ajoittain, toisinaan sopimukseen päästiin. TUL:oon kuuluvan Elon kanssa KuPS:lla ja KPT:lla oli neutraalit suhteet eikä yhteistyössä ilmennyt ongelmia, vaan KuPS ja Elo tekivät lippujen myynnissä sekä ottelutapahtumien järjestämisessä ja tiedonvaihdolla yhteistyötä. Yhteistyö oli mahdollista pitkälti seurojen välisen paikalliskilpailun lyhyen jakson ansiosta, jonka lisäksi KuPS ei nähnyt Eloa selvänä kilpailullisena uhkana. Poliittinen polarisaatio ei ilmennyt jalkapallossa Elon heikon menestyksen johdosta.

Pelaajasiirrot merkittävien pelaajien ja valmentajien kohdalla aiheutti kiistaa pelaajamarkkinoiden pelisäännöistä myös näiden seurojen välillä 1970-luvun alussa. Elon vuorovaikutus muiden paikallisten TUL-seurojen kanssa jäi merkitykseltään vähäiseksi, eikä poliittisen keskusjärjestön taustalla ollut seurojen välisille suhteille paikallisella tasolla suurta merkitystä. KPT ja Elo lähentyivät toisiaan ja tekivät seurafuusion kummankin seuran ajaututtua talousvaikeuksiin 1990-luvun alussa; paikalliskilpailu jalkapallossa kolmen seuran kesken kävi kestävämmäksi, kun samaan aikaan kansallinen taloustilanne heikentyi ja kilpailevia lajeja ja vapaa-ajan tekemistä oli entistä enemmän tarjolla. Yhteistyötä seurat tekivät pelaamalla harjoitusotteluita sekä pyrkimällä yhteistyöelinten kautta vaikuttamaan paikalliseen liikuntapoliittiseen päätöksentekoon harjoitus- ja otteluolosuhteiden parantamiseksi. Jääkiekossa seurojen paikalliskilpailu oli sopuisampaa eikä

suuria kiistoja esiintynyt. Syynä oli KalPan nousu selkeästi kaupungin suurimmaksi ja menestyneimmäksi seuraksi, jonka seurauksena muut seurat pyrkivät toimimaan ensisijaisesti paikallisen lajikulttuurin kehittämiseksi oman seuran edus sijaan. Tästä esimerkkeinä olivat seurafuusiot, joilla pyrittiin turvaamaan KalPan asema kaupungin Sm-liigaan tähtäävänä ja menestyvänä joukkueena.

Tutkimustulokset osoittavat Kuopion jalkapalloseurojen kamppailleen avoimesti toisiaan vastaan samoista taloudellisista resursseista, kun jääkiekossa seurat toimivat yhteistyömallin mukaan hyödyntäen ympäristöään. Jalkapalloseurojen yhteistyö rajoittui yhteisiin toimiin ja näkemyksiin olosuhteiden kehittämisestä. Olosuhdeasia oli paikalliskilpailun ulkopuolinen huoli, joka yhdisti seuroja yli keskusliittorajojen tekemään yhteistyötä. Jalkapallo- ja jääkiekkoseurojen mielestä kaupungin liikuntarakentaminen oli riittämätöntä ajatellen lajien kehittymismahdollisuuksia, ja vuosien 1969–1991 välisenä aikana keskusteluissa olosuhterakentamisesta näkyi vastakkainasettelu kilpaurheilun liikuntapaikkarakentamisen ja kuntourheilun välillä. Lisäksi kaupunki pyrki jakamaan rahoitustaan tasaisesti kasvavan kaupungin tarpeisiin, eikä erityisliikuntapaikoilla, jotka palvelivat ennen kaikkea vain seuroja itseään, nähty suurta prioriteettia resurssien jaossa.

Ilmeistä onkin, ettei menestys automaattisesti perinteisessä ja vahvan paikallisen lajikulttuurin omaavassa jalkapallossa tuonut lisää rahallisia tai tilallisia resursseja, kuten esimerkiksi Itkonen on esittänyt käsitellessään alueellisia liikuntakulttuurien kehityspiirteitä. On mahdollista, että kuopiolaisten jalkapalloseurojen valtakunnallinen menestys heikentämässä seurojen mahdollisuuksia saada jalkapallohalli Kuopioon. Valtuusto ei nähnyt jalkapalloseurojen olosuhteita erityisen kiireellisenä tai tärkeänä mahdollisesti siksi, että menestystä kansallisilla ja kansainvälisillä kilpailuilla oli saavutettu jo vallitsevissa olosuhteissa, ja olosuhteita ei täten ollut kiireellistä kehittää. KuPS saavutti niin aikuisissa kuin junioreissakin mitaleita 1970-luvulla, joten seurojen olosuhteita pidettiin riittävinä seuraohjainten ilmaisemasta huolesta huolimatta.

Jääkiekkoliigoiden tilanne oli erilainen, sillä seurat olivat pudonneet maakuntasarjoihin, joten tekojään hankkiminen oli oletettavasti helpompi perustella kaupungin päättäjille; muualla Suomessa tekojääratojen ja jäähallien rakennus oli ollut samaan aikaan käynnissä. Menestyksen ja harrastajien puute edesauttoi hankkeiden viemistä eteenpäin jääurheilun olosuhteissa. Kokonaisuutena urheilun erikoisseurojen ja kunnallisen urheilutoimen välillä oli ristiriita: seuroilla olivat kilpailulliset tavoitteet, kunnalla kansalaisten liikkumista palvelevat tavoitteet. Ristiriidan vuoksi urheiluseurat kokivat kaupungin tuen olevan riittämätöntä.

Vaikuttamiskeinoja olivat seurojen johtokuntajäsenten vaikuttaminen valtuustossa ja liikuntalautakunnissa, seurojen välisten yhteistyötoimikuntien perustamiset, hankesuunnitelmien esittelyt, ja liikuntapoliittiset kannanotot paikallislehdistössä. Jääkiekon puolella yksittäisten seuraihminen vaikuttaminen yksityisen sektorin kanssa oli tuottoisampaa, mikä näkyi olosuhteiden nopeana kehittymisenä tekojää- ja jäähallihankkeiden myötä jalkapalloväen nojatta valtakunnalliseen suurhallihankkeeseen. Jääkiekon suosion kasvaessa 1980-luvun aikana, KalPassa alkoi ilmetä samankaltaista tyytymättömyyttä paikallisiin olosuhteisiin kuin jalkapallossa vuosikymmentä aiemmin; tilanteen nähtiin heikentävän seuran menestysmahdollisuuksia ja keskeisenä argumenttina oli seuran tekemä nuorisotyö osana yhteiskunnan hyvinvointia. Kaupungin valtuuston poliittisella jakaumalla ei ollut vaikutusta seura-avustusten jakautumisessa tarkastelujaksolla, vaan seurojen toiminnallisuus ja harrastajien määrä korreloi tasaisesti myönnettyihin avustusmäärärahoihin. Liikuntalain myötä perusteet muuttuivat, mikä entisestään selkeytti avustusten myöntämisperusteita.

Sekä jalkapallon että jääkiekon olosuhteet kehittyvät tarkastelujaksolla, vaikka jalkapalloseurojen mielestä hankkeet etenivät hitaasti vaikuttaen negatiivisesti seuratoimintaan. Jalkapallokenttien nurmi- ja hiekkakenttien määrä lisääntyi, talviharjoitteluun syntyi kaksi kuplahallia sekä tarkastelujakson lopussa palloiluhalli. Väinölänniemen stadionille seurat saivat valaistuksen, nurmiremontin ja katsomorakennuksen mutta hankkeet toteutettiin pitkälti yleisurheilijoiden myötävaikutuksesta. Jalkapalloseurat keskittivät huomionsa suurhallin saamiseksi yhteistyössä valtion ja SPL:n ja kaupungin kanssa, mikä osoittautui tehottomaksi ratkaisuksi. Päätös hallin rakentamisesta viipyi valtion virkamieskoneistossa ja kaupungissa oli kiistaa hallin sijoituspaikasta Puijon ja koulupuiston välillä. Seurat pyrkivät rakentamaan suurhallia myöhemmin jääkiekkoilijoiden osakeyhtiömallilla mutta hanke oli myöhässä. Jalkapalloseurojen piiristä puuttui määrätietoista hankejohtamista sekä verkostoja asioiden eteenpäin viemiseksi, jonka lisäksi seurojen keskinäinen paikalliskilpailu vei huomiota muihin asioihin. Tehokkaaksi keinoksi osoittautui yhteistoiminta valtuustossa, kun jalkapalloseurat saivat valtuustokaudeksi 1981–84 seitsemän valtuutettua; kyseisellä valtuustokaudella hallin rakentamisesta saatiin periaatepäätös. Jääkiekkoseurojen olosuhteissa tapahtui kehitystä tekojääradan ja jäähallin rakentamisen myötä, lisäksi kaupunkiin rakennettiin useita jääkiekkokaukaloita eri kaupunginosiin. Jääkiekkoseurat toimivat tehokkaasti olosuhdeasiassa perustamalla uudenlaisen yksityistä ja julkista rahoitusta yhdistävän jäähalli oy:n, joka nopeutti jäähallin saamista kaupunkiin. Talouden näkökulmasta seuroja edesauttoi ohjauspalkkiojärjestelmän luonti juniorityötä ja valmentajien toimintaa varten.

Kenttävuokrien poisto helpotti myös seurojen taloudellisia toimintaedellytyksiä. Valtuustossa harjoitettiin 1970-luvulla kuntourheilua suosivaa urheilurakentamista, jossa rakennettiin verovaroin erityisesti kuntoratoja sekä yleisesti useita lajeja hyödyttäviä ratkaisuja; tekojää ja keilahalli olivat ainoat lajiin suoraan kohdennettuja ratkaisuja.

5 Kuopiolaisen jalkapallon ja jääkiekon kehitys vuosina 1969–1991

Kuopiolaisen jalkapallon ja jääkiekon historiassa voidaan seuratoiminnan muutosten, edustusjoukkueiden kilpailullisen menestyksen ja paikalliskilpailun näkökulmasta erottaa kolme murroskautta. Vuosien 1969–1977 välisenä aikana KuPS saavutti erinomaista menetystä valtakunnallisesti, mutta se sai ensin Elosta ja sen jälkeen KPT:sta paikalliskilpailijan. Paikalliskilpailu synnytti pelaajamarkkinat nostaten pelaajakorvauksia, minkä lisäksi talousalueen väestölliset ja taloudelliset resurssit jaettiin uudelleen. Kaupungin kasvu takasi pelaajien ja seuratoimijoiden riittävyyden, samoin potentiaalinen katsojien ja liike-elämän tukijoiden määrä lisääntyi. Seurojen yhteistoiminnassa ilmeni vaikeuksia olosuhdeasioita lukuun ottamatta, syynä olivat seurojen pitkät perinteet sekä alueen vahva lajikulttuuri. Seuroista KuPS ja KPT alkoivat eriyttää työnjakoaan jakamalla vastuualueita johtokunnan jäsenten välillä perustaen erilaisia jaoksia ja valiokuntia, mitkä koordinoivat esimerkiksi varainhankintaa ja nuorisotoimintaa. Seurojen taloudessa merkittävä rooli vapaaehtoistyöllä ja pääsylipputuloilla, mutta seurat aloittivat bingoliiketoiminnan lisätäkseen tulojaan. Johtokunnissa vaikuttaneilla henkilöillä oli usein verkostoja paikalliseen liike-elämään, mikä mahdollisti seuran pelaajille työpaikkojen hankkimisen sekä suoran taloudellisen tuen. KuPS:n ja KPT:n budjetit alkoivat kasvaa pelaajamarkkinoiden syntymisen ja lajin yleisen ammattimaistumisen myötä.

Seurat alkoivat asettaa itselleen selkeitä kilpailullisia tavoitteita, joihin KuPS ylsi hyvin, KPT, Elo ja KalPa eivät saavuttaneet useinkaan itselleen asettamiaan sijoitustavoitteita. KuPS:n menestyksen taustalla oli seuran tasapainoinen taloustilanne, vahva paikallinen lajikulttuuri sekä laadukas junioritoiminta. Kansallisessa jalkapalloilussa seurojen talous ei mahdollistanut suuria siirtomarkkinoita, jolloin KuPS:n oli mahdollista pitää edustusjoukkue kasassa tukeutuen juniorituotantonsa kasvatteihin. Ajanjaksolla seurat pyrkivät kehittämään valmennus- ja junioritoimintaansa, jossa jalkapallovalmentajat hakivat oppia ulkomailta ja valmennus alkoi asteittain tieteellistyä. KPT:ssa tehtiin päätös päätoimisen valmentajan palkkaamisesta kaudella 1972, mikä oli kotimaisessa jalkapallossa harvinaisuus. KuPS:n valta-asema kaupungin sisäisessä juniiori- ja nappulatoiminnassa haastettiin KPT:n ja Elon aloittaessa omat nappulatoimintansa. KuPS säilyi suurimpana seurana jäsenmääriensä puolesta, mutta KPT kasvoi edustusjoukkueen hyvän menestyksen ansiosta ja seuran nuorisosaostion aktiivisen toiminnan seurauksena, Elon asema kaupungin kolmanneksi suurimpana seurana vakiintui. Jääkiekko oli jalkapalloon verrattuna pienempi laji seurojen suosion ja talouden mittareilla, sillä lajikulttuuri oli nuorempaa ja kaupungin harjoitusolosuhteet heikkomat. KalPa nousi yksin kaupungin jääkiekon johtavaksi seuraksi

pääsemällä 2.divisioonaan kaudella 1975, eikä tämän jälkeen avointa paikalliskilpailua jääkiekossa esiintynyt. KalPa pyrki tuomaan lajikulttuuria kaupunkiin hankkimalla valmentajia Etelä-Suomen kiekkokeskuksista panostaen junioritoimintaansa.

Vuodet 1978–1983 olivat jalkapallo- ja jääkiekkoseuroille muutoksen aikaa, jolloin paikalliskilpailun kausi oli kiivaimmillaan ja seuraorganisaatiot muuttuivat osittain liiketoiminnallisiksi. KuPS:n ja KPT:n keskinäinen valtasuhde muuttui KPT:n noustessa edustusjoukkueetasolla KuPS:n ohi, minkä lisäksi Elo nousi kolmanneksi kuopiolaiseksi mestaruussarjajoukkueeksi kaudeksi 1982. KuPS:n ja KPT:n työnjako muuttui seurojen palkatessa itselleen päätoimiset toiminnanjohtajat, joiden tehtävänä oli ensisijaisesti hankkia seuralle lisää rahoitusta liike-elämältä. KuPS:n organisaatiomuutokset painottuivat junioritoiminnan uudistamiseen ja ensimmäisen päätoimisen valmentajan palkkaamiseen, sen sijaan KPT loi pidemmälle eriytetyn seuraorganisaation, joka koostui useista päätoimisista työntekijöistä tarkkoine työnkuvauksineen. KuPS ja KPT aloittivat riskipitoisemman liiketoiminnan, jota KPT jatkoi KuPS:aa pidemmälle saavuttaen ensimmäisinä vuosina hyviä taloudellisia tuloksia. Seurojen budjetit kasvoivat voimakkaasti, sillä pelaajakorvaukset ja karanteenimaksut kasvoivat edelleen niin valtakunnallisesti kuin paikallisesti. Pääsylipputulot ja talkootyö pysyivät osana seurataloutta, mutta liike-elämältä saadun tuen määrä kasvoi, jolloin menetyksestä ja julkisuudesta tuli välttämätön edellytys tuen saamiseksi.

Jalkapalloseurat velkaantuivat paikalliskilpailun ja liiketoiminnallisten tappioiden vuoksi, minkä lisäksi lajin yleisömäärät kääntyivät laskuun. Kuopiossa jalkapallon kolmen seuran paikalliskilpailu heikensi kaikkien menestysmahdollisuuksia, sillä toimintaympäristön resurssit eivät riittäneet kaikille seuroille. Katsojamäärät hajaantuivat, liike-elämän tuki oli saavuttanut rajansa ja liiketoiminnan tuotot eivät kyenneet kannattelemaan yksin seurojen taloutta. Seurat pyrkivät toimimaan kuin ammattimaiset julkisuus-markkinalliset seurat, mutta ajoitus oli väärä sekä alueen kantokyky riittämätön. Seurat halusivat 1970-luvun malliin jatkaa avointa kilpailua toisiaan vastaan, sillä ne uskoivat tilaa olevan aikaisempaan malliin kaikille seuroille. Todellisuudessa kansallisessa jalkapallossa menestyminen 1980-luvulla olisi vaatinut rahoituksen ja seuratoiminnan keskittämistä Kuopion kokoisella talousalueella yhteen tai kahteen seuraan tai vaatinut laajamittaisempaa yhteistyötä seurojen välillä. Pitkät perinteet ja vahvat seuraidentiteetit yhdessä kohtalaisen menestyksen kanssa saivat seurat jatkamaan velkaantumisen tiellä, jolloin myöhemmin edessä oli toimintojen alasajo. Riskien kasvaessa KuPS ja KalPa olivat irrottaneet junioritoiminnan edustusjoukkueiden toiminnasta.

Jääkiekossa KalPa nousi 1.divisioonaan ja jäähallin valmistumisen myötä harjoitusolosuhteet kohenivat mahdollistaen seuran kasvamisen. KalPa muutti strategiansa junioritoiminnasta edustusjoukkuepainotteiseksi, pelaajia ja valmentajia hankittiin runsaasti Kuopion ulkopuolelta. Pelaajat olivat kummassakin lajissa edelleen Kuopiossa amatöörejä. Tutkimuksen perusteella Kuopion tapaus osoittaa modernien harjoitusolosuhteiden suuren merkityksen lajikulttuurin kehittymiselle. Jäähallin myötä jääkiekkoa pystyttiin pelaamaan huippuolosuhteissa ympäri vuoden, mikä teki lajista suosittua samaan aikaan jalkapalloilijoiden harjoittellessa heikoissa olosuhteissa. Jäähalli ei ainoastaan nostanut harrastaja- ja katsojamääriä, vaan mahdollisti laadukkaiden pelaajien hankkimisen taloudellisilla panostuksilla edustusjoukkueeseen, mistä syntyi vuosia kestänyt menestymisen kierre. Jääkiekon pelillinen taso nousi, markkinointimahdollisuudet lisääntyivät sekä ihmisten viihtyvyys parani jäähallin myötä; jalkapallossa seurat kärsivät olosuhteistaan menettäen katsojia.

Jääkiekon harrastaja- ja katsojamäärien nousua Kuopiossa ohuesta lajikulttuurista huolimatta selittänee lajin suurempi valtakunnallinen suosio sekä suurempi kaupallistumisen taso sekä pitkä talvikausi, mikä sai myös kuopiolaiset innostumaan lajista. Tutkimus ei ota kantaa kansallisen jalkapallon suosion tekijöihin, mutta esimerkiksi heikko kansainvälinen menestys, mestaruussarjan heikommat otteluolosuhteet, kansainvälisen huippujalkapallon televisioinnin lisääntyminen sekä kesäaikaiset vaihtoehtoiset vapaa-ajanviettotavat nousivat sanomalehdissä ja osassa tutkimuskirjallisuutta syiksi myös kuopiolaisen jalkapallon ongelmien taustalla. Ilmiön tueksi olisi hyödyllistä saada lisää akateemista tutkimusta, jolloin kansallisen lajikehityksen ja -suosion tekijöitä voitaisiin ymmärtää entistä laajemmin ja monipuolisemmin.

Vuosia 1984–1991 leimasi jalkapalloseurojen talousvaikeudet ja jääkiekon nousu Kuopion suosituimmaksi palloilulajiksi. KuPS:n menestys seuroista parhaiten ja seuran toiminta laajeni yhteistyösopimuksella lentopalloseura Kuopiovolleyn kanssa, minkä lisäksi seura alkoi tehdä pelaajayhteistyötä Kings:n suuntaan tavoitteenaan pelaajakehityksen parantaminen. KuPS:n menestystä ei pidetty katsojien mielestä riittävänä, sillä yleisökeskiarvot laskivat ja heikentynyt talous ei mahdollistanut enää paluuta 1970-luvun tapaan mitalikantaan. KPT ajautui taloudellisiin vaikeuksiin, sillä seuran urheilutoiminta oli velkaantunut liian kalliiden pelaajasopimusten sekä heikentyneiden katsojamäärien myötä. KPT:n liiketoiminnan riskit realisoituivat, mikä pakotti seuran luopumaan asteittain liiketoiminnoistaan ja pitkälle eriytetystä seuraorganisaation työnjaostaan; toimenpiteet näkyivät putoamisena mestaruussarjasta, sillä seura nojasi ostopelaajiin

eikä uusia edullisempia riittävän laadukkaita pelaajia saatu hankittua. Pitkälle eriytetty työnjako vähensi vapaaehtoistyön määrää ja lisäsi kustannuksia enemmän kuin työnjaolla saavutettiin. Elo saavutti tavoitteensa paremmin kuin 1970-luvun aikana, sillä seura kykeni uudistamaan organisaation palkkaamalla toiminnanjohtajan sekä aloittamalla uudelleen junioritoiminnan ja menestymällä hyvin tavoitteisiinsa nähden 1. divisioonassa. Elon talous nojasi bingoimintaan ja seuran puheenjohtajan henkilökohtaisiin rahoituskanaviin, minkä vuoksi puheenjohtajaa vastaan nostetut rikossyytteet lopettivat Elon rahoituksen ja toiminnan kaudella 1990. Elo ja KPT fuusioituivat FC Kuopiksi vuonna 1991, sillä kummallakaan seuralla ei ollut enää taloudellisia edellytyksiä jatkaa itsenäisinä toimijoina. Pelaajat olivat edelleen amatöörejä, eikä tavoitteena olleeseen puoliammattilaisuuteen ollut mahdollista siirtyä, sillä tuloja seuroilla ei ollut riittävästi menoihin nähden. Aikaisempaa heikomman menestyksen ja kilpailevien lajien nousun myötä yleisömäärät jalkapallossa olivat kääntyneet laskuun, mikä lisäksi kilpailu sponsorirahoista oli kiristynyt erityisesti jääkiekon kanssa heikentäen jalkapalloseurojen mahdollisuuksia pelaajahankintoihin ja organisaatioidensa kehittämiseen.

Jääkiekossa KalPan organisaatio kasvoi ja se asetti tavoitteekseen nousun Sm-liigaan saavuttaen tavoitteensa. Seura jakaantui useaan eri yhdistykseen, jossa eri yksiköillä oli omat taloutensa ja päätoimiset vastuuhenkilöt. Työnjako eriytyi varainhankinnan ja junioritoimen osalta edustusjoukkueen ollessa ylimmän juniori-ikäluokan kanssa oma yksikkönsä. Sm-liigaan nousun myötä pääosin ostopelaajista koostuneen joukkueen pelaajat olivat ammattilaisia tai puoliammattilaisia ja seuralla oli päätoiminen valmentaja. Pelaajahankintoja seura rahoitti yksityisellä rahoituksella pelaajapörssin kautta, jonka lisäksi seuran taloudessa sponsorituki yhdessä kasvaneiden pääsylipputulojen kanssa oli keskeinen. Ostopelaajiin nojautuminen kuitenkin tarkoitti urheilupuolen alijäämäisyyttä, minkä vuoksi 1990-luvun alun hyvästä urheilullisesta menestyksestä huolimatta seura oli velkaantunut.

Jalkapalloseurojen kesken yhteistoiminta kulmineitui yhteistyöhön paikallisten ottelu- ja harjoitusolosuhteiden parantamiseksi. Muilta osin yhteistoimintaa ei juuri esiintynyt, vaan seurat kävivät avoimesti kilpailua toisiaan vastaan. Paikalliskilpailun kausi alkoi vuonna 1969, jolloin kahden vuoden ajan KuPS ja Elo pelasivat yhtäaikaaisesti mestaruussarjassa. Seurat tekivät yhteistyötä tiedonvaihdon sekä ottelutapahtumien järjestämisen ja pääsylippujen hintojen suhteen, ainoastaan pelaajasiirroissa esiintyi keskustelua paikallisen siirtomarkkinoiden rahankäytöstä. Elo oli selvästi KuPS:aa pienempi seura ja sen heikompi menestys ei luonut uhkaa KuPS:lla, minkä vuoksi todellista paikalliskilpailua katsojista ja liike-elämän tuesta ei esiintynyt. KuPS:n ja KPT:n

paikalliskilpailu oli voimakkaampaa, sillä KPT kykeni edustusjoukkueen menestyksellään avoimesti haastamaan KuPS:n. Seurojen välinen yhteistyö oli heikkoa, eikä lippujen hinnoista, pelaajasiirroista tai harjoitusotteluista päästy pitkäkestoisiin sopimuksiin, vaan yritykset kaatuivat toistuvasti. Seurat kilpailivat avoimesti kaupungin liike-elämän tuesta, katsojista ja junioripelaajista kummankin ollessa mestaruussarjataso joukkueita. Jääkiekossa ei esiintynyt paikalliskilpailua seurojen kesken, sillä paikalliset seurat pyrkivät yhteistyössä kehittämään paikallista lajikulttuuria KalPan eduksi erilaisin yhteistyösopimuksin ja seurafuusioin. Menestys keskitettiin tietoisesti KalPalle, jalkapallossa sen sijaan seurat haastoivat toisensa menestyksestä avoimesti kilpaillen samoista resursseista.

Paikalliskilpailulla oli useita vaikutuksia seuroille, ennen kaikkea niiden taloudelliselle toiminnalle. Katsojamäärät hajaantuivat seurojen kesken, mikä vähensi niiden saamia pääsylipputuloina paikallisotteluita lukuun ottamatta. Jalkapallossa kolmen seuran kilpaillessa yritysten sponsorituloista tuki hajaantui usealle seuralle, mikä heikensi kaikkien seurojen taloustilannetta paikallisen liike-elämän tuen määrän ollessa rajallinen hyödyke katsojakunnan tavoin. Liiketoiminnassa kilpailu asiakkaista vähensi seurojen tuottoja, esimerkiksi bingo- ja squashtoiminnassa esiintynyt kilpailu asiakkaista merkitsi toiminnan loppumista ja bingotoiminnan tuottojen vähentymistä.

Paikallisesti merkittävää oli kilpailu pelaajista erityisesti edustusjoukkueetasolla, minkä seurauksena pelaajat kykenivät kilpailuttamaan sopimuksiaan seurojen välillä. Seurauksena oli paikallisten pelaajasiirtomarkkinoiden synty, jossa yksittäisen pelaajan hinta nousi suureksi johtaen osaltaan seurojen velkaantumiseen. Paikalliskilpailun voidaan sanoa hyödyttäneen seuroja junioritoiminnan suhteen, sillä kolmen seuran nuorisotoiminta pakotti seurojen juniorityön olemaan laadukasta. Samalla se mahdollisti useammalle nuorelle mahdollisuuden päästä pelaamaan jalkapalloa edustusjoukkueetasolle omassa kotikaupungissaan. Pelaajasiirtojen lisääntyminen ja ulkomaalaisten pelaajien hankinnat 1980-luvun alussa heikensi kuitenkin nuorten pelaajien nousumahdollisuuksia edustusjoukkueisiin. Paikalliskilpailu rikastutti lajikulttuuria, esimerkiksi edustusjoukkueiden väliset paikallisottelut olivat suosittuja 1980-luvun puoliväliin saakka saaden runsaasti mediajulkisuutta sekä luoden kannattajakulttuuria, mutta jakautuminen kahteen – Kuopiossa jopa kolmeen leiriin ei hyödyttänyt 1980-luvun julkisuus-markkinallisessa toiminnassa seuroja 1970-luvun tapaan, koska talussektorin painoarvo oli kasvanut ja resurssit olivat laadukkaiden pelaajien ja rahoituksen suhteen rajalliset.

Jalkapallo- ja jääkiekkoseurat pyrkivät aktiivisesti vaikuttamaan paikalliseen liikuntapolitiikkaan harjoitusolosuhteidensa parantamiseksi. Jalkapalloseurojen tavoitteena oli saada kaupunkiin ympärivuotisen sisäharjoittelun mahdollistava suurhalli, jääkiekkoseurat tavoittelivat tekojäärataa ja sen päälle rakennettavaa jäähallia. Jalkapalloseurat pyrkivät vaikuttamaan liikuntapaikkarakentamiseen perustamalla seurojen yhteisiä komiteoita, vaikuttamalla paikallislehden välityksellä sekä seurojen johtokuntien jäsenten suoralla toiminnalla valtuustossa ja liikuntalautakunnassa. Lisäksi seurat järjestivät mielenilmauksia ja luovuttivat kannanottoja valtuustolle.

Jalkapalloseurojen hyvä urheilullinen menestys ei tutkimuksen mukaan taannut nopeaa olosuhteiden kehittymistä, sillä päättäjien mukaan vallitsevilla olosuhteilla seurat olivat aikaisemminkin kyenneet saavuttamaan kelvollista menestystä. Taustalla vaikutti kaupungin kasvun myötä useat kaupunkirakentamisen hankkeet, mitkä menivät urheilupaikkarakentamisen edelle. Lisäksi liikuntapaikkarakentamisessa tuettiin aikakauden liikuntakulttuurille tyypillisesti kuntourheilua, minkä vuoksi jalkapalloseurojen hankkeet olivat sidottu esimerkiksi yhteiseen rakennusohjelmiin yleisurheilijoiden kanssa tai rahoituspäätöksissä suosittiin seurojen ulkopuolista liikuntapaikkarakentamista. Seurojen keskinäinen paikalliskilpailu ja nojautuminen valtakunnalliseen hintavaan suurhallihankkeeseen hidastivat suurhallin rakentamista, minkä lisäksi paikallispolitiikassa vallitsi erimielisyyksiä hallin sijoituspaikasta kaupungissa. Jääkiekkoseurat vaikuttivat jalkapalloseurojen tavoin valtuustoon median ja yhteistyökomiteoiden kautta. Merkittävin edistystekijä jäähallin nopealle rakentamiselle oli Jäähalli Oy:n perustamisen omatoimisesti yksityistä rahoitusta ja lainantakauksia keräämällä seuran johtokunnan sisäisten kontaktiverkostojen kautta, jolloin projekti ei ollut sidottu kaupungin liikuntapaikkasuunnitelmaan tai valtakunnalliseen rahoitukseen kuten suurhallin tapauksessa. Jääkiekon olosuhterakentamisen kohdalla vaikutti positiivisesti olosuhteiden heikko tila, sillä kaupungissa ei ollut ainuttakaan tekojäättä tai kaukaloa.

Jalkapalloseurat kykenivät vaikuttamaan olosuhterakentamiseen parhaiten 1980-luvun alussa, jolloin useiden seurojen johtokunnassa toimineiden valtuutettujen toiminnalla palloiluhallin rakentamiseksi saatiin rakennuspäätös. Lisäksi kaupunkiin rakennettiin tutkimuksen tarkastelujaksolla useita nurmikenttiä, Väinölänniemen stadion valaistiin ja katsomotiloja kohennettiin sekä seurat vapautettiin kenttävuokrista ja otteluveroista. Lisäksi seurat saivat ohjaajapalkkioita nuorisotoiminnan kustannuksiin sekä erilaisia matka-avustuksia. Talviharjoitteluolosuhteet olivat kuitenkin heikot aina kuplahallin valmistumiseen vuonna 1983,

mikä vaikutti osaltaan jalkapallon suosion heikkenemiseen nuorison keskuudessa, sillä uusi jäähalli veti harrastajia jääkiekon pariin talviaikaan. Suomessa jalkapallohalleja valmistui 1970- ja 80-luvuilla suurimpiin kaupunkeihin, mikä saattoi heikentää kuopiolaisten junioreiden ja edustusjoukkueiden menestysmahdollisuuksia. Olosuhteet olivat kuitenkin vain yksi tekijä menestyksen heikentymisessä, eikä väestöllisiä, lajikulttuurisia tai taloudellisia tekijöitä voida sivuuttaa. Esimerkiksi juniorit menestyivät puutteellista olosuhteista huolimatta jalkapallossa edelleen valtakunnallisesti hyvin.

Seurojen keskusjärjestötaustoilla ei ollut vaikutusta liikuntapaikkarakentamisessa tai niille myönnettyihin kaupungin toiminta-avustuksiin. Vasemmisto- tai oikeistoenemmistöinen valtuusto myönsi avustuksia tasa-arvoisesti perustuen seurojen hakemuksissa ilmenneisiin tietoihin jäsenmäärästä ja toiminnan laajuudesta, lisäksi edustusjoukkueiden sarjataso korreloi myönnettyjen avustusten määrään. Kuopiossa ei jalkapallossa tai jääkiekossa ollut valtakunnallisesti merkittävästi menestyntä TUL:oon kuuluvaa seuraa, mikä osaltaan vähensi entisestään vastakkainasettelua TUL:oon kuuluvien ja siihen kuulumattomien seurojen välillä. Seurojen johtokunnat muodostuivat kuitenkin poliittisten taustojen mukaan; KuPS:n, KalPa:n ja KPT:n johtokunnassa istui perinteisiin porvarillisiin puolueisiin kuuluneita henkilöitä, Elon ja TeeKoon johtokuntaan kuuluessa enemmän sosialidemokraatteja. Seurojen johtokuntatason toiminnassa tai mediassa ei näkynyt politiikka, eikä se ollut merkittävässä roolissa seurojen välisissä suhteissa. Elon kohdalla TUL:n seurojen yhteistoiminta oli aktiivista, mutta tarkoituksena oli aatteen sijasta edesauttaa urheilutoiminnan kehittymistä.

Jalkapalloseurojen menestyksen taustalla 1970-luvulta aina 1980-luvun alkuun saakka oli useita tekijöitä. Kuopion vahvan jalkapallon lajikulttuurin sekä väestönkasvun myötä kaikille seuroille riitti harrastajia sekä seuratyöntekijöitä. Kasvun myötä kaupungin olosuhteet kehittyivät myönteisemmäksi yritysälämälle, joka pystyi osallistumaan seurojen taloudelliseen tukemiseen. Kasvun käänköpuolena oli liikuntapaikkarakentamisen hidastuminen, sillä rakennushankkeiden haluttiin hyödyttävän urheiluseurojen lisäksi kaikkia kaupunkilaisia. Toisaalta kasvu teki mahdolliseksi kasvaneet verotulot ja olosuhteiden rakentamisen, sillä pelkästään seurojen omalla rahoituksella palloiluhallia tai jäähallia ei olisi ollut mahdollista toteuttaa.

Kuopion vahva jalkapallon lajikulttuuri ja erityisesti junioritoiminnan valmennusosaaminen ja aktiiviset nuorisajaostot paransivat seurojen menestystä, sillä kaupungin seuroihin oli tarjolla runsaasti nuorissa ikäluokissa hyvin menestyneitä pelaajia. Lisäksi pitkän lajiperinteen myötä

seuroilla oli runsaasti valmennustietoutta ja vapaaehtoista työvoimaa, mikä oli välttämätöntä menestymiselle. Lajikulttuurin puute ei itsessään tehnyt menestystä mahdottomaksi, sillä jääkiekossa ulkopuolelta hankitut pelaajat ja valmennusosaaminen toivat kilpailullista menestystä, mutta käänköpuolena olivat sen suuremmat kustannukset, mikä johti pitkällä aikavälillä myös KalPan velkaantumiseen. Tutkimuksen mukaan lajikulttuuri vaatii taakseen pitkäaikaista seuratoimintaa, eivätkä ostamalla luodut joukkueet ole pitkällä aikavälillä taloudellisesti kestäväällä pohjalla ilman suuria pääomia. Lajikulttuurin juutuessa alueelle se mahdollistaa seurojen toimintakuntoisuuden myös heikompina aikoina, kun laji on tullut ihmisille tutuksi ja seura koetaan säilyttämisen arvoiseksi katsojien, yritysten ja seuratoimijoiden integroitua mukaan toimintaan.

Jääkiekon menestymisen ja koko paikallisen lajikulttuurin kehittymisen kannalta elinehto oli tekojääradan, jäähallin ja lähiökaukaloiden valmistumiset, sillä ilman riittäviä olosuhteita edustusjoukkueen olisi ollut mahdotonta menestyä ja saada lajin suosiota kaupungissa kasvamaan. KalPan menestyksen taustalla oli selkeä suunnitelmallisuus ja taloudellinen riskinotto, jolla jääkiekon lajikulttuuri juurrutettiin Kuopioon ulkopuolisella sekä laadukkaalla pelaaja- ja valmennusosaamisella hyödyntäen moderneja harjoitusolosuhteita. Seuran johdossa oli riittävät liiketoiminnalliset verkostot omaavia toimijoita, joiden avulla seuran rahoitus turvattiin ja olosuhteita kohennettiin. Lisäksi paikalliskilpailun puuttuminen oli KalPan etu, jolloin sen oli mahdollista saada yksin taakseen kaikki paikalliset taloudelliset resurssit, eikä kilpailua pelaajista tai katsojista esiintynyt. Laadukkaat olosuhteet ja osaava seurajohtaminen olivat keskeisiä paikallisia elementtejä uuden seuran nostamisessa valtakunnalliselle huipulle.

Tutkimuksen perusteella kuopiolaiset jalkapallon ja jääkiekon edustusseurat kehittyivät vuosien 1969–1991 välisenä aikana toimintatavoiltaan asteittain kohti julkisuus-markkinallista seuratyyppeä, jossa seuratoiminta muuttui työnjaon, talouden sekä edustus- ja junioritoiminnan osalta ammattimaisempaan suuntaan. Seurojen kehitystarkastelu osoittaa, ettei Itkosen tarjoama viitekehys seuratyypologiasta sovi suoraan sellaisenaan seurojen muutosprosessin tarkasteluun, sillä eri seuratyyppeihin liitetyt ominaisuudet kehittyivät eri tahtiin. Lisäksi saman seuran toiminnassa oli samanaikaisesti piirteitä sekä julkisuus-markkinallisen että kilpailullis-kasvatuksellisen seuran ominaisuuksista. Tutkimus vahvistaa Ilmanen esittämää näkemystä siitä, että Itkosen seuratyypologia ja kausijakoisuus on väljä yleistystä vallinneista liikuntakulttuurin kehityspiirteistä, sillä eri toiminnan kaudet lomittuvat toisiinsa⁴⁷³. Tutkimus Kuopiosta osoittaa, että paikallisella tasolla

⁴⁷³ Ilmanen 2011, 65–66.

saman lajin sisällä seurojen sisällä oli erilaisia strategioita ja tavoitteita toiminnan ammattimaistumisen suhteen.

Kuopion jalkapallossa 1970-luvulla KPT:n palkkaama päätoimien valmennus ja paikalliset pelaajamarkkinat sekä johtokunnassa toimineet kaupallisia verkostoja omanneet ihmiset edustivat Itkosen 1980-luvun tyypilliselle seuralle kuuluneita ominaisuuksia. Seurat olivat jalkapallon erikoisseuroja, joten toiminta ohjautui koko tarkastelujakson urheilullisista tavoitteista, minkä lisäksi seurojen johtokunta asetti menestystavoitteita. Seuratypologian mukaan jalkapalloseurat olivat työnjaon ja talouden suhteen vähemmän ammattimaistuneita, urheilutoimen suhteen kehitys oli alkanut jo 1970-luvun alkuvuosina Kuopion kontekstissa. Jalkapalloseurojen kehityksen tarkastelu osoittaa, että seurat pyrkivät 1970-luvun viimeisinä vuosina siirtymään työnjaoltaan ja taloudeltaan julkisuus-markkinallisiksi seuroiksi, mutta lajin ammattimaistuminen ja toimintaympäristö eivät mahdollistaneet ongelmattomaa muutosta. Seurojen kehityksen kannalta ongelma oli juuri siirtymisessä kohti liiketoiminnallisuutta, jossa toiminnan rahoituksen oli perustuttava riittävään paikalliseen liike-elämän tukeen, lisääntyneeseen näkyvyyteen ja lipputuloihin sekä taloudelliseen riskinottoon. Rahan ja liikkuvuuden lisääntyminen jalkapallossa oli ennen kaikkea 1970-luvulla hyvin menestyneelle KuPS:lla haaste, eikä seura kyennyt siirtämään menestystään 1980-luvulle.

KuPS rakensi vahvan junioritoiminnan päälle ammattimaiseen toimintaan pyrkivän seuraorganisaation ja vähäistä liiketoimintaa; KPT vieläkin eriytetymmän taloudellisiin riskeihin perustuvan edustusjoukkueen ja organisaation. Siirtymävaiheessa vahvemman junioritoiminnan omannut ja pienemmillä liiketoiminnallisilla riskeillä toiminut KuPS kykeni jatkamaan toimintaansa, KPT:n suuremmat riskit pelaajahankinnoissa ja liiketoiminnoissa johtivat seuran toiminnan fuusioitumiseen Elon kanssa. Muutoksista huolimatta paikalliskilpailun tilanteessa kumpikaan seura ei kyennyt viemään toimintaa taloudellisesti kannattavalle pohjalle, sillä toimintaympäristön resurssit eivät olleet riittäviä. KPT:n ongelmaksi muodostui myös puutteellinen seurajohtaminen, jossa liiketoiminnallinen organisaatio oli tehoton ja kustannuksiltaan ylimitoitettu erityisesti pelaajapalkkioiden määrien suhteen. Lisäksi toiminnan ajoitus oli epäonnekas, sillä paikalliskilpailu oli kiristynyt entisestään. KPT:n talousvaikeuksien takana oli tutkimuksen mukaan monta tekijää, joista seuran omat valinnat olivat vain osa. Toimintaympäristö ja kaukotekijät vaikuttivat osaltaan seuran taantumiseen, kun jalkapallon kansallinen ja paikallinen suosio taantui. Jääkiekossa KalPan toiminta kehittyi 1980-luvun aikana jalkapallon seuratoimintaan verrattuna ammattimaisemmaksi. Seuralla oli pitkälle eriytetty työnjako ja pelaajille maksettiin puoli-

ammattilaisten tai ammattilaisten tasoisia korvauksia, minkä lisäksi seurassa oli päätoiminen päävalmentaja. Tuotteistaminen ja markkinointi yhdessä pelaajasijoitusyhtiön kanssa olivat muodostuneet välttämättömäksi osaksi seuran toimintaa. KalPan toiminta ilmentää kansallisen tason jääkiekon seuratoiminnan kehitystä, jossa pidemmälle edennyt kaupallistuminen mahdollisti ja edellytti pääsarjataso pelaaajien olevan vähintään puoliammattilaisia.

Tutkimuksen perusteella paikallisen tason seuratoiminnan lisäksi tilausta olisi tarkastella laajemmin kansallisen jalkapallon ja jääkiekon seuratoiminnan kehitystä vertaillen pitkällä aikavälillä eri paikkakuntien kehitystä toisiinsa. Laajemman tutkimuksen avulla olisi mahdollista löytää lisää seuratoiminnan ammattimaistumisen ja menestykseen tekijöitä, mitkä selittäisivät esimerkiksi kansallisen jalkapalloilun heikompa yleistä suosiota ja ammattimaistumista 1970-luvulta alkaen. Vertaileva tutkimus eri lajien paikkakuntien välillä toisi lisätietoa myös paikalliskilpailun tilanteen tutkimiseen, jolloin sen positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia voitaisiin yleistää kansallisen lajikulttuurin tasolle sekä löytää syitä seurojen yhteistoiminnan onnistumisille tai sen puutteille. Jalkapallon ja jääkiekon suosion selvittämiseksi pelkkien paikallisten lähitekiäjien tarkastelu ei riitä, vaan tutkimus olisi yhdistettävä laajemmin kansalliseen kehitykseen. Esimerkiksi lajiliittojen toiminnan vaikutus edustusseuroihin, pääsarjatasojen kaupallistuminen, TV:n ja muiden medioiden rooli sekä maajoukkueiden menestyksen vaikutukset lajien välisessä kilpailussa olisi ulotettava paikallisen tason tutkimukseen tätä tutkimusta laajemmin. Mielenkiintoista olisi ulottaa tutkimusteemat eri maiden kansallisten lajikulttuurien ja seuratoiminnan sekä ammattilaisuuden kehityksen tarkasteluun esimerkiksi paikkakuntatason vertailevalla tutkimuksella, jolloin olisi mahdollista löytää esimerkiksi kansallisen tason urheilumenestykseen vaikuttavia tekijöitä.

6 LÄHTEET

I Alkuperäislähteet

Sanomalehdet

Kansan Sana (KS), vuosikerrat 1969–1991.
Kupsilainen 1983–1988.
Savo (SA), vuosikerrat 1969–1971.
Savon Sanomat (SS), vuosikerrat 1969–1991.

Arkistolähteet

Suomen Urheiluarkisto, Helsinki.

Suomen Palloliiton vuosikertomukset 1969–1975.
Suomen Työväen Urheiluliiton toimintakertomukset 1919–1939, 1969–1979.

Kuopion kaupunginarkisto, Kuopio.

Liikunta- ja urheilulautakunnan toimintakertomukset 1969–1991.

Haastattelut

Väänänen, Matti, jalkapalloilija, valmentaja, liikunnanopettaja. Kuopiossa 16.4.2011, haastattelijana Janne Tuomenlehto. Aineisto tekijän hallussa. Ks. Tuomenlehto, Janne (2011), Kuopiolainen jalkapallokulttuuri 1970- ja 1980-lukujen alkupuoliskoilla. Historian kandidaatintutkielma, Jyväskylän yliopisto 2011.

II Tutkimuskirjallisuus

Alapuro, Risto (1995), Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933. Porvoo: WSOY.

Alasuutari, Pertti (2011), Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere. Vastapaino 2011.

Arponen, Antti (1984), Elä laakase, naatitaan. Kuopio. Kustannuskiila.

Arponen, Antti (1986), Pohjois-Savon urheilua 80 vuotta. Helsinki: Suomen Valtakunnan Urheiluliitto 1986.

Boberg, Henrik (2004), Mustaa valkoisella. Lähde – historiatieteellinen aikakauskirja, no. 1/2004.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998), Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino 1998.

Ginzburg, Carlo (1996), Johtolankoja. Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista.

Tampere: Tammer-paino.

Heikkinen, Antero (1993), Ihminen historian rakenteissa. Mikrohistorian näkökulmia menneisyyteen. Helsinki: Yliopistopaino.

Heikkinen, Antero (2003), Liikuntahistorian tutkimuksen ja opetuksen kaudet Suomessa. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa (toim.) (2003), Kynäniekkoja, kivinyrkkejä, mäki-matteja. Jyväskylä: Atena, 2003.

Heikkinen, Antero (2007), Jalkapallo, maailma ja Suomi. Teoksessa Itkonen, Hannu & Nevala, Arto (toim.) (2007), Kuningaspelin kentät. Helsinki: Gaudeamus.

Heinilä, Kalevi (1986), Liikuntaseura sosiaalisena organisaationa. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto.

Heinilä, Kalevi & Koski, Pasi (1991), Suomalainen liikuntaseura. Helsinki. Liikuntatieteellinen seura.

Hentilä, Seppo (1984), Suomen työläisurheilun historia II. Hämeenlinna, Karisto 1984.

Hentilä, Seppo (1987), Suomen työläisurheilun historia III. Hämeenlinna, Arvia Karisto Oy 1987.

Hentilä, Seppo (1992), Urheilupolitiikasta liikuntapolitiikkaan. Teoksessa Heikkinen, Antero et al. (toim.) (1992) Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja.

Hirvonen, Juha (2007), Lappeenrannan seudun jalkapalloseurojen talous 1970–1993. Teoksessa Itkonen, Hannu & Nevala, Arto (toim.) (2007), Kuningaspelin kentät. Helsinki: Gaudeamus.

Huttunen, Jouni & Juntunen Mikael (2009), Kilpisydämellä. Kuopio: Offsetpaino Tuovinen.

Ilmanen, Kalervo (1996), Kunnat liikkeellä – kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan murroksessa 1919–1994. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto.

Ilmanen, Kalervo & Itkonen, Hannu (2000), Kansalaisten liikuttajat: kansalaistoimijat ja kunnat liikuntapalvelujen tuottajina Pohjois-Karjalassa. Joensuu : Itä-Suomen lääninhallituksen liikuntatoimi & Pohjois-Karjalan Liikunta (POKALI) ry. : Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, 2000.

Ilmanen, Kalervo & Itkonen, Hannu (2000). Kansalaisten liikuttajat. Kansalaistoimijat ja kunnat liikuntapalvelujen tuottajina Pohjois-Karjalassa. Kiteen Paino Ky, Joensuu.

Ilmanen, Kalervo (2011), Kuhat Kumpulasta: politiikan pyörteistä vesipallon mahtiseuraksi: Uintiseura Kuhat 1956–2011. Helsinki. Uintiseura Kuhat.

Itkonen, Hannu (1992), ”Tarmompa poekija ollaan” – Tutkimus suomalaisen urheiluseuran muutoksesta. Joensuu, Joensuun yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan tutkimuksia 1992.

Itkonen, Hannu (1996), Kenttien kutsu. Tampere, Tammer-Paino 1996.

Itkonen, Hannu & Kortelainen, Jarmo (1999), Rantakentältä maailmalle – Kiteen pesäpallo, lajikulttuuri ja yhteiskunta. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 146, Helsinki.

- Itkonen, Hannu (2007), Jalkapalloilu paikallisena luokka- ja lajikamppailuna. Teoksessa Itkonen, Hannu & Nevala, Arto (toim.) (2007), Kuningaspelin kentät. Helsinki: Gaudeamus.
- Itkonen, Hannu & Ilmanen, Kalervo & Matilainen, Pertti & Jaskari, Liina (2008), Media urheilun tulkkina ja tekijänä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteiden laitos, 2008.
- Kalela, Jorma (2000), Historiantutkimus ja historia. Helsinki. Gaudeamus.
- Karjalainen, Markus & Huttunen, Jouni (2005), Kuopion Palloseura 1923-2004. Kuopio: Kuopion Liikekirjapaino 2005.
- Kervinen, Lassi (2008), Itäsuomalaisen jalkapalloilun kansainvälistyminen 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa. Suomen historian Pro gradu-tutkielma. Joensuun yliopisto.
- Kokkonen, Jouko & Pyykkönen, Teijo (2011), Suomalainen urheilujohtaja. Liikuntatieteellisen seuran Impulssi numero 24/2011. Helsinki. Liikuntatieteellinen seura.
- Kokkonen, Jouko (2015), Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat. Helsinki: Suomen urheilumuseo, 2015.
- Kortelainen, Jarmo (2007), Jalkapallo-Suomen maantiede. Teoksessa Itkonen, Hannu & Nevala, Arto (toim.) (2007), Kuningaspelin kentät. Helsinki: Gaudeamus.
- Koski, Pasi (1990), Liikuntaseurojen yhteistoiminnallisuus ja avoimuus. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia nro 51. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Le Roy Ladurie, Emmanuel (1990), Karnevaalit. Kynttelinpäivästä 1579 Piinaviikolle 1580. Juva: WSOY.
- Levi, Giovanni (1992), Aineeton perintö. Manaajapappi ja talonpoikaisyhteisö 1600-luvun Italiassa. Helsinki: Kirjapaino-osakeyhtiö Like.
- Lindell, Sanna (2007), Kuopion liikuntapaikkarakentaminen 1960–1980. Suomen historian Pro gradu – tutkielma. Joensuun yliopisto.
- Matkaniemi, Tero (2010), Kuopiolainen uinti paikallisena ja kansallisena kansalaistoiminnan ilmiönä: toimijakentän, tavoitteellisuuden ja toimintaympäristön muutokset vuosina 1904-1979. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, 2010.
- Mesikämmen, Jani (2002), Luonnonjäiltä areenoille, intohimosta leipäpuuksi: ammattilaistumisen avaimia suomalaisessa jääkiekossa. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa (toim.) (2002), Lajien synty. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2001–2002. Jyväskylä. Atena, 2002.
- Nevala, Arto & Heinonen, Harri, & Itkonen, Hannu & Korpela, Jukka (2005), Lähtökohtia suomalaisen jalkapallotutkimuksen monipuolistamiselle. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa & Viita, Ossi (toim.) (2005), Taidetta ja tehdasurheilua. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2005. Jyväskylä. Atena, 2005.
- Peltonen, Matti (1999), Mikrohistoriasta. Helsinki. Gaudeamus.

- Peterson, Tomas (1993), Den svengelska modellen: svensk fotboll i omvandling under efterkrigstiden. Arkiv förlag 1993.
- Piironen, Kaija (1982), Sanan valtaa Kallaveden kaupungissa 2. Kuopio: Savon Sanomain Kirjapaino Oy 1982.
- Puustjärvi, Aleks (2002), Kalevan pallo 1979–1999. Suomen historian Pro gradu-tutkielma. Joensuun yliopisto.
- Pänkäläinen, Seppo (1998), Lyhyt johdatus suomalaisen urheilujournalismin ja sen tutkimuksen historiaan. Teoksessa Halmesvirta, Anssi & Roiko-Jokela, Heikki (toim.) (1998), Urheilu, historia ja julkisuus. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1998. Jyväskylä, Atena 1998.
- Rieki, Helena (2005), Kuopion historia 6: Kuopion kaupungin rakennushistoria. Kuopio. Kuopion kaupunki.
- Roiko-Jokela, Heikki (1995), Urheiluhistorian haasteita ja tutkimuskysymyksiä – urheiluseurojen sosiaalisen rakenteen tutkimus. Teoksessa Nevala, Arto (toim.) (1995), Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1995. Helsinki: Suomen urheiluhistoriallinen seura.
- Suodenjoki, Sami (2010), Kuriton suutari ja kiistämisen rajat: työväenliikkeen läpimurto hämäläisessä maalaisyhteisössä 1899–1909. Helsinki. Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Suomen Palloliiton jalkapallokirjat 1951–1992. Helsinki: Suomen Palloliitto.
- Suomen Jääkiekkoliiton Jääkiekkokirjat 1968–1992.
- Tenhunen, Tuomo (2002), Potkupalloa vai vihreän veran shakkia? Mikkeliläinen edustusjalkapalloilu 1970-luvulla. Suomen historian pro gradu – tutkielma, Joensuun yliopisto.
- Tommila, Päiviö et al. (1988a), Suomen lehdistön historia 3: Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Kuopio. Kustannuskiila, 1988.
- Tommila, Päiviö et al. (1988b), Suomen lehdistön historia 1, Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905. Kuopio: Kustannuskiila, 1988.
- Tuomisto, Tero (2002), Puutalokaupunki kasvoi – Näkökulmia Kuopion kaupungin vaiheisiin 1919-2001. Pieksämäki: RT-Print Oy 2002.
- Tuovinen, Jussi (2011), Kuopion Pallotoverit – Koparien tarina. Kopari-Pallo ry. Arsmat Oy 2011.
- Tuunanen, Erkki (1983), Kuopion Palloseura 60 vuotta. Kuopio: Kuopion Palloseura 1983.
- Vasara, Erkki (1992), Liikunta sirpaloituu. Teoksessa Heikkinen, Antero et al. (toim.) (1992) Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja.
- Vasara, Erkki (1992), Miljoonan suomalaisen liike. Teoksessa Heikkinen, Antero et al. (toim.) (1992) Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja.

Vasara, Erkki (1992), Toiminnan ja ohjauksen kilpajuoksu. Teoksessa Heikkinen, Antero et al. (toim.) (1992) Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja.

Vehviläinen, Hanna & Itkonen, Hannu (2009), Mimmiliigasta maailmalle. Tutkimus suomalaisen naisjalkapalloilun muutoksesta. Eura; Euraprint, 2009.

Viitala, Heikki (1974), Satavuotias Kuopion kaupunginvaltuusto. Kuopio. Kuopion kaupunginvaltuuston 100-vuotisjuhlien valmistelutoimikunta 1976.

Vuorio, Kaija (2007), Savossa Savon Sanomat. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy 2007.

Verkkolähteet:

Bosman-päätös (1995)

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:61993CJ0415>, viitattu 18.8.2015.

Porvarillisen työn arkisto: Kansallisen Kokoomuksen keskusarkisto.

<http://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/karttunen-osmo-pekka/>, viitattu 2.9.2015.

Kuopion Kisa-Veikkojen verkkohistoriikki.

<http://kuopionkisaveikot.iwn.fi/historia.php>, viitattu 3.9.2015.

Nordean rahanarvokertoimen laskuri.

<http://www.nordea.fi/henkil%C3%B6asiakkaat/s%C3%A4%C3%A4st%C3%B6t/sijoittaminen/rahanarvonkerroin+laskuri/42717.html>, viitattu 29.9.2015.

7 LIITTEET

Liite 1. Kuopion ja Suomen jalkapallon sekä jääkiekon yleisömäärät 1969–1991.

	KuPS	KPT	Elo	Keski arvo Kpo	Yht. jalkapallo	KalPa	Jalkapallo-paikallispelit	Jalkapallo valtakunnallinen	Jääkiekko valtakunnallinen
1969	3435		2896	3166	6331	321	5784	2993	3706
1970	2248	434	1518	1400	4200		2874	2849	4403
1971	2803	1135	593	1510	4531			2756	4054
1972	3206	2238	266	1903	5710		4469	2403	4130
1973	2607	2696		2652	5303		4973	2367	3735
1974	2933	1740	174	1616	4847		4915	2405	4231
1975	2832	2725	294	1950	5851	245	4411	2527	3921
1976	2814	1351	214	1460	4379	428	3600	1948	4164
1977	2935	878	188	1334	4001	343		1924	4224
1978	2087	4335		3211	6422	254	4953	1412	4284
1979	3079	2336	104	1840	5519	739	4266	2321	3959
1980	2177	2214	293	1562	4684	1829	3686		4284
1981	2541	3306	726	2191	6573	2029	5859	2491	4046
1982	1913	2380	1100	1798	5393	2542	2633	1942	4052
1983	1694	2144	223	1354	4061	2310	3828	1965	3724
1984	2321	1749	486	1519	4556	2933	2335	2294	3838
1985	2234	1382	356	1324	3972	3553	3172	2382	4399
1986	2979	1178	258	1472	4415	4903	3350	2380	4753
1987	1886	1045	276	1069	3207	4054	2241	2170	4891
1988	1244	488	401	711	2133	4402	575	2072	4250
1989	2468	842	396	1235	3706	4868		2517	4373
1990	2241	414	327	994	2982	4611	571	2285	4943
1991	1805			1805	1805	4279		1903	5113

Lähde: Suomen Palloliiton jalkapallokirjat 1968–1992, Suomen Jääkiekkoliiton jääkiekkokirjat 1968–1992, Tuunanen 1983, Huttunen & Karjalainen 2005, Huttunen & Juntunen 2009.

Liite 2: Kuopiolaisten jalkapallo- ja jääkiekkoseurojen edustusjoukkueiden urheilullinen menestys 1969–1991.

Vuosi	KuPS		KPT		Elo		KalPa	
1969	Mestaruussarja	2	Suomensarja	8	Mestaruussarja	9	II DIV	7
1970	Mestaruussarja	4	II DIV	9	Mestaruussarja	12	III DIV	1
1971	Mestaruussarja	7	II DIV	1	II DIV	3	III DIV	2
1972	Mestaruussarja	4	Mestaruussarja	7	II DIV	6	III DIV	3
1973	Mestaruussarja	4	Mestaruussarja	6	II DIV	5	III DIV	5
1974	Mestaruussarja	1	Mestaruussarja	5	II DIV	6	III DIV	1
1975	Mestaruussarja	2	Mestaruussarja	5	II DIV	4	II DIV	4
1976	Mestaruussarja	1	Mestaruussarja	12	II DIV	9	II DIV	3
1977	Mestaruussarja	2	I DIV	1	II DIV	10	II DIV	12
1978	Mestaruussarja	7	Mestaruussarja	2	III DIV	1	III DIV	5
1979	Mestaruussarja	2	Mestaruussarja	4	II DIV	5	II DIV	1
1980	Mestaruussarja	8	Mestaruussarja	9	II DIV	1	II DIV	1
1981	Mestaruussarja	7	Mestaruussarja	2	I DIV	3	II DIV	1
1982	Mestaruussarja	8	Mestaruussarja	5	Mestaruussarja	12	I DIV	6
1983	Mestaruussarja	9	Mestaruussarja	7	I DIV	8	I DIV	5
1984	Mestaruussarja	8	Mestaruussarja	10	I DIV	2	I DIV	2
1985	Mestaruussarja	6	Mestaruussarja	11	I DIV	9	I DIV	1
1986	Mestaruussarja	10	Mestaruussarja	9	I DIV	4	Sm-Liiga	9
1987	Mestaruussarja	8	Mestaruussarja	12	I DIV	4	Sm-Liiga	8
1988	Mestaruussarja	11	I DIV	6	I DIV	8	Sm-Liiga	5
1989	Mestaruussarja	7	I DIV	3	I DIV	7	Sm-Liiga	4
1990	Mestaruussarja	4	I DIV	11	I DIV	4	Sm-Liiga	2
1991	Mestaruussarja	10	II DIV	12	Ei osallistunut		Sm-Liiga	7

Lähde: SPL Jalkapallokirjat 1968–1992, SJL Jääkiekkokirjat 1968–1992.

Liite 3. KuPS:n, KPT:n, Elon ja KalPan junioreiden kilpailullinen menestys vuosina 1969–1991.

KuPS					KPT				
Vuosi/ikäluokka	A	B	C	D		A	B	C	D
1969	3	ei t	ei t	ei t	1969	ei t	ei t	ei t	ei t
1970	2	ei t	ei t	ei t	1970	ei t	ei t	ei t	ei t
1971	5	1	2	2	1971	9--16	9—16	a3	a3
1972	1	1	2	1	1972	9--16	a4	a2	5—8
1973	1	1	2	7	1973	a3	a2	9--16	a2
1974	5	2	a2	6	1974	a2	a3	a2	a2
1975	1	2	4	10	1975	a2	a5	a3	13
1976	2	4	2	2	1976	a4	a3	a3	a4
1977	1	5	1	1	1977	9--16	a3	a5	a3
1978	1	3	5	2	1978	22	22	25--36	a4
1979	1	ei t	5	2	1979	3	5	a4	a4
1980	3	3	7	3	1980	9--16	9—16	a4	17—32
1981	3	1	7	4	1981	2	25—32	12	12
1982	8	3	ei t	3	1982	6	9—24	a7	13—22
1983	4	9--24	2	1	1983	ei	25—32	a3	9
1984	1	2	10	6	1984	6	9—40	2	17—40
1985	3	2	4	2	1985	10	9—32	14	17—32
1986	1	6	3	9	1986	2 1div	13—32	a2	a3
1987	6	7	8	3	1987	3 1div	ei muk	ei t	a3
1988	7	6	4	ei t	1988	4 1div	ei muk	ei t	ei t
1989	5	1	4	a4	1989	3 1div	ei t	ei t	12
1990	4	2	5	16	1990	ei t	ei t	17--32	a2
1991	11	3	3	5	1991	ei t	1div 5	a4	ei t

Elo					KalPa	A	B	C	D
	A	B	C	D	1969	ei t	ei t	ei t	ei t
1969	ei t	ei t	ei t	ei t	1970	II DIV pl.off.	ei t	ei t	ei t
1970	ei t	ei t	ei t	ei t	1971	luopui	ei t	ei t	ei t
1971	a3	a4	a4	a5	1972	ei t	ei t	ei t	ei t
1972	a3	a4	a4	a4	1973	ei t	ei t	ei t	ei t
1973	a8	a4	a3	a6	1974	II DIV 2	ei t	a5	6
1974	a5	a6	a5	a5	1975	luopui	ei t	ei t	a4
1975	a4	a9	a5	a4	1976	ei t	ei t	ei t	ei t
1976	luopui	keskeytti	a9	a10	1977	ei t	ei t	ei t	ei t
1977	a6	a11	a8	a10	1978	ei t	a3	ei t	ei t
1978	luopui	luopui	luopui	luopui	1979	ei t	ei t	ei t	luopui
1979	ei muk	ei muk	ei muk	ei muk	1980	ei t	ei t	5—8	a4
1980	a6	ei muk	ei muk	ei muk	1981	ei t	ei t	ei t	ei t
1981	a3	ei muk	ei muk	ei muk	1982	ei t	a8	ei t	a3
1982	22	ei muk	a10	ei muk	1983	ei t	ei t	ei t	a3
1983	ei muk	a5	a6	ei muk	1984	II DIV 4	ei t	a3	9—16
1984	a3	ei muk	ei muk	ei muk	1985	II DIV a3	a6	a4	ei t
1985	ei muk	ei muk	ei muk	ei muk	1986	ei t	ei t	ei t	ei t
1986	ei muk	ei muk	ei muk	a3	1987	ei t	ei t	ei t	ei t
1987	ei muk	ei muk	ei muk	ei muk	1988	ei t	ei t	ei t	ei t
1988	ei muk	ei muk	ei tietoa	ei tietoa	1989	ei t	ei t	ei t	ei t
1989	ei t	ei t	16	ei muk	1990	ei t	ei t	ei t	ei t
1990	luopui	1div 7	ei muk	ei t	1991	ei t	ei t	ei t	ei t
1991	ei	ei	ei	ei					

Lähde: SPL:n jalkapallokirjat 1968–1991, SJL:n jääkiekkokirjat 1968–1991, Tuunanen 1983, Tuovinen 2011.

* Ei t merkitsee, että seuran sijoitus ei ilmennyt lähdeaineiston perusteella, sillä lajiliiton julkaisuihin noteerattiin vain ylimpien sarjatasojen sijoitukset eikä piirisarjasijoituksia huomioitu. Esimerkiksi Elolla ja KalPalla oli juniorijoukkueita piirin sarjoissa useina vuosina, vaikka taulukosta sijoitukset eivät ole luettavissa.

** Ei muk merkitsee, että seuralla ei ollut lainkaan junioreikäluokkaa kyseisenä vuonna.

*** a merkitsee seuran sijoitusta maakunnallisessa alkulohkossa.

Liite 4. Jalkapallo- ja jääkiekkoseurojen johtokunnan jäsenten edustus paikallispolitiikassa vuosina 1969–1991.

Valtuustokausi	Valtuustossa	Liikuntalautakunnassa
1969–1972	0	0
1973–1976	1	1
1977–1980	3	2
1981–1984	7	1
1985–1988	3	1
1989–1991	2	0

Lähde: Viitala 1974, Kuopion liikuntalautakunnan toimintakertomukset 1969–1991, Savon Sanomien, Savon ja Kansan Sanan seuroja koskevat vuosikokousuutisoinnit sekä Savon Sanomissa ilmoitettuihin valtuustoon päässeiden luettelot vuosilta 1969–1991.

Liite 5. Kuopion seuroille myöntämät toiminta-avustukset ja ohjauspalkkiot markkoina vuosina 1969–1991. Deflatoinnit vuoden 1969 markan arvoon verrattuna.

Av.	KuPS	def.	KPT	def.	Elo	def.	KalPa	def.	Op.	KuPS	def.	KPT	def.	Elo	def.	KalPa	def.
1969	2200		1700		2200		1400										
1970	2300	2239	1900	1850	2200	2142	1400	1363									
1971	2700	2468	2500	2285	2600	2377	1700	1554									
1972	2700	2304	2500	2133	2700	2304	1700	1451									
1973	3350	2558	3350	2558	3000	2291	2000	1527		11030	8424	8295	6335	1535	1172	260	199
1974	4100	2667	4100	2667	3400	2212	2200	1431									
1975	4600	2540	4500	2484	3700	2043	2600	1435									
1976	5100	2436	5000	2415	4000	1932											
1977	6100	2615	5800	2486	4500	1929	3600	1543									
1978	6600	2630	6300	2511	4800	1913	4000	1594		14837	5927	8075	3218	763	304	789	314
1979	7000	2600	6800	2526	4000	1486	4400	1634		15879	5898	14444	5365			1824	678
1980	7500	2497	7300	2431	3200	1065	4900	1631		24593	8188	20101	6693	1222	407	3200	1065
1981	12650	3759	14150	4205	4800	1426	8050	2392		28351	8425	12751	3789	1033	307	6588	1958
1982	15000	4079	14500	3943	hyl.		10000	2719		28404	7724	23213	6313	933	254	7714	2098
1983	15000	3757	14500	3632	4000	1002	10000	2505		28682	7184	24883	6233	4137	1036	12189	3053
1984	15000	3512	15000	3512	5400	1264	11000	2575		30005	7025	25942	6074	3216	753	10116	2368
1985	15500	3427	15500	3427	6000	1327	12000	2653		29900	6611	28795	6367	4612	1020	15576	3444
1986	23000	4910	15000	3202	5500	1174	11500	2455		31780	6784	24713	5275	5636	1203	20479	4372
1987	25000	5148	hyl.		8500	1750	15000	3089									
1988	19000	3730	15000	2944	hyl.		16000	3141		30884	6062	26080	5119	5107	1002	27145	5328
1989	25000	4604	20000	3683	14300	2633	22000	4052		34000	6261	26000	4788	6000	1105	26500	4880
1990	141000	24477	43200	7499	18000	3125	58760	10201									
1991	20000	3334	21000	3501	15200	2534	26900	4485									

Lähde: Savon Sanomat 1973–1991, Kansan Sana 1973–1991, Kuopion liikuntalautakunnan toimintakertomukset 1973–1991.

Liite 6. Otteita seurojen jäsenmäärien kehityksestä vuosien 1974–1987 väliseltä ajalta.

	KuPS	KPT	Elo	KalPa
1974	1022	537	467	390
1976	1155			300
1982	1440	1213		
1983	1426	1150	227	1050
1984	1150	1021	400	1027
1986	1100			1247
1987	1316		405	1667

Lähde: Savon Sanomat 1969–1991, Kansan Sana 1969–1991, Kuopion kaupungin liikuntalautakunnan toimintakertomukset 1969–1991.

Liite 7. Edustusseurojen talouden tunnuslukuja vuosilta 1969–1991.

	KuPS				KPT			
	Urh.toim.budjetti / Liikevaihto*	def.	Tulos	def.	Urh.toim.budjetti / Liikevaihto*	def.	Tulos	def.
1969	113 500		-14 000					
1970								
1971	91 000	83 185	13 000	11 884				
1972	232 000	197 956	-13 000	-11 092				
1973	241 000	184 052	18 000	13 747			tappiollinen	
1974	285 000	185 390	voitollinen		153 000	99 525		
1975	400 000	220 829	10 000	5521				
1976	502 000	242 412	11 000	5312			-100 000	-48 289
1977	680 000	291 475	25 300	10 845			tappiollinen	
1978	600 000	239 109	-150 000	-59 777				
1979	1 000 000	371 456	40000	14 858				
1980					700 000/6 000000	233063/1 997 683	30 000	9988
1981	1 350 000	401 172	tappiollinen		1 300000/5 000000	386 314/1 485 823	tappiollinen	
1982			tappiollinen		1 300 000/8500000	353 531/2 311 546		
1983			tappiollinen		/ 10 000 000*	/ 2 504 771*	23 000	5761
1984			tappiollinen				tappiollinen	
1985	1 500 000	331 652	tappiollinen				tappiollinen	
1986			tappiollinen				tappiollinen	
1987	2 100 000	432 395	tappiollinen				tappiollinen	
1988	2 000 000	392 585	tappiollinen				tappiollinen	
1989	2 500 000	460 401	tappiollinen				tappiollinen	
1990			tappiollinen				0	
1991	2 300 000	383 438	voitollinen					

Elo					KalPa				
	Urh.toim.budjetti / Liikevaihto*	def.	Tulos	def.		Urh.toim.budjetti / Liikevaihto*	def.	Tulos	def.
1969									
1970									
1971									
1972									
1973									
1974			-9000	-5854					
1975									
1976									
1977									
1978									
1979									
1980									
1981						1 400 000	416 031		
1982	500 000	135 973				2 000 000	543 893		
1983									
1984									
1985						5 000 000	1 105 507		
1986						/ 9 000 000*	/ 1 921 210*	150 000	
1987						9 000 000	1 853 122		
1988								-528 000	-103 642
1989						11 000 000	2 025 763		
1990									
1991	1 000 000	166 712						-1 000 000	-166 712

Lähde: Savon Sanomat 1969–1991, Savo 1969–1970, Kansan Sana 1969–1991, Tuovinen 2011, Puustjärvi 2002.

* Liikevaihto merkitty tähdellä erotukseksi saman sarakkeen urheilutoimen budjetista

**Taulukoissa ei ole huomioitu seurojen velkojen määriä, minkä vuoksi tase saattoi olla negatiivinen tuloksen ollessa voitollinen.

*** Tyhjät kohdat on merkitty taulukkoon merkiksi, ettei talouden tunnuslukuja ollut ilmoitettu kyseisten seurojen vuosikokousten uutisoinneissa eri vuosina.

Liite 8A. Kuopion sisäiset suomalaisten pelaajien pelaajasiirrot vuosina 1969–1991.

	KuPS- Elo	KuPS- KPT	KPT- KuPS	KPT-Elo	Elo- KuPS	Elo-KPT	Yht	Ajun-Edustus
1969	1	6	3	1	2	2	15	ei tietoja
1970	4	2	1	0	2	1	10	ei tietoja
1971	0	2	0	0	1	1	4	ei tietoja
1972	0	2	1	0	3	1	7	ei tietoja
1973	0	1	0	2	0	1	4	KuPS 4 KPT 3
1974	1	0	1	2	0	0	4	KuPS 4 KPT 3
1975	0	0	1	0	1	3	5	KuPS 7 KPT 4
1976	1	1	1	5	0	0	8	ei tietoja
1977	2	2	2	5			11	ei tietoja
1978	1	0	0	2	0	0	3	KuPS 7 KPT 3
1979	0	0	0	0	0	0	0	KuPS 5 KPT 0
1980	1	1	0	3	0	0	5	KuPS 7 KPT 4
1981	0	1	0	2	1	1	5	KuPS 5 KPT 1
1982	0	2	1	1	0	0	4	KuPS 6 KPT 4 Elo 1
1983	0	0	0	1	0	0	1	KuPS 4 KPT 3
1984	1	0	0	0	0	1	2	KuPS 5 KPT 8
1985	1	0	1	0	0	1	3	KuPS 2 KPT 4
1986	0	0	1	0	1	1	3	ei tietoja
1987	2	0	1	1	0	0	4	ei tietoja
1988	2	1	1	0	1	1	6	KuPS 2
1989	2	0	0	0	0	1	3	ei tietoja
1990	3	0	3	2	1	0	9	KuPS 3 Elo 2
1991	0	0	0		0		0	ei tietoja
yht	22	21	18	27	13	15		KuPS 66+KPT 36+Elo 3

Lähde: SPL:n jalkapallokirjat 1968–1991, Savon Sanomat 1969–1991, Kansan Sana 1969–1991. Ensin mainittu seura on pelaajan lähtöseura, jälkimmäinen uusi seura. Omien A-juniori-ikäisten pelaajien rekisteröinnit edustusjoukkueeseen on kuvattu viimeisessä sarakkeessa.

* Taulukoissa on huomioitu kyseisenä vuotena 1.12 rekisteröidyt seuraavan kauden siirrot.

Liite 8B. Kuopion jalkapallossa ulkopaikkakuntalaisista seuroista tehdyt suomalaisten pelaajien siirrot vuosina 1969–1991.

	Kups-ulos	KPT-ulos	Elo-ulos	yhteensä	Kups sisään	KPT sisään	Elo sisään	yhteensä
1969	1	3	0	4	1	5	1	7
1970	2	1	1	4	0	1	0	1
1971	0	1	0	1	2	2	0	4
1972	0	0	1	1	1	2	0	3
1973	1	2	0	3	1	1	0	2
1974	1	1		2	2	3	2	7
1975	2	0		2	0	2	2	4
1976	4	1	1	6	0	1	2	3
1977	1	0		1	2	2	1	5
1978	0	0		0	1	1	0	2
1979	1	0		1	0	0	2	2
1980	0	0	3	3	2	5	2	9
1981	1	1	0	2	1	4	1	6
1982	0	2		2	1	2	1	4
1983	1	2		3	1	0	1	2
1984	0	4		4	1	3	3	7
1985	0	1		1	1	0	5	6
1986	0	0	1	1	3	3	5	11
1987	0	2	0	2	0	0	2	2
1988	4	0		4	1	4	4	9
1989	2	3		5	1	4	3	8
1990	3			3	0		1	1
1991	3			3	1			1
yht	27	24	7	58	23	45	38	106

Lähde: SPL:n jalkapallokirjat 1968–1992, Savon Sanomat 1969–1991, Kansan Sana 1969–1991.

*Ulos- sarakkeet kuvaavat pelaajan lähteneen seurasta toiseen kahdella ylimmällä sarjatasolla pelanneeseen seuraan, jolloin siirto näkyi 1.12 rekisteröinnissä. Sisään- sarake kuvaa ulkopaikkakuntalaisen pelaajan siirtymistä kuopiolaiseen seuraan.

Liite 8C. Ulkomaalaiset pelaajasiirrot kuopiolaisiin seuroihin vuosina 1969–1991.

	KuPS	KPT	Elo	KalPa
1969	0	0	0	0
1970	0	0	0	0
1971	0	0	0	0
1972	0	0	0	0
1973	0	0	0	0
1974	0	0	0	0
1975	0	0	0	0
1976	0	0	0	0
1977	0	0	0	0
1978	0	1	0	0
1979	0	1	0	1
1980	1	0	0	0
1981	0	4	3	1
1982	4	3	6	0
1983	2	2	0	0
1984	0	1	0	0
1985	0	2	1	1
1986	0	2	2	3
1987	1	2	2	4
1988	1	1	2	2
1989	0	2	2	4
1990	0	1	2	3
1991	0	0		3

Lähde: Savon Sanomat 1969–1991, Kansan Sana 1969–1991, Huttunen & Karjalainen 2005, Tuovinen 2011, Puustjärvi 2002, Huttunen & Juntunen 2009, Kervinen 2008.